

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Жељко Д. Степановић

ЕТИМОЛОШКО ГНЕЗДО
ПРАСЛОВЕНСКОГ ГЛАГОЛА *VERŌ, *VĀRATI
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

докторска дисертација

Београд, 2017.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Željko D. Stepanović

PROTO-SLAVIC VERB *BERŦ, *BĚRATI AND ITS
DERIVATIVES IN SERBIAN LANGUAGE

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2017.

БЕЛГРАДСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Степанович Желько Д.

ЭТИМОЛОГИЧЕСКОЕ ГНЕЗДО
ПРАСЛАВЯНСКОГО ГЛАГОЛА *VERŲ, *VRATI
В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

диссертация на соискание
ученой степени доктора филологических наук

Белград, 2017

Ментор:

проф. др Вања Станишић, ванредни професор
Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Чланови комисије:

др Марта Бјелетић, научни саветник
Институт за српски језик САНУ

др Снежана Вучковић, доцент
Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Датум одбране:

Изузетну захвалност изражавам члановима комисије – проф. др Вањи Станишићу, др Марти Бјелетић и др Снежани Вучковић; као и академику Александру Ломи – на огромном стрпљењу, издвојеном времену и саветима током израде овог рада. Захвалност изражавам и проф. др Метки Фурлан (Љубљана) и др Кармен Кенда-Јеж (Љубљана) на приступу словеначкој грађи, др Виталију Зајковском (Никозија) на увиду у грчку и арумунску грађу, академику Слободану Реметићу на допуни корпуса дијалекатском грађом српског језика и др Станиславу Станковићу на приступу македонској грађи.

Захваљујем се и свим колегама из Етимолошког одсека Института за српски језик, породици и пријатељима који су ми били важна подршка током израде рада.

Аутор

Етимолошко гнездо прасловенског глагола **berǫ*, **bьrati* у српском језику

Резиме

Предмет ове дисертације јесте етимолошко гнездо прасловенског глагола **berǫ*, **bьrati* у српском језику, односно представљање састава и творбено-семантичке структуре датог етимолошког гнезда посматраног с аспекта његовог формирања, развитка и функционисања кроз историју српског језика све до његове савремене фазе. Циљ рада је прикупљање репрезентативног корпуса континуаната у српском језику и њихово описивање са творбеног и семантичког становишта. Творбено-семантичка анализа састава и структуре целог етимолошког гнезда вршена је са циљем да се истраже главни правци промене његовог састава и структуре и представе основне схеме његовог творбено-семантичког развитка. Методолошки приступ је пре свега компаративно-историјски, односно гнездовни, а у мањој мери когнитивнолингвистички и статистички. Корпус је формиран на основу лексике из српског књижевног језика, као и дијалекатске и историјске лексике. Навођене су како формалне, тако и семантичке паралеле из других словенских језика. На тај начин су повучене различите изоглосе на целокупном словенском тлу. Такође су навођени прасловенски реконструкти.

Након уводног поглавља, у другом поглављу представљен је кратак предисторијат анализираних лексичких скупова на балтословенском и индоевропском нивоу. Прасловенски глагол **berǫ*, **bьrati* своди се на

индоевропски корен **b^her-* „носити”. Треће, централно поглавље, издељено је на четири потпоглавља према коренским базама глагола **berǵ*, **b̥rati*: инфинитивна основа **b̥r(a)-*, презентска основа **ber-*, поствербална основа **bor-* и итеративна основа **bir-*; уз пето потпоглавље у којем су представљени и анализирани именица *бреме* (< **bermē*) и придев *бређа* (< **berdja*) који су сродни глаголу **berǵ*, **b̥rati* на дубљој индоевропској равни. Лексема *брак*, нејасне крајње етимологије, која традиционално тумачи као изведеница од глагола **berǵ*, **b̥rati*, анализирана је у потпоглављу инфинитивне основе **b̥r(a)-*. У потпоглављу поствербалне основе **bor-* издвојио се резултатив *бора*, присутан само у српско-хрватском језику; као и глагол *зборити* који је са својим новим значењем „говорити” развио посебно морфолошко гнездо у оквиру анализираног етимолошког гнезда. Завршно четврто поглавље садржи сумиране резултате претходног централног поглавља.

Кључне речи: српски језик, прасловенски језик, етимолошко гнездо, етимологија, лексика, глаголи, дијахронијска лингвистика, творба, семантика

Научна област: друштвено-хуманистичке науке

Ужа научна област: филолошке науке

УДК:

Proto-Slavic Verb **berǫ*, **bǫrati* and its Derivatives in Serbian Language

Summary

The subject of this dissertation is Proto-Slavic verb **berǫ*, **bǫrati* and its derivatives in Serbian language, namely the presentation of the composition and word-formative structure of the mentioned word family as seen from the perspective of its forming, developing and functioning through the history of Serbian language up until its modern phase. The goal of this work is the gathering of the representative corpus of derivatives in Serbian language and their description from the word-formative and semantic points of view. The word-formative and semantic analysis of the composition and the structure of the whole word family is conducted with the goal to determine main directions of the changes in its composition and structure, and to represent basic schemes of its word-formative and semantic development. The methodological approach is above all comparative-historical and to lesser extent cognitive-linguistic and statistic. The formation of the corpus is based on Serbian literary language lexicon, as well as vernacular and historical lexicons. Formal, as well as semantic, parallels with other Slavic languages were represented. In that manner, various isoglosses were drawn on the whole Slavic territory. Also, Proto-Slavic reconstructed words are named.

Following the Introduction, a short prehistory of the analyzed lexical set on the Balto-Slavic and Indo-European level is represented in the second chapter. Proto-Slavic verb **berǫ*, **bǫrati* is derived from Indo-European root **b^her-* 'to carry'. Third, and central chapter, has been divided into four subchapters by root bases of the verb **berǫ*, **bǫrati*: the infinitive base **bǫr(a)-*, the present tense base **ber-*, the postverbal base

*bor- and the iterative base **bir-*; along with the fifth subchapter in which the noun *breme* (< **bermę*) and the adjective *bređa* (< **berdja*), which are related to the verb **berǫ*, **bǫrati* on a deeper Indo-European level, are represented and analyzed. The lexeme *brak*, of unclear etymology, which is traditionally interpreted as a derivative of the verb **berǫ*, **bǫrati*, is analyzed in the subchapter of the infinitive base **bǫr(a)-*. In the subchapter of the postverbal base **bor-*, the resultative *bora* emerged, present only in Serbo-Croatian language; as well as the verb *zboriti* which developed a distinct morphological family within the analyzed word family with its new meaning 'to speak'. The fourth, and final, chapter contains a summary of the results from the previous central chapter.

Key words: Serbian, Proto-Slavic, derivatives, etymology, lexicon, verbs, diachronic linguistics, word-formation, semantics

Scientific field: Humanistic Social science

Scientific subfield: Science of Philology

UDC:

Садржај

I Увод	1
1. Предмет и циљеви рада	1
2. Методологија истраживања и структура рада	3
3. Техничке напомене	9
II Индоевропски корен <i>*b^her</i> и гнездо прасловенског глагола <i>*berǵ</i> , <i>*bьrati</i>	11
III Континуанте етимолошког гнезда прасловенског глагола <i>*berǵ</i> , <i>*bьrati</i> у српском језику	17
1. Континуанте инфинитивне основе <i>*bьr(a)-</i> псл. глагол <i>*berǵ</i> , <i>*bьrati</i> ...17	
<i>*bьrati</i> , <i>*berǵ</i> – брати, берем	17
бр(а)-	25
браќ	29
<i>*do-</i>	35
добрати	35
<i>*jьz(ь)-</i>	37
избрати	37
изабрати	38
[изьбрати]	39
избр(а)-; изабра-	41
<i>*na-</i>	43

набрати	43
набра(а)-	49
*nadъ-	50
[надбрати]	50
*ob(ъ)-	51
обрати	51
обр(а)-	57
*orz-	58
разбрати	58
разабрати	60
[разъбрати]	62
разбр(а)-; разабр(а)-; разъбр-	64
*otъ-	66
одбрати	66
одабрати	68
[одъбрати]	69
одбр(а)-; одабр(а)-	70
*per-	73
пребрати	73
пребр(а)-	76
*po-	78
побрати	78

побр(а)-	80
*родъ-	81
подбрати	81
подабрати	83
*ргі-	85
прибрати	85
прибр(а)-	89
*рго-	91
пробрати	91
пробр(а)-	92
*сѣ-	93
збрати	93
сабрати	97
[собрати]	99
[събрати]	100
збр(а)-; сабр(а)-; собр(а)-; събр(а)-	102
*ц-	106
убрати	106
убр(а)-	108
*вѣз-	109
узбрати	109
узабрати	110

*za-	110
забрати	110
2. Континуанте презентске основе *ber-	псл. глагола *berǝ, *bьrati 114
Једнотематске лексеме с основом бер-	114
Двотематске лексеме с основом бер-	129
3. Континуанте поствербалне основе *bor-	псл. глагола *berǝ, *bьrati ...138
бор	138
*јъz-	139
избор	139
*на-	142
набор	142
*orз-	146
разбор	146
*отъ-	151
одбор	151
*рег-	155
пребор	155
*ргі-	157
прибор	157
*сѣ-	159
збор	159
сабор	184

сбор	190
събор	194
*ц-	195
убор	195
*за-	196
забор	196
бора	196
4. Континуанте итеративне основе *bir- псл. глагола *berǝ, *bьrati	202
*birati, birajǝ – бирати, бирам	202
бир(а)-	204
бир	214
*до-	216
добирати	216
добир(а)-	217
*jьz-	218
избирати	218
изабирати	219
избир(а)-; изабир(а)-	220
*па-	225
набирати	225
набир(а)-	229
*padь-	231

надбира	231
надбир(а)-	232
*ob-	233
обирати	233
обир(а)-	236
*oz-	238
разбирати	238
разабирати	241
разбир(а)-; разабир(а)-	243
*otъ-	244
одбирати	244
одабирати	246
[одъбирати]	247
одбир(а)-; одабир(а)-	248
*ra-	252
пабирак	252
*reg-	257
ребирати	257
ребир(а)-	260
*ro-	263
побирати	263
побир(а)-	264

*rodъ-	266
подбирати	266
подбир(а)-; подабир(а)-	267
*rgi-	269
прибирати	269
прибир(а)-	272
*рго-	272
пробирати	272
пробир(а)-	273
*sъ-	277
збирати	277
сабирати	280
собирати	282
събира	283
збир(а)-; сабир(а)-; собир(а)-; събир(а)-	284
*u-	296
убирати	296
убир(а)-	298
*vъz-	299
узбирати	299
*za-	300
забира	300

забир(а)-	300
5. Континуанте именице <i>*bermę</i> и придева <i>*berdja</i>	301
<i>*bērmę</i> , <i>*-menę</i> – бреме, -мена	301
<i>*bērd'a</i> – бређ, -а, -е	316
IV Закључак	320
Извори и литература	331
Скраћенице	345
Прилог – Узбучен списак континуаната етимолошког глагола <i>*berǫ</i> , <i>bъrati</i> у српском језику	349
Биографија аутора	368

I Увод

1. Предмет и циљеви рада

1.1. Предмет рада јесу континуанте етимолошког гнезда прасловенског глагола **berǫ*, **bьrati* у српском језику¹. Сам псл. глагол је наслеђен из индовропског прајезика (пие. **b^her-*).² Етимолошко гнездо псл. глагола **berǫ*, **bьrati* састоји се из следећих основа: **ber-*, **bьr-*, **bor-* и **bir-* чије континуанте постоје у српском језику (*бра̑и̑и*, *берем*, *берба*, *избор*, *бир*, *набира̑и̑и* итд.).³ Поред лексичке скупине која води порекло од глагола **berǫ*, **bьrati*, предмет рада су и две лексеме које се не изводе директно из глагола **berǫ*, **bьrati*, али су му сродне и своде се на исти пие. корен – именица *бреме* и придев *бређа*.⁴ Корпус употпуњују и лексеме несигурне крајње етимологије, које се традиционално укључују у континуанте глагола **berǫ*, **bьrati* – *брак* и *бора*.⁵ Предмет рада је,

---

¹ У наслову рада стоји српски језик, што је његов садашњи званични назив. Као такав ће се најчешће користити у презентовању грађе која је обухватила углавном екавске и ијекавске изворе штокавског наречја српско-хрватског језика. Будући да је српско-хрватски један језички систем са дијахронијско-компаративног становишта, његов назив ће се користити у деловима рада који се односе на дубљу историјску и ширу компаративну раван. Чакавске и кајкавске лексеме наводиће се насупротив српској презентованој грађи, али у оквиру јединственог српско-хрватског језичког система, заједно са лексемама из осталих словенских језика и дијалеката.

² Презент **berǫ* одражава пие. вокализам и старији је од инфинитивног облика **bьrati*; стога се у наслову наводи облик презента испред облика инфинитива (§ II 1.1).

³ За ретку основу **bьr-* в. § II 3.4.

⁴ В. § II 3.2 и § III 7.1., 2.

⁵ В. § III 4.1.2 и § III 3.11 .

заправо, представљање састава и творбено-семантичке структуре датог етимолошког гнезда посматраног с аспекта његовог формирања, развитка и функционисања кроз историју српског језика све до његове савремене фазе. У раду су истражени главни правци промене његовог састава и структуре, представљена основна схема његовог творбено-семантичког развитка, постављена типологија структурних и семантичких промена и узрока који доводе до његове промене током историјског развитка.

1.2. Основни циљ рада јесте да се прикупи, опише и анализира репрезентативан корпус континуанта етимолошког гнезда прасловенског глагола **berq*, **bьrati* у српском језику. Корпус ће чинити лексеме и из стандардног језика и из дијалеката. Анализа ће бити творбена и семантичка.

Циљ овог рада јесте и стављање изабране лексике у прасловенски, односно општесловенски контекст. То ће се учинити критичким приеиспитивањем прасловенских реконструката. С друге стране, биће навођене како творбене, тако и семантичке паралеле у другим словенским језицима. Навођење паралела неће бити екстензивно, већ стављено у функцију анализе српског корпуса како би се утврдили деривациони модели и реконструисала семантичка мрежа анализираних лексике у српском језику која је само део општесловенске слике. Очекује се да ће и тако ограничено укључивање осталих словенских континуаната псл. глагола **berq*, **bьrati* омогућити оцртавање нових изоглоса на словенском тлу.

С обзиром на то да је рад писан у оквиру пројекта „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*”,

истраживање је конципирано тако да пружи свој допринос пројекту тако што ће његови резултати бити укључени у писање одредница које још нису обрађене у до сада објављеним свескама. Сам одабир ове скупине лексема такође је повезан са тренутним током израде одредница *Етимолошког речника српског језика*.⁶

2. Методологија истраживања

2.1. Корпус

Први корак представљала је ексцерпција одабране лексике из српског књижевног језика, као и дијалекатске и историјске лексике. Ексцерпиран је описни *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (РСА)*. С обзиром на то да тај речник још није завршен, као допуна ексцерпиран је *Речник српскохрватског књижевног језика МС (РМС)*⁷. Стога је неравномеран принос лексике тих двају сегмената. Такође је ексцерпирано и прво и друго издање Вуковог *Српског рјечника*. Будући да за сада не постоји збирни корпус дијалекатске лексике, осим *Речника српских говора Војводине (РСГВ)*, дијалекатска лексика екстензивно је ексцерпирана из до сада објављених релевантних дијалекатских речника и збирки речи. Дијалекатски извори се разликују по начину лексикографске обраде – од регистара речи (често без дефиниције значења или граматичких података) до оних који су урађени по узору

---

⁶ До сада су објављене свеске у сегменту А–БЈ.

⁷ Сегмент који није обрађен у РСА.

на РСА; од неакцентованих до акцентованих; од оних чију су састављачи нелингвисти до оних чији су састављачи лингвисти. Ареак такође није једнако покривен. Најбројнији су речници говора југоисточне Србије и Црне Горе, а најмање је извора који доносе лексику из централне и западне Србије. Обим речника и збирки речи креће се у распону од неколико десетина до више хиљада речи. Дијалекатски извори су најчешће диференцијални, раније у односу на Вуков речник, а данас и у односу на РСА, те је у различитим дијалекатским речницима различито бележена и лексика која је предмет овог рада. Недостатак дефиниције или непрецизност дефиниције надомешћују примери који су екстензивно ексцерпирани из дијалекатских извора, док су селективно из осталих извора. С обзиром на да не постоји ни обједињени корпус историјске лексике, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU (RJA)* најзначајнији је историјски речник иако садржи и новију лексику из XIX и XX века. До појаве *Etimologijskog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* П. Скока (Skok) био је и главни извор за тумачење порекла речи. Из RJA је изостављена малобројна лексика (кајкавска и она означена као непоуздана). Најстарије потврде употребе појединих лексема најчешће су навођене према RJA. Даничићев *Рјечник из књижевних старина српских* (Даничић) најзначајнији је лексикографски извор за период старосрпске писмености. У њему је недиференцијално обухваћена лексика текстова писаних и српкословенским и народним језиком. Овај сегмент корпуса је допуњен Миклошичевим *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii* (MS).

За чакавске паралеле ексцерпиран је *Čakavisch–deutsches Lexikon* (ČDL), а за кајкавске *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (RHKKJ). Допуњени су потврдама из других речника уколико их у ČDL и RHKKJ нема или су мање репрезентативне. Паралеле из других словенских језика тражене су најпре у одговарајућим описним речницима, а затим и у дијалекатским, историјским и етимолошким речницима. Код творбених паралела најчешће је давано само прво значење наведено у датом речнику; а код семантичких паралела и остала значења релевантна за српски језички корпус. Старословенска лексика је навођена према речницима – *Словарь старославянского языка* (ССЯ) и *Etymologický slovník jazyka staroslověnského* (ESJS). Прасловенски реконструкти црпили су превасходно из двају прасловенских речника – *Этимологический словарь славянских языков* (ЭССЯ) и *Słownik prasłowiański* (SP); уз допуне из етимолошких речника појединачних словенских језика. Навођене су и балтске паралеле, као најближе словенским – за литавски *Lietuvių kalbos žodynas* (LKŽ) и *Latviešu literārās valodas vārdnīca* (LLVV) за летонски.

2.2. Методолошки приступ

Творбена анализа ће имати дијахронијски аспект, али ће се консултовати и приручници у којима је творба речи описана на синхронијској равни. Методолошки приступ ће бити пре свега компаративно-историјски, односно гнездовни, а у мањој мери когнитивнолингвистички и статистички. Стога ће се након презентовања сваког сегмента грађе српског језика наводити најпре

творбене паралеле (уколико постоје) из других словенских језика, а затим и прасловенски реконструкт (уколико је вероватан). Семантичка анализа ће обухватити груписање значења унутар етимолошког гнезда, као и праћење основних семантичких помака. Ради тога ће се указивати на семантичке паралеле из других словенских језика, али и на сличне семантичке појаве у другим етимолошким гнездима.

Будући да се изабрана лексичка група своди на један корен (пие. **b^her-*), она ће овде бити приказана у форми етимолошког гнезда. С обзиром на величину тог гнезда, из практичних разлога биће подељена на целине према коренским базама.⁸

До сада је више псл. гнезда било описано и анализирано применом компаративно-историјског метода и гнездовног приступа. Ти радови су у мањој или већој мери дали смернице за рад на опису и анализи изабраног гнезда псл. глагола **berǫ*, **bьrati*.⁹

---

⁸ О структури рада в. § 13.

⁹ Монографије: *Континуантне прасловенских основа *gьb-, *gub-, *gub- у српском језику* (Вучковић 2013); *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jezikih* (Šivic-Dular 1999), *Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні (Гнездовий підхід)* (Черниш 2003) и сл.; чланци: Опыт динамического описания синонимичных этимологических гнезд **em-* и **ber-* 'братъ, взятъ' в истории русского языка (Пятаева 1997); О возможностях реконструкции этимологического гнезда на семантических основаниях (Варбот 1986), Семантика као критеријум у формирању етимолошког гнезда (Влајић-Поповић 1998) итд.

3. Структура рада

Рада се састоји, поред *Увода* и *Извора и литературе*, из три поглавља – *Индоевропски корен *b^her-* и гнездо њрасловенског глагола *berǵ, *bьrati, *Континуантне етимолошког гнезда њрасловенског глагола *berǵ, *bьrati* и *Закључак*.

Поглавље *Индоевропски корен *b^her-* и гнездо њрасловенског глагола *berǵ, *bьrati уводног је карактера и описује предисторијат лексичке групе која је предмет овог истраживања. У њему се сумира порекло глагола *berǵ, *bьrati, односно његових облика – примарне презентске основе *ber-, секундарне инфинитивне *bьr(a)- и итеративних *bir- и *bьr-. Такође се указује на основне процесе у развоју с.-х. континуаната.

Централно поглавље *Континуантне етимолошког гнезда њрасловенског глагола *berǵ, *bьrati у српском језику* подељно је на четири потпоглавља према коренским базама псл. глагола *berǵ, *bьrati уз пето потпоглавље чији су предмет лексеме сродне псл. глаголу *berǵ, *bьrati на дубљој индоевропској равни:¹⁰

- *Континуантне инфинитивне основе *bьr(a)- псл. глагола berǵ, *bьrati*
- *Континуантне презентске основе *ber- псл. глагола *berǵ, *bьrati,*
- *Континуантне њосивербалне основе *bor- псл. глагола *berǵ, *bьrati,*
- *Континуантне итеративне основе *bir- псл. глагола *berǵ, *bьrati,*
- *Континуантне именице *bermǵ и њридева *berdja*

---

¹⁰ В. § II.

Потпоглавља 1 и 4 сегментирана су према узбученим псл. префиксима (**do-*, **jъz-*, **na-*, **nadъ-*, **ob-*, **orz-*, **otъ-* итд.). На тај начин су се на једном месту нашли сви аломорфи једног префикса, као и све континуанте једног псл. предлошка (нпр. *събърати > *збраїи*, *сабраїи*, *собере*; *отъбиръ > *одабир*, *одбир* итд.).¹¹ Из практичних разлога, потпоглавље 3 такође је сегментирано према префиксима (*избор* < *избраїи*, *набор* < *набраїи* итд.) иако се заправо ради извођењу помоћу нултог суфикса а не префиксацији. Потпоглавље 2, с обзиром на то да има ретке и недовољно изражене глаголске континуанте (*бераїи*, *избераїи* итд.) и поствербале (*избер*, *одабер* итд.), подељено је на два шира сегмента – једнотематске и двотематске континуанте са основом *бер-*. Потпоглавље 5 подељено је на два сегмента – именица *бреме*, *-ена* и придев *брећ*, *-а*, *-е*. Саме лексеме су низане узбучено једна испод друге, али су изведенице и варијантни облици, као и микрогнезда издвојени (увучени под надређену лексему):

- *бераљка*
- *берач*
  - *берачев*
  - *берачица*
  - *берачка*
  - *берачки*
- *берача*
- *берачина*

---

¹¹ В. § II 4.2.

- *берба*

- *бербански*

- *бербаи*

- *бербийи*

- *обербийи*

- *бериво*

Потврде су ређане према акцентима најпре тонски (на првом месту акценат књижевне речи, потом дијалекатских), затим експираторни: *бèрāч*, *-áча* т. ... *берâч*, *-áча* т. ... *берáч* т. итд. Код глагола навођени су најпре облици стандардног инфинитива на *-ийи*, затим дијалекатски (нпр. *брайи*) и на крају из говора који су изгубили инфинитив облик трећег или првог лица једнине: *брāйи*, *бèрēм* impf. ... *брāй*, *берēм* impf. ... *бèре* 3. sg. ... *бèре* 3. sg. ... *бèрем* (1. sg.) ... *берè* 3 sg. итд.¹²

4. Техничке напомене

Прикупљени корпус се презентује ћирилицом, без обзира на изворну графију. Податак о оригиналном писму садржан је у скраћеници извора. Дефиниције су по правилу преношене верно из извора, али су, тамо где је потребно, вршене одређене корекције. Граматичке информације су такође исправљане тамо где су у питању очигледне погрешке (impf. уместо pf. и сл.). Дефиниције су навођене унутар полунаводника, а цитирани текст (било где у раду) унутар наводника. Лексеме се наводе у курсиву подебљане, ако се у низу потврда

---

¹² Предност се и овде даје стандардном акценту при навођењу потврда.

нађе нпр. инфинитив истог лика и акцента као претходни подебљан, али различитог акцента првог лица једнине, масним слогом се истиче само наставак (облик) првог лица једнине. У говорима који су изгубили инфинитив, након облика 3. лица једнине бележе се потврде 1. лица једнине али се не пишу масним слогом уколико имају исти акценат. Изрази су наведени курзивом, али нису болдовани. Изрази нису груписани и посебно издвојени, већ су везани за појединачна значења. Примери који илуструју значења наведени су мањим фонтом. Скраћенице извора су дате у облику заградама без године, према пракси реферисања у *Етимолошком речнику српског језика*. Прасловенске граfiје биће уједначаване према конвенцијама усвојеним у ЭССЯ и ЕРСЈ (*x* а не *ch*, *ьr*, *ьr* а не *r*).

Следећи знаци су коришћени приликом презентовања корпуса: ● потврда; ► паралеле; ▼ реконструкт, порекло; ■ дискусија; као и → секундарна изведеница¹³.

---

¹³ Дериwација је често вишесмерна, а низови испрекидани. Стога се овај знак пише испред лексеме, не указујујући на однос са претходно наведеном лексемом.

II Индоевројски корен *b^her- и гнездо њрасловенског глагола *berǵ, *bьrati

1.1. Псл. *berǵ, *bьrati 'узимати, сакупљати' спада у глаголе тематске конјугације са презентом на -e- и инфинитивом на -ati, а унутар те скупине међу глаголе са апофонијом, e-базом у презентској и редукованом базом у инфинитивној основи. Презентска основа *ber- (<*b^her- 'носити') одражава пие. вокализам. Облик инфинитива *bьrati је секундаран. Полуглас -b- представља секундарну вокализацију првобитног нултог ступња (*brati < пие. *b^hr-). Вокал -a- у инфинитиву (уместо очекиваног *bьrti) изводи се из аорисног облика *bьras који одговара лат. имперфекту *ferās* (Mayer 1956: 115; ЭССЯ 3: 163 s.v. *bьrati, *berǵ).

Од презентске основе изводе се императив *beri, активни партицип презента активног *berǵšt¹⁴, имперфекат *berěaxъ (> с.-х. бѣријѧх, буг. берях, стчеш. beřiech), а од инфинитивне аорист *(-)bьraxъ, партицип перфекта активног *(-)bьralъ и партицип перфекта пасивног *(-)bьranъ (Vaillant 3: 201).

1.2. Истом типу припадају псл. *derǵ, *dьrati 'драти', *perǵ, *pьrati 'газити, прати', *serǵ, *sьrati 'сасаре' (Vaillant 3: 209–212). Исту вокалску алтернацију er/br али са обратном дистрибуцијом двеју превојних основа показује скупина *mьrǵ, *mertī 'умирати', *nьrǵ, *nerti 'ронити', *pьrǵ, *perti 'гурати, одупирати

---

¹⁴ Такође партицип презента пасивног, који међутим за овај глагол није посведочен (гласио би *beromъ).

се' (од истог корена као **perǵ*, **p̥rati*), **skv̥rǵ*, **skverti* 'растапати', **st̥v̥rǵ*, **sterti* 'простирати', **v̥rǵ*, **verti* 'затварати', **ž̥v̥rǵ*, **žerti* 'гутати, прождирати' (id. 187–191).

2.1. Стар је, још праиндоевропски, презент **berǵ*, који се заједно са стинд. *bhárati* 3. sg. = ставест. *baraitī*, јерм. *berem* 1. sg., фриг. αβ-βερετ 3. sg., гр. φέρο, лат. *ferō*, стир. *-beir-*, *-berat*, гот. *bairan*, тох. А *parām*, све '(до-, при-)носити' своди на **b^her-e-* (LIV: 76–77).

2.2. У балтском се среће *e*-презент од редуковане базе *birù* (inf. *birti*, *birėti* у интранзитивном значењу 'падати, бити расут'), од *e*-базе *-je*-презент *beriu* '(про)сипам' (inf. *ber̃ti*) *ibid.*

2.3. Значење 'узимати, сакупљати' развило се у превербалним изведеницама, у изворном значењу **b̥ra-ti* је потиснуто од **nesti*, **nositi*, са којим је испрва морало бити у суплетивном односу попут грчког φέρο : аорист ἔνεγκον или *брать* 'узимати' : *взять* (< псл. симплекс **(j)eti*) 'узети' у савременом руском. Историјска веза двају псл. гнезда одржала се и у савременим с.-х. континуантама (*берба* : *јемайџва* и сл.).¹⁵ И у балтском се помак значења остварио у превербалним формама као *iš-berti* 'сипати (зрно, песак и сл.)' < **'износити'* (Vaillant 3: 210).

---

¹⁵ Више о семантичкој вези ових двају псл. гнезда в. за сроско-хрватски Вучковић 2015, за руски Пятаева 1997.

3. Деривационо гнездо псл. **bьrati* обухвата како глаголске, тако и именске изведенице, од којих су неке наслеђене из праиндоевропског а друге настале на прасловенском (или балтословенском) терену.

3.1. Од **bьrati* постоји знатан број превербалних изведеница које су већином прасловенске а имају формалне паралеле у другим језицима (поготову балтским, али и другим, нпр. **u-berq* : лат. *au-ferō*); оне простом глаголу (чија је инфинитивна основа аорисног порекла, § 1.1., али је код њега попримила значење трајног глаголског вида) придају перфективност¹⁶ и различито модификују семантику. Од редуковане базе бсл. **bir-* – од које су у балтском начињени интранзитиви *birti*, *birėti* '(ис-, о-)падати' – дужењем *ĩ > i* (уп. лит. *byrėti* 'id.')

изведен је итератив **birati*, **birajq* са истим превербалним варијантама. У балтословенском нису посведочени глаголски облици са *o*-вокализмом, као у грчком каузатив *φορέο* < **b^hor-éie-* (LIV 76); тај превој јавља се само у именским изведеницама, где је стар, наслеђен, из праиндоевропског (§ 3.3).¹⁷

3.2. Најстаријим изведеницама од пие. **b^her-* у прасловенском сматрају се **bērmę* < пие. *b^hēr-men-* и **bērd'a* < пие. **b^hēr-d-(i)ah₂-* (NIL: 16, 19);¹⁸ прва има

---

¹⁶ Суплетивизам са кореном **h₁nek-* у грчком (*φέρο* 'носим' : *ἔνεγκον* 'донесох'), а вероватно и у иранском и (рано)прасловенском (§ 2.3., уп. LIV 77, нап. 10) указује да је корен **b^her-* изворно означавао само трајни глаголски вид. Уп. и Vaillant 3: 210.

¹⁷ Каузативно **boriti* (тип **moriti*), ако је и постојало у прасловенском, могло је бити потиснуто због хомонимије са **boriti* (*se*), другог порекла.

¹⁸ Дуго *e* се у овим речима претпоставља на основу нагласка с-х. *брѣме*, *брѣѣа*, рус. *берѣжая*; оно се изводи из варијанте корена са ларингалом у другом слогу **b^herH-* на коју би указивали вед. *bhārīman-* поред **bhārman-*, локатив *bhārman* (Vaillant 1: 239; 2: 212; уп. и 3: 210), али се може

паралеле у другим ие. језицима, а обе чувају изворно значење корена, које се код глагола у словенским језицима изменило. Може им се, уз одређени опрез, придодати српско лично име *Берислав*, које се, заједно са грчким Φερεκλῆς, тумачи као ономастички одраз споја **kléuos b^her-* 'носити славу' у језику праиндоевропске поезије (Schmitt 1967: 89; EPCJ 3: 166 s.v. *Берислав*).¹⁹

3.3. Псл. **(-)borъ* у поствербалима типа *sъ-borъ наслеђено је из балтословенског (лит. *bāras* 'откос', лет. *uzbars* 'препун' од *uz-bèrt 'посути', Vaillant 4: 45) и још праиндоевропског, уп. гр. φόρος 'прилог, данак', стинд. **bhārā-* м. 'терет', нперс. *bār* 'id.' (NIL: 17–18). У грчком постоји и акценатска варијанта φορός са значењем вршиоца радње 'који носи (у правом смеру, о ветру), који стреми нечему', такође као и други део сложеница типа νικηφόρος 'победоносан, победоносац', у том значењу и стинд. **bhārā-*, јерм. *wor (NIL: 18). У словенском **(-)borъ* је ограничено на превербалне сложенице са резултативним значењем какво је у гр. φόρος (с-х. *збор*, *избор* и сл.), у именским сложеницама са значењем радње или њеног вршиоца долази е-база презентске основе **-berъ* (с-х.

тумачити и секундарним дужењем, тако EWA1a 2: 249, NIL: 21–22, нап. 27 и 29. Уп. и лит. *bėrnas* 'младић' < **b^her-no-* (Smoczyński: 54), лет. *bėrnas* 'младић; дете; дечак' < **b^her-no-s* (Karulis: 121). Уп. значење гот. *barn* 'дете' < **b^hor-no-* (NIL: 18); семантички развој 'бреме' > 'плод' > 'дете'.

¹⁹ Уз резерву да посреди може бити и случајан паралелизам. У прилог тој могућности говорила би чињеница да овај антропоним нема паралела код других словенских народа, али треба истаћи да је код Срба добро посведочен од најранијих времена (већ у Жичкој повељи из 1220). Први члан грчке сложенице може се интерпретирати као императив фέρε (Шмит је преводи 'Trag' Ruhm (davon!)', што би функционално одговарало псл. (?) *Beri-slavъ, које је императивна сложеница (псл. 2. лице императива на *-i* пореклом је облик опатива, *beri < пие. **b^herois* 'нека би то носио' = гр. φέροις, стинд. *bhareḥ*).

винобер 'берба грожђа', *класобер* 'сакупљач класја', чеш. *darober* 'који прима дарове', Vaillant 4: 45); тип је вероватно прасловенски (уп. од **dъrati* с.-х. *сѣрво-дер*, рус. *живо-дѣр*, с.-х. *живо-дер(ац)*, можда и старији (уп. лат. сложенице као *frugi-fer* 'плодоносан', *furci-fer* 'вуцибатина').

3.4. У поствербалима **(-)birъ* из основе итератива дублира старије **(-)borъ*, нпр. с.-х. *од(а)бир* према *одбор*. Редак вокализам **bĕr-* у чеш. *od-, pře-, s-, vŭ-, za-bĕr* (Vaillant 1.c.), с.-х. *ѡдбѣрак* 'пабирак' обично се сматра секундарним, у чешком настао по узору на превој *ě : ь : i* код првобитно дифтоншких коренова (**oi : *i : *ei*, нпр. **kvĕť, *kvĕsti, *kvitati*), на с.-х. тлу као псеудојекавизам, али треба имати у виду продужену *e*-основу **b^hēr-* у *брѣме* и допустити да се још понегде одразила у словенским језицима. Уп. псл. **dĕra* 'рупа' поред **dira* од **dъrati*.

4. У току развоја појединих словенских језика, па и у српско-хрватском, настајали су поједини аналошки ликови.

4.1. Међусобни утицај двеју основа, презентске и инфинитивне, проузрочио је настанак дублета као с.-х. *бѣрѣч* поред *брѣч*, *бѣриља* поред (ст)рус. *браля* (уп. у самом с.-х. дублету *ѡѣриља : ѡрѣља*), *бѣрило* поред буг. *брѣло*, чеш. *bradlo* итд.²⁰

---

²⁰ ЭССЯ у неким случајевима реконструире за прасловенски обе варијанте – **beridlo* 1: 193, само на основу с.-х. или слн. потврда, али уз указивање на лат. *fericulum*; **bъradlo* 3: 160, чини се бољим основом; *берач* ставља под **bъраць* 3: 159–160; *бериља* нема већ само струс. *брал(ь)я*, рус. дијал. *брѣлья* s.v. **bъradlja* 160 (sic!) ту се претпоставља изведеница од **bъradlo*, док Vaillant 4: 561 говори о суфиксу **-līi, *-lĭja*, тумачећи *-dl-* у чеш. *pradlí* 'праља' (од **pъrati, pеrĕ*) аналогичом

Настанак облика као *берење* (ји. Србија) поред *брање* < псл. **bъran-ъје*, где је у основи пасивни партицип **bъranъ* изведен од инфинитивне основе (§ 1.1.) објашњава се губитком инфинитива у призренско-тимочким говорима.

4.2. У превербалним изведеницама од **bъrati* слаб коренски полуглас чинио је јаком позицију завршног полугласа предлога, тако да се овај закономерно вокализовао: **sъbъrati* > с.-х. *сабраѿи*, рус. *собратъ*, док је у облицима презента, будући слаб, испадао: **sъberq* > с.-х. *зберем*, струс. *зберу*, да би онда дошло до уједначења у корист инфинитивне основе (с.-х. *саберем*, рус. *соберу*). То се преносило и на изведенице: *одабираѿи*, *одабир* уместо *одбираѿи* према *одабраѿи* < **otъbъrati*;²¹ у исходу су у с.-х. семантичко-фонетском бифуркацијом настала два глагола – *одабраѿи*, *одаберем* и *одбраѿи*, *одберем*.

према *přadlī* = преља < **před-lii*, тако и Славски (SP 1: 106). Исто размимоилажење постоји у интерпретацији (само с.-х.) типа на *-лац* (*берилац*).

²¹ Фонетски би било пред вокалом **oѿабраѿи* као у *oѿеѿи*, *oѿиѿи*, али се озвучење пренело из презентске основе *одберем* где је регуларно.

III Континуанте етимолошког гнезда прасловенског глагола **berǫ*,
*bьrati у српском језику

1. Континуанте инфинитивне основе **bьr(a)-* псл. глагола **berǫ*,
*bьrati

1. *bьrati, *berǫ – брати, берем

• *брѣѣи, берем* impf. 'брати (нпр. кукурузе, јабуке, грожђе)' (Вук 1818); *брѣѣи*,
бѣрѣм impf. 'кѹпити': Бери војску штогод више можеш, 'запремати': Златна купа девет
бере литар', 'жито брати' Дубр. (Вук); 'брати биље и оно што на њему расте',
'узимати и једно с другим састављати, купити', 'узимати најбоље, бирати,
избирати', 'запремати, заузимати (о суду у којем се шта држи)'; ~ *се* (RJA); *брѣѣи*,
бѣрѣм/бѣрѣм impf. 'прикупљати пољопривредне производе, као и друго биље или
његове делове, нарочито плодове: откидајући, тресући, млатећи, тргајући и сл.;
ископавајући; жањући, косећи', 'откидати, чупати, тргати', 'добивати, стицати;
узимати', 'сећи, одсецати (обично дрва и сл., ради снабдевања)', 'одваљивати,
одламати (камење и сл.)', 'збирати, скупљати (руком или каквим оруђем нешто
што је растурено, разасуто)', 'сазивати, окупљати (војску, сватове и сл.)',
'прибирати, прикупљати (молећи, просећи)', 'убирати, наплаћивати', 'примати,
извлачити', 'запремати, мерити, износити', 'хватати', 'узимати у руке', 'узимати у

себе', 'издвајати нешто из већег броја, узимајући оно што се више свиђа, што је потребно, што је боље, правити избор; давати свој глас за неког, за нешто, вршити изборе; избирати', 'гнојити се јаче, набирати; отицати', (обично трпни придев у атрибутој служби) заст. 'правити на наборе, скупљати у наборе, набирати'; ~ *се* 'сабирати се, скупљати се, састајати се', 'накупљати се, нагомилавати се'; изрази: ~ *бајшине* 'бити бијен, добивати батине', ~ *бригу* (бриге, гајле, касавет) 'бринути се, бојати се; старати се', ~ *душу* 'бити у самртничком ропцу, издисати', ~ *кожу* (*на шиљак*) 'бити спреман на казну, батине, грдњу и сл. (обично у претњи)', ~ *ловорике* (*ловорове венце, њљесак и сл.*) 'постизати успехе, добивати признање, стицати славу', ~ *њамей* у главу 'добро мислити о нечем; пазити на што; бити паметан', ~ *њлодове* 'извлачити користи (од чега)', ~ *њојшиљак* (*мозак*) *њо цесџи* (*земљи и сл.*) 'добити куршум у главу тако да се мозак проспе' (РСА); **брџи**, **бџрем** impf. 'брати': Ко девојчица сам њшла и да бџрем кукџрузе и да ваџимо крџмпџр и сџџи кукџрузџвину Сремска Каменица Њма тџ брџати и по три даџа, ако је виџоград пџвеџи Врдник Ђнда се чеџа док сџзре диџе, док поџуте, ѡнда се бџеру Сомбор Кукџрузи се бџереду џ јесен Кула Кукџруз се њ руке брџаво Арадац Каџније њемо сџјати и пасџљ, џ зелен да се бџере – пуџтер пасџљ Зрењанин Пџсле је најшла јаџа сџша да њисмо брџали ваџива њикаџвџг: њи крџмпџра њи пасџља Чента; Помаз, Крашово, 'купити, скупљати': Куђани даду новци тј. фуче на земљу, млада беруч новци улази у соби; послџ поиграју малко Крашово Раџдилице пчеџе, те гаџдују те бџеру меџ Деспотово (РСГВ); **брџи**, **бџрем** 'брати': Цџо даџ бџерџш кукџруз Баџинци Берџмо кџрузе до мџртве јџсени Добринци Кукџрузи ка[д] дошли да се бџеру, ѡнда смо кукџруз ѡбрџали ња њиви Бата;

Сремска Митровица, Сомбор; израз: ~ *кòжу на шѝљак* 'бити спреман на батине, казну и сл.' Сомбор, Јасеново (РСГВ); 'откидати, одвајати плодове': У с̀уботу и нѝд^ељу ѝдѝмо у Ромáнòвце бр̀ати јáбуке — Љѝтòске сам бр̀ао нáнѝ и кантариòна за ч̀ај Поткозарје (Далмација); 'брати': Ёно је, б̀ерѝ ш̀љѝве, 'купити, скупљати': Мòрáм зв̀ати Мòмѝра да б̀ерѝ п̀илиће Лика (Ајцановић); 'убирати, примати, уживати': Рáдијо ù-пошти, м̀ати-ми бр̀ала п̀емзију — Вóјо б̀ерѝ к̀ирију дол ù-Кладњу — Тѝ б̀ерѝш зà-тò плáту, а нѝ-б̀ерѝ мòје д̀'јете ил-мòј чòек — И òни плáту б̀ер̀у — Не-б̀ери бр̀игѝ ист.-бос. Ере (Реметић); *бр̀аѝ* (се), *б̀ерем* (се) impf. 'сакупљати (се), нпр. за народ, дрва, сено, млеко': Преко потòка прет̀ерамо да ни прòђе стòка, да ни б̀ере мл̀ека дòста кај вòда Копаоник (Радић); 'сакупљати': Трѝба да б̀ере с̀ено; ~ *се*: Од ј̀утра до в̀ече т̀у се б̀ере нáрод Мрче (Радић I); *бр̀аѝ*, *бер̀ем* impf. 'брати' Косово (Елезовић I), 'отицати': Кад се ж̀ивац зак̀учи, он после бер̀е — Ч̀ир гу пòчео да бер̀е Косово (Елезовић); 'рукама откидати са грана, скупљати плодове': А штò, н ум̀јем јá бр̀ат ц̀анарике? — Д̀еца по бр̀же бер̀еду — Пас̀ул' би бр̀ал'и св̀е мѐуну по мѐуну — По ц̀ео дáн б̀ери онá пас̀ул док ти òчи испáну — Омр̀зла би се д̀еца берући ш̀арице сев. Метохија (Букумирић); 'прикупљати скидајући': Бер̀еш л'и смòк? Гораждевац (Букумирић II); 'убирати плодове, сакупљати' Васојевићи (Боричић); *бр'аѝ*, *бер'ем* impf. 'брати': От'ишли да бер̀у фрмет̀ин, 'сећи': С'а^е с̀ином је пор'анио да бер̀е б'а^едн̀ак Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *браѝ* s. асс. 'брати' Свиница (Томић I); *б̀ере* 3. sg. impf. 'брати': Б̀ере винòград — Б̀еремо кук̀уруз — Òни ùвек п̀рви б̀ереду и нòсиду да продáду на пиј̀аце Радимња (Томић II); *б̀ере* 3. sg. impf. 'постајати гнојав, пунити се гнојем, гнојити се': Б̀ере му рáната, па га јáко б̀оли, 'садржати, запремати': Кáчкава

бѐре окол двѐста ћила, 'бринути, секирати се' у изразу: *не бери гајде* 'не брини, не секирај се' Тимок (Динић); 'гнојити, скупљати гној (о чиру)': Бере ми рана, скоро че пропљусне — Чир бере, бере, па се провали Бучум (Богдановић III); 'сакупљати': Бѐremo лековите травѐе, 'сећи': Дај си ми кóсерат, трње че бѐрем, 'кидати, чупати, брати': Нáрод почиња да бѐре морóзу — Сланá че почиња, градине да се бѐру, фиг. 'гнојити, отицати': Рáната почѐ да бѐре, фиг. 'љутити се на некога': Оно́ му бра́, бра́, па че пúкнем; изрази: ~ *бригу* 'бринути': Бѐрем бригу за децáта, отидóше на далѐк пúт — Бѐрем бригу какó че сенóто осу́шимо, ћиша дън-издън, ~ *чужди брчкóљи* 'бринути туђе бриге': Бѐре чужди брчкóљи, не вíди си своји́ Пирот (Златковић); 'гнојити, отицати о рани': Бѐре ми прс Пирот (Живковић; Панајотовић); израз: *Бурђа га* ~ | *Сйáсу га (йре)дáва* 'Бурђевдан га одабира и Спасовдану га предаје' Пирот (Златковић V); 'скупљати': Сви отишли́ у сливáк да бѐру сли́ве — Јутре цел дън трѐбе да бѐрем сѐно, фиг. 'гнојити, бубрити, отицати, набирати': Убóдо се на трн, па ми петá ваздън бѐре и јáска, фиг. 'сећи и довозити дрва из шуме': Свú ноћ се премисли́ од еднó: кой ће ми бѐре дрвá за зимú, фиг. 'бринути, страховати': Бѐрем стрá [д]-цтáрос што доóди — Не бѐри гајле — Не бѐри бригу за држáву ће се снајде, но ми́ какó ћемо — Бѐри кóжу на шиљáк, етѐ га шунтоња — Бѐрем бригу какó ћу презимим, фиг. 'трпети, толерисати': Јá бѐрем, бѐрем у сѐбе, докле мóгу, а кд́ однемóгу више, свѐ ћу му наkáжем што íмам; несъм ни јá неосѐтљива, како он мисли, фиг. 'захватати, запремати': Овија мóј акóв бѐре осамдесѐ кила, ка це напúни с мáз два-мужа не мóж га стúру с огњиште; ~ *се* 'скупљати се': Јáре се дѐре, нáрод се бѐре (гајде) НЗаг Црна Трава (Стојановић); [брайи́и] бѐрем impf. 'скупљати', 'гнојити се': Убóла се па почѐја прс да гу бѐре –

Бајаги врѐму бѐше брала рана — Браја му чѐр док не набраја и сам се прекинаја — Браше му љунга те не могаше да отидне Призрен (Чемерикић)²²; *бѐрем* impf. 'бринути': Свој леб једѐ, чужду бригу бѐре Пирот (Живковић); 'сакупљати', 'гнојити (о рани)'; израз: *бѐрем бригу* 'бринути своју бригу' Пирот (Златковић I); израз: *бѐре љамей* 'паметан је': Памет да бѐреш – немѐј да ђдиш кај муја без главу!, *бѐре рана* 'отиче рана': Рана му јѐш бѐре на нѐгу, јѐш не мѐже да ђди Црна Река (Марковић I); *берѐ* 3. sg. impf. 'убирати плодове': Цѐл дан брамо грѐже Дебелица (Милошевић-Петровић); ~ *се* 3. sg. impf. 'скупљати (о гноју)': Берѐ се гној Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'скупљати': Највише пиѐ ракиу, а нѐма живци да берѐ сливе! Заплаѐе (Цветановић); 'кидати плодове': Енѐ га Тѐдор, пошѐл да берѐ попрѐку јуж. Поморављѐ (Марковић J.); *берѐм* impf. 'прикупљати пољопривредне производе и друго биљѐ или његове делове, нарочито плодове', 'скупљати (руком или некаквим оруђѐм) нешто што је растурено, разасуто', 'гнојити, набирати, отицати': Начпарѐла сѐм се на нѐгу, па евѐ сѐк петѐ кѐлко берѐ и јѐска, ђѐе да се подљѐти, 'сећи (обично дрва за огрев)': Нѐма ги дѐм, отишли су у Лѐпкин забѐл дрѐва да берѐв, фиг. 'обуздавати бес, гнев, трпѐти, подносити': Ћу берѐм дѐкле ми не одвиѐе, ал кѐд ми одвиѐе, ћу му се разврѐшим за свѐ; изрази: ~ *бригу* (обично у императиву с негацијом) 'бринути, зѐпсти, секирати се': Не бѐри бригу за мѐне,

---

²² Овде и даље у раду краткосилазни акценат (ǎ) замењен је експираторним (ǎ), а дужине које се такође бележе у збирци, нису преписиване. Инфинитив, кога нема у овом говору и који је реконструисан, остављан је (у угластој загради) да се не би поткрале грешке у реконструкцији трећег или првог лица једнина. Графема њ замењена је графемом њ. Остале корекције нису вршене. Више о призренском говору в. Петровић 2012: 18–23 и Реметић 1996).

не́сьм дете́!, ~ *иу́ђу бри́гу* (обично у императиву с негацијом) ’каже се кад се некоме скреће пажња да престане да се бави туђим проблемима, да не залази у туђе проблеме и сл.’: Тепаја ли гу, не ли гу тепаја, тој си је међу њи, и не бери туђу бригу! — Викам ти, немој да береш туђу бригу, ал на тебе не се доказује! Јабланица (Жугић); ’скупљати, скидати’: Бери кожу на шиљк — Берјеји росно цвеће, ’бринути’: Свој леб једé туђу бригу берé, ’трпети, подносити’: Берем док могу, па кд ми прекипи, ’отицати, гнојити’: Рана јоште берé, не гу дирај — Берé ко петá гној Лесковац (Митровић); израз: *берем гајле / бригу* ’води бригу; бринути’: Гледај човек да задлужиш, а не бери бригу за одложување: Не си, бе, бери гајле, ће гу завршим работу НПосл Врање (Симоновић); стерп. **врати, берџ** ’борати’ (Даничић)²³

► стсл. **врати, берџ** ’скупљати’ (ESJS), чак. *bràt, bèren/berèn* ’брати, скупљати летину’ (ČDL), кајк. *brati, berem* ’скупљати, прибирати’ (RHKKJ), мак. *бере* ’сакупљати плодове, биљке или њихове делове’ (TPMJ), буг. *берà* ’брати биљке (цвеће, плодове, траве и сл.)’ (PBE), слн. *bráti, bêrem* ’читати’ (SSKJ), слч. *brat’, berú* ’узимати у руке, хватати помоћу руку или неког оруђа’ (SSJ), чеш. *bráti, беру* ’хватати’ (SSJČ), глуж. *brać, bjeru* (дијал. *bjer(j)em*) ’узимати’ (Šewc 2:60 s.v. *brać*), длуж. *braś, беру* ’узимати’ (Muka), пол. *brać, biorę*²⁴ ’узимати, обухватати рукама (такође оруђем)’ (SJP), плп. *berě* 3. sg. ’сакупљати; узимати’ (SEJDP), рус. *братъ, беру́* ’хватати руком, рукама или оруђем које се налази у рукама’ (БТСРЯ), укр. *брати, беру́* ’хватати, хватати рукама или оруђем’ (СУМ), блр. *браць, бяру́*

²³ „Долази само сложено, нпр. **сврати**” (I.c.).

²⁴ Уп. 3. sg. *bierze*.

'обухватати прстима руке' (ТСБМ); лит. *beĩti, beriũ* 'сипати (со, житарице и сл.)' (LKŽ)²⁵, лет. *bērt, beru* 'сипати (шећер, житарице и сл.)' (LLVV)

▼ псл. **berq, *bьrati* 'узимати; сакупљати' (ЭССЯ 3: 162–263 s.v. **bьrati, *berq*; SP 1: 485–487 s.v. *bьrati, berq*)²⁶

■ Основно значење срп. глагола *браїи* одговара значењу овог глагола у већини²⁷ јсл. језика – 'прикупљати пољопривредне производе', док је код осталих словенских језика доминантно неутрално значење 'узимати'. Поред основног значења, у српском језику постоје и следећа значења са изворном семантиком прикупљања (гомилања): 'сећи (дрва)', 'одламати (камење)', 'скупљати (разасуто, растурено)', 'окупљати (војску, сватове)', 'прикупљати (просећи)', 'наплаћивати', 'примати, извличити', 'запремати, износити', 'хватати; узимати у руке; узимати у себе', 'гнојити се, отицати', фиг. 'трпети, толерисати'. Постоји такође значење 'одабирати, избирати', карактеристично за итератив *бираїи*. У фразеолошким спојевима постоје и значења 'бринути', 'страховати' и 'бити паметан'.

Значењу 'прикупљати пољопривредне производе' одговара мак. *бере* 'id.' (TRMJ), буг. *берà* 'id.' (PBE), слн. *bráti* 'id.' (SSKJ)²⁸, слч. дијал. *bradz* (*l'en, bandurki*) 'брати (лан, копати кромпир)' (SSN s.v. *brat*'), пољ. дијал. *brać* (*len*)

---

²⁵ В. и Vaillant 3: 210.

²⁶ В. § II 1. и 2.

²⁷ Изузетак представља слн. језик у којем је основно значење глагола *bráti* 'читати', што је калк с латинског односно немачког језика (Snoj: 84–85 s.v. *bráti*).

²⁸ Претежно у дијалектима: *b'rať* 'брати' (Koletnik), 'id.' (Bajzek Lukač), *b'rati* 'брати грожђе' (Rajh), *bráte* (*róžice*) 'raccogliere (fiore)' (Del Medico) итд. Више о глаголу *браїи* у српском језику у поређењу са словеначком грађом в. Степановић 2014 и Степановић 2015б.

'брати (лан с корењем)' (SGP), рус. дијал. *братъ* 'сакупљати бобице, гљиве', 'чупати лан, конопљу', 'вадити кромпир' (СРНГ), укр. *бра́ти* 'сакупљати гљиве, јагодасте плодове', 'брати конопљу, лан и сл.' (СУМ), блр. *браць* 'сакупљати гљиве, јагодасте плодове' (ТСБМ). У севернословенским језицима ово значење је ређе или дијалекатско и сведено је на прикупљање биљака и плодова везаних за земљу (лан, конопља, гљиве, јагодасти плодови, кромпир итд.). Значењу 'сећи (дрва)' блиско је значење из израза чеш. *břitva dobře bere* 'бритва добро сече' (SSJČ), премда је нагласак у чешком језику на семантици квалитета деловања оруђа.²⁹ Значењу 'сакупљати (разасуто, растурено)' одговара буг. дијал. *берà* 'узимати посебне предмете или делове нечега са различитих места и стављати их на једно место' (РБЕ), слч. дијал. *brate* 'raccoliere' (Del Medico). Значењу 'окупљати (војску)' одговара значење у мак. изразу *бере војска* 'скупљати војску' (PMJ), као и значење из народне песме у буг. *цар войска бере голяма* 'цар окупља велику војску' (РБЕ). Значењу 'наплаћивати; примати' одговарају значења у следећим изразима и примерима: мак. *бере данок* 'наплаћивати порез' (Мургоски), слч. *brat* 'примати (плату, премију, стипендију)' (SSSJ), чеш. *kdy berete?* 'када примате плату' (SSJČ), пољ. *brać zapłate* 'примати плату' (SJP), рус. *братъ* 'наплаћивати' (БТСРЯ), укр. *бра́ти* 'примати (плату)' (СУМ), блр. *браць плату, хабар* 'примати плату, мито' (ТСБМ). Значењу 'запремати, износити' одговарају значења у следећим изразима: мак. *сїараїѿа бочва бере їрисиїа оки вино* 'стара

---

²⁹ Такође слч. *britva neberie* 'бритва не брије' (KSSJ), рус. *бритва хорошо берёт такую щетину* 'бритва добро брије овакву чекињу' (БТСРЯ) итд.

бачва запрема триста ока вина' (ТРМЈ), буг. дијал. *тая бѣчва бере сто ведра вино* 'ова бачва запрема око 150 литара вина' (РБЕ)³⁰. Значењу 'хватати; узимати у руке' одговарају значења у следећим изразима: слч. *brat' diet'a na ruku* 'узети дете у руке' (SSSJ), чеш. *bráti do ruku knihu* 'узимати књигу у руке' (SSJČ), пољ. *brać* 'узимати, хватати руком, рукама' (SJP), рус. *брать* 'хватати руком, рукама; примати у руке' (БТСРЯ), укр. *браїти* 'хватати рукама' (СУМ), блр. *браць* 'обухватати прстима руке' (ТСБМ). Значењу 'гнојити се, отицати' одговара мак. *бере гној* 'загнојавати се' (ТРМЈ), буг. *берà* 'загнојавати се' (РБЕ)³¹. Значењу 'трпети, толерисати' одговара буг. дијал. *берà* 'трпети' (РБЕ). Значењу 'бринути се' у изразу *браїти бригу (гајле)* одговара мак. *бере гајле* 'бринути се' (ТРМЈ), буг. *бера грижа* 'id.'³² Дијал. изразу *берем сїра* одговара мак. *бере сїрав* 'плашити се' (ТРМЈ), буг. *бера сїрах* 'id.' (РБЕ).

2. бр(а)-

- *брѣлац, -áлца* m. 'берач' Стулић (RJA)
- *бралица* f. 'берачица' Стулић (RJA)

³⁰ Уп. слч. *starosvetská pec zaberá tretinu izby* 'старинска пећ заузима трећину собе' (SSJ).

³¹ Ово значење се простире пре свега на источнојужнословенском терену, али уп. следеће примере у осталим словенским језицима: слн. дијал. *na nógi se mi na 'bira* 'на нози имам гнојно запаљење' (Rajh), *sę zbięra* 'гној се скупља на рани' (Tominec), чеш. дијал. *noha mi nabrala* 'загнојила се, отекала (нога)' (Bartoš), пољ. *wrzody i pryszczce nabrane* 'загнојени чиреви и бубуљице' (KKN).

³² Уп. чеш. *bráti si někoho na starost* 'бринути се о некоме' (SSJČ).

• **бра̂н** трп. пр. од *бра̂и̂и* (РСА, s.v. *бра̂и̂и*); израз: **бра̂но млеко** 'помужено млеко': Брано млеко неста̂њује, 'обрано млеко': Брано млекото, обрана му сметаната, мит. 'млеко које је од млекуља одузето чинима': Мацијарка обере нечију стоку и браното млеко направи на њоу стоку Пирот (Златковић)

• **не̂бра̂н, -а, -о** 'који није бран'; израз: *на̂ћи се у небраном гро̂жђу* 'наћи се у неугодној, тешкој ситуацији' (РМС); **не̂бран, -а, -о** 'који није бран' Каменица код Ниша (Јовановић В. I); изрази: *на̂шъл се у не̂брано гро̂јзе* 'у тешкој ситуацији' Каменица код Ниша (Јовановић В. I)

• **бра̂ница** f. 'узбрана (не отресена) јабука или крушка' (Вук); **бра̂ница/бра̂ница** f. 'врста кукуруза', 'гомила унакрсно сложених снопова пожњевена жита, ражи и сл.', 'сакупљена стока за клање или продају', (обично у атрибутивној служби) 'руком узбрана воћка, најчешће јабука' (РСА); 'убрано воће': Данас сам најбоље продав̄ зеленике јабуке, али су морале бити бранце — Кум волӣ јести савке шљиве, а нарочито ако су бранце Поткозарје (Далмација); **бра̂ница** f. 'сабрана стока за продају или за клање' Тимок (Динић); **бра̂ница** f. 'сва грла више врста стоке у једном сточарском домаћинству, бројан запат стоке једног домаћинства': Тија чува браницу; има овце, козе, двајес говеда Пирот (Златковић)

• **бра̂њевина** f. 'врста ретког киселог млека, јогурт' Ц. Трава (РСА); **бра̂њевина** f. 'укисељена сурутка у врчи' Црна Трава (Златановић); 'врста

јогурта': Брање́вину го́твимо ка[д] цвѝк и сѝрутку помѝшамо с кѝсело млекó, па ма́лко одстој у ђуђу́м Црна Трава (Стојановић)³³

• **брање** п. 'брање (кукурута, винограда)' (Вук 1818; Вук; RJA); 'оно што је набрано, убрано: поврће; зелена крма за стоку (лисник, трава)' (РСА); глаг. им. од *брајти*, 'оно што се убере; берба': Брање кӯрӯзā пòчмāм у септѝмбру Поткозарје (Далмација); гл. им. од *брајти*: Отишѝе десетѝну пасул'арā у брање пасул'а сев. Метохија (Букумирић); **брање** п. 'берба': Немòте ми ни ў брање грòжђа дòдѝт кад ми сād не помāжѝте Загарач (Ћупићи); Радимња (Томић II); **брање** п. 'брање' Свиница (Томић I); **брање** п. 'време кад се беру какви плодови': Дојдòше у брање мому́рузу — Тој че да бӯде тām у брање грòзје Тимок (Динић); 'берба': Пòтика се у брање грòзје Тимок (Кожелѝац); 'убирање плодова': У срѝд брање ўдари ћѝша Дебелица (Милошевић-Петровић); 'берба': Отишли на брање мому́рузу Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'убирање плодова' јуж. Поморавље (Марковић J.); 'убирање плодова (један по један)' Пуковац (Богдановић II); **брање** п. 'берба': Јесте л' се спрѝм'или за брање гро'жђа? Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); **брање** п. 'јело од зеља, блитве, спанаћа и младог лука, понекад и са неком дивљом травом, морачем — рецимо, кувано на уљу или са сувим свињским месом' Спич (Поповић/Петровић); од XVII века (RJA)

---

³³ Уп. *варевина* 'слатко млеко, варено или тек помузено', *грушевина* 'згуснуто слатко млеко добивено од тек помузеног и посољеног овчјег млека кувањем на тихој ватри' и сл. (Николић 2000; РСА)

брање: Ка[д] дође тако јесен, кукуруз брање, онда смѐ, ладнијѐ је Ђала – Бачка, Банат (РСГВ);

- *медобрање* п. 'време кад пчеле скупљају мед', 'добра зарада (од продаје меда)' Ужице (Цвијетић)
- *браїи* трп. пр. од *браїи* (РСА s.v. *браїи*)
- *браїива* f. 'брање; жетва, берба' Поповић (РСА)
- *брач*, *брача* т. 'онај који бере плодове' (РСА); 'берач' Далмација (РЈА); *брач* т. 'онај који бере, берач' Тимок (Динић); 'берач': Ја сам прв брач на вргањи у преображењско Врање (Златановић I)
- ▶ чеш. *bráč* 'берач': *vinohrad je plný bráčů* (SSJČ)
- ▼ псл. *бѣрач* (ЭССЯ 3: 159, s.v. **бѣрач/ *бѣраѣца/ *бѣрачѣка*)
- *брачина* f. 'купљење': отиш'о је у брачину траве Стулић (РЈА)
- *брачица/брачица* f. 'жена берач' (РСА)
- ▼ псл. *бѣраѣца* (ЭССЯ 3: 159, s.v. **бѣрач/ *бѣраѣца/ *бѣрачѣка*)
- Од основе *бр(а)-* (< *браїи*) изведене су именице: *бралац*, *бралица*, *брање* (са секундарном двотематском изведеницом *медобрање*), *браїива*, *брач* (са секундарном изведеницом *брачица*) и *брачина*; придеви *бран* (са секундарним изведеницама *небран*, *браница* и *брањевина*) и *браїи*.

Nomen agentis *бралац* (< псл. **бѣradльсь*) изводи се помоћу сложеног суфикса *-лац* а nomen agentis *бралица* (< псл. **бѣradлица*) помоћу сложеног суфикса *-лица* (ЭССЯ 3: 160, s.v. **бѣradльсь/ *бѣradлица*; Клајн 2003: 142–144, 113–

119)³⁴. Nomen actionis *браїѡва* изводи се помоћу суфикса *-ѡва* (Skok 3: 530, s.v. *-tva*; Клајн 2003: 73)³⁵. Nomen agentis *брач* изводи се помоћу суфикса *-ач* < **-аць* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63). Секундарна изведеница nomen agentis *брачица* изведена је помоћу суфикса *-ица* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 113–119). Именица *брачина*³⁶ је изведена помоћу суфикса *-ачина* (Клајн 100–101). Лексеме *бран* и *браїѡ* пореклом су глаголски придеви трпни од глагола *браїѡи*.

Лексеме изведене од инфинитивне основе глагола *браїѡи* поред најчешћег значења 'сакупљање плодова, бербу' имају и следећа ређа значења 'врста ретког киселог млека, јогурт' (*брањевина*; у вези са *обраїѡи млеко* 'скинути кајмак с млека'), 'изабрати' > 'одвојити' > 'сакупљена стока за клање или продају' (*браница*³⁷) и 'оно што је убрано (зеље, блитва, спанаћ итд.)' > 'јело од убраног зеља, блитве, спанаћа' итд.

3. брак

- *браѡк* m. 'веза мушкарца и жене, склопљена према законским прописима ради заједничког породичног живота'; изрази: ~ *на леву руку* 'морганатски брак', ~ *савесїѡи* 'тајно склопљен брак', *грађански* ~ 'брак склопљен пред грађанским властима', *дивљи* ~ 'веза, заједничко живљење мушкарца и жене без законске

³⁴ Псл. *bъradlъсь и псл. *bъradlica < псл. *bъradlo (ЭССЯ I.c.). Уп. II 4.1. напомена 20.

³⁵ Уп. *сеїѡва* < *сејайѡи*, *жеїѡва* < *жеїѡи* (Skok I.c.).

³⁶ Уп. *берачина* § **ber-*.

³⁷ Уп. *береник* и *береница* § III 2.1.

потврде', *мешовити* ~ 'брак склопљен између лица која припадају различитим вероисповестима, расама, сталежима', *морганатски* ~ 'брак у којему је један од брачних другова из владарске или племићке породице, а други без тог ранга', *иушатаивни* ~ 'брак закључен при постојању неке сметње за коју бар једна страна није знала', *развод* (*разрешење, расцуси, расјава*) *брака* 'законско поништење важења брачне везе', *смешани* ~ заст. 'мешовити брак', *ијајни* ~ 'брак савести', *цивилни* ~ 'грађански брак', *црквени* ~ 'брак склопљен по црквеном обреду' (РСА); 'брак' Војв.; израз: *дивљи* ~ 'ванбрачна заједница' Вршац (РСГВ); 'брак' Радимња (Томић II); 'законска веза између мушке и женске особе' бачки Буњевци (Sekulić), стсрп. **вѣракъ** 'брак': **нѣ бысть причестънь второмуѣ вѣракоу — вѣракъ да нѣ бываеть безъ вѣнчаніа** (Даничић), од XIII века (RJA)

- **рѣзбрѣк** т. индив. 'стање после раскида брака, раскинути брак' (РМС)
- **брѣчнѣ, -ѣ, -ѣ** 'који се односи на законити брак; који је у браку' (РСА); *брѣчни, -а, -о* 'брачни' Вршац (РСГВ); 'брачни' Радимња (Томић II); 'који се односи на брак' бачки Буњевци (Sekulić); *брѣчан, -чна, -о* 'који се односи на брак' сев. Метохија (Букумирић); стсрп. **вѣрачьнь** 'брачни': **испошена быхъ по законуѣ вѣрачьномуѣ** (Даничић), од XIII века (RJA)

- **бѣзбрѣчан, -чна, -чно** 'који не живи у браку; који није заснован на браку' (РСА)

- **бѣзбрѣч(и)је** п. цсл. 'живот без брака, безбрачно стање' (РСА)

- **бѣзбрѣчно** adv. 'на безбрачан начин, ванбрачно' (РСА)

- *безбра́чнѡстї/бѣзбрачнѡстї, -остїи* f. 'живот без брака, безбрачно стање' (РСА)
- *вѣнбрѣчан/вѣнбрачан, -чна, -чно* 'који је рођен ван законитог брака (о деци); неозакоњен браком' (РСА); *вѣнбрѣчни, -а, -о* 'ванбрачни' Аранђеловац (Реметић I); *ванбрѣчан, -чна, -чно* 'који није у законском браку' Вршац (РСГВ); *вѣнбрачан, -чна, -о* 'ванбрачан' сев. Метохија (Букумирић)
- *вѣнбрѣчно* сев. Метохија (Букумирић); *вѣнбрѣчно / вѣнбрачно* adv. 'ван законитог брака' (РСА); *ванбрѣчно* adv. 'невенчано' Вршац (РСГВ)
- *вѣнбрѣчнѡстї / вѣнбрачнѡстї, -остїи* f. 'живљење ван брака; особина онога што је ванбрачно' (РСА)
- *небрачнї, -ѧ, -ѡ* заст. 'који није рођен у озакоњеном браку, ванбрачни (о деци); који није у браку, који не живи у законитом браку с неким' (РСА); *небрачан, -чна* adj. 'онај који је изван брака' Поповић (РЈА)
- *брѣчнїк* m. 'особа која је у браку, супруг, супружник', pl. 'особе које ступају у брак, женик и невеста' (РСА)
- *брѣчница* f. 'она која је у браку, супруга' (РСА)
- *брѣчно* adv. 'браком, путем брака' (РСА)
- *бра́чнѡстї, -остїи* f. 'брачно стање, живот у браку', 'законитост (у вези с рођењем детета' (РСА)
- *бракѡваїи, бракујѣм* impf. 'живети у браку' (РСА)
- *брѣколом* m. 'огрешење о брачну верност, неверство у браку, прељуба' (РСА)

- *бракòломан, -мна, -мно* 'који врши, који је извршио прељубу' (РСА)
- *браколóмац, -мца* т. 'браколомник' (РСА)
- *бракòлòмка* ф. 'браколомница' (РСА)
- *бракòломнѝк* т. 'супружник који се огрешо о брачну верност', 'онај који руши туђи брак' (РСА)
- *бракòломница* ф. 'жена која је неверна своме мужу, прељубница' (РСА)
- *бракòломно* adv. 'огрешујући се о брачну верност, прељубнички' (РСА)
- *браколóмстѝво* п. 'огрешење о брачну верност, неверство у браку, прељуба' (РСА)
- *браконару̀шииѝељ* т. заст. 'онај који руши туђ брак' (РСА)
- *бракорáзвод* т. 'развод брака' (РСА)
  - *бракорáзводнѝ, -ã, -ò* 'који се односи на развод брака' (РСА)
  - *бракорáзводнѝк* т. 'супружник који води бракоразводну парницу' (РСА)
- *бракору̀шииѝељ* т. заст. 'онај који руши туђ брак' (РСА)
- *бракосòчеѝан, -ѝна, -ѝно* цсл. 'који је везан браком, венчан' (РСА)
  - *бракосочечеѝаније* п. цсл. 'венчање, склапање брака' (РСА)
- *бра́чиѝи се, бра́чѝм се* impf. заст. 'ступати у брачни живот' (РСА)
  - *разбра́чи* 3. sg. pf. 'развести мужа и жену' Тимок (Динић); ~ *се* 'развести се од брачног друга' Тимок (Динић)
  - *разбрачу́е* 3. sg. pf. 'разводити мужа и жену' Тимок (Динић); ~ *се* 'разводити се од жене одн. од мужа' Тимок (Динић)

► мак. *брак* 'брак' (ТРМЈ), буг. *брак* 'брак' (РБЕ), рус. *брак* 'брак' (ССЛРЯ), стукр. *бракъ/бракъ* 'брак' (СУМ XVI–XVII), укр. *брак* заст. 'женидба' (Желеховский), стблр. *бракъ* 'брак; свадба' (ГСБМ)

▼ стел. **БРАКЪ**; ? псл. **bъракъ/*borkъ* (ЭССЯ 3: 160–161, s.v. **bъракъ*; SP 1: 323–324, s.v. *borkъ*)

■ Од лексеме *брак* изведене су следеће именице: *разбрак* и *безбрачије*; придев: *брачни* (са секундарним изведеницама *брачно*, *брачник*, *брачница*, *брачносѝ*, *безбрачан* → *безбрачно*, → *безбрачносѝ*; *ванбрачан* → *ванбрачно*, → *ванбрачносѝ*); глаголи: *браковаѝи* и *брачийѝ се*; двотематске изведенице: *браколом* (са секундарним изведеницама *браколман*, → *браколомник*, → *браколомница*, → *браколомно*, *браколомац*, *браколомка* и *браколомсѝво*), *браконарушиѝель*, *бракоразвод* (са секундарним изведеницама *бракоразводни* и *бракоразводник*), *бракорушиѝель*, *бракосочейѝан* (са секундарном изведеницом *бракосочейѝаније*)

Именица *разбрак* изведена је помоћу префикса *раз-*. Именица *безбрач(у)је* изведена је префиксом *без-* и цсл. суфиксом *-(у)је*. Придев *брачни* је изведен помоћу суфикса *-(а)н(у) < *-ънъ* (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Секундарна изведеница *брачно* изведена је помоћу прилошког суфикса *-о*. Секундарна изведеница *безбрачан* изведена је помоћу префикса *без-*, а од ње прилог *безбрачно* и именица *безбрачносѝ* помоћу суфикса *-осѝ < *-ostъ* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Секундарна изведеница *ванбрачан* изведена је помоћу префикса *ван-*, а од ње прилог *ванбрачно* и именица *ванбрачносѝ*.

Секундарна изведеница *небрачан* изведена је помоћу префикса *не-*. Именица *брачник* изведена је помоћу сложеног суфикса *-ник* < **-ьникъ* (Vaillant 4: 306–308; Клајн 2003: 155–160). Именица *брачница* изведена је помоћу суфикса *-ница* < **-ьница* (Vaillant 4: 349–350; Клајн 2003: 162–164). Секундарна изведеница *брачноси̑* изведена је помоћу суфикса *-оси̑*. Двотематски придев *бракосочети̑ан* у другом делу има основу *сочети̑(а)н-* од којег је изведена именица *бракосочети̑аније* помоћу цсл. суфикса *-ије*³⁸ (Клајн 2003: 84). Глагол *браковати̑и* је изведен помоћу суфикса *-ова(и̑и)* < **-ovati* (Vaillant 3: 347–350; SP 1: 48; Клајн 2003: 349–350). Глагол *брачи̑и се* изведен је суфиксом *-и(и̑и)* < **-iti* (Vaillant 3: 409–440; SP 1: 56–57; Клајн 2003: 342–345). Дијалекатски облици су префигирани префиксом *раз-* – *разбрачи* и *разбрачуе*.

Етимологија лексеме *брак* није јасна. Традиционално се тумачи као изведеница од цсл. глагола **berq*, **bьrati* – или као **bьrak* (ЭССЯ 3: 160–161, s.v. **bьrakъ*) или као **borkъ* (SP 1: 323–324, s.v. *borkъ*). Мошињски, након изношења творбених и семантичких недостатака при реконструкцији обају облика, закључује да је стсл. **БРАКЪ** бугарско-македонски дијалектизам и да је преко црквенословенских текстова доспео у српско-хрватски језик и на словенски исток искључиво у књижевни језик; да не постоји општа прасловенска реч за брак као ни израз **bьrati ženq*; и да неуједначена форма (**БРАКЪ**, **БРАКА**, **БРАКЫ**, **БРАКЪВЕ**) упућује на релативно касну, недовољно одомаћену позајмљеницу – на основу ареала,

---

³⁸ Одговара савременом суфиксу *-је* (l.c.)

претпоставља протобугарски предложак. У прилог реконструисаном протобугарском облику **borka* 'пијење вина' (< **bor* 'вино') наводи семантичку паралелу псл. **pirъ* 'свадба', 'брак' (< **piti*)³⁹ (Moszyński 2000: 79–90). Могућ је и декомпоновани поствербал **obrakъ* са дугим вокализмом (тип *удар* од **dъrati*) од **ob-rekt'i* 'уговорити брак' (ПЕРСЈ).⁴⁰

4. *do-

добрати

• *д̀д̀бра̀џи*, *д̀д̀бер̄ѣм/д̀д̀бер̄ѣм* pf. 'обрати до краја; убрати још извесну количину', 'довршити, докрајчити': Каже се: добрати кацу, добрати јарак и др. Дучаловићи; ~ *се* 'остати без нечега': Кад коме нестане новаца, или му се поцепају хаљине, обућа итд., каже се да је доброа од паре, аљинке итд. Врање (РСА); *д̀д̀бра̀џи*, *д̀д̀бер̄ѣм* pf. 'свршити брање': Ако нис' добрала за вјеначце дробну ружу и цвиџа остала Менчетић (РЈА); *д̀д̀бер̄ѣ* 3. sg. pf. 'завршити брање': Ка[д]-д̀д̀бер̄ѣ се́но, и он ће до́јде до воденицу Црна Трава (Стојановић); 'обрати (довршити брање)': До пладне́ ћемо да д̀д̀бер̄ѣмо сли́ве, а од пладне́ да наве́демо гради́ну Црна Река (Марковић II); *д̀д̀бер̄ѣм* pf. 'завршити бербу': Беше до́бро вре́ме, па добра́ му́муруз Врање (Златановић I); [*д̀д̀бра̀џи (се)*] *д̀д̀бер̄ѣм (се)* pf. 'завршити брање': Ёте ме и́дем, са́л да д̀д̀бер̄ѣм ву́ј гицу што сѣм почѣ́ја — До́бра ли пра́ске — Јутре ва́ља да д̀д̀бер̄ѣмо и тој ло́јзе у Чепу́рац —

³⁹ Уп. *џир* 'свечаност, гозба', 'свадба' Дубровник (РМС)

⁴⁰ Више о глаголу **obrekt'i* в. ЭССЯ 29: 68.

Да се добере још тај коштањ па да се иде дома, акшам је веће; 'проћи, истећи': – Што ти тако брго отиде брат, мори Маро? – Ада, добраше му се дњове, 'осиротети': Добрале се беу и они да немау ни што да једеф, 'бити на измаку': Бога ми и нама се добрало брашњо — Брго ни се добраше и дрва и ћимйр, 'оболети без наде за оздрављење': Чула ли си, мори, ћи му се добрало дњове оному веселнику Станку (Чемерикић); **добере** 3. sg. pf. 'довршити са брањем (о воћу и поврћу)': Чекај да доберем поприку, па ћу појдем с тебе Каменица код Ниша (Јовановић В.); од XVI века (RJA)

► мак. *добере* 'набрати још мало до потребне мере' (TRMJ), буг. *добера* 'обрати и оно што је остало да се бере, обрати све до краја' (PHBE), слн. *dobrati* 'завршити читање' (SSKJ), чеш. *dobratí* 'потпуно извући, узети остатак' (PSJČ), слч. *dobrat'* 'завршити узимање' (SSSJ), пољ. *dobrac'* 'узети више, допунити; изабрати, пронаћи нешто одговарајуће или некога' (SJP), рус. *добрать* 'завршити сакупљање нечега; допунити до потребне мере' (БТСРЯ), укр. *добрати/добрати* 'пронаћи (одговарајуће); изабрати; разумети' (УРС), блр. *дабраць* 'узети још неку количину до пуне мере' (ТСБМ)

▼ псл. *dobъrati, doberq* 'сакупити до краја, завршити сакупљање', 'узети више, допунити' (SP 3:330 s.v. *dobъrati*)

■ Значењу 'обрати до краја; убрати још извесну количину' одговара мак. *добере* 'набрати још мало до потребне мере' (TRMJ), буг. *добера* 'обрати и оно што је остало да се бере, обрати све до краја' (РБЕ). Значењу 'бити на измаку': ... и нама

се добрало брашно одговара следећи дљуж. пример (*muka*) *se doběra* ' (брашно) је на измаку' (Мука).

Префикс *до-* (< **do-*)⁴¹ има комплетивна семантику (Клајн 2002: 250–251)⁴² која се огледа у значењима префигираног глагола *добраїи* – 'обрати до краја', 'довршити, докрајчити' > 'остати без нечега' > 'осиротети', фиг. 'изгубити наду у оздрављење'.

5. *јъз(ъ)-⁴³

5.1. избрати

• *їзбраїи*, *-берēm* pf. 'изабрати' (Вук 1818; Вук; RJA)⁴⁴; *їзбраїи*, *їзберēm/їзбєрēm* pf. 'id.' (РСА); *їзбрáїи* 'id.': Кад сам потрошил то̀лко нѡвци, бáрам да сам се избрáл из нїшто Свиница (Томић I); *їзбєре* 3. sg. pf. 'изабрати': Јá ти га несѣм избрáла; сáма си га бирáла, 'одвојити (зрна, каменчиће)': Избєри само крупната зрна Пирот (Златковић); 'изабрати, пробрати': Избєри пѡубаве јáбуке, па си понєси у шамїју дѡма на дечицу Црна Трава (Стојановић); 'изабрати': Сáд мѡмак избєре

---

⁴¹ Више о овом префиксу в. ESSJ 1: 65–66.

⁴² Уп. комплетивну семантику у следећим примерима: слн. *dobrąti* 'завршити читање' (SSKJ), чеш. *dobratı* 'потпуно извући, узети остатак' (PSJČ), рус. *добрáть* 'завршити сакупљање нечега; допунити до потребне мере' (БТСРЯ) итд.

⁴³ Двосложно **јъзъ-* где се други полуглас закономерно озвучавао у облицима инфинитивне основе а онда по аналогiji преносио у презентску још је познопрасловенска иновација – отуда дублета *їзбраїи* / *їзабраїи* (< *јъзъбрати, *јъзъберѡ). Више о префиксу **јъз-* в. ESSJ 1: 80–82.

⁴⁴ У првом издању речника Вук није бележио постаценатску дужину у 1. лицу јединице глагола. Овде и даље у раду се дужина наводи према другом издању речника.

девојку, а неки пѹт је морао да узне коју му нађу башта и маџи Црна Река (Марковић I); 'изабрати, одабрати': Н-умѣ да изберѣ кѣкво да нѣси Каменица код Ниша (Јовановић В.); [*избрајѣи*] *изберѣм* рф. 'изабрати': Бѣ избраја јѣну лубеницу, ама ѣскочи непечѣна (Чемериѣи); *изберѣм* рф. 'изабрати, одабрати': Те ми помѣгнеж да изберѣм матријал за аљѣну? Јабланица (Жугић); 'избрати': Заш ми ти бѣраш, сам ѣу си изберѣм Лесковац (Митровић); стсрп. **ИЗБРАТИ** 'изабрати': **СВѢКОУПИ ВѢСЕ ИЗБРАНЬНЕ СИ БОЛШЕ — МЕНЕ ОУБО ИЗБРАВАВЪ ДОМОУ ШЪЦА МОЕГО БЫТИ МИ НАМѢСТЪНИКОУ, СТОЛА ШЪЦА МОЕГО — ИМЕ ВЛАХЕ ИЗБРАХЪ ШЪ ЦРЪКВНИХЪ ВЛАХЪ, ДА ПАСОУ КОВИЛЕ ЦРЪКОВНЕ — СЪ ИЗБРАНЬНИМИ ВЛАСТЕЛИ КРАЛЕВЪСТВА МИ — ПИСАНО ВА ИЗБРАНОИ ПОЛАЧЕ — Ш ИЗБРАНИ ДАНЪ СВЕТШ НЕДИЛШ.** (Даничић)⁴⁵

- *ѣоизбрајѣи, ѣоизберѣм* рф. 'избрати (изабрати)': Поизбрасмо и посласмо от нас частнога господара именов Николау Димитријевића и Стојана Илића, господара частна, да се нађе на частному сабору (RJA)

5.2. избрати

- *изабрајѣи, -берѣм* рф. 'изабрати' (Вук 1818; Вук); 'између каквог мноштва узети или само оделити јѣдно или неколико ствари (а и особа или животиња), обично истичући да је оно што се узима најбоље, највредније или најугодније' (RJA); *изабрајѣи, изаберѣм/изабѣрѣм* рф. 'одлучити се за некога или нешто између више могућности, из већег броја или количине, извршити избор, пробрати, одабрати',

---

⁴⁵ У примерима су забележене три варијанте префикса: **из-**, **иза-** и **изъ-**.

'поставити на неку дужност, у неко звање и сл. одлучујући се за одређеног кандидата', 'доћи до закључка, просудити, наћи, разабрати': Сви за добро изабрасмо | Да на Турке нођасъ сложно | Приђе зоре сви удармо Његош, 'набрати, убрати' (РСА); 'одвојити, раздвојити жице на разбоју једне од других' Ускоци (Станић); *изабраїи, -берем* рф. 'одлучити се за некога или нешто између више могућности, одабрати' Војв. (РСГВ); *изабрїи, -ѐрем* рф. 'id.' Ми би трѐбали да дѐбимо владїку ђвде, али нїкако не мѐже да изабѐру Вршац (РСГВ); *изабраї, избѐрем* рф. 'изабрати': Нѐће да ти дѐ да избѐреш, но којѐ ти ђн стѐви — Изабѐremo, тѐримо кој ми је најбл'їжњи сев. Метохија (Букумирић); *иза'бр'аї, -'берѐм* рф. 'некоме или нечему дати првенство, одабрати према некој изразитијој особини': С'ам ју је 'иза'бра, пѐ с'а'д нека трп'ї Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *изабѐре* 3. sg. рф. 'изабрати' Радимња (Томић II); од XV века (RJA)

- *їоизабраїи, -ерѐм* рф. 'непотпуно изабрати': Ти себи поизабра [подоста изабра, али не све], 'све изабрати': Нека сви поизаберу [па ће све бити изабрано] Угљевик и Забрђе (Ћуркин)

5.3. [изьбрати]

- [*изьбраїи*] *изьбѐрем* рф. 'изабрати': Ја ће ти изьбѐрем добру лубеницу — Снао, їзьбра ли ти мафез? Призрен (Чемерикић); *изьберѐм* рф. 'изабрати': Изьберѐм убаво цвѐће па му однесѐм Лесковац (Митровић)

► стсл. **ИЗВЪРАТИ**, **-вѣрѣж** 'изабрати' (ЭССЯ 9: 22 s.v. *jъzbъrati), мак. *избере* 'изабрати' (ТРМЈ), буг. *изберà* 'изабрати' (РБЕ), слн. *izbrati* 'изабрати', 'пребрати' (SSKJ), слн. дијал. *zbràt* 'auswählen, aussuchen' (TSVK), чеш. *zebrati* 'auslesen, auswahlen, aussuchen' (Jungmann V: 611 s.v. *zberu*), слч. *zobrat'* 'izabrati' (ЭССЯ 9: 22 s.v. *jъzbъrati*), рус. *избрáть* 'изабрати' (БТСРЯ), лит. *išbeĩti* 'сипати (жито, песак); осути се (о лицу)'⁴⁶ (LKŽ)

▼ *jъzbъrati, *jъzberq (ЭССЯ 9: 22–23)

■ Префикс *jъz- је пре свега јужнословенски (и руски) префикс (ESSJ 1: 80 s.v. *jъz*)⁴⁷. У споју с глаголом *bъrati у српском језику има континуанте у виду три аломорфа: *из-* (*избраїи*), *иза-* (*изабрати*) и *изъ-* (*изъберем*). Основном просторном значењу се може прикључити значење 'издвајање из већег скупа бића или предмета' (Клајн 2002: 254–255) које је најраспрострањеније у српском језику. РСА наводи Његошеве стихове са значењем из домена перцепције и мисаоне селекције 'доћи до закључка, просудити, наћи, разабрати'. Континуанте псл. глагола *jъzbъrati присутне су у свим јужнословенским језицима док су у севернословенским ретко заступљене или застареле.

---

⁴⁶ Уп. Vaillant 3: 210.

⁴⁷ Насупрот севернословенском *vу- (l.c.).

5.4. избр(а)-; изабр(а)-

- *ѝзбр̃ан, -а, -о* 'изабран', 'који је за нешто одређен путем избора: ~ суд, ~ судија'
(РСА)
- *ѝзбр̃ан̃ик/избр̃ан̃ик/избр̃ан̃ик, -а/-а/-ѝка* т. 'изабраник' (РСА); *ѝзбр̃ан̃ик* т. 'вереник' Ускоци (Станић);
- *ѝзбр̃аница/избр̃аница* f. 'изабраница' (РСА); *ѝзбр̃аница* f. 'вереница' Ускоци (Станић)
- *ѝзбр̃ан̃ичк̃и/избр̃ан̃ичк̃и/избр̃ан̃ичк̃и, -а̃, -о̃* 'који се односи на избранике; одабран' (РСА), 'који се одликује способношћу одабирања' (РСА)
- *ѝзбр̃ан̃ос̃т̃и, -ос̃т̃и* f. 'особина онога што је изабрано; оно што је одабрано, квалитетно' (РСА)
- *избр̃ање* п. 'избор, бирање' (РСА); *ѝзбр̃ање* п. 'дело којим се избере' (РЈА)
- *ѝзабр̃ан, -а, -о* 'који спада у најбоље представнике своје средине, који спада у елиту, биран, одабран, елитан' (РСА), 'уопште који се истиче позитивним особинама, изванредан, узоран' (РСА), у именичкој служби f. 'изабрана жена, изабраница' (РСА); 'који је по избору бољи (од осталих)': Измед рисаруша ѝзабр̃ана је Ђулка за бандашицу бачки Буњевци (Sekulić); 'изабран, одабран' Ускоци (Станић), 'изванредан, диван' Ускоци (Станић); *ѝзабран, -а, -о* 'изабран' Радимња (Томић II)

- *изабр̀анѝк/из̀абр̃анѝк/изабр̀анѝк, -ѝка / -а* м. 'онај који је изабран између других, бољи од других', 'онај кога девојка изабере за драгога, за мужа; вереник, заручник', 'онај који је изабран на изборима, заступник неког бирачког тела' (РСА); *из̀абр̃анѝк* м. 'вереник' Ускоци (Станић); *изабр̀анѝк* м. 'онај према којему се има више наклоности, миљеник; вереник': Радован је био изабр̀анѝк не само фамеље нѝ и села — Ко ти је та изабр̀анѝк што се удајеш за њега Загарач (Ћупићи); од XVI века (RJA)

- *изабр̀аница* f. 'она коју је неко изабрао за драгану, за жену', 'она која је изабрана између осталих, која је по својим својствима боља од других' (РСА); *из̀абр̃аница* f. 'вереница' Ускоци (Станић); *изабр̀анѝца* f. 'она према којој се има више наклоности, миљеница; вереница': Била је мамина и татина изабр̀анѝца међу свѝм ђецѝм — Није мѝга наћ изабр̀анѝцу овѝђен нѝ је одѝо упрѝх у Вѝсојевиће Загарач (Ћупићи); 'вереница, миљеница; супруга' Никшић (Ђоковић)

- *ѝзабр̀анѝсѝ, -осѝи* f. 'стање, особина онога што је изабрано, одабраност', необ. 'оно што је изабрано, одабраност' (РСА)

- *из̀абр̃анѝе* п. 'дело којим се изабере' (RJA)

- слсрп. *изабраније* п. <изабранѝе*> 'одабир, избор': ... придодалисмо, изь свойственѝгѝ Увѝренѝа; то есь сь савршенимь своимь Знанѝмь и Изабранѝемь, ане по Увѝщанѝу и по принужденѝу другога Кога Д. Обрадовић (РСЈОС)

- Од инфинитивне основе глагола *из(а)брѝи* настале су глаголске именице *изабрање* (слсрп. варијанта *изабраније*) и *избрање*; глаголски придеви трпни

изабран (са секундарним изведеницама *изабраник*, *изабраница* и *изабраност̄и*) и *избран*⁴⁸ (са секундарним изведеницама *избраник*, *избраница*, *избранички* и *избраност̄и*). Именице *изабраник* и *избраник* су изведене суфиксом *-ик* < **-ikъ* (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86). Именице *изабраница* и *избраница* су изведене суфиксом *-ица* < **-ica*. Именице *изабраност̄и* и *избраност̄и* изведен су суфиксом *-ост̄и* < **-ostъ* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Секундарна изведеница *избранички* изведена је од лексеме *избраник* суфиксом *-ск(и)* < **-ъsk(ъ)* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303).

Све изведенице одражавају семантику 'избора, бирања' глагола *из(а)бра̄иши*.

6. *на-

6.1. набрати

- *на̀бра̄иши*, *на̀бер̄ем* рф. 'набрати (о летини)': Набрао сам ове године пун кош кукуруза, 'набрати': Набери јабука да једемо, 'набрати (кошуљу, хаљину)' (Вук 1818; Вук); *на̀бра̄иши*, *на̀бер̄ем/на̀бер̄ем* рф. 'довољно, доста убрати, накупити тргајући, берући (цвеће, плодове и сл.)', 'прикупити, накупити дрва за огрев (сечом одн. тргајући, скупљајући одломљено грање и сл.)', 'прикупити са разних места, помало, постепено скупити, накупити', 'сабрати, скупити, накупити',

---

⁴⁸ Аналогијом према презенту *избере* (в. II 4.2.)

'накупити на себи, облепити се нечим', фиг. 'добити у телесној тежини', фиг. 'задобити, стећи, накупити', 'намотати, навити, обмотати (нити у основи на ткачком стану, разбоју': Стави се вратило међу сошице, па се ту набере (натакне) основа Лопуд, 'нанизати, наређати': А камзе су [на јатагану] сомдиш или филдиш | Међ ушима набрани мерџани | А око њих све клинчићи златни, 'скупити се, накупити се (о гноју при сазревању чира)' Хомоље; 'наборати, намрштити (чело, обрве и сл.) у незадовољству, љутњи и сл.', 'прекрити борама, браздама; избраздати (боре на нечем, борама нешто)', 'сложити у наборе, израдити са наборима (одећу, предмете од тканине)', 'намрешкати, усталасати (водену површину)', геол. 'скупити, формирати у боре, наборе (земљину кору, лаву и сл.)'; ~ се 'довољно, доста убрати, натргати се нечег', 'доћи до веће количине нечег, накупити нечег', 'скупити се, окупити се, састати се, сабрати се' Зоруновац, 'скупити се, накупити се; нагомилати се' Ужице; 'скупити се у боре, прекрити се борама, намрштити се, обично о челу у нерасположењу, љутњи и сл.', 'прекрити се борама, браздама, изборати се, наборати се (о челу, лицу, кожи, од старости, патње и сл.)', 'скупити се, сложити се у израз горчине, презира и сл.', 'сушећи се прекрити се браздицама, смежурати се', 'скупити се у боре, наборе, прекрити се наборима, наборати се (о тканини, одећи)' Зоруновац, 'усталасати се, намрешкати се', геол. 'скупити се, формирати се у боре, наборе (о земљиној кори)' (РСА); 'набрати, када ко чега набере иза дужега времена или много', 'начинити наборе'; ~ се 'начинити наборе' (РЈА); 'убрати': Набери данас боровница Прошћење (Вујичић); 'убрати, брати откидајући': Набраћемо сѹтра јабѹка, па нѹка Љѹба однесѹ на пѹјацу да прѹдѹ

Поткозарје (Далмација); *набрајџи*, *-берџем* рф. 'доста убрати, накупити берући': Ми аште наберџемо, па љ гаће Лаћарак — Оћете да вам наберџем грџџа рана? — Ё, онда свџкрва мџја иде са мном да наберџемо кукџрузе Дерџе (РСГВ); рф. према *брајџи*: Ја набра ка мџња Лика (Ајџановић); *набрајџи*, *-берем* рф. 'доста убрати, накупити берући': Накупим траве и наберем, па донџсем јагњету Бачко Петрово Село (РСГВ); *набрајџи*, *-џрем* рф. 'доста убрати, накупити берући': Они за свџње бџли мџло да набџру Вршац (РСГВ); *набрајџ*, *наберџем* рф. 'напунити џепове, трбух, корпе, суд' Васџјевићи (Боричић); *набрајџ*, *наберџем* рф. 'брати у довољној мери, накупити': Ы планину би набрал'и по десетџну каца смџка, 'гнојем се испунити, загнојити': Кат с убџдеш па остџне трн, онџ пџсе набџре, 'направити боре, наборати': Онџ гџму набџри, набџри па прџтни онџ опџте сев. Метохија (Букумирић); израз: *набрајџ смџк* 'напунити каце млечним производима': Шта си набро смџка набро си Пећки Подгор (Јашовић); *набрајџ*, *наберџем* рф. 'накупити у довољној мери': Набраџо сам ковртач пџну тепсију, 'начинити набор': Ту гу нешто набрано ћџти, 'кад се бубуљица или чир испуни гнојем': Ка рџкла би набрала гу она рана; ~ *се*: Набраџо се свџт од кџд нџ — Ыма кџџомиси сџрење, набрало се ус Чџсни пџс Косово (Елезовић I); *наберџе* 3. sg. рф. 'набрати' Радимња (Томић II); *наберџе* 3. sg. рф. 'сабрати, прикупити': Набра слџвће мџлко за рећџицу, фиг. 'направити погрешан избор': Кџј бџра, он набџре; изрази: ~ *га јад* 'накупити се јџда и горчине': Набра ме јад, па џџ свџ рџко љ-очи, ~ *га срџм* 'застидети се': Какџ га видџ, набра ме срџм и побџго, ~ *га сџра* 'уплашити се': Набраџо га стра и побџгал, ~ *гној* 'загнојити': Ка набџре гној, ти че га истџскаш и трнат че излџзне, ~ *жал* 'ражалостити се': Ка ме набџре жал, одџкам да ми лџкне, ~ *млеко*

'набрекнути од млека (о вимену)': Овцете убаво набрале млеко, ~ му се чело
 'забринути се': Нејэ лъко свадбу да прекарам, че ми се набере чело; ~ се 'накупити се':
 Дън по дън и оно се набере Пирот (Златковић); 'загнојити': Много ти набрало –
 привржи му живовлак Пирот (Живковић); 'накупити много једа, горчине према
 некоме' Пирот (Златковић III), 'изабрати нежељеног брачног партнера' Пирот
 (Златковић V); 'насећи, настругати (дрва)': Отишли у шумак у Овсиште да наберу
 дрва за зиму, фиг. 'загнојити': Не бој се, ќе набере бубуљка, па ќе пројде; израз: ирон.
набере мед 'извући корист, окористити се': Што коси папрат по утрину (?), ќе набере
 мед там?! — И он набрал мед у печаловину, па ќе мене наговара! Црна Трава
 (Стојановић); ~ се 3. sg. pf. 'накупити се једа, горчине': Къд ми се набере, ја
 изударам првџега на куга налетим Тимок (Динић); [*набрајии*] *наберем* pf. 'довољно
 скупити, накупити': Да наберем свекојаке траве — Набраја съм јено пет товара гројзе,
 'убрати': Набери кој коштан да сваримо — Иди набери мицко праске, 'направити
 наборе': Узни па набери тај рџкаф, 'напунити се гнојем': Док не набере тај чир не
 може да да му се прекине; израз: ~ *веђе* 'намргодити се': Још не му ни реко све, а он
 теке набра веђе — Набереш ли гу се веђе, ич не отварај лакрдију съз њу (Чемериќић);
набереш се pf. 'испунити се гнојем, загнојити (о бубуљици, чиру)': Къ[д] ќе набереш,
 чир ќе сам да се провали, 'скупити се (о платну)': Од прањэ ми се набраше панталоне,
 па съг не мог да и[х] обучем Каменица код Ниша (Јовановић В. I); *набереш (се)* pf.
 'накупити, набрати': Ту ти набереш од ошав, салте га сам не дџрај, 'окупљати се': Ја
 ги колко се набрали ко мџчка да игра, 'гнојити': Колко ти само набрало. Ту ти вџжем
 жиловлак да ти извуче тџ гној Лесковац (Митровић)

• *ѡна̀бра̀ѡи, -берѡм* pf. 'набрати једно по једно'; ~ *се* (RJA); 'подоста набрати' Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица); *ѡна̀бра̀ѡи (се), ѡна̀брѡм (се)* (sic!) pf. од *ѡна̀бирѡи* 'подизати (се) попут набора' Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица); *ѡна̀берѡ* 3. sg. pf. 'сакупити (се), доста прикупити, прилично се накупити': Понабра̀мо д̀оста васу̀љ по њѝвете — Понабра̀ла се м̀лого ра̀бота Пирот (Златковић)

• *изна̀берѡ* 3. sg. pf. 'набрати у више наврата': *Изна̀берѡ* печу̀рке, па ги су̀шимо куде шп̀орет Црна Трава (Стојановић); *изна̀берѡм* pf. 'набрати већу количину обично различитих плодова и сл. у више наврата': А, м̀ори, куде си изна̀бра̀ла све овѐј тра̀ве, да ѡдем и ја да берѡм? Јабланица (Жугић)

► цсл. *навьрати, -берѡж* 'σιλλέγειν' (ЭССЯ 21: 221–222 s.v. **nabъrati, *naberѡ*), чак. *nabràt* 'сакупити, сакупити одређену количину нечега', 'набрати (сукњу)' (Houtzagers), кајк. *nabrati* 'накупити', 'побрати', 'наборати (о кожи, о тканини)' (RHKKJ), мак. *набере* 'убрати извесну количину воћа, плодова, цвећа и др.' (TRMJ), буг. *наберà* 'набрати', 'сакупити', 'накупити', 'окупити', 'загнојити се', 'наборати' (РБЕ), слн. *nabràti* 'накупити', 'набрати', 'сакупити', 'окупити', 'наборати', 'нанизати' (SSKJ), пол. *nabrać* 'узети; захватити' (SJP), рус. *набра́ть* 'узети; захватити' (БТСРЯ), укр. 'сакупити' (СУМ), блр. *набра́ць* 'накупити' (ТСБМ), лит. *nibeĩti* 'одасути, посути'⁴⁹ (LKŽ)

▼ псл. **nabъrati, *naberѡ* (ЭССЯ 21: 221–222)

⁴⁹ Уп. Vaillant 3: 210.

■ Префикс *на-* (<**na-*) између осталих, има значење радње остварене у приличној мери (ESSJ 1: 122 s.v. *на*; Клајн 2002: 258) које одговара већини значења срп. глагола *набрајти* 'доста убрати', 'накупити'. Из значења 'накупити' могла би се извести следећа секундарна значења 'стећи', 'намотати; нанизати'; 'добити у телесној тежини', 'накупити се (о гноју)' и метафоричко 'накупити се (једа, горчине)'. Префикс *на-* би могао имати функцију перфектизације у значењима 'наборати (чело и сл.)', 'сложити у наборе (одећу и сл.)' (> 'скупити се (о платну)'), 'формирати у наборе (земљину кору)'.

Значењу 'добити у телесној тежини' одговарају значења следећих израза: пољ. *nabrać ciała* 'угојити се' (SJP), чеш. (*na sebe*) *nabrati* 'поправити се, угојити се', слч. *nabrat' na seba* 'угојити се' (SSJ). Значење 'накупити се о гноју' присутно је код следећих речи и израза: буг. *наберà* (*прѣстѣт му набра* 'прст му се загнојио') (РБЕ), пољ. *wrzody i pryszcze nabrane* 'загнојени чиреви и бубуљице' (KKN)⁵⁰, чеш. дијал. *ноћа ти набрала* 'загнојила се, отекала (нога)' (Bartoš). Значењу 'намотати; нанизати' одговара значење слн. израза *nabrati gumbe na vrivico* 'нанизати дугмад на врпцу' (SSKJ). Значењу 'наборати' одговара мак. *набере* 'id.', буг. *наберà* 'id.' (*набери њовече њолаѣа* 'набери више сукњу', ...*набере онаѣ вежди...* 'набере оне обрве') (РБЕ).

---

⁵⁰ Уп. слн. дијал. *na'birati* 'гнојити' (Rajh).

6.2. набр(а)-

● *на̀бра̄н, -а, -о* 'прекривен борама, наборан, изборан', 'пун бразда, избраздан', 'који има наборе', 'заталасан, намрешкан', геол. 'који настаје, који је настао набирањем слојева Земљине коре, који се простире у наборима, прекривен наборима' (РСА); 'који има наборе' Ново Милошево (РСГВ); *на̀бран, -а, -о* 'који има наборе': Направила сам му широке гаће па су јако набране на гатњик Јасеново (РСГВ); *на̀бран, -а, -о* 'који је наборан, згужван, испресавијан' Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'наборан': На̀брани вњровете на оп̀нцици, за у̀баво Пирот (Златковић); 'наборан, згужван': Куде́ си седе́ла па ти су̀кња тако́ј на̀брана? Црна Трава (Стојановић), 'насечен, наструган (дрва)': Имаше на̀брана дрва́ у Мртвице, ал ми ги неки́ зиму̀ске откарáл Црна Трава (Стојановић)

● *на̀брано* adv. 'наборано': На̀брано на рукавѐ на ту́ја блу́зу Пирот (Златковић)

● *набра̀нице* f. pl. покр. 'у народној ношњи, врста панталона набраних у струку' (РСА)

● *на̀бра̄нѝсѝ, -осѝи* f. 'особина, својство онога што је сложено у наборе, набрано' (РСА)

● *набра̀ње* n. 'набор' (РЈА)

■ Од инфинитивне основе глагола *набра̀иши* изведени су глаголска именица *набра̀ње* и глаголски придев трпни *набран* (са секундарним изведеницама *набрано*,

набранице и *набраносї*). Прилог *набрано* је изведен суфиксом *-о*, а *набранице* суфиксом *-ице* (Клајн 2003: 375). Именица *набраносї* је изведена суфиксом *-осї* < **-ostь*.

Све изведенице одражавају семантику 'набора, набирања' глагола *набраїи*.

7. *nadъ-

[надбрати]

● *надбѣре* 3. sg. pf. 'набрати више од некога': Детѣто надбра свїти Пирот (Златковић); [*надбраїи*] *надбѣрем* pf. 'насести': Кој пробїра – надбѣре НПосл (Чемерикић)

► полј. *nadebrać* 'узети малу количину нечега' (SJP), укр. *надїбраїти* 'одабрати из опште количине нечега неки део' (СУМ)

▼ **nadъbrati*, **nadъberq*

■ Префикс *над-* (<**nadъ-*) има значење 'супериорности, надмоћи' (ESSJ 1: 127; Клајн 2002: 259)⁵¹ које се огледа и у значењу префигираног облика *надбере* 'набрати више (од некога)'. Необично је пренесено значење 'насести'.

---

⁵¹ Уп. семантику у следећим примерима: цсл. *надътицати* 'cursu superare', с.-х. *надвладаїи*, буг. *надишва* 'шивењем престизати' итд. ESSJ 1 l.c..

8. *ob(ъ)-

8.1. обрати

• *òбрати, òберѣм* рф. 'обрати (виноград, јабуке, кукурузе)', 'изабрати': Ти обери кога теби драго; изараз: *обраћеш зелен босѣан* 'лоше (ћеш) проћи' (Вук 1818; Вук), 'скинути, поскидати плодове (цветове, листове и сл.) са дрвета, гране, са неке биљке; уопште учинити да плодови (цветови, листови и сл.) неке биљке отпадно, поотпадају', 'откинути, отргнути плод (цвет, лист и сл.) са дрвета, гране, са неке биљке, убрати', 'жањући, косећи и сл. сакупити, прикупити летину, плодове и др. засађених, посејаних биљака, пољопривредних култура', 'скинути одстранити, уклонити (нешто са воћке, неке биљке)', 'изјести, појести (сено, траву и сл.) готово без остатка', 'узети све одреда, покупити, покуповати', 'одвајајући, скупљајући и сл. танак слој нечега (нпр. кајмака, масти и сл.) са површине неке течности, скинути, сплавити, збрати (нешто)', 'опљачкати, опленити', деч. 'опељешити у игри' Књажевац, заст. 'одлучити се за некога или нешто, извршити избор између више могућности, изабрати, одабрати', 'уроком навући злу коб (на некога, на нешто), урећи'; израз: ~ (*зелен*) *босѣан* 'зло проћи, пропасти', ~ *лубенице* 'обрати бостан' (РСА); 'изабрати, одабрати', 'обрати воће, цвеће, лишће' (РЈА); 'скинути, поскидати плодове (цветове, листове и сл.) с дрвета или неке друге биљке; жањући, косећи и сл. сакупити, прикупити летину': Ђнда дођеду нам једно пѣ-шѣс људѣ, па тѹ код нас бѹду док не òберѹ и не исѣкѹ и свѣ не по̀раде Бачинци

(PCГВ); *òбрай̑и, òберем* рф. 'id.': И углавнѡм тако òберемо к̀урузе и п̀сле се сече курз̀винā Лаћарак (PCГВ); *обрай̑и, об̀рем* рф. 'id.': Д̀ле об̀ру д̀ца, т̀ је на у̀лицу — Он с̀мо уз̀ре, пос̀је, истањ̀ра, искултив̀ра, об̀ре, й̀ма бер̀ч Вршац (PCГВ); *òбрай̑, об̀рем* рф. 'узбрати; побрати' Васојевићи (Боричић); *обрай̑, об̀рем* рф. 'обавити бербу': Јесте ли òбрали он̀ мало гр̀жђа? Загарач (Ћупићи); *òбрай̑, об̀рем* рф. 'покидати плодове руком': В̀ка б̀ба да об̀рете папр̀ке м̀же сл̀на да и[x] наг̀ди — Ост̀доше ни ј̀буке н̀обране, 'потерати, присилити': У једно време об̀ше ме н̀ном па уд̀рисмо преко Др̀ма — Об̀ри òвце с п̀л'а кат ч̀ву д̀ца — Двојцу су из н̀шега с̀ла òбрал'и у Ра̀кош — Он и[x] òбро да п̀ју ме з̀р — Об̀ра не р̀ка да не т̀ра да уд̀ви сев. Метохија (Букумирић); 'окупити, покупити': Веч̀рас об̀ри ран̀је ст̀ку, 'потерати, загнати': М̀ об̀ри з̀ца, 'натерати, нагонити, спопасти (кога)': Об̀рали е б̀л̀ви (о породиљи) — Об̀ше ме те ј̀ поп̀ ј̀дну Копаоник (Радић); *обрай̑, об̀рем* рф. 'скинути скоруп са карлица или ђувеча': Да об̀рем ђув̀це, 'покупити воће': Јесте ли об̀рали кру̀ке?, 'закупити, потерати': М̀не су ме об̀рали те у Вуч̀трн — П̀ша òбра нас — Они ти га об̀ру Косово (Елезовић II); *об̀ре* 3. sg. рф. 'обрати' Радимња (Томић II); *об̀ре* 3. sg. рф. 'победити у игри кликерима или орасима и побеђенима узети кликере или орахе и сл.': Дњ̀с сам об̀рал Мишка Богд̀нца на клѝери — Колког̀д п̀ла да й̀маш св̀ чу те об̀рем, 'уништити летње плодове (о некој природној сили или болести)': Слан̀ об̀рала пип̀р, а ман̀ об̀рала гр̀зје; тек̀ е било ов̀ј г̀дин; ~ *се* 'нестати, изарчити се, потрошити се': Св̀ се об̀рало, н̀ма више кв̀ да се в̀ри — Об̀рал сам се од п̀ре; изрази: ~ *й̀ље* 'вештица учини да те године пропадне поље', ~ *й̀рагови* 'вештица или мађијара учини да нестану трагови

починиоца каквог недела или да не може да иде куда жели': Стринка ме научила како да му обѐрем трагови, та да не мѐж д иде код њу Тимок (Динић); 'бућкањем лишити масноће (млеко)': Обрала сам млекѐ, сѐг мѐж да га подсириш; израз: ~ *босѝан* 'надрљати, награбусити': Миљко обрал бостан! Тимок (Кожелѝац); ~ (*се*) 'покупити, обрати': Обѐре коричѝете од лѐбат, па ми и дадѐ — Обрамо свѐте сливе и туја рѝботу завршимо, 'скинути летину': Обрамо морузу и олупи́мо љу — До брањѐ морузу се обѐру тикве и изваде кѝмпире и лукове, фиг. 'покупити': Ћишата че обѐре прашиштето, фиг. 'кришом обрати туђе, покрасти, опљачкати': Улѐзне у кућу и обѐре свѐ што најде — Лѐзјето покре пѝт, обѐре се, искра́дну дечишта, мит. 'мађијама одузети (нечије здравље, млеко млекуље, летину са њиве)⁵²; изрази: ~ *греѝове* 'претући': Увѝтим ли га, че му обѐрем греѝеве, ~ *зѝразјеѝи* 'заразити се од неког': Она се сѝде фуца, немѝј да у обѐреш зѝразјети, ~ *здравје* 'претући': Че ти обѐрем здравјето, ако те пак затечѝм, ~ *миѝос* 'освојити нечије срце, постати најдражи': Кудѐ приде, тѝва детѐ, обѐре миѝос — Утура се уз свѝкѝву да обѐре миѝос, ~ *нође* 'претући некога толико да не може да хода': Бил га с дренѝву тојагу и обрал му нођѐте, ~ *ѝрашиѝиѝе* 'прећи пут без потребе': За квѝ је ишѝл и ѝн не знаје; обрал само прашиштето, ~ *росуѝаѝи* 'обавити пољску крађу пре сванућа': Срѐто љу у сѝвиња̀ло; обрала росуѝаѝити и наплни́ла ца̀кат, ~ *се с ѝаре* 'остати без пара': Обрал сам се с пѝре до ѝч; не мѝгу ти ништа помѝгнем, ~ *си миѝос* ирон. 'изгубити углед, постати непожељан': Обрала си миѝосат сас свѝкѝвуту — При мѝн је обрал миѝос, ѝч га не мѝгу глѝдам, фиг. 'обрукати се': Почѝла

---

⁵² Пример је наведен с глаголом у имперфективном облику: Мацијѝрѝе обѝрају стоку и њѝве пред Цѝрѝовдѝн у сѝвиња̀ло.

да сѣита, скóро че си обéре мiлосат, ~ *си срáмaй/срáмoвe* 'престати се стидети, оуглати на стид': Срáмат док си обéреш девојче, пóсле че иде — Какó сте убави и чéсто сáми, скóро че си оберете срáмoвeтe, ~ *смeйáну* 'добити најбољи део, извући највећу корист': Обрáл сметáнуту, пáдло му у-руће, ~ *чужде кривице* 'невољно прихватити туђу кривицу као своју': Кóј је најкан, óн обéре чужде кривице Пирот (Златковић); израз: ~ *мiлосaй* 'изгубити нечију љубав и поштовање' Пирот (Златковић II); израз: ~ *росуљáцийи* 'наквасити се раном јутарњом росом крадући по њивама, баштама, воћњацима' Пирот (Златковић V); 'сакупити': Кóј ће обéре овóлке слiвe, што су скрљáлe, 'сакупити (горњи слој)': Чим се свáри млекó, она обéре, фиг. 'уништити': Мрáзови обрáше ошáв још пролétоске; изрази: ~ *бóсiан* 'награбусити, лоше проћи': Обрáл је óн зелéн бостáн сýс таквú рáбóту, ~ *млекó* 'бајањем одузети млеко туђим овцама, а својим придодати (у веровању сточара)': Тáј Лепóсава-е билá óпасна, знáлá-е з-бајáње да обiра млекó на стóку — Стáре жéне су знáлé какó се на крáве врђа обрано млекó Црна Трава (Стојановић); израз: ~ *се с iпаре* 'остати без пара': Óн је скóро удавáо ћéрку и сад се обрáо с пáре и нéће да мóже да ти плáти кóлко ти óћеш Црна Река (Марковић I); [*обрáйи*] *обéрем* pf. 'обрати': Обрале смо лојзе — Óбра ли прáске — Обéри коштање док не ги обéре кој други; израз: *обраја босiан* 'зло му је стање' (Чемериќић); *оберé* 3. sg. pf. 'покупити (о воћу)': Слiвe су зрéле, јутре ће и[x] обeрeмо, 'покупити с врха': Ўвек ни претéкне, па обeрe кајмáк од млекó — Куј обрáл тлéсто ис чóрбу?, 'уништити поље (о слани)': Ако пáдне слáнá, ће обeрe пóље; израз: ~ *босiан* 'лоше проћи': Обрáл бостáн Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'завршити

брање' јуж. Поморавље (Марковић Ј.); *обрáл* perf. 3. sg. m. 'обрати': Обрáл првáк (тј. прве капи ракије) Лужница (Манић); од XIV века (RJA)

• *заòбрайи, заòберѐм/-ѐрѐм* pf. 'потерати, сагнати у гомилу' (РСА);

зàобрайи, заобѐрем pf. 'брзо терати пред собом, потерати': Јá заобѐрем онѐ кра̀ве и пртѐрам прко Бй̀стрице сев. Метохија (Букумирић)

• *изобѐрем* pf. 'обрати': Бо̀јим се да ми не изобѐрев коштáни Бра̀ње (Златановић I)

• *йообѐре* 3. sg. pf. 'обрати до извесне мере, обрати извѐстан део': Пообѐрем кру̀шкуту оздòл, онòј си дру̀го остáне — Кьд се пообѐру лозја́, тьг се уговáрају свáдбе Тимок (Динић); 'доста обрати': Јá вѐч пообра́ пипѐрат Пирот (Златковић)

► цсл. *оврати, овѣрж* 'sumere, colligere' (ЭССЯ 26: 129 s.v. *obbrati), чак. *obràt* 'обрати' (ČDL), кајк. *obрати* 'изабрати' (RHKKJ), мак. *обере* 'сакупити плодове, биљке тргањем, тресењем и сл.' (TPMJ), буг. *обера̀* 'обрати' (PBE), слн. *obràti* 'обрати' (SSKJ), чеш. *obрати* 'одстранити нешто, очистити нешто с неке површине' (SSJČ). слч. *obrat'* 'обрати' (SSJ), пољ. *obrać* 'уклонити горњи слој с нечега, ољуштити' (SJP), рус. *обобрáть* 'убрати, сакупити (из леје, с дрвета и сл.)' (БТСРЯ), укр. *обрати́* 'одабрати' (СУМ), блр. *абабра́ць* 'обрати' (ТСБМ), лит. *aribeĩti* 'обасипати, посипати' (LKŽ)

▼ псл. *ob(ъ)bьrati, *ob(ъ)berq (ЭССЯ 26: 129–130)⁵³

■ Значењу 'поскидати плодове (цветове, листове) са дрвета (гране, биљке)' одговара чак. *obrät* 'обрати' (ČDL), кајк. *obrati*, *u'abrat* 'обрати' (RHKKJ; Malnar), мак. *обере* 'сакупити (воће)' (Мургоски), буг. *обера* 'откинути све плодове, листове, цветове' (РБЕ), слн. *obrāti* 'откинути плодове са дрвета, биљке' (SSKJ), слч. *obrat* 'пооткидати воће, плодове са дрвета, биљке' (SSJ), глуж. *wobrać* 'откинути (плодове)' (ЭССЯ), рус. *обобрать* 'убрати, сакупити (из леје, с дрвета и сл.)' (БТСРЯ), блр. *абабраць* 'обрати (плодове)' (БРС). Значењу 'одвојити танак слој (кајмака, масти) са површине неке течности'⁵⁴ одговара кајк. *obrati* 'покупити масноћу (о млеку)' (RHKKJ), длуж. *zmjatanu hobras'* 'скинути кајмак' (Мука). Значењу 'опљачкати' одговара мак. *обере* 'опљачкати' (Мургоски), буг. *обера* 'id.' (РБЕ), слн. *obrāti* 'id.' (SSKJ), чеш. *obrati* 'id.' (SSJČ), слч. *obrat* 'id.' (SSJ), пољ. *obrać* 'id.' (SJP), рус. *обобрать* 'id.' (БТСРЯ), блр. *абабраць* 'id.' (БРС). Значењу 'изабрати' одговара кајк. *obrati* 'id.', (RHKKJ), чеш. заст. *obrati si* 'id.' (SSJČ), пољ. *obrać* 'id.' (SJP), укр. *обрати* 'id.' (СУМ), блр. дијал. *абабраць* 'id.' (Растрогуев). Значењу 'урећи' одговара кајк. *obrati* 'зачарати' (RHKKJ). Значењу 'потрошити се' одговара буг. *обера се* 'потрошити све' (РБЕ). Изразу *обере смејану* 'добити најбољи део, извући највећу корист' одговара буг. *обера каймака* 'узети најбољи део нечега' (РБР)

---

⁵³ На лик са секундарним полугласом се сведе источнословенски рефлекс. Више о префиксу (и предлогу) *ob- в. ESSJ 1: 132–141.

⁵⁴ Блиско значење у појединим слов. језицима јесте 'ољуштити, огулити' ('одстранити горњи слој') пољ. *obrać*, блр. *абабраць* итд. Уп. и слн. *obrāti* 'оглодати (одстранити месо с кости)' (SSKJ).

Просторна семантика префикса *o-* (< **ob-*)⁵⁵ са варијантама 'потпуног обухватања', 'уклањања спољног омотача' (Клајн 2002: 260–261) присутна је и код глагола *обрати*⁵⁶.

8.2. обр(а)-

- *обра* f. sin. acc. 'павлака, масни слој који се образује на површини млека (некуваног, а мање куваног) после извесног стајања у посуди' (РСА)
- *обр̄ан, -а, -о* заст. 'који спада у најбоље представнике своје средине, биран, одабран, изабран, елитан' (РСА); 'са којег је скинут скоруп, кајмак или издвојен маслац (о млеку)'; израз: ~ *млѐко* Суботица (РСГВ); *обр̄ан, -а, -о* 'са којег је скинут скоруп, кајмак или издвојен маслац (о млеку)'; изрази: ~ *млѐко*: Прџлази дањом млѐкар са обраним млѐком Башайд (РСГВ); израз: *обр̄ано млѐко* 'млеко са кога је скинут кајмак' Криви Вир (Ракић); *обр̄ан* 'покупљен; покраден; уштројен' Пирот (Златковић I); израз: *обр̄ано млекѐ* 'млеко са кога је скинута масноћа' Каменица код Ниша (Јовановић В. I); израз: *обр̄ано млекѐ* 'пресушило виме (краве, овце и др.) јер су на њега, по народном веровању, бачене магије' Тимок (Динић); 'уштројен': Врти се ко обран Јеврејин, 'женка у лактацији којој је мађијама одузето млеко': Сџита од кућу на кућу како обрана крава Пирот (Златковић)

---

⁵⁵ Више о овом префиксу в. ESSJ 1: 138–140.

⁵⁶ Клајн бележи и префикс *об-*, али глагол *обрати* синхронијски сврстава под префикс *o-* (2002: 253).

- **òбрано** adj. 'бућкањем лишено масноће (млеко)': Од òбрано млекò неваља̀шно сирење Тимок (Кожељац)⁵⁷

- **òбрања** f. 'избор, избрање' (РСА)

- **обра̀ње** п. заст. 'избор, избрање' (РСА)

■ Од инфинитивне основе глагола *обрати́и* изведене су именице *обра*, *обрања* и глаголска именица *обрање*, као и глаголски придев трпни *обран*. Именица *обра* је изведена суфиксом *-а*, а *обрања* суфиксом *-ња* (Клајн 2003: 176).

Код наведених изведеница глагола *обрати́и* постоји неколико значења 'избор', 'горњи слој млека', 'одузимање' > 'одузимање млека'.

9. * *orz-*

9.1. разбрати

- *ра̀збра̀и́и (се), -берѐм (се)* 'разабрати (се)' (Вук 1818; Вук), *ра̀збра̀и́и (се), ра̀зберѐм/разбѐрѐм (се)* рф. 'разабрати се' (РМС); *ра̀збра̀и́и, разбѐрѐм* рф. 'разабрати, схватити, открити у чему је ствар' Васојевићи (Боричић); *ра̀збра̀и́и, разбѐрѐм* рф. 'разумети, схватити, разазнати': Нѐсам ра̀збрала; ~ *се*: Чѐк док се мѐ ма̀ло разбѐремо — Тѐк се у бѐлнице лѐна ра̀збрала и ка̀же – дѐ сам ја̀ овѐ? Мрче (Радић I); 'разумети, схватити, разазнати' Копаоник (Радић); *разб̀ра̀и́и, разб̀ѐрѐм* рф.

⁵⁷ Уп. изнад наведено *брањевина*.

'разумети, схватити': Разбѣри лѣпо, па дѡђи да ми кѡжеш — Оћѡ да разбѣрем како је у гилѡнску нѡйју; ~ *се*: Разбѣри се! То што чиниш, не ваљѡ Косово (Елезовић II); **разбѣре** 3. sg. pf. 'схватити, разабрати': Свѣ разбрѡ квѡ ми писуѣш, 'чути, сазнати': Разбрѡмо да е Тѡка, секлетѡр умрѣл; ~ *се* 'уразумити се': Разбѣри се, неси више детѣ, 'распитати се, обавестити се': Мѡра да се разбѣремо из какву е онѡ вамѡлију Тимок (Динић); ~ *се* 'разумети (се), схватити један другога': Разбрѡли се ко шићерѡија и катранѡија, 'уразумити се, прихватити савет или опомену': Понабрукам га и онѡ се разбѣре, тргне се, 'сазнати (се)': Јѡ разбрѡ да су продѡли туја њиву — Не мѡж се разбѣре квѡ се десѡло Пирот (Златковић); 'разабрати, схватити' Пирот (Златковић IV); ~ (*се*) 'разазнати, разумети (се), схватити': Ће дѡјде врѣме ка[д]-ћѣ разбѣреш квѡ сам ти орѡтила, ал тѡк ће бѡде кѡсно — Разбра ли ме штѡ ти наорѡти? — Разбрѡ ли се, сѣстро, у ткањѣ, па и мѣне да ми припомѡгнеш, 'развреднити се у брању': Разбрѡли се, па свѣ сливе обрѡше за два-дѡна, фиг. 'споразумети се': Разбрѡсте ли се више, ел ће јѡш да се ѡпѡте?, 'размрсити нити у ткању': Замрсѡле ми се нѡте, трѣбе ги разбѣрем Црна Трава (Стојановић); **разбѣрем** pf. 'разумети, схватити' Пирот (Живковић); **разберѣ** 3. sg. pf. 'разумети': Не мѡ[г] га разберѣм кѡквѡ ми врѣи; ~ *се* 'почети брати, развреднити се у брању (о воћу и сл.)': Разбрѡл се момѡрзу, па не мѡ[ж] се заустѡи, 'разумети се, схватити': Несу се разбрѡли — Ел се разбрѡсте?; 'схватити, разумети': Едѡ га разбрѡ каквѡ ми врѣи Каменица код Ниша (Јовановић В. I); **разберѣм** pf. 'разабрати, схватити, разумети': Разбра ли ти, ја којѣ ти рѣко?; ~ *се* 'уразумити се, тргнути се': Ће се разберѣш ли ти емпут у твој вѣк, чу ли којѣ ти ја викам? — Ти ће се разберѣш , ја кѡ[д] доѡтим тојѡгу! Јабланица (Жугић); 'разумети, схватити': Нѣсам разбрѡја чија је

— А она, жена кисела, неје па разбрала Лесковац (Митровић); [*разбрáии*] *разберем* рф.

'разумети': Разбраја сџм, добро сџм разбраја што ми рече (Чемерикић);

9.2. разабрати

● *разàбрайи, -берѣм* рф. 'дознати', 'разумети', 'разабрати (сукњу)': Сукњу кад се добро не сабере, ваља разабрати па наново сабирати Срем; ~ *се* 'доћи к себи', 'разабрати (о хлебу)': Разабрао се (х)љеб (Вук 1818; Вук); 'сазнати, схватити, разумети': Ја сам ишла двѣ гòдине, нйкад нйсам тò рàзбрàла зàшто òна тàмо ишла Суботица (РСГВ); 'изабрати, одабрати', 'распрести, одмрсити од нити ка вратилу на разбоју', 'схватити, разумети'; ~ *се* 'снаћи се, схватити, разумети', 'доћи к свести, освестити се': Сàмо се прѣд смрт мàло рàзбрàла Ускоци (Станић); *разàбрайи, -берѣм/-берѣм* рф. 'доћи до јасне чулне представе о чему, распознати, разазнати (очима, слухом)', 'доћи до извесности о чему, схватити, разумети', 'распитати се, обавестити се', 'чути, сазнати', 'извести из заблуде, незнања, поучити', 'повратити некое способност да мисли, расуђује', 'одабрати, пробрати', 'раставити, исправити наборе'; ~ *се* 'доћи себи, освестити се', 'повратити нормално расположење, умирити се; наћи утеху, разоноду', 'снаћи се, оријентисати се', 'нарасти при печењу (о хлебу)' (РМС); 'разумети, схватити': Морала су (дјеца) сва у глас тако викати, чатећи свако своје, да се у школи ништа није могло разабрати Вук, 'просудити, расудити, промислити, размислити, проценити': Разабрао је он сва твоја дела Рајић, 'распознати': Ко ће да разабере истину у толико

плеве ријечи Љубиша, 'наћи, видети разлику, разликовати' Вук, 'дознати, сазнати, дочути': Стоје остаци од ... зидина, за које нијесам могао управо разабрати, ода шта су Вук, 'размотрити, промотрити': Да ја могу оком разабрати НП Јукић, 'пробрати, оделити једно од другог': Па је своју војску покренуо. Стотињаши војску разабраше, разабраше пак је уредише НП Вук, 'повратити, доћи к себи': Кад им вино разабрало лице НП Вук, 'разабрати нешто сабрано или набрано (нпр. сукњу)' Вук; ~ *се* 'доћи к себи, повратити се, освестити се': Онесвјесну се од чуда и за цијело по дана разабрати се није могао НПр Вук, 'разабрати се од сна': Млада му се од сна разабрала НП Вук, 'разабрати се од опојног пића или бунила': Опише се шездесет јунака ... Кад се вином момци с вином разабрали ... ал' галија насред мора сиња НП Вук, 'разабрати се од каквог тешког осећаја': Не лудујмо, но се разаберимо Љубиша, 'утешити се, смирити се, охрабрити се': Кад се послѣје укопа врати поп у кућу, мати или жена покојникова панувши му на ноге: ... Како ћу се у јад разабрати, како ли ћу јадна останути ... Вук, 'разабрати се (о магли)': Но се часком магле разабрале ... Мартић, 'разабрати се (о хлебу)': Ово у руку, а крух у квас. Узевши са земље што у руку, реку жене у Грбљу, кад крух метну у пећ, да би крух нарастао и лијепо се разабрао Вук (RJA); *разабрати*, *разаберем* рф. 'сазнати, схватити, разумети': И нѡћијо јѡдну нѡћ и тѡмо у дрѡштво рѡзабро кад аутѡбуса ѡма и штѡ знѡм јѡ Ђала — Јѡ мѡслим трѡста гѡдѡна, тѡко ништо, нѡсам рѡзабро, тѡко мислим Кикинда (РСГВ); *разабрати*, *разабѣрем* рф. 'схватит, разумети; сазнати, обавестити се' Васојевићи (Боричић); *разабрати*, *-ерѣн* рф. 'смирити, орасположити некога': Нѡш дѡлазак га је мѡло рѡзабрѡ; ~ *се* 'смирити се, доћи к себи, расположити се': Јѡдва се разабрѡла након смрѡти мѡжа, 'лепо ускиснути,

нарасти (о тесту)’: Крѹх се данас добро рѹзабрѹ Дубровник (Бојанић/Тривунац); *рѹзабрѹи (се), -брѹм (се)* pf. ’схватити, појмити, разумети, доћи к себи’: Разабѹри се, зѹр не мѹжеш да свѹтиш што ти се причѹ! — Док сам рѹзабрѹла што бѹ, ѹни утекѹше Загарач (Ћупићи); *рѹзабрѹи се, -брѹм се* pf. ’распознати, схватити, разумети’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *рѹзабрѹе* 3. sg. pf. ’разабрати’; ~ *се* Радимња (Томић II)

- *ѹорѹзабрѹи (се), -брѹм (се)*: Био је у бунилу од жестоке грознице, сад се порѹзабрао, огањ попуштио — Мало се порѹзабери Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

9.3. [разѹбрати]

- [*разѹбрѹи*] *разѹберем* pf. ’разумети’: Тај була ми збореше турски те не мога да гу разѹберем — Разѹбра што ти реко? (Чемерикић)

стсрп. *разѹрати* ’сазнати’: *Ѕ томеи листѳ разѹрасмо, да је Ратко рекаль — примисмо листъ, и ѳ немъ разѹрасмо цю намъ ваша любавъ пише, ’одлучити’: доѳи се разѹре мегю ними — разѹгледаи и разѹбеѳи, је ли достоино* (Даничић)⁵⁸

⁵⁸ Следећи аломорфи префикса *раз-* забележени су под одредницом *разѹрати*: *раз-*, *разъ-*, *рази-*, *разѳ-*.

► мак. *разбере* 'схватити' (Мургоски), буг. *разберà* 'схватити' (БТР), слн. *razbráti* 'разабрати (знаке, слова и сл.)' (SSKJ), чеш. *rozebrati* 'раставити' (SSJČ), слч. *rozobrat* 'раставити' (SSJ), пољ. *rozebrać* 'скинути одећу' (SJP), рус. *разобрáть* 'узети све део по део, једно по једно' (БТСРЯ), укр. *розібрáти* 'узети све једно по једно или део по део' (СУМ), блр. *разабрáць* 'раставити' (ТСБМ)

▼ псл. **orzbrati*, **orzberq* (ЭССЯ 33: 20–21)

■ Значењу 'схватити, разумети' одговара мак. *разбере* 'схватити' (Мургоски), буг. *разберà* 'id.' (БТР), слн. *razbráti* 'id.' (Pleteršnik), пољ. дијал. 'разумети' (SJP), рус. *разобрáть(ся)* 'разумети, утврдити' (БТСРЯ), блр. *разабрáцца* 'разумети' (ТСБМ)

Основна семантика дељења, разбијања у метафоричкој примени код префикса *раз-* < **orz* (Клајн 2002: 278; ESSJ 1: 147–148) огледа се у значењима префигираног глагола *раз(а)браїи*: 'схватити, разумети' и 'разликовати'. Такође је код овог глагола присутна и семантика повећања обима или површине предмета, као последица кретања у две или три димензије: 'раставити наборе' и 'нарасти при печењу (о хлебу)'.

Само је једна дијал. потврда забележена са аломорфом *разь-*.

9.4. разбр(а)-; разабр(а)-; разъбр-

• *ра̀збран, -а, -о* 'разборит': Ти неси ра̀збран! Тимок (Кожељац); 'разуман, разборит': Ра̀збран је човек, че ти помогне — Оно је ра̀збрано и послушно дете Пирот (Златковић); 'разуман, разборит' Пирот (Живковић)

• *нѐразбра̄н, -а, -о* покр. 'неразуман, неразборит; несвестан', 'хаотичан, конфузан, мутан, нејасан' (РСА); *нѐра̀збран, -а, -о* 'неразборит, неразуман': Како да се договориш с њег кад је нѐра̀збран? Тимок (Кожељац); 'тврдоглав, неразуман': Едва се разбра с нѐра̀збрани Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'неразуман, тврдоглав, који не мења став упркос чињеницама': Понекоје нѐра̀збрано, не мож се разбереш с њега — Нѐра̀збран човек: квó намисли, то̀ва ра̀боти, 'неваспитан': Он си је нѐра̀збран оди дете; тека га до̀м научили Пирот (Златковић); 'неразуман, с ким се не може споразумети, који не схвата' Пирот (Живковић); 'неразуман, тврдоглав': Стока нѐра̀збрана, мене ће галати! Црна Трава (Стојановић); *нѐразбран, -а, -о* 'тврдоглав, неразуман' Црна Река (Марковић I)

• *ра̀забра̄н, -а, -о* 'разборит, сређен, сталожен', трп. прид. од *разабра̄и* (се) (РМС); adj. 'сабран, промишљен, смирен', 'различит, одељен', 'јасан, разговетан' (РЈА)

- *нѐразабр̑а̑н, -а, -о* покр. 'неразуман, неразборит; несвестан', 'хаотичан, конфузан, мутан, нејасан', 'који није добро нарастао, надошао (о хлебу)' (РСА); *неразабран* s.асс. 'неразуман' Пирот (Јовановић Б.)
- *р̑а̀забр̑а̑но* adv. 'сређено, разборити' (РМС)
- *разабранос̑и̑* f. 'својство онога који је разабран, промишљен, смирен' Стулић (РЈА)
- *неразбр̑а̑нко* m. 'онај који је неразборан, тврдоглав, који не прихвата савете и сл.' Књажевац (РСА)
- *разабра̑ње* n. 'разонода, утеха': У Будви кад понуде стару жену хоће ли пити ракије, гдјекоја одговори: Хоћу, синко, како не бих, то је моје разабрање Будва (Вук; РЈА; РМС)
- *разь̀бр̑н, -а, -о* 'који је разуман, разборит': Разь̀бр̑н ли си, бр̀е, ти? Тимок (Динић)
  - *неразь̀бр̑н, -а, -о* 'који је неразуман, недоказан, тврдоглав': Го̀ца си си неразь̀бр̑н, с̑инко! Тимок (Динић)
- Од инфинитивне основе глагола *разабра̑и̑и* изведени су глаголске именице *разабра̑ње* и глаголски придев трпни *разабран* (са секундарним изведеницама *неразабран, разабрано, разабранос̑и̑* и → *неразабранко*), а од глагола *разбра̑и̑и* глаголски придев трпни *разбран* (са негираним обликом *неразбран*). Забележен је и дијалекатски придев *разь̀бр̑н* (са негираним обликом *неразь̀бр̑н*). Именица *разабранос̑и̑* је изведена суфиксом *-ос̑и̑* < *-ostь. Од негираног облика придева

неразабран настала је именица *неразабранко* помоћу суфикса *-ко* (Skok 2: 116, s.v. *-ко*³; Клајн 2003: 140–142).

Код наведених изведеница глагола *раз(а)брајџи* постоје два значења која се односе на 'разум, разборитост' и 'разоноду, утеху' и 'нарастање хлеба'. Именице и придеви су често негирани, указујући на одсуство својства дате лексеме.

10. *отъ-

10.1. одбрати

• *òдбрајџи, -берџм* pf. 'одабрати' (Вук 1818; Вук); 'одабрати', 'оделити, одлучити' (RJA); *òдбрајџи, òдберџм/òдберџм* pf. 'одабрати', 'обрати, убрати', 'разабрати, разумети'; ~ *се* 'одабрати се', 'одвојити се, раздвојити се, разлучити се', 'постати свестан нечега, уразумити се' (РСА); 'одлучити се, определити се за некога или нешто између више могућности, направити избор из већег броја или веће количине нечега, побрати, изабрати', 'обрати, убрати', 'разабрати, разумети'; ~ *се* 'бирајући се (према симпатијама, склоностима и сл.) определити се једно за друго', 'изаћи, издвојити се (обично искорачивши неколико корака) из некакве групе, строја и сл., иступити; уопште издвојити се на основу некаквог критеријума', 'одвојити се, раздвојити се, разлучити се', 'постати свестан нечега, уразумити се'; *òдбрајџи, -ерџм* pf. 'одабрати, одвојити': Дрѹкше кòнце òдберџм ка[д] ткàм ћилим и јà знам кàко кад òћу да бйде дèбље ткàње, кàко тàње Неузина (РСГВ); *òдберџе* 3. sg. pf. 'разумети, разабрати, схватити': Не мòж òн тòј да òдберџе, мòж му

казујеш до јутре — Одбра ли нешто од тој квó причају љуђеџи?; ~ *се* ’уразумити се, оканути се неке рђаве навике’: Одбѣри се, брѣ човече, сврти се мálко дóm! Тимок (Динић); ’одабрати, издвојити’: Одбѣremo најубави грóздове, па ђи накачимо на вислетџа, ’успети обрати, много набрати’: Не трѣси; нѣма да стѣгнемо до мрáк да ђи одбѣremo; израз: *нѣма квó да одбѣреш* ’безвредно је (предмети, животиње, људи)’:

Нѣма квó да одбѣреш од њѣ, свѣ рђе и лопóвје Пирот (Златковић); ’одабрати’ Пирот (Златковић IV); ’изабрати, одабрати’: Одбѣри пóубави громуљести компирѣ да прáтим на етрву у Лескóвац Црна Трава (Стојановић); ’одабрати; издвојити’: Ујесен људи одбѣру по слабе óвце и отѣрају на пијац да прóдају — Од њѣга више ништа не мóже да се одбѣре (За њѣга више ништа добро не може да се каже) Црна Река (Марковић I); [одбраџи (*се*)] одбѣрем (*се*) рф. ’одабрати’: Одбѣри кој мафез óћеш — Одбраја ми лепу лубеницу — Одбраше николицѣну мѹжи и пратише три владѣке — Ја ће ти одбѣрем гројзе — Све је за у кацу, ни јен грóз не мóже да се одбѣре, ’пробрати’: Скапане црешње да одбереш (Чемерикић); одбѣрем *се* рф. ’уразумити се’: Стар си већем човѣк, а не мóжеш да се одбѣреш — Одбѣри се да ти се свет не смѣје Врање (Златановић); **одберѣ** 3. sg. рф. ’изабрати, одабрати’: Измѣри ми овѹ штó сам одбрáл — Ёл óдбра кѣквó ће узнеш? Каменица код Ниша (Јовановић В.); одберѣм рф. ’разумети, схватити’: Не мóg да одберѣм коѣ збóри, ’извршити одабир, одабрати’: Дај да одберѣмо овѣј пóкрупне попрѣке за на пијац!; ~ *се* ’дозвати се памети, уразумити се’: Вѣкај, не вѣкај по њѣга, не мóш се одберѣ, забраздѣја и тѣра на њѣгóво Јабланица (Жугић)

10.2. одабрати

• *ода̀бра̀тии, -берѐм* рф. 'одабрати' Којега ћу од њих одабрати (Вук 1818; Вук); 'изабрати', 'разабрати, разумети' (РЈА); *ода̀бра̀тии, -берѐм/-бѐрѐм* рф. 'одлучити се, определити се за некога или нешто између више могућности, направити избор из већег броја или веће количине нечега, пробрати, изабрати', 'одлучујући се за одређеног кандидата или кандидате изабрати, поставити некога на какву дужност, дати некоме одређено звање и сл.', фиг. 'раздвојити, одвојити (нешто од нечега што је супротно од тога), разлучити', 'подесити, при намотавању на вратило, ширину пређе на штапцима' Левач и Темнић, 'берући откинути, убрати (воћку, повртни плод и др.)', 'задобити нечију љубав, освојити', 'покупити и одузети': Яве намъ Турцы, да су и ситно оружје намѣрени отъ насъ одабрати⁵⁹, 'разумети, разабрати'; ~ *се* 'бирајући се (према симпатијама, склоностима и сл.) определити се једно за друго', 'изаћи, издвојити се (обично искорачивши неколико корака) из некакве групе, строја и сл., иступити; уопште издвојити се на основу некаквог критеријума', 'одвојити се, издвојити се из смесе течних материја (о компонентама које чине такву смесу)' (РСА); 'изабрати' Ускоци (Станић); *ода̀бра̀тии, ода̀берѐм* рф. 'изабрати, одлучити се за некога или нешто између више могућности': Одем и ода̀берѐм, а то̀ није бѐо першун већ паштрѐнак Лаћарак (РСГВ); *ода̀бра̀тии, ода̀берем* рф. 'изабрати, одлучити се за некога или нешто између више

---

⁵⁹ Србѐс плачевно пакипорабощенѐе лѣта 1813 ..., у Липску 1846.

могућности' Ново Милошево, 'ручно одвојити употребљива од неупотребљивих зрна (грашка, пасуља, жита) пре кувања'⁶⁰: Прê нек што се мète да к̀ва, п̀суљ се м̀ра ода̀брати Каћ (РСГВ); *ода̀браїи, ода̀бѣрѣм* pf. 'изабрати' Васојевићи (Боричић); *ода̀бр'аїи, -'ерѣм* pf. 'направити избор из веће количине нечега, пробрати, изабрати': Нѣм̄ се т'ун шт'о више ода̀бр'ат, н̄ сте в'ї с'ве об'їск'али Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *ода̀бѣре* 3. sg. pf. 'одабрати' Радимња (Томић II)

- *їоода̀браїи, -берѣм* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

10.3. [одь̀брати]

- [одь̀браїи] *одь̀бѣрем* pf. 'одбрати': Не могу да одь̀бѣрем коју ћу — Одь̀бѣри коју о̀неш — Пратија ни све одь̀бране јабуке — И теј д̀ње ће ваља да се одь̀бѣреф, да нема ни́која скапана (Чемерикић)

► чак. *odabrät* 'одабрати' (ČDL), кајк. *odebrati/odibrati* 'изабрати, одабрати' (RHKKJ), мак. *одбере* 'направити избор' (ТРМЈ); буг. *отберà* 'одабрати (најбоље)' (РБЕ), слн. 'издвојити (одабрати)' (SSKJ), чеш. *odebrati* 'узети, одузети' (SSJČ), *odobrat* 'узети, одузети' (SSJ), пољ. *odebrać* 'узети натраг' (SJP), рус. *отобрáть* 'одузети; узети назад' (БТСРЯ), укр. *видібрáти* 'одузети' (СУМ), блр. *адабра́ць* 'одузети' (ТСБМ), лит. *atbeĩti* 'одасипати' (LKŽ)

⁶⁰ У извору реконструисан акценат из инфинитива: *ода̀берем* [акц.?] (sic!).

▼ псл. **otъbъrati*, **otъberq* (ЭССЯ 36: 163–165)

■ Континуанта псл. облика **otъbъrati* у срп. језику, након испадања полугласа у слабом положају и вокализације полугласа у јаком положају, јесте *одабра̄ӣи*. Облик *одбра̄ӣи* је аналошки (в. II 4.2.). Забележен је само један двопрефиксални глагол у грађи – *ѡодабра̄ӣи* (уп. буг. *поотберà*, РБЕ).

Значењу 'одлучити се за некога или нешто између више могућности' одговара мак. *одбере* 'id.' (Мургоски), буг. *отберà* 'id.' (РБЕ), слн. *odbrati* 'id.' (SSKJ), рус. *отобрáть* 'id.' (БТСРЯ), укр. *відібрáти* 'id.' (Грінченко), блр. дијал. *адыбрáць*, *атыбрáць* 'id.' (ЭССЯ). Значења 'разумети' и 'уразумити се' широко су распрострањена у српском језику, док су следећа значења ретка: 'подесити, при намотавању на вратило, ширину пређе на штапцима', 'убрати (воћку, повртни плод и др.)', 'задобити нечију љубав, освојити' (НП) и 'покупити и одузети' (1846).

Само је једна дијалекатска потврда са аломорфом *одъ-* забележена.

Основна аблативна семантика префикса *од(а)-* (< **otъ*) присутна је и код глагола *од(а)брати* (ESSJ 1: 154; Клајн 2002: 265).

10.4. одбр(а)-, одабр(а)-

● *ѡдбр̄ан*, *-а*, *-о* заст. 'који се по својим врлинама, положају у друштву и др. истиче, који спада у најбоље представнике своје средине, виђен, истакнут', одр.

'који је за нешто одређен бирањем, путем избора: ~ посланик, ~ суд', трп. пр. од *одабра̄и* (*се*) (РСА); *о̀дбран, -а, -о* 'одабран', 'схваћен', 'разборит, разложен, разуман' Тимок (Кожељац)

• *нео̀дбран, -а, -о* 'неразборит, неразуман': Ти си нео̀дбран, теб не мо̀ж ништа да се дока̀же Тимок (Кожељац); 'неразборит, неразуман, тврдоглав': Ала нео̀дбрана, како̀ навѝје тека̀ прѝви, и свѐ на штету̀, 'неваспитан': Њѝна деца̀, нео̀дбрана, не смѐјеш му ка̀жеш по̀там Пирот (Златковић)

• *одбра̀нсѝво* п. заст. ков. 'оно што је одабрано, најбоље, изабраност, одабраност' (РСА)

• *о̀дабра̄н, -а, -о* (дијал. *одабра̄и*) 'који се по својим врлинама, положају у друштву и др. истиче, који спада у најбоље представнике своје средине, виђен, истакнут', 'уопште који се у оквиру своје врсте издваја, одликује од осталог квалитетом, каквоћом, квалитетан; пробран', 'изузетан, посебан; уопште који се заснива на некаквом одбиру, посебно, нарочито биран', 'истанчан, префињен'; у им. служби f. 'она коју је неки мушкарац одабрао за своју драгану, жену, избраница; уопште она која је по својим особинама изнад других, која је боља од других', трп. пр. од *одабра̄и* (*се*) (РСА); 'изванредан, диван': Свѐ су то̀ о̀дабра̄ни мо̀нци — Свѐ јуна̀ци, бо̀рци о̀дабра̄ни Ускоци (Станић); *о̀дабран/ода̀бран, -а, -о* 'одабран' Радимња (Томић II)

• *одабра̀нац, -ница* т. заст. 'онај који је одабран између других, бољи од других' (РСА); 'одабрани кромпир' Лика (РЈА)

- *одабр̀ан̄н̄ик/ода̀бр̄ан̄н̄ик/одабр̀ан̄н̄ик, -́ика/-а* m. 'онај који је одабран између других, бољи од других', 'онај кога девојка одабере за драгога, за мужа; вереник, заручник', заст. 'онај који је на изборима изабран за нешто, представник, заступник неког бирачког тела', заст. 'онај који је изабран за члана пороте, поротник' (РСА);
- *одабр̀аница/одабр̀аница* f. 'она коју је неко одабрао за драгану, за жену; вереница, заручница', 'она која је одабрана између других, она која је по својим особинама, врлинама боља од других' (РСА)
- *̀одабр̀ан̄н̄ост̄и, -ост̄и* f. 'својство, особина онога што је одабрано, изабраност, бираност', 'чин, поступак, гест и сл. којим се показује да се ради о некаквом одбиру, избору' (РСА)
- *одабр̀ан̄н̄ство* n. coll. индив. 'одабрани људи, одабраници' (РСА)
- *ода̀бр̀ан̄ч̄ад* f. coll. *одабранче* (РСА)
- *одабр̀ан̄че, -е̄џа* n., *одабранчад* pl. 'млад одабраник односно одабраница', det. и нур. *одабраник* и *одабраница* (РСА)
- *одабр̀ање* n. 'избор' Бока (Вук); 'одбир, избор; издвојен третман, посебан однос према некоме' (РСА)
- Облик *одбран* настао је аналошки према презенту *одбере* (в. § II 4.2.). Поред негираног облика *неодбран* од придева *одбран* изведена је именица *одбранство* суфиксом *-ство* < *-*bstvo* (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185–189).

Од инфинитивне основе глагола *одабрајти* изведени су глаголска именица *одабрање* и глаголски придев трпни *одабран* (са секундарним изведеницама

одабранац, одабраник, одабраница, одабраносїѣ, одабрансїѣво, одабранче и → *одабранчад*), а од глагола *одбраїи* глаголски придев трпни *одбран* (са секундарним изведеницама *неодбран* и *одбрансїѣво*). Именица *одабранац* изведена је суфиксом *-ац* < **-ьсѣ* (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54). Именица *изабраник* је изведена суфиксом *-ик* < **-икъ*, а именица *изабраница* моционим суфиксом *-ица* < **-іса*. Именица *одабраносїѣ* је изведена суфиксом *-осїѣ* < **-ость*, а именица *одабрансїѣво* суфиксом *-сїѣво* < **-ьство*. Именица *одабранче* је изведена деминутивним суфиксом *-че* (Клајн 2003: 203–205), а њен множински облик суфиксом *-ад* < **-(j)адъ* (Vaillant 4: 492–493; Клајн 2003: 22).

Код наведених изведеница глагола *од(а)браїи* постоје два значења која се односе на 'бирање, одабир' и 'разум, разборитост'.

11. *per-

11.1. пребрати

- *їрѣбраїи, -берѣм* pf. 'пребрати', 'пребрати (пасуљ)' (Вук 1818; Вук); *їрѣбраїи, -берѣм/-бѣрѣм* pf. 'очистити од примеса, отребити; одвојити, одабрати између осталог оно што одговара, што је боље за употребу: ~ грах, пасуљ', 'претражити, претрести', 'прегледати, разгледати' (PMS); 'одабрати, изабрати оно што је вредније, боље, лепше', 'претражити', 'прегледати' (RJA); 'одабрати, пробрати оно што је најбоље': Пребѣри шїљѣж, па ћемо се ѓнда погађати — Пребѣри

шљиве, 'одвојити, излучити овце једног стада из другог стада' Ускоци (Станић); **ѵребраѵи, ѵребѣрем** рф. 'претражити, претрести, отребити (нпр. пасуљ, ориз)' Васојевићи (Боричић); **ѵребраѵи, -ѣрем** рф. 'очистити од нечистоће': Пребѣрем ја онај ѣриз и тѣрим га да се прѣжи — Да се пребѣре мало пасуља за једно ва̀риво сев. Метохија (Букумирић); **ѵребраѵи, -бѣрем** рф. 'одабрати пребирањем': Да̀ла сам јѣј да пребѣре мало пасуља и по̀што је пребра̀ла нѐ више от по̀ кѵла, вели е се уморѝла, 'претрести, претражити, исконтролисати': Свѣ сам кѣћу пребра̀ла и ниѣје не мо̀гу на̀ онѣ опанчарицу Загарач (Ћупићи); **ѵребр'аѵи, -'ерѣм** рф. 'очистити од страних примеса, отребити, одабрати оно што је за употребу', 'претурити многе ствари тражећи једну': Пр'ебра̀ла са̀м цијелѣ к'ућу и не на̀ђ'о ју Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); **ѵребраѵи, ѵребѣрем** рф. 'пробрати, одабрати': Пребѣри ми једну кра̀ву — Ёте ви тај кофѣн ја̀буке, ѣзните те пребѣрите, ако ѣма ко̀ја добра Косово (Елезовић II); **ѵребѣре** 3. sg. рф. 'пребрати' Радимња (Томић II); **ѵребѣре** 3. sg. рф. 'начинити наборе (првенствено на тканини)': Пребѣрем, па прошѝјем, пребѣрем, па прошѝјем — тека̀ пра̀им та̀слице Тимок (Динић); 'очистити (од нечистоће, каменчића, натрулих зрнаца)': Пребра̀ васу̀љат, мо̀ж га ва̀риш, 'одбацити труле плодове': Пребѣри ко̀мпирете, ѣма здѣвани, 'обрати све, завршити бербу': Слѝве бѣру, не мо̀ж ѣи пребѣру; израз: ~ *срам* 'надвладати стид': Пребра̀ срам и стури се гола̀ Пирот (Златковић); 'отребити, прочистити, пробрати': Ка[д]-ци залу̀ђан, ѣзни и пребѣри гра̀ — Да га не пребра̀мо, бил би пу̀н с осѣљке Црна Трава (Стојановић); **ѵреберѣм** рф. 'одабрати': Преберѣм оно̀ј што јѣште мо̀же да се употрѐби, а остало исфр̀љам, 'очистити': Ва̀ља да пребѣрем гра̀ за ва̀рење Лесковац (Митровић);

їрїбраїи, -ерем pf. 'одвојити, одабрати оно што је боље за употребу': Него їсмїцаш ту трску, прїбереш је Ђала (РСГВ); *їрїбраїи, їрїберїн* pf. 'пребрати нешто': Грах је прїбрїн, мїжеш га стївит кїхат Дубровник (Бојанић/Тривунац)

► мак. дијал. *їребере* 'сакупити и последње од онога што је за сакупљање' (ТРМЈ), буг. дијал. *преберї се* 'пробрати' (РБЕ), слн. *prebrїti* 'прочитати' (SSKJ), чеш. *přebrati* 'пребрати' (SSJČ), слч. *prebrat'* 'пробрати' (SSJ), пољ. *przebrać* 'преобући' (SJP), рус. *перебрїть* 'пробрати' (БТСРЯ), укр. *перебрїти* 'пробрати' (СУМ), блр. *нерабрїць* 'прегледати' (ТСБМ), лит. *pėrberti* 'пресипати' (LKŽ)

▼ **perbьrati, *perberq*

■ Значењу 'отребити, одабрати оно што је боље за употребу' одговара мак. дијал. *їребере* 'id.' (PMJ), буг. дијал. *преберї се* 'id.' (РБЕ), чеш. *přebrati* 'id.' (SSJČ), слч. *prebrat'* 'id.' (SSJ), рус. *перебрїть* 'id.' (БТСРЯ), укр. *перебрїти* 'id.' (СУМ), блр. *нерабрїць* 'id.' (ТСБМ). Значењу 'прегледати' блиско је рус. *перебрїть* 'прегледати једно за другим све, много, многе' (БТСРЯ), укр. *перебрїти* 'узимајући у руке прегледати све или много нечега' (СУМ), блр. *нерабрїць* 'прегледати многе предмете' (ТСБМ). Из ових значења могло се развити значење 'претражити, претрести'. Из значења 'одабрати' развило се значење 'одвојити' у конкретном облику 'излучити овце једног стада из другог'. Значење 'начинити наборе' забележено је само у тимочком говору.

Префикс *пре-* (< псл. **per-*)⁶¹ означава радњу која се обавља с краја на крај предмета или га целог захвата (Клајн 2002: 270) што се огледа у изнад наведеним значењима.

У делу говора дошло је до мешања *пребрајти* и *прибрајти* (**per-* > **pre-* > *при*).⁶²

11.2. пребр(а)-

• *пребра̄н, -а, -о* 'ваљан, одличан, пробран', трп. прид. од *пребрајти* (РМС); *пребран, -а, -о* само у изразу: ~ *пасуљ* 'врста пасуља': Пребран пасуљ бели се кӯва Томашевац; одр. вид *пребра̄ни, -а, -о*: ~ *пасуљ* Фаркаждин (РСГВ); *пребран, -а, -о* 'пробран, пречишћен руком (о зрневљу)': Васуљат је убаво пребран, детето боље види од мене; израз: *пребрана печеница* 'није најчистији, није пример за углед': Он неје бѣш пребрана печеница Пирот (Златковић); 'прочишћен, очишћен': Ако-е гра пребран, неје још пребрана боранија Црна Трава (Стојановић); *пребран* s. acc. adj. 'одабран, угледан, отмен' (РЈА)

• *пребра̄нац, -нца* m. 'јело од пасуља': У Србији по селима кажу (као у шали) *оцин грах* (јер га највише једу калуђери), а по варошима *саганлија* (Вук 1818; Вук); 'врста пасуља, граха; јело од пребраног и зачињеног пасуља' (РМС); 'врста пасуља': То смо звали пребра̄нац – нагусто тај бели [пасуљ] Стари Сланкамен (РСГВ); 'јело од

---

⁶¹ Више о овом префиксу в. ESSJ 1: 164–167.

⁶² За мешање *пре-* и *при-* на широком терену уп. Реметић 1981: 61 и даље.

пребраног и зачињеног пасуља': Пребрáнац ску̀вāм па прòцѣдим, па га испàсīрам, од òнѣ вòдѣ пр̀ве. У̀пржīm л̀ук, па га òндак претрѣсѣм, а вāмо у̀пржим òну мāст и стāвīm у шѣрпу... у шпòрет и тò се запѣчѣ — Зѣлени смо пàсӯль и кӯвали, а бѣли је пребрáнац, др̀кчије се кӯво Мачва (Лазић I); 'густ пасуљ, тетовац' Васојевићи (Боричић); *̀пребрáнац, -нца* т. 'пребранац' Радимња (Томић II)

- *̀пребарáнац, -нца* т. 'врста пасуља': Òндак мāти спрѣма за вѣчеру пàсӯль пребарáнац, не знам, резáнце с òрасима Бешка (РСГВ)
- *̀пребр̀аница* ф. 'вунена или памучна сукња исфалтана под притиском (камена, даске)' Златибот (Миловановић)

■ Од инфинитивне основе глагола *̀пребра̀иши* изведен је глаголски придев тр̀пни *̀пребран* (са секундарним изведеницама *̀пребранац* и *̀пребраница*). Именица *̀пребранац* изведена је суфиксом *-ац* < *-ьсь, а именица *̀пребраница* суфиксом *-ица* < *-іса. Облик *̀пребаранац* је покрајинска варијанта облика *̀пребранац*.

Значење глагола *̀пребра̀иши* 'очистити, отребити (пасуљ)' < 'пробрати' конкретизовало се за означавање одређеног јела 'јело од пасуља (пребраног)'. Апелатив *̀пребраница* садржи семантику 'пребора, набора'.⁶³

---

⁶³ Уп. *̀приборка* § *pri- (*̀прибор*).

12. *po-

12.1. побрати

• *йòбрай̑и, -бер̑ем* рф. 'побрати' (Вук 1818; Вук); *йòбрай̑и, -бер̑ем/-бèр̑ем* рф. 'берући поскидати, обрати', 'скупити (и однети) што расуто', 'све редом скупити, сабрати', фиг. 'скупивши усвојити, стећи', 'спремити и понети што са собом', 'повести са собом', 'одузети живот, лишити живота', 'отети туђе, украсти'; ~ *се* 'отићи, уклонити се'; изрази: ~ *айлауз (ловорице, њљесак)* 'постићи велики успех, одобравање', ~ *кајмак* 'постићи највећу корист', ~ *шамар* 'добити батине, шамар' (РМС); *йобрай̑и, йоберем* s.асс. рф. 'обрати': Кукүрузи се бèреду ў јесен, па ако ће се окишати, онда жүриду да штò прè пòберу, па нè л̑үштиду, него тàко у л̑үштикама донеседу па их бàце тàмо у àвлију Кула, 'скупити што расуто': Сад девка побере (купи) новци, али руку завијену у мараму, и метне у пазуку новци Крашово (РСГВ); *йòбрай̑, йобèрем* рф. 'покидати плодове руком': Пòсл'е побèремо конòпл'у, белòјку, побèремо и на ручйце тўримó — Да побèремо још овò што је остàло па да идèмо кот кўће — Пòсл'е побèремо нò што [о]двòји — белòјку ... и с[в]è у пòсл'е побèремо, повèжемо па покйсел'имо ју — Побèреш ју, овàко ручйце побèреш, тўриш ју у снòп, однèсеш ју у вòду сев. Метохија (Букумирић); *йобрай̑, йобер̑ем/йобèрем* рф. дем. 'брати': Лèчка побèрите, после се одмàрајте, 'покупити': Ваљà ми да побèрем то грòјзе док није удàрила слàна — Је си побрào óваз? — Дòшло ми да побèрем овў дèцу па да га остàвим; ~ *се*: Што се имàло, пòбрало се Косово (Елезовић II); *йобèре* 3. sg. рф. 'побрати' Радимња (Томић II); *йобèре* 3. sg. рф. 'обрати': Нàне, док поседйш, побèри лèчу,

'сакупити у више махова': Побраше козете, поклаше, 'покупити': Ако те ја бијем, нема те побере цел Пирот, 'одвести, позвати': Сина му побрали у војску; изрази: *кожаџа не мож да га* ~ 'много се наљутити': Наљутил се, па ни кожата не може да га побере, ~ *бијење* 'добити батине': Са че побере убаво бијење, ~ *ћотек* 'добити батине': Воли да се бије, али често побере ћотек Пирот (Златковић); 'покупити, сакупити': Побери и унеси кошуље што си опрала, осушиле су се, да не горе на сунце Црна Река (Марковић I); dem. 'брати мало': Побери јабучке у торбиче, па иди по говеда, 'обрати, закупити све': Побери све што-е остало о[д]-цливе Црна Трава (Стојановић); *ѿоберѣм* pf. 'скупити, закупити, појести остатке (обично хране)': Човеку, пушти оні прво што ће идев у њиве да једѣв, па ја и ти ће поберемо по њи што остане! Јабланица (Жугић); *ѿоберѣм* impf. dem. 'брати (обично плодове)': Побери мало сливе з дѣду па си иди дѣм! Јабланица (Жугић); 'обрати, омађијати, учинити учин, учинити чин' Сврљишки Тимок (Станојевић)

- *ѿоѿбраџи, -берѣм* 'све побрати' Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

► чак. *pobrät* 'покупити, сакупити' (ČDL), кајк. *pobrati* 'покупити, скупити; обрати' (RHKKJ), кајк. *p'abrat* 'побрати' (Malnar), мак. *ѿобере* 'провести кратко време у брању' (TPMJ), буг. *побера* 'садржати' (РБЕ), слн. *pobrāti* 'покупити' (SSKJ), чеш. *pobrati* 'постепено узети, одузети, сакупити' (SSJČ), слч. *pobrat* 'постепено узети више особа или ствари, или све' (SSJ), пољ. *pobrać* 'узети, добити као накнаду' (SJP), рус. *побратъ* разг. 'мало сакупити' (БТСРЯ), укр.

побрати 'узети рукама или неким оруђем све или много нечега' (СУМ), блр.

пабраць 'узети све или много' (ТСБМ), лит. *pabeĩti* 'расути, просути' (LKŽ)

▼ псл. **robьrati, *roberq*

■ Значењу 'скупити' одговара буг. дијал. *побера̀* заст. 'id.' (РБЕ), слн. *pobráti* 'id.'

(SSKJ). Значењу 'одузети живот' одговара слн. *pobráti* 'проузроковати да неко

умре' (SSKJ). Значењу 'отићи, уклонити се' одговара слн. дијал. *pobràti/poubràti*

se 'склонити се, отићи' (Novak). Значењу 'обрати делимично' блиско је мак.

їобере 'провести кратко време у брању' (ТРМЈ), буг. *побера̀* 'мало брати' (БТР).

Значењу 'украсти' блиско је слн. *pobráti* 'постепено учинити да неко више нема

нешто против своје воље' (SSKJ), укр. *побрати* 'узети силом све или много

нечега' (СУМ)

Дистрибутивна семантика, најчешће у означавању поступности радње, префикса *їо-* (< **ро-*) присутна је и код глагола *їобрайїи* (Клајн 2002: 266; ESSJ 1: 188).

12.2. побр(а)-

● *їобран*: израз: *їобрана дїра* 'поприлично избрисан траг': Улази́л не́кој, ама не́је ско́ро; по́брана дїрата Пирот (Златковић)⁶⁴

---

⁶⁴ У извору је наведен само *израз* (без форме одреднице).

- *й̀обраница* f. 'ниска дуката коју су носиле младе и девојке' Аранђеловац

(Реметић I)

- Од инфинитивне основе глагола *й̀обрайи* изведен је глаголски придев трпни *й̀обран* (са секундарном изведеницом *й̀обраница*). Код именице *й̀обраница*, изведене суфиксом *-ица* < **-іса*, највероватније је посреди семантички помак 'сакупити' > 'нанизати'.

13. *родъ-

13.1. подбрати

- *й̀одбрайи, -берѐм/-бѐрѐм* pf. 'одоздо побрати; обрати само делимично (нпр. плодове, воће': Изиђе Сима у забран ... Понео секиру ... Да подбере који суварак Веселиновић J.; ~ *се* 'скупити се': Ако се гној подбере на једно затворено мјесто, онда то подбирање зовемо гнојнице Батут М. (PMS); *й̀одбѐре* 3. sg. pf. 'обрати воћку одоздо, обрати делимично': Морал сам да подбѐрем орѐси, ел че и све друђи дова̀ну, 'сакупити попадало воће са једне стране': Д њм да подбѐрем слѝве от кѐм пу̀т, 'подићи, повући виме': Кра̀ва подбѐре вѝме и не да̀ва млек̀о, 'почети гонити, забрати': Подбѐре онѐј сир̀оте ов̀це у најголему жѐгу, да и тѐра та̀м гдѐ му е дру̀ство, 'спопасти, закупити': Подбѐре ме мо̀јана жѐна да ју во̀дим на мо̀ре, ел нѝкако; ~ *се* 'ухватити се с лошим друштвом': Подбѐре се с ону̀ј мангу̀парију, па сла̀бо мѝсли на до̀м Тимок (Динић); 'потерати': Подбра̀ли сто̀ку соба̀јле у шѝбу, 'спопасти,

закупити': Подбрал башту да му препише имање; ~ *се* 'скупити се, сабрати се':

Подбрали се па сви отишли на светљц Каменица код Ниша (Јовановић В.); *пообрере* 3. sg. pf. 'загнојити': Испуцају се руће, па пуклотине, па подберу, 'прикупити и усмерити стадо (чопор, ергелу)': Подбери овцете одоздол нагор, па и докарај, 'организовати групу особа са циљем да се нешто обави': Подбере деца и искубу бостан; ~ *се* 'окупити се, организовати се': Подбрамо се и завршимо раду зачас, 'окупити се против некога': Кад ти се подберемо ти че видиш Пирот (Златковић); 'потерати, загонити, појурити, нагнати': Немо[ј]-ја да излезнем да ги подберем, да им маму мамину расплачем, 'закупити, спопасти кога': Подбрал ме у рану зору да идемо у зајци; ~ *се* 'сакупити се, сабрати се': Подбрали се па у ајку на вука, 'наборати се (тканина)': Овде, око струк, требало би још малко да се подбере да ми аљина добро стои Црна Трава (Стојановић); 'покупити': Кад се издизају, нека деца подберу ораси, да не поједу тује свиње и пцета, 'потерати, спопасти, закупити': Подбрала ме моја ћерка да ју дам ону моју голему ливаду у Сѣнци, да прода, па да иде у бању Црна Река (Марковић П); *пообререм* pf. 'потерати, закупити, спопасти': Кад нас подбере, мора да идемо Пирот (Живковић); ~ *се* pf. 'почети се пети уз брдо, стрмину': Ене га, подбра се уз брег Врање (Златановић); *пообререм* pf. 'заврнути, посувратити': Подбери рукави да ги не умажеш с тесто!, 'натерати на трчање, погнати': Не се дирај, викам му, он па ме подева, а ја га подберем, све ноге искрши бегаети! Јабланица (Жугић); 'закупити, потерати': Кад те подберем ће искршиш ноге бегаети, 'засукати, посувратити': Подбери теј ногавице, вучев ти се по прашину, 'покупити': Подберем и оној ситно што је остало, нека се нађе Лесковац (Митровић); *пообреру се* 3.

pl. 'сакупити се, договорити се и кренути заједно чинити нешто (зло)' Пирот
(Златковић II)

13.2. п о д а б р а т и

● *їодабраїи, -берēm/-бєрēm* pf. 'одоздо побрати; обрати само делимично (нпр. плодове, воће' (PMS); *їодабраїи, їодаберēm* pf. 'оздо побрати, обрати': Папар гора уродила, земљи гране оборила. Ко ће папар подабрати? НП (1867) (RJA)

► кајк. *podebrati/podbrati* 'побрати нешто рано, делимично (о воћу)' (RHKKJ), мак. *їодбере* 'убрати лист, плод одоздо' (TPMJ), буг. *подберà* 'одабрати' (PBE), слн. *podbráti* 'одстранити презреле плодове' (SSKJ), чеш. *podebrati* 'ухватити одоздо' (PSJČ), слч. *podobrat'* 'ухватити одоздо' (SSJ), пољ. *podebrać* 'узети делимично' (SJP), рус. *подобра́ть* 'покупити (са земље)' (БТСРЯ), укр. *нідобра́ти* 'покупити (са земље)' (СУМ), блр. *надабра́ць* 'покупити (са земље)' (ТСБМ)

▼ **podъbъrati, *podъberø*

■ Облик *їодабраїи* је фонетски регуларна континуанта псл. **podъbъrati*,⁶⁵ док је облик *їодбраїи* аналошки облик презентској основи (псл. **podъbъrati*,

---

⁶⁵ Карактеристично је да је упркос томе посведочен само у метричком тексту. Насупрот томе, облик *разабраїи* са секундарним полугласом на крају проверба много је чешћи, као и аналошко разабирати, док нема облика *їодабираїи* (в. § II 4.2.).

*podъberǫ). Након испадања слабих и озвучења јаких полугласа добија се *їодабраїи, їодберем*.

Значењу 'обрати воћку одоздо' одговара мак *їодбере* 'убрати лист, плод одоздо' (ТРМЈ). Значењу 'покупити; сакупити (попадало воће)' одговара рус. *подобрáть* 'сакупити (са земље, пода)' (БТСРЯ), укр. *підобрáти* 'покупити (са земље)' (СУМ), блр. *падабрáць* 'сакупити са земље'. Значењу 'потерати' одговара буг. *подберà* 'натерати некога да крене у неком правцу' (РБЕ). Значењу 'загнојити (се)' одговара чеш. *podebrati se* 'id.' (PSJČ). Значењу 'засукати, заврнути' одговара буг. *подберà* 'подавити хаљину, сукњу да не смета при кретању; засукати' (РБЕ), рус. *подобрáть* 'придићи, заврнути' (БТСРЯ), укр. *підобрáти* 'руком подићи на себи спуштену одећу или њен крај' (СУМ). Значењу 'почети се пети уз брдо' одговара буг. *цтом подберяха нанагорнището...* 'чим кренусмо узбрдицом' (РБЕ). У српском језику забележена су и следећа значења 'окупити се, организовати се', 'ухватити се с лошим друштвом', 'наборати се', 'подићи, повући виме'.

Просторна семантика префикса *їод(a)*-⁶⁶ (< псл. **podъ-*⁶⁷) садржана је у значењима 'обрати воћку одоздо', 'сакупити (попадало воће)'. Ингресивно значење префикса садржано је у значењу 'потерати'. Основна семантика симплексног облика *браїи* 'сакупљати' садржана је и у глаголу *їод(a)браїи*: 'покупити; сакупити', 'скупити се (о гноју)', 'окупити се' (> 'организовати се' >

---

⁶⁶ В. Клајн 2002: 267–269.

⁶⁷ В. ESSJ 1: 196–197.

'ухватити се с лошим друштвом'). Из значења 'наборати' развило се значење 'засукати, заврнути'.

14. *pri-

14.1. прибрати

• *прибра̄ти, -бер̄ем* pf. 'прибрати (софру)', 'са чашћу дочекати'; ~ *се* 'постепено се окупити', 'премаћи се, нестати': Прибрало се жита (Вук 1818; Вук); *прибра̄ти, прибер̄ем/прибер̄ем* pf. 'довести (многе или више њих) заједно, прикупити, сабрати', 'с(а)купити, прикупити што у каквој количини (већој или мањој) малопомало, узимајући од разних људи, из разних извора', 'наместити тесно једно уз друго, скупити уједно, сложити, саставити', 'скупити што разасуто', 'придружити, придодати коме', 'довести, ставити у ред, средити', 'распремити сто (после јела)', 'са чашћу дочекати' Вук, 'узети на око': Знадете што – прибра га отац на око и стаде натезати сада рукаве, сада цепове Ковачић А.; ~ *се* 'доћи с више страна на једно место, прикупити се, сабрати се, скупити се', 'скупити се, стиснути се уз кога', 'доћи к себи, средити мисли и осећања', 'премаћи се, нестати' (РМС); 'сабрати, прикупити, скупити' Вук, 'придружити', 'згрнути', 'поспремити' Вук, 'часно дочекати' Вук, 'премаћи се, нестати' Вук, 'наћи се, десити се' (РЈА); 'берући допунити, убрати': Прибери тѹ јѹш ма̀ло борѹвница̀, 'испољити поштовање, уважење према некоме'; ~ *се* 'сконцентрисати се, уразумити се' Ускоци (Станић); *прибра̄ти се, -ерем се* pf. 'доћи к себи, средити мисли и осећања' Ново Милошево

(PCGB); *ipribrajī, ipribērem* pf. 'довршити брање' Васојевићи (Боричић); ~ *се* 'снаћи се, оријентисати се; проценити; освестити се, опаметити се, разабрати' Васојевићи (Боричић); 'прихватити некога, примити га као свога': Нàприје га нијесу млòго вољели, а сè су га прибрали Васојевићи (Стијовић); *ipribrajī се, ipriberen се* pf. 'доћи себи, сабрати се': Прибери се и нè мисли више нà тò, мòгло је бит и горè Дубровник (Бојанић/Тривунац); *ipribra'ajī, -b'erem* pf. 'насећи додатну количину' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *ipribere* 3. sg. pf. 'прибрати' Радимња (Томић II); ~ *се; ipribere* 3. sg. pf. 'прикупити летину': Да прибèремо пòље, па че тьг да припремамо свàдбу — Сьг смо прибèрали квò смо имàли, па мòж мàлко да дьнемо, 'покупити посуђе и остало са стола, после обеда': Ти узни да се слушаш нèшто дрyго а ја чу да прибèрем, 'узети душу, упокојити': Прибрàл му Бòг дyшу; ~ *се* 'доћи кући': Àјде, ти да се прибèреш дòм, дòста си се игрàл?, 'скрасити се, вратити се кући': Прибрàл се дòм, ману̀л швалèркуту — Не це тија прибèре, ци лyта пò свет, 'притегнути одећу уз себе': Прибèри се, немòј да си се разлелејàл!; изрази: *ipribere* ~ 'одузети живот, убити': Смирì се, да ти не прибèрем грèјови, ~ *ijamej* 'узме Бог памет' Тимок (Динић); 'скупити, прикупити': Да приберèмо пòље, па ће тьг да пра̀имо свàдбу, 'површно урадити': Прибрàл слìве као од бедy, фиг. 'ослободити мука, смиловати се (о Богу)': Мòли Бòга да га приберè; ~ *се* 'опаметити се, доћи себи': Прибèри се, не пра̀ви више цумбyс!, 'скупити се, бити на окупу': Кьд се приберèмо, ће сèднемо да рyчамо, 'наћи се, бити код куће': Прибèри се еданпyт дòм, да знàмо да си дòм Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'покупити, прикупити (стоку, ствари, летину)': Прибèри си свè што је надвòрка, 'прихватити, примити код себе':

Прибрала сирочето, она че га чува, фиг. хур. 'украсти': Требе да га је он прибрал, он има туја руку; изрази: *бог да га* ~ 'умрети': Редно је да си у бог прибере, много се мучи, ~ *берићейи* 'прикупити летину'⁶⁸, ~ *млеко* 'повратити млеко (музара)': Помалко, помалко, па си крава прибра млеко, ~ *си* 'покупити своје, узети свој пртљак': Че си прибѣрем алатат и че си њдем, ~ *хоијек* 'добити батине': Прибра хотек како говѣдо у репушак; ~ *се* 'вратити се у боравиште (у кућу, појату, воденицу)': Прибрамо се дома, 'наћи стално боравиште': Приберу се тај деца при некаквог човека, 'сабрати се, умирити се': Прибѣри се, сећирација ти нема помогне Пирот (Златковић); 'прихватити, примити к себи' Пирот (Златковић II, IV); 'појурити': Ћу ги прибѣрем с мотку, да се сврту отуд Ракичку реку, 'прикупити, окупити': Прибѣри овце, да су пред заодак на појату, фиг. 'узети, умрети': Што га Господ већем не прибѣре, но се такој спотура по бѣли свѣт, фиг. 'одлучити, на пречац, урадити штогод на брзину': Прибрамо, па дојдомо дом — Прибрамо, па га окосимо — Прибраше и зачас га зденуше, фиг. 'натерати': Прибра ме да појдем с њѣга, фиг. 'на силу одвести': Прибраше га на војну вѣцбу — Прибра га милиција о[д]-цобор, па у апсу, 'израз за појачавање радње': Прибра, па се врну дом — Прибраше да загрђају компири, не мож ги стигнеш — Вала Господу, дојде му из дупе у главу, прибра да учи, те заврши текничку; ~ *се* 'опаметити се, доћи памети, тргнути се': Ако чекаш да се он прибѣре, ће окапеш — Ако се и овај пут не прибѣре, ћу га искарам ис-кућу — Прибѣри се више, оало божја, 'сакупити се, доћи, искупити се': Требе се сѣно прибѣре у Ђцино — За Горешњак се вамилија прибѣре

---

⁶⁸ Пример је наведен с глаголом у имперфективном облику: Прибрамо берићет сами с мѣжа, а њѣве големѣ, лозја голема, градине.

за едѝн аста̀л Црна Трава (Стојановић); 'прихватити некога у кућу на конак и храну' Пирот (Златковић I); 'прихватити, примити к себи' Пирот (Златковић II); *приберем се* 'опасати се појасом, утегнути се' Тимок (Станојевић); *приберем* pf. 'окупити, сакупити на једном месту (о више особа)': Ја ги мо'и не мо'к приберем да р'учав, једев једѝн по једѝн, за домаћицу тој те'шко, 'скупити, накупити већу количину нечега': Одвај бе прибрала тој сиренце да има деца кь[д] до'ев, он да увати па да га продаде!, 'појурити, потерати, погнати некога': Прибраја дете, оно плаче и трчи накуде деду, тој ми татко, татци га изели! Јабланица (Жугић); 'прикупити, окупити': Сву сам си децу прибрала око мене, ич не могу без њи, 'уграбити, захватити': Црна га земља прибрала, које ми је овј направја, 'појурити': Сал ако је приберем, ћеш си видиш свога бога Лесковац (Митровић); *прибрал* perf. 'прихватити, примити; добити велике батине' Пирот (Златковић I)

► мак. *прибере* 'сакупити на једно место нешто што је разбацано, растурено' (ТРМЈ), буг. *прибера* 'средити' (РБЕ), слн. заст. 'добити' (SSKJ), чеш. *přibrati* 'придодати' (SSJČ), слч. *pibrat'* 'примити' (SSJ), пољ. *przybrać* 'надоћи' (SJP), длж. *pśibraś* 'придодати' (Muka), рус. *прибрати́ть* 'довести у ред' (БТСРЯ), укр. *прибрати́ти* 'уредити' (СУМ), блр. *прыбра́ць* 'обући свечано' (ТСБМ)

▼ *pribьrati, *priberq (БЕР 5: 692 s.v. *прибера*)

■ Значењу 'довести у ред' одговара мак. *прибере* 'средити' (Мургоски), буг. *прибера* 'id.' (РБЕ), рус. *прибрати́ть* 'довести у ред' (БТСРЯ), блр. *прыбра́ць* 'id.' (ТСБМ). Значењу 'распремити сто' одговара буг. *прибера* 'id.' (РБЕ), укр.

прибрáти 'id.' (СУМ) блр. *прыбра́ць* 'id.' (ТСБМ). Значењу 'доћи к себи' одговара мак. *прибере се* 'прибрати се, умирити се' (ТРМЈ). Значењу 'сакупити' одговара слн. дијал. *parbràt* 'raccogliere' (Šrehoŋja s.v. *raccogliere*). Значењу 'прикупити, окупити (нпр. овце)' одговара буг. *прибера̀* 'потерати домаће животиње (са паше и сл.)' (РБЕ). Значењу 'доћи кући' одговара буг. *прибера̀ се* 'вратити се кући или тамо где се стално пребива' (РБЕ).

Семантика префикса *при-* (< *pri-⁶⁹) 'приближавање', 'управљање радње према себи', 'додатак' (Клајн 2002: 273–275) садржана је у неким од значења глагола *прибра̀ти* – 'прикупити; окупити', фиг. 'доћи к себи', 'концентрисати се', 'берући допунити' итд.

14.2. прибр(а)-

• *прѝбра̀н, -а, -о* 'одабран, изабран', 'сабран, озбиљан, сређен, уздржљив', трп. прид. од *прибра̀ти (се)* (РМС); 'озбиљан, уздржљив, разборит' Ново Милошево (РСГВ); 'смирен, сталожен': На чичи Ђурђу се ви́ди да је прѝбра̀н чо̀јек Поткозарје (Далмација); 'сабран, који не изгуби присебност': У та̀кијен мо̀мѐнтима трѐба бѝт прѝбра̀н, па мѝслит и на̀ себе и на̀ друге́ Дубровник (Бојанић/Тривунац); 'резвен, разборит, присебан, сталожен': Он је прѝбра̀н, не пѝје ра̀кију, не сва̀ја се, 'поштован,

---

⁶⁹ В. ESSJ 1: 214–215.

пењен, уважен' Ускоци (Станић); израз: *йрїбр̄ан й̄асӯљ* 'јело од белог, густо скуваног пасуља' Ново Милошево (РСГВ)

● *йрїбр̄ано* adv. 'сабрано, сређено' (РМС)

● *йрїбр̄анац, -нца* 'врста пасуља': Ђони су љвече, на Б̄адњи д̄ан, ј̄ели б̄ели пасуљ прибр̄анац – т̄о је сл̄атк̄и Бачинци - Черевић (РСГВ)

● *йрїбраница* f. 'здравица која се у сватовима пије кад се хоће да се мезе (уз ракију) са стола прибере, а да се донесе печење' Левач (РЈА)

● *йрїбр̄ан̄ос̄т̄, -ос̄т̄и* f. 'својство, стање онога који је прибран, сабраност, сређеност' (РМС); *йрїбр̄ан̄ос̄, -ос̄т̄и* f. 'сабраност, способност владања собом у неком тренутку': Сп̄асила хи је с̄амо шоф̄ерова прибр̄ан̄ос̄ Дубровник (Бојанић/Тривунац)

● *йрїбр̄ање* n. 'прибраност' (РМС)

■ Од инфинитивне основе глагола *йрїбраїти* изведени су глаголска именица *йрїбрање* и глаголски придев трпни *йрїбран* (са секундарним изведеницама *йрїбрано, йрїбранац, йрїбраница* и *йрїбранос̄т̄*). Именица *йрїбранац* је изведена суфиксом *-ац < *-ьсь*. Именица *йрїбраница* је изведена суфиксом *-ица < *-іса*. Именица *йрїбранос̄т̄* је изведена суфиксом *-ос̄т̄ < *-ость*.

Код наведених изведеница глагола *йрїбраїти* издвајају се значења 'одабраност' > 'поштованост', 'разборитост' > 'присебност'. Такође су се развила значења 'прикупити са стола' > 'здравица (након прикупљања са стола)', 'прибрати (пасуљ)' > 'јело од пасуља'.

15. *pro-

15.1. пробрати

• *īròbraīīi, -berēm* рф. 'пробрати' (Вук 1818; Вук); *īròbraīīi, īròberēm/īrobèrēm* рф. 'одвојити по каквој ознаци, обележју', 'дати чему предност, првенство', 'очистити што од чега непотребног, штетног', необ. 'проћи, прострујати, прожети кроз цело тело' (РМС); 'претрести, истрести', 'разабрати, разумети', 'разгледати, прегледати', 'изабрати, одабрати'; ~ *се* 'разабрати се', 'промислити, размислити' (РЈА); 'одабрати' Ускоци (Станић); *īròbraīīi, īròberem* рф. 'одвојити, изабрати по каквом обележју' Ченеј – Румунија (РСГВ); 'изабрати' (Марић); *īrobraīīi, -bèrēm* рф. 'изабрати, одабрати': Пробèри најљешèга грòжђа што ћу да нòсѝм у Грād на пљāцу Загарач (Ћупићи); *īrobra'āīi, -'erēm* рф. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *īrobère* 3. sg. рф. 'одабрати, изабрати': Пробрā најкрупне јāбуке и с њī напуни крòшњу, 'на брзину обрати': Идемо да проберемо лóјзе, да га скорци не покљуцају Каменица код Ниша (Јовановић В.); *īrobère се* 3. sg. рф. 'одабрати се, одвојити се, нестати, помрети': Пробрāли се тīја људи, помрели Пирот (Златковић)

► мак. *īrobere* 'изабрати на брзину' (ТРМЈ), буг. *пробера* 'изабрати' (РБЕ), чеш. *probrati* 'узети део по део, једно по једно' (SSJČ), рус. *пробрáть* 'прожети (о хладноћи, ветру)' (БТСРЯ), укр. *пробрати* 'обрати једну линију дуж поља' (СУМ), блр. *прабрáць* 'прожети (о хладноћи, мразу)' (ТСБМ)

▼ **probrati, *proberq*

■ Значењу 'изабрати' одговара *пробера̀* 'id.' (РБЕ). Значењу 'на брзину обрати' одговара мак. *пробере* 'набрати на брзину' (ТРМЈ). Значењу 'прожети' одговара рус. *пробра́ть* 'id.' (БТСРЯ), блр. *прабра́ць* 'id.' (ТСБМ). Значењу 'промислити' одговара чеш. *probrati* 'id.' (SSJČ). Значењу 'очистити нешто од нечег непотребног, штетног' блиско је рус. *пробра́ть* 'очистити одстранивши смеће, коров о сл.' (БТСРЯ)

Поред основне просторне семантика префикса *про-* (< **pro-*) код глагола *пробрати* (Клајн 2002: 275; ESSJ 1: 218): 'прожети', присутна је семантика потпуног извршења радње – 'промислити, размислити', континуативна семантика – 'на брзину обрати' итд. У словеначком се префикс *pro-* сачувао у малом броју речи; у већини је замењен префиксом *pre-* сличног значења (Pleteršnik)

15.2. пробр(а)-

● *прѡбрѡн, -а, -о* фиг. 'који је с много укуса, смисла за лепо', трп. прид. од *пробрати* (РМС); 'пречишћен, одабран, изабран': Настѡви онѡ прѡбрѡнѡ пасуљ, очѡстѡла сам га — Долѡзѡли су у ту кућу вѡзде прѡбрѡни љѡди Загарач (Ћупићи); *прѡбрѡн/прѡбрѡнѡ, -а, -о* Ускоци (Станић);

● *прѡбрѡно* adv. 'одабрано, изабрано, са много смисла' (РМС)

■ Од инфинитивне основе глагола *ѿробраѿи* изведен је глаголски придев *ѿробран* са значењем 'одабран' > 'квалитетан', 'пречишћен'.

16. *сѣ-

16.1. збрати

● *збрѿѿи, збѣрѣм* рф. 'сабрати' (Вук); *збрѿѿи, збѣрѣм/збѣрѣм* рф. 'извршити до краја бербу пољопривредних култура и пренос плодова до места где се они држе, сабрати; бербом добити; обрати (летину)', 'прикупити, сместити (пољопривредне производе)', 'позивом или на који други начин учинити да више лица са разних страна дођу, да се окупе на једноме месту, сазвати', фиг. 'окупити на сарадњу', 'нешто растурено, расуто скупити на једно место, набацати, згрнути, усуги у нешто; покупити', 'тражећи, наплаћујући, стичући и сл. прикупити, накупити (новац, материјална добра)', 'скупити уједно, сјединити, концентрисати', 'савијајући скупити у гужву, клупче, кануру и сл.', 'покупивши дићи танак слој нечега са неке течности, скинути, обрати', 'стезањем, притиском или на који други начин учинити да се нешто збора, добије боре, набрати, намрштити', 'подавити, посувратити, превити', заст. 'израчунати укупан износ више ствари или бројева, сабрати'; ~ се 'доћи са разних страна у већем броју, скупити се на једноме месту; наћи се на окупу, заједно, удружити се', 'груписати се, прикупити се, збити се (о насељима, становништву)', 'добити боре, постати набран, зборати

се, наборати се', 'услед смањивања, скраћивања или услед каквих физичких одн. хемијских процеса добити наборе, неравнине, набрати се', 'стегнути се, скупити се, смањити се' (РСА); 'сабрати, скупити, позвати, сазвати на скуп, удружити, сазвати', 'избрати, изабрати, одабрати', 'набрати (у наборе)'; изрази: ~ *ушима* 'добро, пажљиво чути', ~ *йамей* 'сабрати мисли и упутити их на један предмет' (РЈА); 'све побрати' Ускоци (Станић); *збѣре се* 3. sg. pf. 'створити се, ухватити се на млеку (о кајмаку)': Каже се: збрао се на̀рòд, а и за ка̀јма̀к се ка̀же такò Криви Вир (Ракић); *збѣре* 3. sg. pf. 'сабрати, сакупити': Збѣре сѣно у с̀уво врѣме, 'набрати, наборати': Къд се дѣда на̀љути он збѣре чало и подвѣкне ни, 'збројити, сабрати': Збѣри двà и двà, да вѣдимо колкò че да искòчи; ~ *се* 'окупити се': Збѣру се ко да ѝгра мѣчка, 'скупити се, смањити се': Купи си пòголему кош̀уљу, ел она̀ къд се опѣре ѝма се збѣре; изрази: ~ *йрашѝну* 'пасти од нечијег ударца' Тимок (Динић); ~ (*се*) 'сабрати (се), прикупити (се)': Збрàла сам с̀удове неòпрани на гам̀илу — Збѣру се, па цѣл д̀н вис̀у на п̀ут, 'омршавити, смањити запремину, скратити се': Свин̀ши оп̀нци ка се ос̀уше, онѝ се збѣру и г̀уле нòђе; изрази: ~ *дòм* 'скућити се': У печàлбу сам иш̀л док дòм да збѣрем, ~ *му се* 'удружити се и премлатити некога': Че му се збѣру и че га премлàте Пирот (Златковић); ~ *се* 'савити се' Пирот (Златковић V); 'скупити (се), сакупити (се)': Едвà збрà двàес дина̀ра да му дад̀ем за трòшак — Збрàше га̀ђала и побѣгоше от-пòсо — Збрàше ли с̀ено у Полòм? — Збрà с̀укњу у р̀уке, па прејдѣ р̀еку — Нека̀ се збѣре цѣл свѣт да ви глѣда какò се а̀лос̀ујете! — Збрàше се око ко̀ња ко на мѣчку, да вѣду кво сам тој донѣла, 'набрати се, смањити се': Збрàла ми се с̀укња от пра̀е, фиг. 'остарити': Збрàл се ч̀ича ко две пàре у к̀есу; изрази: ~ *гузѝцу/д̀уѝе* 'повући се, устукнути из

страха': Залита се на послаби, пред појаки съл збере гузицу, ~ *душу* 'опоравити се, одморити се после тешког рада': Едва ноћу зберем малко душу, кџд оно свануло — мора да се дџзам за у трлу, кошару, њиву, ~ *йаре* 'приштедети, прикупити новац': Те ме причекаш да ти платим докле зберем паре — Те ми даде, чим збере паре Црна Трава (Стојановић); 'скупити (се); наборати се': Пред мрак снаја збере покровице од конопац и унесе у стасину — Момци се на свадбу зберу ноћу и украду домаћину печено јагње — Платно прво опери, па тад ши, да ти се после не збере Црна Река (Марковић I); **зберѐ** 3. sg. pf. 'сабрати, сакупити': Збери све што си пострвил; ~ *се* 'сакупити се': Збрало се и кусо и репато, 'наборати се': Збрала му се кошуља, па му тесна Каменица код Ниша (Јовановић В.); *зберѐм* pf. 'скупити, сакупити, прикупити': Иди збери цолке от преме[т] да не горив на слунце!, 'окупити на једном месту (о више лица)': Не мог да ги зберѐм овџја моџи сви да једѐмо, а не једџн по једџн; ~ *се* 'скупити се, окупити се на једном месту (о већем броју лица)': Зберѐмо се сви кућовни у недељу такој, да ручамо заједно Јабланица (Жугић); 'сакупити': Па ће се зберѐ, ће се сачува, ће се уштеди Лесковац (Митровић); израз: *збрало га* 'склупчати се (од бола, грча, бриге)': Девојче вој умре, збрало љу на клубе, не мож љу познајеш — Мука у збрала Пирот (Златковић)

- **ззберѐ** 3. sg. pf. 'сакупити': Ззберѐм прцање, па цел дџн перем Пирот (Златковић)

- **назберѐ** 3. sg. pf. 'накупити, сакупити': Назбрала сам пуњу крошњу с јајца Каменица код Ниша (Јовановић В.); ~ (*се*) 'накупити (се)': Масло топим кад назберѐм повџше груче — Назбрамо чудо орѐси — Назбраше се паре, па платѐмо

и то̀ва Пирот (Златковић); 'сакупити': Назбѣри сучке да поткладѣмо о̀гењ у колибу — Къд назбѣрем руко̀лке, до̀јди да изврзу̀јеш сно̀пје Црна Трава (Стојановић); *назбѣрем* рф. 'накупити, сакупити': Назбрала плну кро̀шњу ја̀јца Пирот (Живковић)

• *позбѣре* 3. sg. рф. 'покупити, прикупити': Иди позбѣри сливене, да не пропа̀дају; ~ *се* 'прикупити се, окупити се': Къд се ма̀лко позбѣре на̀род, тг̀ по̀чне збо̀р, 'начинити се ма̀ним, скупити се': Ако ти е сѣг голема̀ дрѣјата къд се опѐре она̀ це позбѣре, па че ти е то̀мън Тимок (Динић); ~ (*се*) 'прикупити (*се*)': Та̀м ма̀лко, ова̀м ма̀лко и оно̀ се позбѣре — Го̀динѣте ми се позбра̀ше, 'имати доста уку̀hana, окупити доста особа на једном месту': Трѝ сѝна, че се ижѐне и че се нара̀цају уну̀чета, у̀баво че и позбѣре и он — Оно̀ си и ти до̀ста позбрала на једење; изрази: ~ *сироти́нью* 'спојити два сиромашна дома̀инства у једно': Нѐк позбѣру сироти́нюту и нѐк се одо̀ме, ~ *у̀стиа* 'стиснути уста': Када̀ излѣзне у на̀род она̀ позбѣре у̀ста ко да че се целиву̀је с нѐкога Пирот (Златковић); 'прикупити' Пирот (Златковић II, V); израз: *нек* ~ *сироти́нью* 'нека сакупе оно̀ мало што имају да би засновали дом' Пирот (Златковић V); ~ (*се*) 'скупити (*се*) у ма̀нем броју': Ако нѐмаш къд, ја̀ ћу позбѣрем трешчи́це за подложува̀ње — Бѐоше се позбра̀ли кочка̀ људи на са̀рану Црна Трава (Стојановић); ~ *се* 'покупити се, скупити се': Пра̀ла се, платно̀ на рѐку, па кад се осушѝло, до̀ста ми се позбра̀ло Црна Река (Марковић II); *позбѣрем* рф. 'скупити, збрати, обично мало': Да позберем и овѐј сли́ве, па ће до̀ћем Вра̀ње (Златановић I); ~ *се* рф. 'окупити се, скупити се у ма̀нем броју

(о више јединки)': Нёмаше млого нáрод, бев се позбрáли њíни рóдови
Јабланица (Жугић)

- *ѡосбѣрем* рф. 'сакупити': Посбѣри сенó, па дођи Врање (Златановић)
- *ѡоназбѣре (се)* 3. sg. рф. 'сакупити, доста прикупити': Поназбрáмо сли́ве за стотíна кáзана, 'доћи у већем броју': Поназбрáли се дóста Пирот (Златковић)

16.2. сабрати

- *сáбраѡи, -берѡм* рф. 'сакупити', 'набрати (сукњу)'; ~ *се* 'сакупити се', 'набрати се' (Вук 1818; Вук); *сáбраѡи, сáберѡм/сáбѣрѡм* рф. 'скупити на једном месту многе позивајући их на састанак, сазвати', 'покупити са земље плодове', 'скупити на једно место ствари, предмете', 'сакупити примајући, слушајући што од више разних особа, из разних извора, прикупити', 'скупити уједно додајући један износ другоме, збројити', 'набрати, наборати, покупити', фиг. 'прибрати, прикупити духовне и физичке силе, мисли, снагу и сл.'; ~ *се* 'састати се, скупити се с разних страна на једном месту', 'постепено се скупити у каквој количини (о води)', 'набрати се, намрешкати се' (РМС); од XV века 'сакупити, прибрати, покупити (о људима; о стварима; о боговима)', прен. 'сакупити, прибрати, прикупити', 'набрати (у наборе)' Вук, 'саставити, сложити', 'савити, скупити', 'познати', 'угодно живети' Херц., Босна (RJA); ~ *се* 'скупити се, доћи на једно место, слећини се', 'промислити натенане, размислити' Пива (Гаговић); ~ *се* рф. 'прибрати се, уразумити се, сталожити се', 'размотрити своју ситуацију' Ускоци

(Станић); ~ *се* 'прибрати се, уразумити се, доћи к себи', 'скупити се на збору, слећи се' Никшић (Ђоковић); 'прикупити, сакупити': Лук сабѐри и скѹвāј у тōј вōди Лика (Ајџановић); *сāбра̄ӣ, сабѐрѐм* рф. 'скупити, прикупити', 'збрати' (Боричић); ~ *се* 'прибрати се, прикупити се, скупити се' Васојевићи (Боричић); *сāбра̄ӣ се, -ѐру се* 3. рл. рф. 'окупити се': Ка[д] се сабѐру свāтови, отидну за девојку — Отидну свāтови, сабѐру се па крѐну за девојку сев. Метохија (Букумирић); *сабрā̄ӣ, сабѐрѐм* рф. 'сакупити у већем броју': Сāбрā је ђвце ис цѣјелōга комшилѹка и ш њīма је пошā на Лукāвицу; ~ *се* 'сакупити се у већем броју': Бљѐше се данāс пред Ждрѐбāнѣк сāбрāло чѹдо нāрѹда, 'схватити, доћи себи': Кā те биднѹ пītāли, лїјепо се сабѐри, немō да те нїшта збуњѹјѐ, нō рѐчи свѐ што знāш Загарач (Ђупићи); *сабѐре* 3. sg. рф. 'сабрати'; ~ *се* Радимња (Томић II); *сабѐре се* 3. sg. рф. 'састати се': Гдѐ чѐмō се кнōчи сабѐремо? Тимок (Динић); ~ (*се*) 3. sg. рф. 'сакупити (се)': Печѹрће најдōмо и свѐ сабрāмо — Сабрāло се нāрод на собѹр — Ка се разнесѐ, сабѐре се; а ка неје разнесено, сливе, кāмање или дрѹва, онō се збїра; израз: *злō се сабѐре ош-свѐ стїрāне* 'навалило зло': Сабрāло се злō от-свѐ стрāне па дошлō у нāшу кѹћу Пирот (Златковић); ~ *се* 'доћи памети, присетити се': Искарāл га ис-пāмет с онōј што му рекāл, јōш се не мōж саберѐ Црна Трава (Стојановић)

- *исїосабѐре* 3. sg. рф. 'сакупити': Свѐ тōј да испосабѐреш што си раштрљекāл Тимок (Кожељац); *исїосабѐрем* рф. 'све сакупити': Испосабѐри ораси и дођи дом Врање (Златановић I)
- *їосабѐре* 3. sg. рф. 'прикупити, довољно сакупити': Посабрā сливе за рећију Пирот (Златковић); 'донекле сакупити': Посабѐри овѐј попадāле сливе, да ги

не га̀зу гове́да докле ги не отресе́мо и обе́ремо; ~ *се* фиг. 'дозвати се памети':
Посабéри се ма̀лко, не ви́диш ли ли квó рабо̀тиш Црна Трава (Стојановић);
посабéрем pf. 'прикупити': Док не посаберем па̀ре, не пога̀ђам ни́шта
Бујановац (Златановић I)

● *пресабе́ре* 3. sg. pf. 'покупити, преместити, прорачунати': Пресабе́ри
ку̀фери, па ед́н да ми даде́ш, фиг. 'прорачунати': Пресабе́ри ко̀лко ти-е остало̀,
па ће ви́диш ел тре́бе да купу́еш јо̀ш; ~ *се* 'прорачунати': Пресабе́ри се ел има̀ш
па̀рице за тој кравче́, а ја̀ мо̀гу и да те поприче́кам ме́сец-два̀, фиг. 'доћи к себи,
повратити се': Едва̀ се пресабра̀ од они́ја у́жас Црна Трава (Стојановић)

● *присабра́и се, присабѐрем се* impf. 'стрпети се, доћи к себи, уразумети
се, прибрати се' Васојевићи (Боричић); *присабри́и, -и́м* pf. 'стрпити се':
Чекај, присабри мало Прошћење (Вујичић)

■ Код овог глагола можда је дошло до семантичког укрштања глагола
сабра́и 'прибрати се' и именице *сабур*⁷⁰ 'стрпљење'. Уп. *сабарсрцу* adv.
'полако, не хитај, смири се' (l.c.).

16.3. [собрати]

● *собѐре* 3. sg. pf. 'сабрати'; ~ *се* Радимња (Томић II); *собѐре (се)* 3. sg. pf.
'скупити (се), закупити (се)': Пу̀шти га не́к собере́ теј сли́ве што су попада́ле — Кът се

---

⁷⁰ *Са́бур* m. 'стрпљивост, стрпљење' < тур. *sabır* < ар. *ṣabr* (Skok 3: 182, s.v. *sàbur*; Škaljić 1979: 539, s.v. *sàbur*; Петровић 2012: 248, s.v. *са́бор*).

свѐ соберѐ, мѐж мѐлко да предѐнемо Каменица код Ниша (Јовановић В.); ~ *се* 'сабрати се, окупити се': Собѐремо се на збѐр, на седѐнћу, и појѐмо Пирот (Златковић); 'скупити, прикупити': Собѐри гађала, да си иѐдемо дѐм; ~ *се* 'сабрати се': Собѐри се еднѐш, несѐ ти више малѐчк, па да те други пѐзи Црна Трава (Стојановић); [*собрајѝи (се)*] *собѐрем (се)* 'прикупити, збрати, сабрати; извршити сабирање': Собѐри све уједно, па да видимо ѐсап Призрен (Чемерикић); *соберѐм* рф. 'скупити, покупити; окупити на једном месту': Рекнѐ на Миру да соберѐ онѝја детињи цѐљчики да не занѐжив на прѐмет, онѐ ги забравѝла — Собрајѐ бѐше на свѐдбу цѐлу фамилију Јабланица (Жугић); 'скупити': Предлажем на велигден па овдѐка да се соберѐмо Лесковац (Митровић)

16.4. [сѐбрати]

- *сѐбѐре* 3. sg. рф. 'сабрати, покупити' НП: Па им сѐбра сѐкње и кошѐље, 'скупити, саставити': Дѐ, мѐри, сѐбери нѐжете! Тимок (Кожељац); ~ (*се*) 'сабрати (се), прикупити (се)': Сѐбрѐ и свитѝ само што ѐкнѐ — Свѐ сѐбрѐ сенѐто, фиг. 'склупчати се': Згрчѝ се, сѐбрѐ се ко кѐче Пирот (Златковић); „сабрати, покупити“ Пирот (Златковић IV); *сѐбѐрем* рф. 'скупити, сабрати': Сѐбѐри све што си пострѝила Пирот (Живковић); израз: *сѐбрана децѐ* 'деца из више бракова једнога пара' Пирот (Златковић IV) [*сѐбрајѝи*] *сѐбѐрем* рф. 'скупити': Сѐбрајѐ је три кѝте сватѐве; ~ *се* 'сабрати се' (Чемерикић); *сѐбрајѝ* Свиница (Томић I)

- *насъбѣре* 3. sg. pf. 'покупити, сабрати': Сѣно насѣбрано, иструлѣло веч

Пирот (Златковић)

стсрп. *събрати* 'скупити': *землю свою погывшою събра — събероу жита и вьса довѣра моя — да зберѣ и скѣпе цю ꙗ тамо ни хъ иманиа — да си зберѣ, 'окупити, сазвати': събрахъ зьвоу съвьскыне земьле — събери ликъ своихъ съвѣдникъ — да зберѣ владание къ себи осиднике — имавшѣ свить съ зьранными властели и вельможами (Даничић)⁷¹*

► мак. *збере* 'сакупити нешто што је разбацано' (ТРМЈ), *собере* 'сакупити' (Мургоски), буг. *сберà* 'скупити' (БСР), *съберà* 'скупити' (БЕР 7: 640 s.v. *събѣрам, съберà*), дијал. *собѣра* 'убрати' (БЕР 7: 265 s.v. *собѣрвам, собѣра*), слн. *zbráti* 'сакупити' (SSKJ), чеш. *sebrati* 'сакупити' (SSJČ), слч. *zobrat* 'узети' (SSJ), пољ. *zebrać* 'сакупити' (SJP), длуж. *zebras'* 'сакупити' (Мука), рус. *собра́тъ* 'окупити' (БТСРЯ), *зѣбра́ти* 'сакупити' (СУМ), *сабра̀ць* 'сазвати' (ТСБМ), лит. *subė̃ti* 'сасипати' (LKŽ)

▼ **събьрати, *съберо* (Vaillant 3: 210; БЕР 7: 641 s.v. *събѣрам, съберà*)

■ Континуанте псл. глагола **събьрати* образоване су у српском језику помоћу четири аломорфа префикса *c(a)-*: *з-*, *са-*, *со-* и *съ-*. Облик *сабра̀ти* је регуларна континуанта псл. **събьрати*, док је облик *збра̀ти* настао аналогичном према *збира̀ти*

⁷¹ У старосрпском још није било дошло до бифуркације путем аналошког уопштавања на *сабра̀ти*, *саберем* и *збра̀ти* (*събра̀ти*, *зберу*; доцније *зберем*). У облику *съберу* полуглас не мора имати гласовну вредност, већ само графичку.

(регуларно од псл. **sъbirati*). Дијалекатски облици са аломорфм *съ-* карактеристични су за призренско-тимочки дијалекат који исконски чува полуглас (Ивић 2001: 147).⁷² Дијалекти са аломорфом *со-* источнојужнословенска су црта (очување разлике у рефлексима тврдог и меког полугласа).

Значењу 'сакупити; окупити' одговара мак. *збере, собере* 'id.' (PMJ, Мургоски), буг. *сберà, събера, собера* 'id.' (БСР, БЕР 7: 265, 640 s.v.v. *собѐрвам, собѐра; събирам, събера*), слн. *zbráti* 'id.' (SSKJ), чеш. *sebrati* 'id.' (SSJČ), слч. *zobrat'* 'id.' (SSJ), *собра́тъ* 'id.' (БТСРЯ), *зібра́ти* 'id.' (СУМ), *сабраць* 'id.' (ТСБМ). Значењу 'направити наборе, боре' одговара мак. *собере* 'id.' (Мургоски), рус. *собра́тъ* 'id.' (БТСРЯ). Значењу 'збројити' одговара мак. *собере* 'id.' (Мургоски), буг. *събера* 'id.' (БЕР 7: 640 s.v. *събирам, събера*). Значењу 'скупити се, смањити се' одговара мак. *збере се* 'id.' (PMJ). Значењу 'прибрати мисли' одговара слн. *zbráti* 'id.' (Pleteršnik)

Основна социјативна семантика префикса *с(а)-* (< **sъ-*) присутна је и код глагола *сабраѝти*, односно *збраѝти* (Клајн 2002: 280; ESSJ 1: 254) – 'сакупити', 'окупити'.

16.5. збр(а)-; сабр(а)-; собр(а)-; събр(а)-

● *збра́н, -á, -ó* 'сабран, сакупљен': Сѐно ни у Па́прет збрано́ Тимок (Кожељац)

---

⁷² Полуглас у потврди из Свинице појављује се поред примера с етимолошким полугласом (*сѝлице, сѝветѝоваѝи* итд.) и у примерима где га није било (*сѝлаѝи, Сѝвѝи Васѝља* итд.). Више о полугласу *з* у говору Свиничана в. Томић I : 20–22.

● **нѐзбран, -а, -о** 'несакупљен': Наблизил се зима, а компири осталоше незбрани

— Остало ми вѐш незбран на жици Црна Трава (Стојановић)

● **сѐбран, -а, -о** фиг. 'који је управљив све мисли у једном правцу, на нешто одређено, пажљив, прибран', трп. прид. од *сабраџи* (*се*) (РМС); 'прибран, тих, миран' Васојевићи (Боричић); *сѐбран, -а, -о* 'сабран' Радимња (Томић II); израз: *сѐбранџа сукња* „набрана, у струку намрсана сукња“ Никшић (Ђоковић)

● **нѐсабран, -а, -о** 'неприбран, одсутан, деконцентрисан, расејан', 'који одаје неприбраност, који одражава расејаност' (РСА)

● **сѐбрано** adv. 'присебно, пажљиво' (РМС); 'на сабран начин, смирено, мирно': Пава је сѐбрано слушао разговор а онда је изашао из собе бачки Буњевци (Sekulić); *сѐбрано* adv. 'сабрано' Радимња (Томић II)

● **сѐбранџа, -џа** f. 'особина, стање онога који је сабран, прибраност, присебност' (РМС)

● **нѐсабранџа, -џа** f. 'особина, стање онога који је несабран, онога што је несабрано, неприбраност, одсутност, деконцентрација, расејаност' (РСА)

● **сабранац, -анца** m. 'опанак који се сабира спреда' Банат (RJA)

● **сабранија** f. 'скуп, мноштво људи на окупу': За кво ли е пред општину онолка сабранија? Тимок (Кожељац); 'скуп људи, обично на некој свечаности или верском обреду' Врање (Златановић I)

- **сабраница** s.acc. f. 'скуп, зборник' (RJA); **сабраница** s.acc. f. обично множина 'врста свечаних чизама са наборима': Опанке су раније правили сељаци сами, као и сабранице Црвена Црква (РСГВ)
- **сабрање** n. 'окупљање': Сретно сабрање! (кад се напија) (Вук); глаг. им. од **сабрајти** 'састанак, скуп, збор', 'прикупљање плодова, жетва', 'збирка, зборник', 'избор', 'прибрање, прикупљање' (RJA); **сабрање** n. 'скуп': Срèћно ви сабрање! НП Косово (Елезовић II)
- **сабрајѝ, -а, -о** 'сабран покупљен': Провèјте сабрај пасуљ — Сабрајте сливе турите у кацу Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'сакупљен, покупљен (сено на пласту)': Ел сèно у Миланковицу сабрато, да њдем да га докарујем? Црна Трава (Стојановић)
- **собраница** f. обично множина 'врста опанака': Старији људи су носили опанке „собранице“: обојци и собранице су били знак да је то старији човек — Опанци собранице су без „лица“. Собранице у стараца и у чобана имале су напред велике „уши“ (нос у србијанских опанака) — За собранице се једноставно узимао комад коже који се избуши дуж ивице и онда се ивице саберу помоћу каишића који се провлаче кроз рупице, па им се после крајеви обавију око ногу, а преко обојака Јарковац (РСГВ)
- **собрашица** f. 'дрвена зграда код цркве или манастира у којој имућнији сељаци о црквеним славама чисте своје сроднике и пријатеље' јуж. Србија (RJA); **собрашица** f. 'породична сеница у црквеном дворишту са столом и клупама где се руча о црквеним празницима' Ужице (Цвијетић)

● слсрп. *собраније* п. <собраније*> 'група истомишљеника, друштво': У собранију су овомъ сви согласно заключили да Вармедѡ Пожунска 337 лапки Коняника [...] служби С. В. стави Новине сербске (РСЈОС)

сѣбран, -а, -о 'сабран, прикупљен': Јучѣра превѣземо сѣбраното сѣно, 'кратак и згрчен': Тој говѣдо краткошијесто, цѣла му снага кратка, сѣбрано, згрчено, 'који је састављен од делова са разних страна': Сѣбрани од две-стране башта и мајћа — Теј су ђвце сѣбране, купене, несѣ његов домазљк; изрази: *сѣбрана говѣда* 'будале над будалама': Сабрало се там свѣ сѣбрана говѣда, не мож да најдеш човека у њи, *сѣбрана деца* 'деца са разних страна, деца из разних бракова у једном домаћинству': Сѣбрана су ми децата, несѣ свѣ моја, *сѣбрана стока* 'буљук, стадо или целеп у коме стока има више власника': Сѣбрана стока од више гѡзде, ђвце, козе, говѣда, коњи, искарѣје се на савѡт, реј. 'група људи која не уме да се договара': Слѡгају се, та мѡни, (ко) сѣбрана стока, *сѣбрани и неразбрани* 'који су неразумни и са разних страна': Са свѣ сѣла смо у насѣљето сѣбрани и неразбрани Пирот (Златковић)

● *несѣбран, -а, -о* 'разастрт, несакупљен': Сѣно несѣбрано, а ђн сѣди Пирот (Златковић)

■ Од инфинитивне основе глагола *збраѡи* изведен је глаголски придев трпни *збран*⁷³, а од глагола *сабраѡи* глаголска именица *сабрање* и глаголски придеви *сабран* (са секундарним изведеницама *несабран, сабрано, сабраносѡи, несабраносѡи, сабранац, сабранија* и *сабраница*) и *сабраѡи*. Забележени су и

---

⁷³ Аналошки према презенту *збере* (в. § II 4.2.).

облици: славрп. *собраније*, слсрп. *собраница*, *собрашица*, *събран* и *несъбран*.

Именица *сабраност̄и* је изведена суфиксом *-ост̄и* < *-*ostъ*. Именица *сабранац* је изведена суфиксом *-ац* < *-*ьсъ*. Именица *сабранија* је изведена суфиксом *-ија* (Skok 1: 765, s.v. *-је*). Именица *собраница* је изведена суфиксом *-ица* < *-*ica*.

Код наведених *изведеница* издвајају се значења која се односе на 'сакупљање', 'окупљање', 'прибраност, концентрација', 'набор, набирање'.

17. *у-

17.1. убрати

• *убра̄иши*, *убер̄ем* рф. 'узабрати': Убери један грозд, 'набрати': Убери једну котарицу грозђа (Вук 1818; Вук); *убра̄иши*, *убер̄ем/убер̄ем* рф. 'брањем, тргањем откинути, узабрати, дохватити', 'скупити, сабрати плодове, обрати, набрати', 'наплатити, утерати; узети: ~ порез, ~ дуг', 'узети у памет, схватити, утувити себи у главу; запамтити', 'направити наборе, боре, набрати, наборати', пом. 'скупити и привезати једра уз јарбол'; израз: ~ *ловоре*, *ловорике* 'прославити се' (РМС); 'убрати (о биљци уопште и ономе што на њој расте: цвет, цвеће, плод, воће, војка и сл.)', 'берући, тргајући ставити на хрпу, набрати, скупити, сабрати', 'узети оно што је најбоље, изабрати, одабрати', 'начинити наборе, набрати, наборати', 'разумети, разабрати', прен. 'одузети (живот, поштење)'; изрази: ~ *главу* 'одсећи главу', ~ *једро* 'савити оно што је било развијено, скупити', ~ *у главу* 'тврдокорно

штогод држати у глави, утувити' Винковци, ~ *се у њамеѝ* 'освестити се, доћи к себи, уразумити се', ~ *ѝуѝ кога* 'упутити се према коме' (РЈА); 'брањем, тргањем откинути цвет, плод, лист и сл.' Банат (РСГВ); 'брањем отргнути какав плод': Убѣри ми кòју шљѝву, и тò сàвку Поткозарје (Далмација); *убраѝи, убѣрем* рф. 'обрати' Аранђеловац; израз: ~ *бòсѝан* 'страдати, лоше проћи': Ако те кò тѝжи, ѝбрао си бòстан Аранђеловац (Реметић I); *убр̀аѝи, убѣ̀рем* рф. 'направити наборе, набрати, наборати': Носѝле смо с̀укне уб̀ране — Уб̀ѣру у стру̀ку Младеновац (Реметић I); *убраѝи, убѣ̀рем* рф. 'откинути плод, лист, цвет, набрати' Васојевићи (Боричић); *ѝбраѝи, убѣ̀рем* рф. од *браѝи*: Дòбар пасул'ар мòго је да уб̀ѣре по дв̀ан̀ајес коф̀ин̀а пасул'а на д̀ан — Пр̀ати ме у б̀акчу д уб̀ѣрем мало п̀априка — Дòбро је да ост̀ану п̀априке неки д̀ан он̀ако ѝбр̀ане, кој̀а ф̀айсана òна òдма истр̀уне, 'чути, разумети': Р̀ече ми свек̀рва да не пр̀ичам, но ју ј̀а не уб̀р̀а сев. Метохија (Букумирић); 'сазнати; дознати, разумети': Ј̀а ћу да уб̀ѣрем тò Мрче (Радић; Радић I); *убр̀аѝи, убѣ̀рем* рф. 'убрати, посећи (о биљци)': Јесте ли ѝбр̀али умерт̀ин? — Ўбр̀а сам онѝ ј̀ас̀ен с твој̀е м̀еђ̀е Загарач (Ћупићи); *убр'аѝи, уб'ер̀ем* рф. 'убрати, посећи': 'Убр̀а је дв̀а листо̀ека — Ада, уб'ери гр̀òз гр'ож̀а, 'посећи, оборити велико дрво': И 'он је 'убр̀а он̀е д'убове п̀а и је прек'инуо н'апола, он̀е ш'ул'еве по дв̀а м'етра, два 'и п̀ò Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *убр̀аѝи, убѣ̀рем* рф. 'сазнати, разбрати': Поп Д̀ава нешто катл̀аше, òма ј̀а не уб̀р̀а дòбро — Присл̀ушкује, òће да уб̀ѣре Косово (Елезовић II); *уб̀ѣре* 3. sg. рф. 'убрати' Радимња (Томић II); *уб̀ѣре* 3. sg. рф. 'почети терати, принуђивати, убеђивати (кога у што)': Убр̀аше ме да се ж̀еним и ј̀а се ожени́ Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'наговорити (уз велики притисак и галаму)':

Че га убѣру и че пристане — Кад ме убѣре, не могу се отнем од њѣга, 'почети грдити и вређати': Штом дојде дома, убѣре ме за ништа и на подлогу ме направи, 'прикупити': С лопате убѣре на куп земљага Пирот (Златковић); *убѣрем* pf. 'почети терати, принуђивати, убеђивати (кога у што)': Убраше ме да се женим Пирот (Живковић)

- *поубѣре* 3. sg. pf. 'привести крају радове на убирању летине': Къд поубѣremo поље, ћу њдем неколко дана куде моји Црна Трава (Стојановић)

► слн. *ubráti* 'ускладити' (SSKJ), *ubрати* '(делимично) узети' (SSJČ), слч. *ubrat* 'узети' (SSJ), пол. *ubrać* 'обући' (SJP), рус. *убр́ать* 'скупити (летину)' (БТСРЯ), укр. 'обући' (СУМ), блр. *убра́ць* 'сакупити летину' (ТСБМ)

▼ **ubъrati, *uberq*

■ Значење 'изабрати' одговара слн. *ubráti* 'id.' (SSKJ). Значење 'направити наборе' одговара слн. *ubráti* 'falten' (Pleteršnik)

Аблативна семантика префикса *у-* (<**u-*) присутна је и код глагола *убраїи* (Клајн 2002: 284; ESSJ 1:261) – 'убрати, откинути'. Уп. лат. *au-fero* 'односим' (Meillet 1951: 406 s.v. *ferō*).

17.2. убр(а)-

● *убран, -а, -о* 'наборан, пун бора', трп. прид. од *убраїи* (РМС); *убран* s.асс. adj. 'дотеран, лепо одевен, украшен' (RJA); *убр̄ан, -а, -о* 'наборан (о одећи)': У

у̀бр̄ан̄им с̀у̀к̄н̄а̄ма смо њ̄шле ц̀р̀кви Аранђеловац (Реметић I); *убр̄ан̄, -а, -о* 'наборан':

Нос̄иле смо с̀у̀к̄не у̀бр̄ан̄е Младеновац (Реметић I);

● *убраница* f. 'велики набори' Бијељина (RJA)

● *убраља* f. (обично pl.) пом. 'ужад, конопци који служе за убирање, скупљање, мотање и везивање једара уз јарбол' (PMS)

■ Од инфинитивне основе глагола *убрати* изведена је именица *убраља* и глаголски придев трпни *убран* (са секундарном изведеницом *убраница*). Именица *убраља* је изведена суфиксом *-ља*, а секундарна изведеница *убраница* суфиксом *-ица* < **-ица*. Обе *изведенице* се односе на 'убирање, наборе'.

18. *vъz-

18.1. узбрати

● *узбрати, -берем* pf. 'узабрати' (Вук 1818; Вук); *узбрати, узберем/узберем* pf. 'убрати' (PMS); *узбрати, узберем* pf. 'убрати, откинути' (RJA); *узбрати, узберем* pf. 'брањем, трањем откинути цвет, плод, лист и сл.' Банат, Ченеј - Румунија; израз: *Шт̄а̄ је узбрала, њ̄д̄ нек̄ мир̄иши* 'трпети последице сопственог избора' Нови Сад (PCGB); 'убрати': *Ўзбрала с̄ам̄ јој з̀умбула из м̀о̀је баш̀ице Ченеј (Марић); узбрати* [sic!], *узберем* pf. 'убрати' Васојевићи (Боричић); *узбере* 3. sg. pf. 'обрати' Радимња (Томић II)

18.2. узабрати

● *узàбра̄ӣи, -бер̄ем* рф. 'узабрати' (Вук 1818; Вук); *узàбра̄ӣи, -бер̄ем/-бèр̄ем* рф. 'у(з)брати, откинути, потргати', фиг. 'добити, освојити' (РМС); 'узбрати' (РЈА); [узàбрà̄ӣи] *узàбèр̄ем* рф.: Узабраћу струк босиљка НП Призрен (Чемерикић)

► буг. *вzберà* 'сакупити' (РБЕ), пољ. *wzbrać* 'надоћи' (SJP), рус. *взобрáтьсѧ* 'попети се горе' (БТСРЯ), блр. *узàбрàццѧ* 'уз труд се попети' (ТСМБ), лит. *užbeĩti* 'засипати, насипати, досипати' (LKŽ)

▼ **vzbrati, *vzberq*

■ Основна семантика префикса *уз-* (<**vz-*) јесте просторна⁷⁴, али код глагола *узбра̄ӣи* посреди је свршеност радње уз аблативну семантику (ESSJ 1: 278–280; Клајн 2002: 286) – 'убрати, откинути'.

19. *za-

забрати

● *зàбра̄ӣи, зàбер̄ем/зàбèр̄ем* рф. 'почети брати', 'узети за себе, понети', 'потерати (обично у гомили), отерати', 'одвојити, одбити (теле од краве)' (РСА); *зàбра̄ӣи, -ерем* рф. 'изабрати – одлучити се за некога или нешто између више

---

⁷⁴ Уп. горе наведене севернословенске потврде.

могућности': Ове дрѹге пчѣле потуку ма̀тице, са̀мо јѣдна њѣма о̀стане ко̀ју о̀не за̀беру Меленци (РСГВ); *за̀браи́, -ѣрем* рф. 'брзо терати пред собом, потерати': Забѣри о̀вце до Ѐстока прко шѹма сев. Метохија (Букумирић); *забѣре* 3. sg. рф. 'подухватити, потерати': Забѣру ме у коси́лбу дѣн из дѣн — Забѣрем о̀вце из Ку̀рјаково бѹчје у Студенѣц, да и напо́им, 'кренути у неком правцу не обазирѹћи се преко чега се иде': Забѣре преко њѣве, преко гради́не и сти́гне у не́ће до́ба, 'стати бацати нешто на кога': Забѣре га с ка̀мење, па га ју̀ри до њего́в до́м, 'почети грдити кога': Забѣре га од саба́јле, 'почети падати и никад не престајати (о падавинама)': Сне́г забѣре од окто́нбар па до Бу̀рђовдан; ~ *се* 'кренути некуда': Забѣре се, па од сало́ до сало́, 'удружити се с ким у лошој намери': Забѣре се с дру́ство, па у кра̀цу Тимок (Динић); 'почети, окупити, навалити': Ако забѣре њѣша, кудѣ че се де́нете?, 'одвојити (јагањце од оваца)': Че́кни ме са̀мо да забѣрем јагањци, 'загнојити': Ако ти ра̀на забѣре, приви́ на њѹ жи́ловлак; ~ *се* 'запуцати, потегнути, загнати се': Ја́ се забѣрем па на па̀нађур. О́н се тега́ј забѣре па у едну́ ду́шу искочи́ чѣ на Мѣ́глен Тимок (Кожељац); 'почети (о невремену)': Деша́ва се да забѣре вре́ме и да не посе́јемо жи́то — За́бра гра́д и за кра́тко вре́ме све́ стлѣче — За́бра ни вре́ме и врну́мо се до́м, 'почети брати': Забра́мо ло́зје, па ни њѣша ра̀скара, 'навалити радити, почети брзо чинити': До́јде ми зме́ј у кре́вет и забѣре па си ме милу́је — Ка забѣре да ко̀си, о́н не стањѹје, 'потерати (децу, стоку)': Дојде́, за́бра говѣдата и о́ткара њи, 'почети грдити, натерати галаме́ѡи': Ба́бата ме за́бра да ко̀лемо ја́гнето, 'напасти, почети вређати, почети ту́ћи': Штом улѣ́знем, снаа́та ме забѣре јо́ш од врата́та; израз: ~ *ра̀на* 'загнојити се (о рани)': Када́ ра̀на забѣре, ту́ра се жи́вовлак да мо́ж да прова́ли; ~ *се* 'кренути, по́ћи': Чове́к, забра́л се, да ви́ди код Тра́јка какво́ је,

'почети се свађати, почети се тући': Забраше се и надумаше си и квó трéбе и квó не трéбе Пирот (Златковић); 'почети чинити нагло и јако (рад, свађу, тучу и сл.)' Пирот (Златковић III); 'доћи први на неки скуп; потерати, заокупити': Илínка и њóјна ћерка сваки закóн забéру — Забрао га с камéње од вракњицу Црна Река (Марковић I); 'почети падати (град, киша)': Ако забéре градушка, цéло пóље ће утéпа, 'појурити': Мóтку, па забéри жгáдију — Ако те забéрем, не-це свртиш одонúд Ракицку реку, 'брзо путовати, појурити': Забрамо ус Купíнски рíд, за два сáта стíгомо дóм, 'подврнути': Забéри рукавí кьд рабóтиш с-катрán, да се не замáжеш, 'загнојити': Кад забéре тај убацкóтина, истíскај вој гнóј Црна Трава (Стојановић); *забéрем* рf. 'почети': Ако забéре ћиша, бéгајте у сúшину, 'загнојити': Кад рана забéре, на њу се тóра живовлак, 'почети брати': Да дóјдете у селó кад забéremo лозја, 'стати грдити, корити': Кад ме забéре, дóјде ми у свет да бéгам, 'потерати': Забéре ли ме на рáботу, ја се прáвим глув Пирот (Живковић); *заберé* 3. sg. рf. 'почети падати (о киши)': Ако заберé киша, бéгајте у колибу, 'потерати, појурити': Ако и[x] заберém има да рабóте, а не да се излегују, 'нагло кренути': Забрали по пúт, па брзо стíгли у селó Каменица код Ниша (Јовановић В.); израз: *заберém* рf. 'појурити, јурнути, погнати некога': Ђј, кь[д] цьм гу забрала, свé нóге је искршила трчаећи!, 'подавити, посувратити, задићи сукњу, хаљину': Забéри вутáрку да гу не ушљýскаж, докле не искóчимо из овај мочурљак!; ~ *се* 'појурити, јурнути за неким, погнати, потерати некога': Онí бев отишли, не ме чекáли, а ја се заберém по њí, да ги стíгнем, 'подавити, посувратити, задићи сукњу, хаљину': Седи тькóј спрóтив дéвера ми, забрала се, а мéне ме жив срам íзде Јабланица (Жугић); 'потерати, појурити': Заберém га ја áрно, ама којé му мóгу

кѣд је он по млад па не могу да га стигнем Лесковац (Митровић); *забѣре-убѣре* 'збунити некога виком и увредама': Забра-убра, забра-убра, посмеши девојчето и оно си побѣже Пирот (Златковић)

► слн. *zabráti se* 'зацитати се' (SSKJ), мак. *забере* 'почети брати' (ТРМЈ), буг. *заберà* 'почети брати' (РБЕ), чеш. *zabrati* 'запосести' (SSJČ), слч. *zabrat* 'запосести' (SSJ), джж. *zabraś* 'запосести', пољ. *zabrać* 'одузети' (SJP), рус. *забра́ть* 'захватити' (БТСРЯ), укр. *забра́ти* 'узети себи' (СУМ), блр. *забра́ць* 'узети са собом, себи' (ТСБМ)

▼ псл. **zabъrati*, **zaberq*

■ Значењу 'почети брати' одговара мак. *забере* 'id.' (РМЈ), буг. *заберà* 'id.' (РБЕ). Значењу 'потерати' одговара мак. *забере* 'id.' (РМЈ), буг. *заберà* 'id.' (РБЕ). Значењу 'загнојити' одговара мак. *забере* 'id.' (РМЈ), буг. *заберà* 'id.' (РМЈ). Значењу 'стати грдити' одговара буг. *заберà* 'id.' (РБЕ). Значењу 'узети за себе' одговара рус. *забра́ть* 'узети откуда (себи)' (БТСРЯ), укр. *забра́ти* 'узети себи' (СУМ), блр. *забра́ць* 'узети са собом, себи' (ТСБМ).

Семантика почетка радње префикса *за-* (<**za-*) (ESSJ 1: 293; Клајн 2002: 253) присутна је и код глагола *забрайи-* 'почети брати', 'потерати'.

2. Континуанте презентске основе **ber-* псл. глагола **berǫ, *bьrati*

1. Једнотематске лексеме с основом *бер-*

- *бѣралїишїе* п. 'место где се стока прикупља (при истеривању на пашу)' (РСА)
- *бѣрало* п. 'грана или стабло с кога се нешто бере' (РСА)
- *бѣрѣлка* f. 'направа у виду кесе, котарице или врга са затегнутом жицом при врху, на дугачкој мотки, удешена за брање крупнијег воћа' Таково (РСА), *берѣлка* f. 'жена која сакупља сено': Тóлко родило, три-берѣлке два дѣна не мóж обѣру сѣно у Пáпрат, 'метална направа у виду чешља за брање боровница': Напрајили гвоздѣне берѣлке, па ни све затрѣше боровињке Црна Трава (Стојановић); 'направа, обично од лима и с челичним зупцима, за брање боровница': Ја набрѣ боровињке сас берѣлку и продадо́ ги на Прóмају Црна Трава (Златановић); *берѣлка* s.асс. f. 'направа од лима, округлог облика, назубљена на врху, са пришивеном платненом кесом, постављена на дужу мотку; служи за брање воћа са високог дрвећа': Понесо(с)мо си берѣлку, па ги докочи(с)мо све крушке Врање (Симоновић); *берѣлка* f. 'жена која бере, скупља сено' црнотравска Кална (Богдановић III)
- *бѣрѣње* п. 'брање' (РСА), *берѣње* п. 'брање': Слабо родиле сли́ве, нема берење Врање (Златановић I), *бѣрење* п. 'брање'; израз: ~ вино́граду Свиница (Томић I)
  - *бѣрање* п. 'брање' Свиница (Томић I)

• *бѣрѣч, -ѣча* т. 'тргалац' (Вук 1818; Вук); 'онај који бере плодове', 'скупљач', 'направа у виду кесе, котарице или врга са затегнутом жицом при врху, на дугачкој мотки, удешена за брање крупнијег воћа' (РСА); 'ко бере виноград или кукуруз' XVIII век: И кад тако ражали бераче, ето веће и листопад заче — Над берачима вешта и паметна човека метни, да на брање грожђа пази (РЈА); 'берач': Сад берачи бѣру кѣрузе јел нѣшто, ѝ сад њни не мѡрају мѣни да вѣрују, јѣли љзму фѣт, ѝзмерѣду колико је — Ѣндак се прѣви рѣчак и нѡси берѣчима Војв., 'пољопривредна машина за брање кукуруза'; изрази: ~ *грожђа*, ~ *хмѣља* и сл. Војв. (РСГВ); 'онај који обавља бербу, брање': Ѣве гѡдинѣ сам ѝмо дѡбре берѣче кѣрѣза бачки Буњевци (Рѣић/Ваѣлија); 'онај који бере плодове': Бѣли берѣчи, комѣчи, с'јѣло, прѣло ист.-бос. Ере (Реметић); 'онај који бере боровнице, јагоде, малине, или нарочитом направом, берачицом, бере јабукѣ' Прошћѣње (Вујичић); 'онај који обавља бербу': Тмѡ сам данас ѡсом берѣча кѣрѣза Поткозарје (Далација), *берѣч, -ѣча* 'берач' Вршац, 'пољопривредна машина за брање кукуруза': Ѣн сѡмо узѡре, посѣје, истањѣра, искултивѣра, обѣре, ѝма берѣч Вршац (РСГВ), *бѣрѣч* т. 'мушка особа која бере пољске производе (добровољно или је плаћена за то)': Погодија бераче да му обѣреф лојзе — Тѣскин бѣрѣч, набраја пѣн кофѣин за јѣнчѣс Призрен (Чемерикић); *берѣч* т. 'онај који бере': Збрѣли се млого берачѣ и чѣс га обрѣмо Дебелица (Милошевић-Петровић); 'онај који бере' јуж. Поморавље (Марковић Ј.); 'радник који учествује у берби кукуруза, грожђа и др. пољских плодова' Лесковац (Јовановић Ј.: 234)

• *берѣчев* 'који припада берачу' (Вук 1818; Вук; РЈА); *берѣчев, -а, -о* 'id.'

(РСА)

• **берачица** f. 'жена берач' (Вук 1818; Вук, RJA); 'жена берач', 'берило' (РСА); 'берачица' — Па јесте, мама... па берачица... свака посебно женска је берачица Војв. (РСГВ); 'она која бере': Берачице су тако фришко браће грџе да мушкарци нису могли наизнест пуње кошарове бачки Буњевци (Реић/Вацлија); 'жена берач': Више смо данас имали берачица него берача Поткозарје (Далмација), **берачица** 'берачица' Вршац (РСГВ), **берачица** f. 'она која бере' јуж. Поморавље (Марковић Ј.), **берачица** f. 'женска особа берач': Колична је, лај гу тукло, па и она берачица — Ајте мори берачице, што не запојете ништо, бива ли винобере тако у глуо? Призрен (Чемерићић)

• **берачка** f. 'корпа која служи берачу да у њу ставља плодове': Сваћи берач да си понесе берачку, 'берачица, жена берач': У лојзе че да имамо три берача и четири бераче Тимок (Динић), 'берачица, женска особа која бере': По десетина бераче водимо у гроздобер, фиг. 'лимена кутија на врху дуге мотке подешена за браће плодова са високих грана': Направи ми берачку да берем круше Пирот (Златковић); 'берачица': Голема је берачка, брго ће ги сабере сливе Врањска Бања (Златановић I), 'метална направа у виду чешља за браће боровница': Бес³ берачку лчка ће набереш боровиње, затој си направи берачку Црна Трава (Стојановић)

• **берачки, -а, -о** 'који се односи на берача' (Вук 1818; Вук; РСА; RJA)

► мак. *берач* 'берач' (ТРМЈ), буг. *берач* 'берач' (РБЕ) и слн. *beráč* 'онај који проси', 'берач грџа' (SSKJ)

▼ псл. **beračъ* (ЭССЯ 1: 187)⁷⁵

- *бѣрача* f. 'жена берач' (РСА)
- *берачина* f. 'брање (кукуруза)': Нисмо ми имали гушта курџа, кишѧ нам је сметала, зато се тако отѣгла берачина бачки Буњевци (Реи́с/Ва́слија); 'берба': Ишли у берач^ну пошље, брали курџе — Берач^на била и наши ишли у Банат ист.-бос. Ере (Реметић)
- *бѣрба* f. 'берба грожђа': У Војв., а у Србији би се рекло *виноградско брање*, а у Боци *јемање* (Вук 1818; Вук)⁷⁶; 'берба грожђа', XVIII век: По берби винограда отправе нас — Сабрао ме је господин кано кад се одризују гроздови у време бербе — Поблиједио као шљепачка тиква уз бербу НПосл — Шљепачка је тиква уз бербу црвена од новог вина, које им људу сипају у њу НПосл — Вршидба ће вам стизати бербу виноградску (РЈА); 'берба': Тај народ који је долазио у бербу, није само долазио да зарѧди, него да се проведе Сремска Каменица — У октѣбру почињемо бербу Врдник — Ту се купи рѣдбина, кѣмшије, дѣвѣјке, па се иде у бербу Мартонош — Јѧ била у Срему, у Бѣковцу у берби, па валда озѣбла ђ[д] тог лѧдног грѣжђа Нови Сад — Баш се о берби разбѣло Жабалѣ; ~ *грѣжђа* Војв., *виноградска* ~ Шимановци, ~ *кукурџа*: Сад почиње и берба кукурџа и ѣрање за пшѣницу Мокрин, ~ *кукурџа*: Прѣ бербе кукурџа су нас покрѧли – мѣју свѣ спрему што сам јѧ дѣнѣла Томашевац, *курѣжња* ~ Шимановци,

---

⁷⁵ ЭССЯ, осим под одредницу **beračъ*, сврстава с.-х. *бѣрѧч*, мак. *берач*, буг. *берѧч* и слн. *beráč* и под одредницу **bьračъ* наводећи тамо да су такви облици настали под утицајем презентских облика **berǫ* и сл. В. § II 4.1.

⁷⁶ В. за однос *брање* | *јемање* § II 2.3.

кѹружња ~ Батајница (РСГВ); *бѣрба/бѣрба*⁷⁷ f. 'брање, скупљање плодова уопште; време када се оно врши', 'скупљање, вађење меда из кошнице; време када се оно врши', 'обран плод (обично грожђе)' (РСА); *бѣрба* 'берба': У прòлеће се òреже, је л да, па се òндак пòсле шприца, па везйва, па скрњйва, док нè дòђе бѣрба Бешка; ~ *кукѹрѹза*, ~ *грòжђа* и сл. Ново Милошево, Тараш (РСГВ); 'брање, сабирање плодова': Òвè јèsени бѣрба кѹрѹзà дòбро је прòшла — Ђаци су ишли у Ромánòвце на бѣрбу јабѹкà Поткозарје (Далмација), *бѣрба, бѣрбѣ* f. Радимња (Томић II), *бѣрба* f. 'убирање плодова': Падà кйша овѹј прòлет, че бѹде добрà бѣрба Дебелица (Милошевић-Петровић); 'убирање плодова' Пуковац (Богдановић II)

- *бѣрбāнскй, -ā, -ō* 'који се односи на бербу, скупљање плодова' (РСА), *бѣрбāнски, -а, -о* 'који се односи на бербу'; ~ *йрйбор* Футог, ~ *зāбава* 'прослава завршетка бербе' Футог, ~ *бећарац* 'шаллива песма чија је тема берба и згоде око ње' Сремски Карловци; ~ *кецеља* 'врста кецеље коју носи путуњѹија' Сремски Карловци (РСГВ)
- *бѣрбāш, -āша* т. заст. 'онај који бере плодове' (РСА); 'берач (човек)': Ёно йду бѣрбāши из виногрāда Футог (РСГВ)
- *бѣрбййш, -йш* impf. 'брати грожђе' Срем (РСА), *бѣрбййш, -йш* impf. 'брати': Нèкад смо знāли да бѣрбймо и по двàјес дāна Госпођинци (РСГВ)

---

⁷⁷ РСА бележи и: *берба* s.асс. без значења у бројаници: Елем, белем, берба, ута, шишер, гута, телма, ута, атма, гутма, дивер, дишер, јабука Ј. Миодраговић.

- *обѣрбийи, -ѣм* рф. 'обрати': Пошто обербимо виноград, почећемо орати за сетву Срем (РСА); *обѣрбийи, -ѣм* рф. 'обрати – скинути, поскидати плодове (цветове, листове и сл.) с дрвета или неке друге биљке; жањући, косећи и сл. сакупити, прикупити летину' Батања (РСГВ)
  - ▶ чеш. дијал. *běrbá* 'берба' (SNČJ)
  - ▼ псл. **berьba* (ЭССЯ 1: 200; SP 1: 215)
- *бѣрѣво* п. (об. рл.) 'плата, принадлежности', 'брање, скупљање плодова уопште; време када се оно врши' Хрв., Слав., Далм. (РСА);
  - *бѣрѣвнѣ, -ѣ, -ѣ* 'који се односи на бериво' (РСА)
- *бѣридба* f. 'брање, скупљање плодова уопште; време када се оно врши' (РСА); 'брање (кукурузно)': Гувно се гули прид вршитбу, а кош спрема прид 'беритбу' — О берби и 'беритби' кукуруза Ваљево (РЈА); XVIII век (РЈА)
  - ▶ буг. *беритба* 'сакупљање летине' (РБЕ)
- *бѣрилац, -оца* м. 'онај који бере плодове' (РСА)
  - *бѣријоц* м. 'онај који бере плодове': Бѣријоци дѣђу и ђберу кокурузе — Крмак унишѣ у курузе. Тѣ пѣца, прашти пѣнѣви, ко-да-су бѣријоци — Бѣријоци бѣру кокуруз, а кѣмијоци су на-кѣмљѣњу — Ў-нѣз бѣријоци бѣли, и-ѣ-Сливѣнѣ зѣли ист.-бос. Ере (Реметић)
- *бѣрило* п. 'направа у виду кесе, котарице или врга са затегнутом жицом при врху, на дугачкој мотки, удешена за брање крупнијег воћа' (РСА)
- *бѣриља* f. 'берачица': Е л сте и вѣ берѣље? Тимок (Кожѣљац); 'направа, обично од лима и с челичним зупцима, за брање боровница' Црна Трава (Златановић)

- **бѐрка** f. 'направа у виду кесе, котарице или врга са затегнутом жицом при врху, на дугачкој мотки, удешена за брање крупнијег воћа' (РСА); 'кошарица удешена тако да се њоме беру крушке и јабуке које се не могу руком дохватити' Ваљево (RJA); 'направа начињена од дуже мотке са кесом на врху која служи за брање воћа' Љештанско (Тешић); 'дужа мотка с кесом на врху која служи за брање крупнијег воћа (јабука, крушака)' Ужице (Цвијетић)

- **беро̀џина** f. 'гнојна рана': Беро̀џина је рана п̀лна сас гно̀ј Пирот (Златковић)

- **наберо̀џина** f. 'гној': Истиска̀ оточ из пр̀с наберо̀џину белисвет Тимок (Кожељац); 'гнојна рана': На ступа̀лкуту има наберо̀џина голема̀ Пирот (Златковић)

- **неодберо̀џина** m./f. 'неразумна особа': На то̀га ли неодберо̀џину [sic!] мо̀жеш да дока̀жеш? Врање (Златановић)

- **бѐрнуџи, -нѐм** pf. 'мало набрати' Тим. окр. (РСА), **бѐрне** 3. sg. pf. 'набрати мало, набрати на брзину': Ус п̀т бѐрну ма̀лко прѐшње, да понесѐм за дечѝјуну — Бѐрнео и ја понѐћи п̀т ма̀лко грозјѐнце Тимок (Динић); 'набрати мало, набрати на брзину': Берну̀ ма̀лко прѐшње за дечѝју Каменица код Ниша (Јовановић В.); hур. 'набрати (мало)': Бѐрну слѝве жлг̀арће за пѐкмез Пирот (Златковић); 'брати мало': Да бѐрнемо сенцѐ што-е оста̀ло, да га не зав̀ати кѝша Црна Трава (Стојановић), **бѐрнем** pf. det. 'берем': Ноћ не у̀вати, дај да бѐрнемо ма̀лко тра̀ву за свѝње, па да бѐгамо дом! Јабланица (Жугић); 'мало набрати': За̀што не бѐрнеш ма̀лко ја̀годе за дѐте? Врање (Златановић)

● **берáти** impf. 'брати': Ја сэм берáл — А за та бéремо кукурúс — Бéрем кóноплe — Ја би берáл — Шта бéреш — Ја íмам да бéрем — Ја ла бéрем — Ја ћ'ем брат Свиница (Томић I)

● **избéрати** pf. 'избрати' Свиница (Томић I)

● **набéрати** pf. 'набрати' Свиница (Томић I)

● **сабéрати** pf. 'сабрати' Свиница (Томић I)

● **бéрен, -а, -о** 'бран': Позна́је се што је бéрено Врање (Златановић I)

● **избéрен, изберенá** adj. 'изабран': Да ми даш ја́болке избéрене Свиница (Томић I)

● **небéрен** adj. 'небран': Момче о́ће гóре, дóле. У коно́плe небéрено Лесковац (Митровић)

● **обéрен, обéрена** adj. 'обран' Свиница (Томић I); 'обран': Кајси́је обéрене и на пи́јац одне́сене Врање (Златановић I)

● **неодбéрен, -а, -о** 'неразборит': Збóрим ти, збóрим, али ти си неодберен човéк Врање (Златановић I)

● **проберен, -а, -о** 'пробран': Јáбуке пробéрене, оста́ја шкарт Врање (Златановић I)

● **сабéрен, сабéрена, сабéрено** adj. 'сабран': Сабéрено жíто Свиница (Томић I)

израз: **убéрено мле́ко** 'млеко са којeга је скинут кајмак (скоруп)': Уберено млеко бр'го íде НПосл Врање (Златановић I)

- **береник** m. 'купљен ован, обично за препродају': Татко овни береници тераше за Солун Црна Река (Златановић I)
- **береница** f. 'стадо које се купцу тера; купљена овца, обично за препродају': Деда ми је беренице овнови и јангаци тераја за турску војску чак у Куманово Трговиште — Овце беренице не ги чувамо зиме, татко ги продаде Црна Река (Златановић I)
- **берјећи** adv. 'берући': Смиље брала Смиљана девојка, | берјећи трипут гору зашла НП Владичин Хан (Златановић I)
- **беруе** 3. sg. impf. 'брати': Беруе грозје за на пијац Тимок (Динић)
  - **доберује** 3. sg. impf. 'завршавати са браћем (о воћу и поврћу)': Доберује лојзе Каменица код Ниша (Јовановић В.)
  - **добераоница/доберадница** f. нејасно значење (накнадна берба, обичај приликом бербе?): У Жупи кад се бере грозђе, онда се гледа, пошто се доврши добераоница – да се остави најкрупнија ... и најбоља гица с грозђем Жупа (РСА)
- **зберић, зберић** pf. 'скупити, покупити' Васојевићи (Боричић)
- **избер** m. 'избор' Истра (РЈА)
  - **изберив, -а, -о** 'који може бити биран, који се може изабрати' (РСА);
  - **изберивост** f. 'могућност, право да се може изабрати' (РСА)
  - **неизберив, -а, -о** 'који није изберив, који се не може изабрати' (РСА)
  - **неизберивост, -ости** f. 'особина онога што је није избериво, онога који није изберив' (РСА)

• *одабер* т. покр. 'особа изузетне спољашње привлачности, изузетно лепа, најлепша особа, дика': Мићун, делија „одабер, као на гори вила, најлепши Црногорац свога доба“ Павићевић М. (РСА)

• *одаберина* f. 'остатак онога што је већ неко пробао (обично од хране)' Дубровник (РСА); 'остатак онога што је пробрано, нешто неквалитетно': Неху ја јести туђе одаберине Дубровник (Бојанић/Тривунац)

• *неразбѣрив, -а, -о* 'који се не може разабрати, који је тешко разабрати, неразговетан, неразумљив' (РСА)

• *неразбѣрљив, -а, -о* 'који се не може разабрати, који је тешко разабрати, неразговетан, неразумљив' (РСА)

• *ѡбер* т. coll. 'ситна зрна и гроздови који се не могу користити за производњу вина, пабирци грождја': О берби говоре неки деци: Не једите много грождја, ваш је пабер Змај (РСА)⁷⁸

• *ѡберѡк* т., *ѡберѡци* 'пабирѡк' Свиница (Томић I)

• *ѡберѡк* т. 'пабирѡк' Свиница (Томић I)

• *ѡберѡваѡи, -ѡуѡм* impf. 'пабирѡити' (РСА)

• *ѡберѡваѡње* п. глаг. им. од *ѡберѡваѡи* Јагић В. (РСА)

• *ѡберѡја* f. погрд. 'гомила, неприлично друштво' Црна Река (Марковић I)

• *ѡрѡбер* т. 'женски шарени појас': Облѡче се у елѡче | и ѡпаса прѡбер пѡвас НП Тимок (Кожељац); 'врста женског појаса са многим утканим шарама': Не ли сам ти

---

⁷⁸ Овде вероватно и *ѡбарѡка* 'кукурузовина; дрвенасти остаци усева на њиви' Пирот (Златковић I) са необичним вокалом *а* у корену.

дала прѐбер појас, мори свефво? НП Трговиште (Златановић); изрази: ~ *ћилимче*
'ћилимче са многим украсним шарама' Врање (Златановић I)

- *ѝребѐран, -рна, -рно* 'уткан': На рагѐжу пребѐрно ћилимче НП Бујановац (Златановић)
- *ѝробѐрац* т. 'врста женског шареног појаса' Врање (Златановић I)
- *ѝзбер* т. необ. 'берба': Без љуске су [кукурузи]. Кома их на њивама одмах по узберу (РМС)

■ Од презентске основе глагола *браїи* настале су следеће именице: *бералииїе, берало, бераљка, берање, берење*⁷⁹, *берач* (са секундарним изведеницама *берачев, берачица, берачка* и *берачки*), *берача, берачина, берба* (са секундарним изведеницама *бербански, бербаи, бербиїи* и → *обербиїи*), *бериво* (са секундарном изведеницом *беривни*), *беридба, берилац* (са варијантом *беријоц*), *берило, бериља, берка, беройїина* (са секундарним изведеницама *наберойїина* и *неодберойїина*); глаголи: *бернуйїи, берайї* (са секундарним изведеницама *изберайї, наберайї, саберайї*⁸⁰, *берен, → изберен, → неберен, → оберен, → неодберен, → ѝроберен, → саберен, → уберен(о)*⁸¹, → *береник* и → *береница*), *беруе* (са секундарним изведеницама *доберује* и → *добераоница*) и *зберийї*; прилог: *берејећи*.

---

⁷⁹ У говорима који су изгубили инфинитив, глаг. им. од презентске основе. В. II 4.1.

⁸⁰ Уп. облик *зберийї* (Боричић).

⁸¹ Забележен изразу *уберено млеко*.

Префиксално-суфиксалном творбом настале су следеће именице: поствербали *избер* (са секундарним изведеницама *изберив*, → *изберивосѝ*, → *неизберив* и → *неизберивосѝ*), *одабер* (са секундарном изведеницом *одаберина*), *ѡребер* (са секундарном изведеницом *ѡреберан*) и *узбер*; као и именице *ѡабер* (са секундарном изведеницом *ѡаберѡк* и њеном варијантом *ѡоберѡк*), *ѡоберија*, *ѡодбѡрак* и *ѡроберац*; придев неразберив (с варијантом разберљив); глагол *ѡаберковати* (са секундарном изведеницом *ѡаберковање*).

Nomen agentis и nomen instrumenti *бераљка* изводе се помоћу суфикса *-аљка* (Клајн 2003: 138)⁸². Nomen loci *бералишѝе* изводи се помоћу суфикса *-лишѝе* < **-lište* (Vaillant 4: 423; Клајн 2003: 127–128)⁸³. Nomen loci *берало*⁸⁴ изводи се помоћу суфикса *-ло* < **-(d)lo* (Vaillant 4: 416–417; Клајн 2003: 149–151)⁸⁵. Глаголска именица *берање* настала је од пасивног партиципа изведеног од инфинитивне основе дијал. глагола *берати* (Уп. *брање* § II 4.1.). Nomen agentis *берач* изводи се помоћу суфикса *-ач* < **-ačь* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63)⁸⁶. Секундарна изведеница присвојни придев *берачев* настала је помоћу суфикса *-ев* < **-evь*⁸⁷ (Vaillant 4: 438 s.v. *-ovь*; Клајн 2003: 295–297). Nomen agentis

⁸² Уп. буг. *гребалка* 'суд којим се захвата нешто течном, полутечно, зрнастом и сл.' (РБЕ). За фонетску варијанту *бераљка* уп. *башѝја*, *бесѝљка*, *бубаљка*, *блађидан*, *бођиње* итд. (карактеристично умекшавање велара *к* и *г* у *ћ* и *ђ* у овом говору).

⁸³ Суфикс који долази на инфинитивну основу – указује на непотврђени инфинитив *берати. Уп. инфинитив *берати*.

⁸⁴ Уп. *бералишѝе*.

⁸⁵ Уп. *сушило* и сл. (l.c.)

⁸⁶ В. II 4.1.

⁸⁷ Варијанта од **-ovь* иза меких сугласника (l.c.).

берачица изводи се помоћу моционог суфикса *-ица* < *-ica (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Nomen agentis и nomen instrumenti *берачка* изводе се помоћу суфикса *-ка* < *-ька⁸⁸ (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Придев *берачки* настао је помоћу суфикса *-ск(и)* < *-ьск(ь) (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303). Nomen agentis *берача* изводи се помоћу суфикса *-ача* < *-аџа (Vaillant 4: 323–324; Клајн 2003: 64–66). Nomen actionis *берачина* изводи се суфиксом *-ачина* (Клајн 2003: 100–101)⁸⁹. Nomen actionis *берба* изводи се помоћу суфикса *-ба* < *-ьба (Vaillant 4: 377–378; Клајн 2003: 70–71). Придев *бербански* је настао помоћу суфикса *-ански* < *-ан + *-ьскъ (Vaillant 4: 448–450; Клајн 2003: 304–305). Nomen agentis *бербаиш* изводи се помоћу суфикса *-аиш* < *-аџъ (Vaillant 4: 666–667; Клајн 2003: 68–70). Глагол *бербийиш* је настао помоћу суфикса *-и(иш)* < *-iti (SP 1: 56–57; Vaillant 3: 409–440; Клајн 2003: 342–345). Глагол *обербийиш* је префигиран помоћу префикса *о-* < *ob- (ESSJ 1: 138–140; Клајн 2002: 260–262)⁹⁰. Nomen actionis *бериво* изводи се помоћу суфикса *-иво* < *-ivo (Vaillant 4: 713–714; Клајн 2003: 79–80). Придев *беривни* је настао од изведенице *бериво* помоћу суфикса *-ан* < *-ьнъ (Vaillant 4: 451–452; Клајн 2003: 257–266). Nomen actionis *беридба* изводи се помоћу суфикса *-идба* < *-ьба⁹¹ (Vaillant 4: 383–384; Клајн 2003: 71–72)⁹². Nomen

⁸⁸ С обзиром на значење nomina agentis, пре него од *-ьск(a) (в. Vaillant 4: 448–449).

⁸⁹ Сложени суфикс од агентивног *-ач* и *-ина* са значењем особине а не аугментивности. (l.c.).

⁹⁰ Клајн посматра префикс *о-* са синхронизјске тачке гледишта и раздваја примере *обратиш*, *оилестиш* итд. од примера *обухваишиш*, *оиколишиш* и сл. које наводи под одвојени префикс *об-* (l.c. 263).

⁹¹ Уп. буг. *беритба*.

⁹² Клајн наводи следеће лексеме које значе пољопривредне радове – *вршидба*, *косидба*, *крчидба*, *љуишидба* и сл. – не наводећи лексему *беридба* (l.c.).

agentis *берилац* изводи се помоћу суфикса *-л(а)ц* < *-lъ⁹³+*-ьць (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 142–144)⁹⁴. Варијанта *беријоц* настала је од неправилног аналошког номинатива *бериоц* према облицима *бериоца*, *бериоцу* итд. Nomen instrumenti *берило* изводи се помоћу суфикса *-ило* < *i(d)lo (Vaillant 4: 417–419; Клајн 2003: 151–152)⁹⁵. Nomen agentis и nomen instrumenti *берилъа* изводе се помоћу суфикса *-илъа*⁹⁶ (Клајн 2013: 154–155)⁹⁷. Nomen instrumenti *берка* изводи се помоћу суфикса *-ка* < *-ъка (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Резултатив *бероџина* настао је помоћу суфикса *-оџина* < *-otina (Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182)⁹⁸. Од изведенице *бероџина* настале су следеће две именице: *набероџина* и *неодбероџина* помоћу префикса *на-*, односно сложеног префикса *не-од-*.

Перфективни облик *бернуџи* је настао помоћу глаголског суфикса *-ну(џи)* < *-nqti (SP 1: 44–45; Vaillant 3: 223–259; Клајн 2003: 348–349, 372–374). Од нестандартног инфинитива глагола *берайџ* настали су префигирани глаголи *из-берайџ*, *на-берайџ*, *са-берайџ*. Поред префигираних облика *из-берен*, *не-берен*, *о-берен*, *не-од-берен*, *џро-берен*, *са-берен* и *у-берен(о)* од придева *берен* настале су секундарне изведенице *береник* помоћу суфикса *-ик* < *-ikъ (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86) и *береница* помоћу суфикса *-ица* < *-ica. Од основе

---

⁹³ Суфикс партиципа перфекта.

⁹⁴ В. § II 4.1.

⁹⁵ Претежно именски суфикс. Уп. *џерило* < *џраџи* (l.c.). В. § II 4.1.

⁹⁶ Аналошки према облицима *доџилъа*, *џраџилъа* где је *-и-* део глаголске основе; уп. *џериџа* (l.c.).

⁹⁷ В. § II 4.1.

⁹⁸ Уп. лексеме са истим суфиксом – *оџекоџина*, *џразгоџина*, *џосекоџина* и сл. (l.c.).

бер- настали су и нестандартни облици глагола *беруе*, *до-берује* и *з-берийи*. Секундарна изведеница *добераоница* настала је од глагола *добрайи* или сличног облика (нпр. *доберује*) помоћу суфикса *-оница* (Клајн 2003: 165).

Глаголски прилог садашњи *берејећи* настао је од презентске основе помоћу суфикса *-ејећи*⁹⁹, као и глаголски придев трпни *берен*¹⁰⁰.

Од основе *избер-* настао је придев *изберив* помоћу суфикса *-ив* < **-ivъ* (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 281–286), а од њега секундарне изведенице: придев *не-изберив* и именице *изберивостѝ* и *не-изберивостѝ* помоћу суфикса *-остѝ*¹⁰¹ < **-ostъ* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Од основе *одабер-* настао је резултатив *одаберина* помоћу суфикса *-ина* < **-ina* (Vaillant 4: 355–357; Клајн 2003: 101–102;). Од основа *ѡабер-* и *ѡобер-* настали су резултативи *ѡаберѡк* и *ѡоберѡк*¹⁰² помоћу суфикса *-ѡк* < **-ъкъ*¹⁰³ (Vaillant 4: 301–302). Код облика *ѡаберѡк* је присутно *vṛddhi*-дужење у префиксу.¹⁰⁴ Глагол *ѡаберковайи* настао је помоћу суфикса *-ова(йи)* (Vaillant 3: 347–351; Клајн 2003: 349–352), а од њега глаголска

---

⁹⁹ О суфиксу *-(e)јећи* у говорима источне Србије в. Белић 1905: 581–583. О суфиксу *-ћи* који служи за грађење глаголског прилога садашњег в. Клајн 2003: 308–311 и његовој функцији Стевановић 1986: 734–752.

¹⁰⁰ У говорима који су изгубили инфинитив (в. II 4.1.).

¹⁰¹ Служи за поименичавање придева (Клајн, l.c)

¹⁰² Уп. облике *ѡабирак* 'плод који преосане после бербе' (РСА); *ѡобирак* 'оно што се сабере кад се шта сабира' (РЈА); буг. дијал. *пѡбирки* 'остатаци дрва у шуми, кукуруза, грождја и других плодова које власник више не потражује' (Ралев 1977: 154).

¹⁰³ Уп. *ѡабирак* < **rabirъкъ* (l.c.).

¹⁰⁴ Уп. *ѡабирак* према *ѡо-бирайи* (ЕРСЈ 3: 287, s.v. *бирайи*¹). Више о префиксу **ра-* в. ESSJ 1: 160–161; Бјелетић 2006: 84–89.

именица *ѡаберковање*.¹⁰⁵ Збирна именица *ѡоберија*¹⁰⁶ настала је префиксално-суфиксалном творбом помоћу префикса *ѡо-* и суфикса *-ија* < **-ѡја* (Vaillant 4: 525; Клајн 2003: 81)¹⁰⁷. Од основе *ѡребер-* настао је придев *ѡреберан* помоћу суфикса *-ан* < **-ѡн* (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266) у функцији трпног глаголског придева. Од основе *ѡробер-* настала је именица *ѡроберац* помоћу суфикса *-ац* < **-ѡсь* (Vaillant 4: 295–297; Клајн: 51–54).

Готово сва значења у овој групи лексема односе се на сакупљање плодова и летине.

2. Двотематске лексеме с основом *бер-*

- *биљобер* т. 'онај који скупља и продаје лековито биље, травар; онај који лечи лековитим биљем'; израз: *Свети Јован* ~ Ивањдан, хришћански празник (24. јуна / 7. јула) (РСА); 'који бере биље, у Србији по неким крајевима о св. Јовану' (РЈА); *биљобѣр* т. 'травар': Бѣрко е бѣл биљобѣр Тимок (Кожељац); израз: *Свети Јован биљобѣр* хришћански празник свети Јован, Ивањдан (24. јуна / 7. јула) када по народном обичају девојке беру пољско цвеће које уплићу у венчиће: Девојке, јутре је Свети Јован биљобѣр, има се рано дигнете да идете да наберете цвећке за венчики Јабланица (Жугић); 'време брања лековитог биља; брање лековитог биља обично

¹⁰⁵ Уп. *ѡабирак* § III 6.16.

¹⁰⁶ Уп. кајк. *рабер 'ија* 'остаци, отпад' (Malnar)

¹⁰⁷ За збирно и више или мање пејоративно значење уп. *ѡаорија* 'паори, сељаци', *чобаница* 'чобани', *нев(ј)ерија* 'неверници' и сл. (l.c.)

се обављало о празничним данима – св. Јовану ‘биљоберу’, Спасовдану, Петровдану, Видовдану’ Лесковац (Митровић), *Биљобер* т. летњи свети Јован (7. јула) црнотравска Кална (Богдановић III); Црна Трава (Стојановић); израз: *Свѣѣши Јован Биљобер* 7. јул / Ивањдан: Јутре је Свѣти Јован Биљобер, ка-це-беру китке и плету венчићи — Дојде и Биљобер, а њега нема да дојде из рабѣту да окѣси овѣј ливаде, свѣ ће прегору Црна Трава (Стојановић); израз: *Свѣѣши Јован Биљобер* т. православни празник Ивањдан, 7. јула Тимок (Динић); *биљобер* s.асс. ’који бере траву, биљке’ Пирот (Јовановић Б.)

- *биљѣбера* f. ’жена биљар, траварица’ (РСА); *биљѣбера* f. ’берачица биља’ Тимок (Кожељац)

- *биљѣбере* n. ’животињица која сакупља лековито и магијско биље’: У срећу му чѣдно звѣре, | чѣдно звѣре биљѣбере Врање (Златановић)

- *биљѣберка* f. ’биљарица, траварица’: Баба ву је бѣла голѣма биљѣберка, разбѣраше се у трѣвке Врање (Златановић I); *биљѣберка* f. ’берачица биља’: Јана биљѣберка од свѣ има лѣк Тимок (Кожељац)

- *биљѣберница* f. ’продавница лековитог биља’ (РСА)

- *биљѣберскѣ, -ѣ, -ѣ* ’који се односи на биљѣбера и биљѣберство’ (РСА); израз: *биљѣберска ѣтрава* ’руковѣт цветних трава убраних о Св. Јовану Биљѣберу’: На Свѣти-Јован Биљѣбер бѣремо биљѣберску трѣву [...] Пирот (Златковић)

- *биљѣберствѣ* n. ’познавање лековитих својстава биљака и лечење помоћу њих’ (РСА)

- **биљобѐрче** n. det. од *биљобер* 'дете које бере ливадско цвеће': Да видимо кве је све китке набрало биљобѐрче, па да плетемо вѐнци Црна Трава (Стојановић)
- **благòбер** m. 'ко благо бере, лакомац, тврдица' (RJA)
- **брзобѐрина** 'слаба, посна њива' Лужница (Ћирић)
  - **брзобѐрина** f. 'слаба, посна њива' Бабушница (Богдановић IV)
- **бухòбер** m. шаљ. 'рак' Вук (RJA)
- **винòбер** m. 'берба винограда' (Вук; РСА; RJA)
  - **винòбера** f. 'берба винограда' (РСА; RJA)
  - **винобѐре** indecl. n. 'берба винограда': У понедјаник ће имамо винобѐре у Бару, а у четвртк у Чепурџ — Викале не у винобѐре — Бџш пред винобѐре удари киш — Доша дома за винобѐре Призрен (Чемериќић)
  - **винòбѐрје** n. 'берба винограда' (Вук; РСА; RJA)
- **вишòбѐр** m. 'терен на коме се жање виш' Стара ЦГ (Пешиќан)
- **вџшкòбѐр** m. 'комад одеће у којем се најраије легу ваши': Кожув је вџшкòбѐр [...] Пирот (Златковић); 'одећа (кошуља, кожух) где се ваши најрадије легу' Пирот (Живковић)
  - **вџшкòбѐрник** m. 'одећа (кошуља, кожух) где се ваши најрадије легу' Пирот (Живковић); 'место где се сакупљају вашке, најчешће врат' Лужница (Манић)
  - **вашкòбѐрник** m. 'кожух или чешаљ пун вашака' Тимок (Кожељац)
- **вџшљòбѐр** m. 'онај који је пун вашију' Тимок (Динић)

- *гроздòбер* м. 'време када се бере грозђе' Пирот, 'народни назив за месец септембар' Бољевац (РСА); 'време брања грозђа' Ужице (Цвијетић); фиг. 'почетак брања грозђа, обично септембар' Никшић (Ђоковић); *гроздобѐр* м. 'берба грозђа': У гроздобѐр ме љвану секавица, 'време бербе грозђа': Оженише га у гроздобѐр, 'стари назив за септембар' Тимок (Кожељац); 'берба грозђа; време када се беру виногради' Пирот (Живковић); 'берба грозђа' Пирот (Златковић I); 'тако се некада називао месец септембар' Бујановац (Златановић)

- *гројзибер* м. 'берба грозђа': Већ се перев бѣчве за гројзибер Врање (Златановић)

- *гројзиберски*, -а, -о 'који се односи на гројзибер (винобер)': Накусáмо се на гројзиберску јанију Врање (Златановић I)

- *гројзобѐр* м. 'гроздобер': Чир ме дѣра стáлно у гројзобѐр Тимок (Кожељац);

- гројзобер* м. 'берба грозђа' Врање (Симоновић)

- израз: *гројзобѐрска јанија* 'обредно јело са тараном и месом' (Златановић I)

- *дрвобѐрина* ф. 'место где се могу набрати дрва': На́ша дрвобѐрина е у Шибáчје Тимок (Кожељац); 'место где се могу накупити или насећи дрва' Пирот (Живковић)

- *злòбер* м. 'летина лошег квалитета (жито, трава, воће)': Злобер жито, празно сито. Злобер зрно, брашно црно Пива (Гаговић)

- *злоберица* ф. 'летина лошег квалитета (жито, трава, воће)' Пива (Гаговић)

- *злòбѐр*, *злòбери* ф. 'жито зарасло у коров' Ужице (Цвијетић)

• **збѡрбѡра**¹⁰⁸ f. 'женска особа која слуша шта се говори па то препричава' Косово (Елезовић I; RJA; PCA)¹⁰⁹

• **зборберуша** f. 'женска особа која слуша шта се говори па то препричава' Косово (Елезовић I; RJA; PCA)¹¹⁰

• **јајчѡбера** f. 'псето које краде јаја' Велике Пчелице (PCA)

• **класѡбер** m. 'човек који бере класје које је остало за жетеоцима (који пабирчи)' (RJA), **класѡбѣр** m. 'скупљач класја, онај који пабирчи класје': Тѣ си мѡј класѡбѣр Тимок (Кожељац); 'онај који скупља житно класје на њиви после жетве' Пирот (Живковић)

• **класѡбѣрка** f. 'жена која сакупља пшенично класје по стрњишту после жетве': Сиротиња, класѡбѣрће, по стрњиштата класѡве збирају, трѣбе њим леб Пирот (Златковић)

• **клеѣвѡбѣр** m. 'човек који много куне' Врање (Златановић I)

• **крушкобѣр** m. 'направа за брање крушака' Врање (Златановић I)

• **лисѣѡбер** m. 'омеђени шумски простор нискогорице, листопадног дрвећа на којем се лети секу лиснате гране и садевају у стог, лисник' Никшић (Ђоковић);

лисѣѡбѣр m. 'количина горе за један лисник (Laubschober) као нека просечна мера': Купио је 30 рѡлѡ (дан орања ралом) ора̀нициѣ, 20 кѡсѡ (колико косац може дневно укосити) ливаде и 15 лисѣѡберѡ горе (колико се за дан косиrom може насећи горе за

---

¹⁰⁸ Уп. § III 3.8 *bor-.

¹⁰⁹ У PCA стандардизован акценат *зѡрбѡра*.

¹¹⁰ У PCA стандардизован акценат *зборбѣруша*.

лисник) Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица); 'део листопадне шуме у личном власништву који се користи за сечу листа, са тог подручја може се саденути један лисник величине 25 – 30 бремена листа': Ќн ìмā шүму од педесѐт листòбѐрā Бањани (Којић); *лисѝобѐр* м. 'где се бере лист' Стара ЦГ (Пешикан); *лисѝобѐр* м. 'простор на којем се може скресати и саденути лисник од 20 до 100 бремена' Кривошија (Суботић)

- *лисѝобѐрѝѝ, -ѝм* имрф. 'чинити погодним за брање листа (о дрвету)' Стара ЦГ (Пешикан)
- *оробѐрац* м. 'играч у колу који изванредно лепо игра' Тимок (Динић)
- *оробѐрка* f. 'жена ороберац' Тимок (Динић)
- *сучкобѐр* м. 'скупљач сувих гранчица' Владичин Хан (Златановић I)
  - *сучкобѐрач* м. 'скупљач суварака': Деда-Виѝлип дьнѝс сучкобѐрач у Љиљаѝиште Тимок (Кожељац)
  - *сучкобѐраѝица* f. 'скупљачица суварака': На Прѐслап срѐто двѐ сучкобѐраѝице Тимок (Кожељац)
  - *сучкобѐрка* f. 'скупљачица сувих гранчица': Баба је бѝла сучкобѐрка, сабѝраше сүчке поред Морāву Владичин Хан (Златановић I)
- *Травобѐр* м. 'хр. пр. Свети Јован Биљобѐр (7. јула)': Родѝла сам се на Травобѐр Тимок (Кожељац); израз: *Свѝѝи Јовāн Травобѐр* м. 'верски празник Ивањдан, 7. јула по новом календару' Каменица код Ниша (Јовановић В.)
  - *ѝравобѐрац* м. 'травар': И јā сам травобѐрац Тимок (Кожељац)

- **травобѣрка** f. 'бѣрачица лековитог бѣља' Тимок (Кожељац)
  - **тѣрешњобѣр** m. 'млад, несташан човек којем је слатко забрањено воће' Златибор (Миловановић)
  - **бѣрилажа** m./f. 'онај који скупља и преноси лажи': Таквог бѣрилаже нема други град Никшић (Токовић); *Бѣрилажа* презиме (РСА)
  - **Бѣрислав** m. ЛИ (РСА), стѣрп. **Бѣриславъ** око 1220. (Даничић)
  - **Бѣрислава** f. ЛИ (РСА)
- Код двотематских именица с основом *ber- у другом делу забележене су следеће основе у првом делу: *биљ-*, *благ-*, *брез-*, *брз-*, *бух-*, *ваш-*, *вѣшк*, *вѣшљ-*, *вин-*, *виш-*, *грозд-*, *гројз-*¹¹¹, *дрв-*, *зл-*, *збор-*, *јајч-*, *клас-*, *клејѣв-*, *крушк-*, *лисѣ-*, *ор-*, *сучк-*, *трав-* и *тѣрешњ-*.

Нултим суфиксом су изведене следеће двотематске именице с основом *бер-* у другом делу: *nomina agentis* *биљобѣр*, *благобѣр*, *класобѣр*, *клејѣвобѣр* и *сучкобѣр*¹¹²; *nomina loci* *вишобѣр* и *лисѣобѣр*¹¹³; *nomen instrumenti* *крушкобѣр*; именице за означавање времена (бѣрбе винограда, грожђа): *винобѣр*¹¹⁴, *гроздобѣр*, *гројзибѣр*, *гројзобѣр*; назив празника *Травобѣр*; *бухобѣр*, *вѣшљобѣр*¹¹⁵, *зобѣр* m./f.¹¹⁶ и *тѣрешњобѣр*.

¹¹¹ За облик *гројзе* в. Ивић 2001: 152.

¹¹² *Сучк-* < *сучка* 'суварак' (Кожељац).

¹¹³ Код Белостенца *лисѣобѣр* је *nomen agentis* 'човек који бѣре лишће' (RJA).

¹¹⁴ Код Јамбрешића *винобѣр* је *nomen agentis* 'онај који бѣре виноград' (RJA).

¹¹⁵ *Вѣшљ-* < *вѣшља* 'вашљивко' (Динић).

¹¹⁶ Лексема *зобѣр* с првим делом придевске основе *зл-*, има две варијанте, једну са *i*-основом *бер-*, а другу са *o*-основом *бер-* у другом делу.

Од лексеме *биљобер* изведене су секундарне изведенице *биљобера*, *биљобере*, *биљоберка*, *биљоберница*, *биљоберски*, *биљоберство*, *биљоберче*, *биљоберска* (adj. f.). Nomen agentis *биљобера* изводи се моционим суфиксом *-а*. Nomen agentis *биљобере* изводи се помоћу суфикса *-е*. Nomen agentis *биљоберка* изводи се помоћу моционог суфикса *-ка* < **-ъка*. Nomen loci *биљоберница* изводи се помоћу сложеног суфикса (Vaillant 4: 349–350; Клајн 2003: 162–164). Придев *биљоберски* настао је помоћу суфикса *-ск(и)* < **-ъскъ*. Именица *биљоберство* настала је помоћу суфикса *-ство* < **-ъstvo* (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185–189). Nomen agentis *биљоберче* изводи се помоћу деминутивног суфикса *-че* < **-ъко* + *-е* (Skok 1: 301 s.v. *-че*, Клајн 2003: 203–205). Од основе *брз-* (и варијанте *брез-*) у првом делу и *бер-* у другом, изведене су лексеме *брзоберина* и *брзоберина* помоћу суфикса *-ина* < **-ина*. Од лексеме *вѣшкобер* изведена је именица *вѣшкоберник* (са варијантом *вашкоберник*) помоћу суфикса *-ник* < **-ъникъ*. Од лексеме *винобер* изведене су именце: *винобера* суфиксом *-а*, *винобере* суфиксом *-е* и *виноберје* цсл. суфиксом *-је* (Клајн 2003: 84). Од лексема *гројзибер* и *гројзобер* изведени су придеви *гројзиберски* и *гројзоберска* помоћу суфикса *-ск(и)* < **-ъскъ*. Од основе *дрв-* у првом делу и *бер-* у другом, изводи се nomen loci *дрвоберина* помоћу суфикса *-ина* < **-ина*. Од лексеме *злобер* изведена је именица *злоберица* помоћу суфикса *-ица* < **-ица*. Лексеме *зборбера* и *зборберуша* имају првом делу основу *збор-*, а у другом *бер-* изведену суфиксима *-а* и *-уша*. Обе основе своде се на пие. **bher-* и у превојном су односу. Именица *јајчобера* изведена је од основе *јајч-* (< *јајц-е*) у првом делу и *бер-* у другом помоћу

суфикса *-a*. Nomen agentis *класоберка* изводи се моционим суфиксом *-ка* < *-ъка* од лексеме *класобер*. Глагол *лѣсѣоберѣи* изведен је суфиксом *-и(ѣ)* < **-iti* од основе *лѣсѣобер-*. Nomina agentis *ороберац* и *ороберка* имају у првом делу основу *ор-*, а у другом делу основу *бер-* са суфиксима *-ац* < **-ьсь* и *-ка* < **-ъка*. Од лексеме *сучкобер* изводи се nomen agentis *сучкоберка* помоћу моционог суфикса *-ка* < **-ъка*, а помоћу суфикса *-ач* < **-аць* nomen agentis *сучкоберач*, од којег се пак изводи nomen agentis *сучкоберачица* помоћу суфикса *-ица* < **-ica*. Од основе *ѣравобер-* изводе се nomina agentis *ѣравоберац* и *ѣравоберка* помоћу суфикса *-ац* < **-ьсь* и *-ка* < **-ъка*.

Од основе *бер-* у првом делу изводи се nomen agentis *берилажа*, који у другом делу има основу *лаж-*. Лично име *Берислав* (*Берислава* f.) изводи се од основе *бер-* у првом делу и *слав-* (< *слава*) у другом (в. § II 3.2.)¹¹⁷.

Поред значења која се односе на сакупљање плодова и летине у овој групи лексема постоје и значења која се односе уопште на сакупљање или концентрацију нечега на једном месту (< *бер-*) – *ваши* (*вашкоберник*), *лоше жито* (*злобер*), *разговори* (*зборбера*), *лажи* (*берилажа*) итд.

---

¹¹⁷ В. ЕРСЈ 3: 166–167 s.v. Берислав.

3. Континуанте поствербалне основе **bor-* псл. глагола **berǫ*, **bьrati*

1. бор¹¹⁸

● *бѣр* м. 'удубљење са напоредним испупчењем, дугуљастог облика, на некој површини (на кожи човека или животиње, на кори, тканини и др.)' (РСА)¹¹⁹

► буг. дијал. *бор* 'набор на одећи' (РБЕ), стчеш. *bor* 'скуп, збор' (Gebauer), струс. *боръ* 'дажбина' (СРЯ XI–XVII вв.), рус. дијал. coll. *бор* 'набори на одећи' (СРНГ), укр. дијал. *бир*, *біру/бѣру* 'дажбина' (Грінченко)

▼ псл. **borъ* (ЭССЯ 2: 218 s.v. **borъ* II)

■ Значењу 'набор на тканини' одговарају буг. *бор* 'id.' и рус. дијал. *бор* 'id.'. Значење 'дажбина' из других словенских језика одговара срп. *бир* 'дажбина манастиру; феудална дажбина'.

---

¹¹⁸ Више о поствербалима с основом **bor-* глагола **berǫ*, **bьrati* у српском језику в. Степановић 2015а.

¹¹⁹ Поред наведеног значења ЭССЯ наводи и *бѣр* 'удубљење у красу' из РСА (2: 218, s.v. **borъ* II). Ипак вероватније *бѣр*; *бѣрина* 'веће удубљење у красу, шире и плиће од јаме'; augm. *бѣрчина*, дем. *бѣрчић* (РСА) < *оборина* 'облик земљишта, отислина' < *оборити* (Лома 2000: 608).

2. *јѷ-

избор

• *избор* т. 'избор': По избору бољи од бољега (Вук 1818; Вук); 'одабирање, бирање', 'оно из чега се може бирати, асортиман', 'оно што је изабрано као најбоље, најкарактеристичније и сл.', 'бирање људи путем гласања у разне органе власти и представничка тела'; изрази: *ѷо избор*, *ѷо избору* 'најбољи, изврстан', *неѷосредни* ~ (обично рл.) 'избор при коме бирач непосредно бира за посланика или каквог другог представника жељено лице', *ѷо своме избору* 'по своме нахођењу, по својој вољи', *ѷосредни* ~ (обично рл.) 'избор при коме бирач бира делегата који бира непосредно посланика или каквог другог представника', *ѷајни* ~ 'гласање путем куглице, гласачког листића и сл. (тако да бирачева воља остаје непозната)' (РСА); 'дело којим се избира', 'скуп онога што је изабрано, најбоље' (РЈА); 'бирање', рл. 'бирање народних посланика' Ускоци (Станић); *избѷр* т. Стара ЦГ (Пешикан)

• *ѷоизбор* adv. (у атрибутој служби, у полусложеницама) 'понајбољи, понајврснији' (РМС)

• *избѷран, -рна, -рно* (одр. *ѷзбѷрнѷ, -ѷ -ѷ*) само одр. 'који је у вези са изборима, који се односи на избор': ~ *агиѷација*, ~ *борба*, ~ *јединица*, ~ *ѷарола*, ~ *закон*, ~ *коѷар*, ~ *округ*, ~ *ѷроглас*, ~ *сисѷем*, ~ *сѷисак*, ~ *срез*, ~ *суд*, ~ *ѷраво*, ~ *ѷело* и сл., 'који се бира', 'чије постојање почива на начелу изборности', 'изврстан,

првокласан', 'истакнут, угледан', 'који пробира, који је избирач'; изрази: *изборни суд, изборно право* (РСА); 'избран, изабран (који је најбољи, најизврснији)', 'који припада избору, који постаје избором (у политичком смислу)' (РЈА)

- *изборник* m. 'онај који има право да бира гласањем, бирач, гласач', 'онај који је изабран да бира кога, делегат неке организације, колектива и сл.', истор. 'наследни кнез који је учествовао у бирању цара у доба феудализма', у атрибутској служби, уз именице мушког рода 'који обавља службу изборника, наследног кнеза који је учествовао у бирању цара у доба феудализма' (РСА); од XVII века 'избирач' (РЈА)

- *изборница* f. бот. 'мушки струк конопље, *Cannabis sativa*' (РСА); *изборница* f. 'конопља белојка, бере се пре 'семенице' и нема семе': *Изборницу прво беремо, а семеницу кад сазрѣ Лазаревац (Реметић I); 'белојка, Cannabis sativa' Срем, Ужице* (РЈА)

- *изборнички, -а, -о* 'који се односи на изборнике, бирачки, изборни' (РСА)

- *изборништво* n. 'бирачко тело, бирачи' (РСА)

- *изборно* adv. 'избрано, изабрано (најбоље, најизврсније)' (РЈА)

- *изборности, -ости* f. 'принцип да се појединци бирају (а не постављају) у представничке или руководеће органе одн. у неке функције; статус онога који је тако изабран' (РСА); *изборности* s. acc. f. 'особина онога који је изабран или онога што је изборно', '(у политичком смислу) особина или право по којему ко може бити изабран' (РЈА)

- *изборњача* f. 'квалитетна кудеља од које се прави платно за кошуље, постељину и сл.' Ловра (РСГВ)
- *избориѝ, -а, -о* 'који представља добар избор, пробран', 'изврстан, одличан' (РСА)
- *изборка* f. бот. 'мушки струк конопље, *Cannabis sativa*' (РСА)
- ▼ псл. *јъзборъ – поствербал од глагола *јъзбърати (ЭССЯ 9:17–18)
- стсл. *изборъ* 'ἐκλογή, electio' (ЭССЯ 9:17), мак. *избор* 'право или могућност за избирање, опција, алтернатива', 'чин избирања; изабрано лице или предмет', 'збир (лица или предмета итд.) из којег може да се избира; асортиман' (РМЈ) слн. *izbor* 'одлучивање, одлука за нешто, обично најбоље, најподесније, у већој количини ствари исте врсте', 'количина, квалитет ствари исте врсте, у којима је се могуће одлучити; избор', 'оно што је изабрано' (SSKJ), спољ. *Izbor* ЛИ (ЭССЯ 9:17), струс., рус. цсл. *изборъ* 'избор' (ЭССЯ 9:17), рус. дијал. *избор* 'сакупљање' (СРНГ)
- Од поствербала *избор* настале су следеће именице: *поизбор* и *изборка*; придев *изборан* (са секундарним изведеницама *изборник*, *изборница*, → *изборнички*, → *изборништво*, *изборно*, *изборност*, *изборњача*).

Поизбор је једина именица настала префиксацијом од поствербала *избор* помоћу префикса *по-* < **ро-* (ESSJ 1: 186–189; Клајн 2002: 187). Фитоним *изборка* настао је помоћу префикса *-ка* < **-ъка* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Nomen agentis *изборник* изводи се помоћу суфикса *-ик* < **-икъ* (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86). Фитоним *изборница* настао је помоћу *-ица* < **-ика* (Vaillant 4:

344–346; Клајн 2003: 113–119). Именица *изборносѝ* настала је помоћу суфикса *-осѝ* < **-ostь* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Именица *изборњача* настала је помоћу суфикса *-јача*¹²⁰ (Клајн 2003: 64–66). Придев *изборнички* је настао помоћу суфикса *-ск(и)* < **-ьsk(ь)* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303) од лексеме *изборник*. Именица *изборнишѝво* је настала помоћу суфикса *-сѝво* < **-ьstvo* (Vaillant 4: 404–405) од лексеме *изборник*.

С обзиром на простирање континуаната псл. **jьzborъ* пре свега на словенском југу и делимично истоку, то је псл. дијалектизам. То је условљено дистрибуцијом јужнословенског префикса **jьz-* наспрам севернословенског префикса **y-* (ESSJ 1: 80 s.v. *jьz*).

Семантика поствербала *избор* и његових изведеница је компактна и односи се на 'бирање' > 'квалитет'.

3. *па-

набор

● *на́бор* т. 'набор (на кошуљи)' (Вук 1818; Вук); обично рл. 'пресавијена тканина, бора начињена при изради одеће', 'превој, прегиб, бора која се слободно формира на одећи', 'врста ушивеног украсног набора на народној ношњи', 'бора, бразда на кожи (лица)', 'уопште испупчење, кожаста бора на телу или на унутарњим

---

¹²⁰ Варијанта суфикса *-ача*.

органима', анат. 'извијена, браздаста бора, вијуга на површини мозга', 'кожна бора, листић између срчане коморе и преткоморе, при ушћу артерија, срчани залистак', 'мали талас, мрешка на воденој површини', геол. 'дугуљасто испупчење с напоредним удубљењем настало набирањем слојева Земљине коре; уопште таласасто испупчење у земљишту' (РСА); 'слој, гомила', 'жуљ' Ускоци (Станић)'; бора на телу' Васојевићи (Боричић); *набор* s.асс. т. 'мрска, нпр. на кошуљи'; израз: *млетѝ на* ~ 'чешће престајати млети и чекати док се вода опет не сакупи' Хрв. (RJA); *набор* т. 'генерација, вршњак': Сас башту ти смо једн набор Пирот (Златковић)

- *наборак, -борка* т. 'набор': Кошуља није била набрана, јер су боре и наборке измислиле шваље (РСА)

- *наборан, -рна, -рно* adj. геол. 'који се простире у наборима, веначни; прекривен наборима', песн. заст. 'који има наборе, набран (о одећи)' (РСА)

- *наборница* f. 'врста набраног овратника', 'у народним ношњама црна набрана сукња', 'покретни део за заклањање лица на предњој страни шлема који су носили витезови у средњем веку' (РСА)

- *наборњак* т. 'врста набраног овратника', анат. 'трбушна марамица', 'зуб кутњак' (РСА)

- *наборасѝ, -а, -о* adj. 'у мањој мери наборан, помало набран' (РСА)

- *наборина* f. 'набрана платнена тканина у женској народној ношњи' Меркушевац, околина Загреба, Речица код Карловца, 'набор, бора на кожи' (РСА)

- *набориѝ, -а, -о* adj. 'који има наборе, набран, наборан' (РСА)

- *наборийѡсѣи, -осѣи* f. 'особина, својство онога што је наборито, набрано, набораност, набраност' (РСА)
- *наборић/наборић* m. dem. од *набор* (РСА)
- *наборицѣ* adv. 'с наборима, набрано, наборано' (РСА)
- *наборичасѣи, -а, -о* adj. 'помало набран; набран' (РСА)
- *наборскѣи, -а, -о* adj. 'који се односи на набор, на наборе (о веначним планинама)' (РСА)
- *наборуша* f. зоол. обично у изр. *америчка* ~ 'торбар са љускавим, дугим репом, *Didelphus virginiana*, опосум', *суринамска* ~ 'врста наборуше, *Didephus dorsigera*' (РСА)
  - *наборушин, -а, -о* adj. 'који се односи на наборушу' (РСА)
- мак. *набор* 'набор' (ТРМЈ), буг. *набор* 'набор' (БТР), слн. *nabòr* 'регрутација' (SSKJ), чеш. *nábor* 'регрутација' (PSJČ), слч. *nábor* 'акција придобијања људи ради нарочитог циља' (SSJ), пољ. *nabiór*¹²¹ 'прилив' (ККН), рус. *набóр* 'прибор, комплет' (БТСРЯ), укр. *набiр, -бóру*¹²² 'регрутација' (СУМ), блр. *набóр* 'прибор' (ТСБМ)
- ▼ псл. *naborъ – поствербал од глагола *nabъrati (ЭССЯ 21: 214)
- Од основе *набор-* настале су следеће именице: *наборак, наборина, наборић* и *наборуша* (са секундарном изведеницом *наборушин*); придеви: *наборан* (са секундарним изведеницама *наборница* и *наборњак*), *наборасѣи, наборийѣи* (са

¹²¹ Уп. *nabór* 'регрутација' < рус. (l.c.)

¹²² Уп. укр. *двiр|дворá, нiч|ночi* итд. (Stieber 1989: 53).

секундарном изведеницом *наборий̄ос̄ӣ*), *наборичас̄ӣ* и *наборски*; и прилог: *наборице*.

Лексема *наборак* настала је помоћу суфикса *-ак* < *-ѡкъ (Vaillant 4: 301–303; Клајн 2003: 25–26). Именица *наборина* настала је помоћу суфикса *-ина* < *-ina (Vaillant 4: 355–357; Клајн 2003: 101–102). Деминутив *наборић* настао је помоћу суфикса *-ић* (Клајн 2003: 108–110). Именица *наборуша* настала је помоћу суфикса *-уша* < *-иѡа. (Vaillant 4: 675; Клајн 2003: 198–199). Секундарна изведеница присвојни придев *наборушин* настао је помоћу суфикса *-ин* < *-инь (Vaillant 4: 441–442; Клајн 2003: 288–290). Придев *наборан*¹²³ настао је помоћу суфикса *-(а)н* < *-ьнъ (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–260). Секундарна изведеница *наборњак* настала је помоћу суфикса *-јак*¹²⁴ < (Клајн 2003: 30–33). Секундарна изведеница *наборница* настала је помоћу суфикса *-ица* < *-ica (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Придев *наборас̄ӣ* настао је помоћу суфикса *-ас̄ӣ* < *-астъ (Vaillant 4: 466–467; Клајн 2003: 273–274). Придев *наборӣӣ* настао је помоћу суфикса *-ӣӣ* < *-итъ (Vaillant 4: 468–469; Клајн 2003: 290). Секундарна изведеница *наборий̄ос̄ӣ* настала је од придева *наборӣӣ* помоћу суфикса *-ос̄ӣ* < *-остъ (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Придев *наборичас̄ӣ* настао је помоћу сложеног суфикса *-ичас̄ӣ* (Клајн 2003: 275). Придев *наборски* настао је помоћу суфикса *-ск(и)* < *-ьск(ъ) (Vaillant 4: 448–449; Клајн

---

¹²³ Уп. партицип пасива *наб̄ор̄ан* од глагола *наб̄ор̄ати се*.

¹²⁴ Варијанта суфикса *-ак* (l.c.).

2003: 297–303). Прилог *наборице* настао је помоћу суфикса *-ицѐ < -ица + -ѐ* (Клајн 2003: 375; Skok 1: 705 s.v. *-їса¹*).

Семантика лексема изведених од основе *набор-* компактна је и односи се на 'наборе, боре, набирање'.

4. *orz-

разбор

• *ра́збор* m. *израз: без разбора* 'без разлике' (Вук); 'способност логички мислити, просуђивати, схватати стварност; разборитост, разложност, разум'; *изрази: без разбора* 'без разлике, без изузимања' (PMS); 'умна бистрина, памет, интелигенција', 'разазнавање, распознавање', 'разумевање' Ускоци (Станић); *разбо́р* m. 'разум': 'Имаш ли ти разбо́р у главу? Тимок (Кожељац); 'разум, памет': Од њѐга ни збор ни разбо́р Пирот (Живковић); *израз: нѐма ни о́ра ни разбо́ра* 'никако га не можеш уразумити' Пирот (Златковић V), од XVI века (RJA)

• *разбора* f. 'мрежица од црева' Пригорје (RJA)¹²⁵

• *ра́зборан, -рна, -рно* 'разбориѝ' (PMS)

• *нера́зборан/нѐразбо́ран, -рна, -рно* 'неразборит' (PSA);

нера́зборан, -рна, -рно 'неразборит, неразуман' Тимок (Кожељац);

'неразуман, с ким се не може споразумети' Пирот (Живковић);

---

¹²⁵ Уп. *обир* m. 'масно ткиво које повезује црева' (Кожељац)

- *ра̀збо̀рнѝк* т. необ. 'онај који је разборит, мудар' (РМС)
- *нѐра̀збо̀рнѝк/нѐра̀збо̀рнѝк* т. 'онај који је неразборан, тврдоглав, који не прихвата савете и сл.' Врање (РСА)
- *ра̀збо̀рно* adv. 'на разборит начин, мудро, трезвено, разумно' (РМС)
- *нѐра̀збо̀рно/нѐра̀збо̀рно* adv. 'неразборито' (РСА)
- *ра̀збо̀рнѝсѝ, -осѝи* f. 'особина онога што је разборито, разложност, мудрост, разум' (РМС)
- *ра̀збо̀риѝ, -а, -о* 'разборит (човек)', 'широк (о одећи)': Ко ти реза борну сукњу? | у појасу сабориту, | у скутови разбориту? (Вук 1818; Вук); 'који се у својим поступцима руководи захтевима разбора, разуман, трезвен, мудар, разложен', 'широк, простран' (РМС); *ра̀збо̀риѝ, -а, -о* 'који има разбора (способност мишљења), разуман, мудар, паметан': Наша је стрина била искусна и ра̀збо̀рита жена, знала се борит за своју дицу бачки Буњевци (Sekulić); 'разборит' Слав. Подравина (Sekereš); *разбо̀риѝ, -а, -о* 'трезвен, разуман, мудар, интелегентан' Васојевићи (Боричић); *разбо̀риѝ, -а, -о* 'разуман': Деца́ им млого ра̀збо̀рита Црна Трава (Стојановић); *разбо̀риѝ, -а, -о* s.асс. 'разуман, трезвен, мудар, паметан' Ново Милошево (РСГВ)
- *нѐра̀збо̀риѝ/нѐра̀збо̀риѝ, -а, -о* 'који се у својим поступцима не руководи захтевима разбора, разума, који не поступа трезвено, неразуман, умно ограничен, будаласт; својствен таквој особи, који одаје такву особу', 'учињен, изведен и сл. без довољно размишљања, непромишљен, неразложен', 'својеглав, тврдоглав' Врање, покр. „нејасан, неразумљив, неразговетан“ (РСА); *нѐра̀збо̀риѝ, -а, -о* 'неразуман, тврдоглав, који не

мења став упркос чињеницама’: Неразборити човѐци, не мѐж се за ништа договѐриш с њи Пирот (Златковић); ’неразуман, тврдоглав’: Млого-е неразборит, свѐ си вучѐ на своју шију Црна Трава (Стојановић)

• *р̀азбориѝо* adv. ’на разборит начин, мудро, трезвено, разумно’ (РМС);
adv. ’добро умешено тесто’: Р̀азборито, с̀ам ш̀обоће Мачва (Лазић I);
р̀азбориѝо adv. ’на разборит начин, разумно’: Гавро је на оптужбе одговарао р̀азборито и смирено бачки Буњевци (Sekulić); *разб̀ориѝо* adv. ’јасно, на свом месту, нормално’: Ни едно што-е река̀л неѐ му разб̀орито Црна Трава (Стојановић)

• *нер̀азбориѝо/нер̀азбориѝо* adv. ’без разбора, без довољно размишљања, неразумно, непромишљено; лакомислено, брзоплето’, ’без смисла, бесмислено, неразумно’ (РСА)

• *р̀азбориѝѝсѝ, -осѝи* f. ’разборитост’ (Вук); ’особина онога што је разборито, разложност, мудрост, разум’ (РМС); *разбориѝосѝ* f. ’особина онога који је разборит, мудрост, разум’ Ново Милошево (РСГВ)

• *нер̀азбориѝѝсѝ/нер̀азбориѝѝсѝ, -осѝи* f. ’особина онога који је неразборит, онога што је неразборито, неразумност, непромишљеност; лакомисленост’, ’неразборит, непромишљен поступак’ (РСА)

• *р̀азб̀рсѝво* n. ’особина онога што је разборито, разложност, мудрост, разум’ (РМС)

● *ра̀зборац, -о̀рца* т. 'брашно просушено при ватри у тави, да цицвара буде сипка и крупичава' Лика (RJA)¹²⁶

● *неразбо̀рац, -рца* т. 'у игри речи, онај који је неразборан, неразборит, неразумник': Трторац неразборац НПосл Банат (РСА)

● *неразборлѝк* т. 'неразумност, неразложност, неурачунљивост': С *неразборлѝк* се не мо̀ж далѝк стѝгне Тимок (Кожељац); 'неразумевање, неспоразум, неразумност' Пирот (Живковић)

● *неразбо̀рљив, -а, -о* 'тврдоглав, неразуман': Такву̀ *неразбо̀рљиву* и распу̀штену децу нисам̀ нѝгде вѝдела: ма̀ти цео̀ дан̀ вѝче на њѝ, па нѝшта Црна Река (Марковић I)

► мак. *разбор* 'разбор' (PMJ), буг. *разбо̀р* 'анализа' (БТР), слн. *razbòr* 'анализа' (SSKJ), чеш. *rozbor* 'анализа' (SSJČ), слч. *rozbor* 'анализа' (SSJ), пољ. *rozbióř* 'анализа' (SJP), рус. *разбо̀р* 'анализа' (БТСРЯ), укр. *розби́р, -бо́ру* 'анализа' (СУМ), блр. *разбо̀р* 'анализа' (БРС)

▼ псл. *orzborъ – поствербал од глагола *orzbъrati (ЭССЯ 32: 257–259)

■ Од основе *разбор-* настале су именице *разбора, разборсѝво, разборац* (са секундарном изведеницом *неразборац*) и *неразборлѝк*; придеви *разборан* (са секундарним изведеницама *неразборан, разборник, → неразборник, разборно, → неразборно, → разборносѝ*), *разбориѝ* (са секундарним изведеницама *неразбориѝ, разбориѝо, неразбориѝо, разбориѝосѝ, неразбориѝосѝ*) и *неразборљив*.

---

¹²⁶ Уп. *разабраѝи* 'нарасти при печењу (о хлебу)' (РМС)

Именица *разбора* је настала помоћу суфикса *-а*. Именица *разборсѝво* настала је помоћу суфикса *-сѝво* < **-bstvo* (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185–189). Именица *разборац* настала је помоћу *-ац* < **-ьсѝ* (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54), а *неразборац* њеном префиксацијом помоћу префикса *не-*. Апстрактна именица *неразборљк* настала је префиксално-суфиксалном творбом помоћу префикса *не-* и суфикса *-љк* турског порекла (Клајн 2003: 152–154; Skok 2: 328 s.v. *-luk²*).

Придев *разборан* настао је помоћу суфикса *-(а)н* < **-ьпѝ* (Клајн 2003: 257–266; Vaillant 4: 451–454). Секундарна изведеница *разборно* настала је помоћу прилошког суфикса *-о*, а *неразборно* њеном префиксацијом помоћу префикса *не-*. Секундарна изведеница *неразборан* настала је помоћу префикса *не-*, а *разборносѝ* помоћу суфикса *-осѝ* < **-ostь* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Именица *разборник* настала је помоћу суфикса *-ик* < **-икѝ* (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86), а *неразборник* њеном префиксацијом помоћу префикса *не-*.

Придев *разбориѝ* настао је помоћу суфикса *-иѝ* < **-итѝ* (Vaillant 4: 468–469; Клајн 2003: 290). Секундарна изведеница *разбориѝосѝ* настала је помоћу суфикса *-осѝ* < **-ostь*. Придев *неразборљив* настао је префиксално-суфиксалном творбом помоћу префикса *не-* и суфикса *-љив* < **-ьливѝ* (Vaillant 4: 475–481; Клајн 2003: 281–286).

Семантика поствербала *разбор* и изведених лексема односи се пре свега на 'разум; мисаону перцепцију'.

5. *отъ-

одбор

- *òдбор* m. 'лепо основана пређа која се у навијању пред цепцима одбира' (Вук); 'група изабраних или наименованих лица која представља орган власти или званично тело при каквом удружењу, организацији, странци и сл. са одређеним задужењима и правима у обављању каквих функција, послова и др.', заст. 'издвајање из неке множине (према одређеним мерилима), одабирање, бирање; одлучивање између различитих могућности, избор', 'најбољи примерци стоке за приплод који се селекционишу ради даљег размножавања; семе (биљака) одабрано за сетву', 'део на ткачком разбоју који обезбеђује правилно распоређивање жица основе да се при ткању не замрсе или не укрсте', 'ограђени простор, тор, обор (за стоку)' (РСА), 'скуп људи које други одаберу да врше какав посао' Шулек, , '5–6 ока лепог грождја остављеног за себе при задружној берби' (RJA)
- *òдборац, -òрца* m. заст. 'члан одбора' (РСА); 'посебно спремљен обед за некога': Није та чоек никад сијо за трпезу са осталијем, но су му вазда спремали одборац Пива (Гаговић); 'специјално, одлично јело': Њему се ùвијек òстаља òдборац Ускоци (Станић); *òдборац, -рца* m. 'одабрано јело; уважавање, пажња, привилегија': ... а и зна јој се одборац кад би што лијепо имали у кући Никшић (Ђоковић)
- *òдборац* adv. 'посебно, особито, нарочито; бирајући, бирано' (РСА)
- *одбòрāи, -āиша* m. заст. 'члан одбора' (РСА)
- *òдбòркиња* f. заст. 'жена одборник' (РСА)

• *òdbòrnī, -ā, -ō* заст. 'који се односи на одбор, који је у вези с одбором, који потиче од одбора', 'који се истиче својим квалитетима, посебан, одабран' (РСА)

• *òdbòrnīk* т. 'члан одбора', 'одабраник, изабраник' (РСА); 'члан одбора' (РЈА); 'онај који заступа народ код власти': Пáнтīm да је у нáшем сèлу бй'ò òdbòrnīk у рáту кум Стèвāн Сáвић Поткозарје (Далмација); 'онај који је од грађана изабран да у општинској скупштини штити интересе оних који су га изабрали и да се бори за унапређивање друштвеног развита уопште' Ускоци (Станић); *òdbòrник* т. 'изабрани или именовани представник неког колектива, установе опуномоћен да изврши неку мисију, изасланик' Пачир (РСГВ); *òdbòrник* т. 'изабрани или именовани представник неког колектива, установе опуномоћен да изврши неку мисију, изасланик' Иланца (РСГВ); 'одборник': Имáл'и смо òdbòрнице дòбре — Òни нам би вй'кáл'и: мй òdbòрнице мòрамо се упй'шемо у кол'ектйв, вй немòте сев. Метохија (Букумирић)

• *òdbòrниковайи, -кујѐм* impf. 'вршити дужност одборника, радити у каквом одбору' (РСА)

• *òdbòrничкй, -ā, -ō* 'који се односи на одборнике, који је у вези с одборницима, који припада одборницима' (РСА)

• *òdbòrnīшйво* п. 'вршење дужности одборника, одборничка делатност', coll. 'чланови одбора, одборници, одбор' (РСА)

• *òdbòrница* f. 'жена одборник', бот. 'мушки струк конопље, Cannabis sativa' (РСА)

- *одбóрњача* f. бот. 'мушки струк конопље, *Cannabis sativa*' Ужице (РСА)
- *òдборов, -а, -о* 'који припада одбору, који се односи на одбор' (РСА)
- *òдборова̀ии, -рујѐм* impf. 'вршити дужност одборника, радити у каквом одбору' (РСА)
- *òдборскѝ, -а̀, -о̀* 'који се односи на одбор, који је у вези с одбором, који потиче од одбора' (РСА)
- *òдборски* adv. нераспр. 'онако како то чини одбор, на начин својствен одбору' (РСА)
- *òдборс̀иво* n. заст. 'вршење дужности одборника, одборничка делатност' (РСА)
- *одбòрција* m. заст. 'члан одбора' (РСА)
- ▶ мак. *одбор* 'група изабраних или именованих лица која представља неки орган власти или правно тело са одређеним задужењима' (ТРМЈ), буг. *отбòр* 'изабран најбољи део из велике количине људи или сличних ствари' (РБЕ), слн. 'група људи изабрана или именована за вршење одређених задатака' (SSKJ), чеш. *odbor* 'организацијско одељење установе; секција' (SSJČ), слч. *odbor* 'веће одељење установе, секција' (SSJ), пољ. *odbiòr* 'примање' (SJP), рус. *отбóр* 'одабирање' (БТСРЯ), укр. *відб́ір, -бóру* 'одабир' (СУМ), блр. *адбóр* 'одабирање' (ТСБМ)
- ▼ псл. *отъборъ – поствербал од глагола *отъбрати (ЭССЯ 36: 153–154)
- Од основе *одбор-* настале су следеће именице: *одборац*¹²⁷, *одбораш*, *одборкиња*, *одборс̀иво* и *одборција*; придеви *одборни* (са секундарним изведеницама

---

¹²⁷ Такође у прилошкој функцији.

одборник, → *одборниковай̑и*, → *одборнички*, → *одборниши̑во*, *одборница* и *одборњача*), *одборов* и *одборски*¹²⁸ и глагол *одборовай̑и*.

Именица *одборац* настала је помоћу суфикса *-ац* < *-ьсѣ (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54). Именица *одбораиш* настала је помоћу суфикса *-аиш* < *-аѣь (Vaillant 4: 666–667; Клајн 2003: 68–70). Именица *одборкиња* настала је помоћу моционог суфикса *-киња* < *-к-унји (Vaillant 4: 385–387; Клајн 2003: 105–107). Nomen actionis *одборси̑во* изводи се помоћу суфикса *-си̑во* < *-ьство (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185–189). Именица *одборџија* настала је помоћу суфикса *-џија* турског порекла (Skok 1: 474 s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207).

Придев одређеног вида *одборни* настао је помоћу суфикса *-(а)н(и)* < *-ьнѣ (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266;). Секундарна изведеница *одборник* настала је помоћу суфикса *-ик* < *-икѣ (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86). Од лексеме *одборник* изведена је именица *одборниши̑во* помоћу суфикса *-си̑во* < *-ьство (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185–189), придев *одборнички* помоћу суфикса *-ск(и)* < *-ьскѣ (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303) и глагол *одборниковай̑и* помоћу суфикса *-ова(и̑и)* < *-овати (Vaillant 3: 347–350; SP 1: 48; Клајн 2003: 349–350). Именица *одборница* настала је помоћу моционог суфикса *-ица* < *-ица (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Именица *одборњача* настала је помоћу суфикса *-јача* (Клајн 2003: 64–66). Присвоји придев *одборов* настао је помоћу суфикса *-ов* < *-овѣ (Vaillant 4: 437–439; Клајн 2003:

---

¹²⁸ Такође у прилошкој функцији.

295–297). Придев *одборски* настао је помоћу суфикса *-ск(u) < *-bšk(b)* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303).

Једини глагол изведен директно од поствербала *одбор* јесте *одбороваџи*, помоћу суфикса *-ова(џи) < *-ovati*.

Семанантика поствербала *одбор* и изведене групе лексема односи се на 'бирање' > 'групу људу (са одређеном функцијом)'

6. *per-

пребор

● *џребор* т. 'врста ткања' (Вук; РЈА; РМС); *џребор* т. 'преборачко сукно': Одџела су шџили саџми, џмџ је з-џтџ нџки пребор Лазаревац (Реметић I); *џребџр* т. 'набор, бора'; изрази: *на џребџр* 'начин ткања поџава који се огледа у издвајању једног броја жица основе испред брда и нити и преткавању пунијом потком при чему се добијају, као шаре, разни геометријски или геометризирани мотиви' Тимок (Динић)

● *џребџрак* т. 'набор, бора' Тимок (Динић)

● *џреборачки, -а, -о* 'који је прибран (о тканини и тканим и шивеним стварима)': Имали смо преборачке џџлиме. Зваџо се преборачко тџџво. Тџџ се шарџно. Направи се даџица, па се пребере џснова: јџдна дџле, јџдна гџр. Дџџе шарџно, дџџе џкршџено. Лазаревац (Реметић I)

- *̄ребора̀нац, -ница* м. 'врста народног веза' (РМС)
- *̄ребора̀рка* ф. 'набор, бора': Напраила пребора̀ће, напред на кошуљу Тимок (Динић); 'сукња са наборима (фалтама), исфалтана сукња' Тимок (Кожељац); *̄ребора̀рка* ф. 'набор, фалта': Однесо да ми сашие сукњу на преборке, да се и ја ко̀лко-то̀лко модирам, израз: *на ̄реборке* 'на фалте, на наборе': Тџ се носиле сукње на преборке, па и ја сашием одну Црна Трава (Стојановић); *̄ребора̀рка* акц.? ф. 'набор, фалта': Вутара сва на преборке Власотинце (грађа ЕРСЈ)

- *̄ребора̀рчица* ф. дем. од *̄реборка*: Белимо платно у корито, туримо га у пепел, зберемо га на преборчице, па с пирајку млатимо све такој докле се не збере от-крај до крај Црна Трава (Стојановић)

- *̄ребора̀рни, -а, -о* adj. 'који се односи на пребор' (РМС)
- *̄реборски* adv. 'као у пребору, на начин пребора', изр. ~ *̄ика̄и* (Вук; РМС)
- ▶ стпољ. *przebor* 'избор' (SP XVI w); рус. *перебор* 'звучи произведени пребирањем; музички звуци који се брзо смењују' (БТСРЯ), укр. *перебір, -ору* 'остатак, вишак' (ЕСУМ 1: 248 s.v. *брати*), блр. *перабор* 'вишак' (ТСБМ)

▼ псл. **perborъ* – поствербал од глагола **perbrati*

- Од поствербала *̄ребор* настале су следеће именице: *̄реборак* (са секундарном изведеницом *̄реборачки*), *̄реборанац* и *̄реборка* (са секундарном изведеницом *̄реборчица*); придев *̄реборни* и прилог *̄реборски*.

Резултатив *̄реборак* настао је помоћу суфикса *-(a)к < *-ъкъ* (Vaillant 4: 301–304; Клајн 2003: 25–27). Секундарна изведеница *̄реборачки* настала је помоћу суфикса *-ск(и) < *-ъск(ъ)* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303;).

Именица *ѡреборанац* настала је помоћу сложеног суфикса *-ан(а)ц*, највероватније изведена од трпног придева¹²⁹ (Клајн 2003: 57). Резултатив *ѡреборка* настао је помоћу суфикса *-ка* < **-ѡка* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Секундарна изведеница *ѡреборчица* настала је помоћу деминутивног суфикса *-ица* < **-ика* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119).

Придев одређеног вида *ѡреборни* настао је помоћу суфикса *-(а)н(и)* < **-ѡнѡ* (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266).

Прилог *ѡреборски* настао је помоћу суфикса *-ски* < **-ѡскѡ*.

Семантика поствербала пребор и изведених лексема односи се на 'набор, бору, набирање' > 'начин ткања'.

7. *pri-

прибор

• *ѡриѡбор* т. 'скуп направа које служе за одређену сврху: *бријаћи* ~, *зидарски* ~, ~ за *јело*, *ловачки* ~, *навигациони* ~', мед. 'скуп органа који имају одређену функцију, систем: *живчани* ~, ~ за *дисање*, *цревни* ~, ~ за *излучивање*' (РМС); т. 'рибарски прибор': Узео си весло, прибор и ланац и ту сео Сремски Карловци — Имали смо чамце који носу осам, десет људи и сав прибор... То је апатински чамац такозвани Перлез – Нови Сад (РСГВ); 'средства потребна да се нешто уради'

---

¹²⁹ Није забележен глагол **ѡребораѡи* (< *бораѡи*). Уп. *ѡребранац*, *ѡодеранац*, *ѡроѡтеранац* и сл. (Николић 2000).

Ускоци (Станић); израз: *бријаћи њрибор* 'прибор за бријање': Тури ми у торбицу и бријаћи прибор Црна Трава (Стојановић); *њрибор* s.асс. т. 'оно што чему припада' Поповић (RJA)

● *њриборка* 'врста шарене вунене футарке (прегаче)': Иди ми чьском донеси онуј моју нову приборку Лесковац (Митровић)

► мак. *њрибор* 'прибор' (PMJ), буг. *прибор* 'прибор (за јело)' (БТР), слн. *pribor* 'прибор (за јело)' (SSKJ), чеш. *přibor* 'прибор (за јело)' (SSJČ), слч. *pribor* 'прибор (за јело)' (SSJ), пољ. *przybór* 'надолажење (воде)' (SJP), рус. *прибор* 'апарат' (БТСРЯ), блр. *прыбор* 'прибор' (ТСБМ)

▼ псл. **priborъ* – поствербал од глагола **pribъrati*

■ Од поствербала *њрибор* само је именица *њриборка* изведена помоћу суфикса *-ка* < **-ъка* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135).

Лексема *њрибор* је русизам који је у значењу 'скуп направа које служе за одређену сврху' преузет и у осталим словенским језицима, најчешће директно из руског (RJA; РБЕ; SSJČ; Спој: 597 s.v. *pribor*¹³⁰ итд.). Лексема *њриборка* задржала је семантику глагола *њрибраљи* 'наместити тесно једно уз друго'¹³¹.

---

¹³⁰ У словеначки посредством чешког (I.c.).

¹³¹ Уп. *њрибере* 'притегнути одећу уз себе' (Динић).

8. *сѣ-

8.1. збор

• *збѣр* м. 'говор, разговор': Збор зборила господа Ришћанска | Збор збориле младе Земункиње | Збор збориле, па су говориле (Вук 1818; Вук); *збѣр/збѣр, збѣра* м. 'већа група људи (или бића којима се приписују људске особине) скупљених на једном месту', 'састанак већег броја људи ради договора, дискусије; већи скуп људи на коме се држе политички, пропагандни и сл. говори', 'тело од више чланова које решава одређена питања и доноси одлуке, савет, веће', (обично са одговарајућим атрибутима) 'скуп лица која припадају истом друштвеном слоју, истом или сродном занимању и сл., колектив (колегијум, ред, кор и др.)', 'састанак народа око цркве (обично о црквеној слави), црквени сабор', 'скуп певача који изводе музичке композиције, хор; хорска композиција', 'музички састав, ансамбл, дружина (певачи и оркестар, или сам оркестар', заст. 'збирка, зборник; попис, кодекс (закона и сл.)', 'група села која имају једну цркву', заст. 'назив за већу, здружену војну јединицу, војну формацију', 'сазивање, окупљање (у војсци одн. у организацијама које подражавају војни живот, дисциплину', 'команда, сигнал за долазак на одређено место и постројавање (у војсци и сл. организацијама)', 'сајам, вашар', 'говор, разговор, зборење, начин говора, наречје, језик'; изрази: *збор збориши* 'разговарати, договарати се, саветовати се, већати; држати говор, говорити на скупу', *зборм и швором* 'речју и делом, са пуним залагањем,

свесрдно; у потпуности, сасвим', *нема збора, не може биџи збора* 'нема сумње, свакако, дакако', *нема џу збора, нема другог збора* 'нема другог избора, нема колебања, друкчије не може бити', *нема о џоми, од џога ни збора; ни збора ни говора* 'не долази у обзир, не може се ни мислити на то', у *збору* 'сви заједно, сложно, у један глас' (РСА); *збѝр* т. 'састанак, скуп, множина људи (девојака, муза, вила)', 'састанак или скуп народа код цркве или манастира ради црквене славе или у кући ради какве породичне славе; сајам, вашар', 'састанак, скуп становника једне области, града, села, насеља који се састаје на позив било да саслуша какву важну вест, било да донесе какву одлуку', 'сви људи једног или више племена', 'о анђелима и свецима који по учењу цркве окружују Бога на небу', 'скуп састанак представника једног сталежа, народа или пуномоћника више држава ради већања и решавања заједничких послова, под вођством владара или једнога од њих као председника, државни сабор', 'скуп, скупштина црквених представника који већају и одлучују о верско-црквеним питањима', 'друштво, заједница или скуп особа које су између себе везане истим знањем, послом, занимањем и сл. (као учитељи, судије и сл.)' Шулек, 'зборно место, скупштина (синагога) јеврејских верника, јеврејски храм, јеврејска школа', 'скуп богова; скуп апостола или ученика Исусових; скуп попова и пророка; скуп кардинала, бискупа и каноника; скуп редовника и калуђера', 'чета, мноштво војника, војска' Шулек, 'скуп чега неживог', 'састанак појединаца ради договора', 'бир, приход, доходак, оно што је сабрано', 'радња која се на збору или скупу чини, зборење, говор, разговор' Вук, 'договор' (РЈА); *збѝр, збѝра* т. 'народни скуп, сабор' Ново

Милошево (РСГВ); 'окупљање, скупљање народа': Највећи збор у Кнеж-пољу бунднѣ у Милића гају — Ајмо сѹтра на збор у Бѣрин гај у Жуљевцу Поткозарје (Далмација); 'скупљање; скуп', 'говор, разговор, прича': Нѣмā ни збѡра — Е какав ти је та збор ударило ти у уста! — О вљерāма, бѡгу и свѣцима збѡра није — Преврнуо збор — Мѡру и збору никад на крај — Збор зборила господа ришћанскā — Зађенуше збор о старим временима и јунацима — Црн ти збор и разговор! Ускоци (Станић); *збор* т. 'говор, разговор': Неки се збор ноћас пред кућу чуо Прошћење (Вујичић); 'говорење, зборење': Не ваља ти онакви збор ништа, други пут се припази што пред ким збориш! Загарач (Ћупићи); 'говор', 'моћ говора': Врнујо му се, мало, збор и каза је што му је било Спич (Поповић/Петровић); *збор, збѡра* т. 'разговор, говор': Зато није збор — Збор ли је то? Косово (Елезовић I); *збор* т. 'скуп, састанак мештана ради неког договора': На збор су доодили само мѡжи Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'реч, мудра реч, говор, начун изражавања': Њѣму си је текѡв збор, '(озбиљан) разговор': Имала сам збор сас њѣга и ѹбаво се разбрамо, 'скуп сељана који доноси важне одлуке': Има збор, расправљамо за комасацијату, шаљ. 'скуп жена у кући или на путу које уз преслицу или уз плетиво расправљају о разним стварима': На путат збор жѣне, предѹ, плетѹ, смејѹ се, дирају кој прѡјде; израз: *збор збира* 'сакупљати гомилу око себе': йбава женā збор збира Пирот (Златковић); 'говор, разговор, говорење': Млѡго си галатљива у збор, засрами се од нас стари! — Ја с тебе нѣмам збор, увредила си ме и нећу с тебе зборим! Јабланица (Жугић); 'говор': Млѡго збор, голѣм панађур — У вас да дођем, збор да зборим; збор да зборим с твојом мајком, с твојом мајком и са оцем, 'разговор': Нѣма ништо од рабѡту, ама па си дође збор Лесковац (Митровић); 'говор,

разговор': Дóјди вечерáске кудè мéне на збóр, ће дóјде и Драгиња — Отишáл на збóр бирáча Црна Трава (Стојановић); 'говор', 'разговор': Заузéсмо се у збóр за Вету Ђор Некину што отури́ла мужа Призрен (Чемерикић); **зб'ор** т. 'племенски скуп као облик народне самоуправе': На Г'оге је б'ио зб'ор св'ијен К'у́ча̄н, 'говор, реч': М'ога̄ си бес тога̄ зб'ора; израз: *н'ѐма̄ зб'ора* 'ни говора, не долази у обзир' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *збор* с.асс. т. 'збор' Свиница (Томић I); 'разговор' Пирот (Златковић III); 'састанак сељака ради договора око нечега; раније је биров (викар) са брда звао: „Чујете ли, бреее! Сваћи домачин да дóјде на збóрно мéстооо!“; људи су долазили, договарали се и поштовали договор; недкад било' Лужница (Манић); 'реч, говор': Човек учи човека сас збор, а мечку сас стап Н'Посл Врање (Симоновић)

- **нèзбор** т. 'одсуство разговора, неговорење, незборење' Кучи (РСА); израз: (бити) у *нèзбор* (са неким) „не говорити са неким (због свађе, заваде)“: (Ј)èсте л'и ви у нèзбор збок онè земље?! Зета (Башановић-Чечовић); 'одсуство комуникације због свађе': Ёво нèкол'ико свè у нèзбор — Ка̀ко ће кад је са секр̀вом у нèзбор сев. Метохија (Букумирић); **нèзбор** т. 'неговорење (кад ко не говори с неким)': Од незбора нема горег збора — Завлада́ла је незнанија и незбор Пива (Гаговић); 'ћутање, тишина' Ускоци (Станић); 'неговор, ћутање' Никшић (Ђоковић); **незбòр** т. 'неговорење, свађа': У незбòр су òни òдáмно, не мòгy се оч'има виђет Загарач (Ћупићи); 'прекид комуникације с неким, неговорење' Спич (Поповић/Петровић); **незб'ор** т.

’прекид комуникације као последица свађе’: Нем’б га сл’учајно задијев’ат, у
незб’ор сѹ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина)

● **зб’оран, -рна, -рно** ’који много или лепо говори, причљив, говорљив, речит’
(РСА); ’који припада збору, који се тиче збора, скупа, скупни, скупштински,
заједнички’, ’који се тиче места где се скупљају људи’, ’оран да збори (о човеку)’;
изрази: *зборна црква* ’црква која припада свештеничком (каноничком) збору,
капитулу који чине бискупово веће и имају у цркви своје нарочито место’ (РЈА);
зб’орнѝ, -а, -о ’који се односи на збор’; израз: *зборна главица* ’место где се сељаци
збирају’: Вино пију млади Црногорци | Насред Чева на зборну главицу ЦГ (Вук); ’који
се односи на збор, који служи за окупљање, као збориште, састајалиште и сл.’, вој.
’који се односи на разне видове окупљања у војсци: на сазивање и заједничке
вежбе војника, на командовање неком већом формацијом, на смештање предмета
војне употребе и др.’, ’који се односи на збор, хорски, скупни; који се односи на
балетски кор, ансамбл, групни’, ’одлучен, донет на неком збору, већу и сл.,
колективни’, ’који представља свеукупност неких појединачних предмета,
података, појава, општи, свеобухватни, сумарни’, ’заједнички, измешан, стопљен’,
’који се односи на збор, говорни, разговорни; разговетан, правилан (о говору)’;
изрази: ~ *црква* ’саборна, столна црква, црква која припада свештеничком збору
(која служи за више насеља или главна у граду)’, ~ *суд* ’суд који одлучује у већу, у
колегијуму’ (РСА); ’који служи за окупљање, скупљање: ~ *главица*’ Ускоци
(Станић); ’који је за сакупљање, окупљање, збороване’: Нама је зборни дом у
Опретине Никшић (Ђоковић)

- **збѳрно** adv. 'на збору, у већу, у име збора, одлуком збора, већа, у хору, заједнички' (РСА)
- **збѳрник** m. 'књига изабраних или скупљених, најчешће књижевних или научних написа, беседа, поука, докумената и др., обично састављених у наставне или научне сврхе, збирка, антологија, хрестоматија', 'књига издата у част или у спомен каквог истакнутог научника или књижевника, у којој су његови изабрани списи или расправе у вези с његовим радом или његовом струком уопште', 'назив за књиге повременог или периодичног издања у којима се објављују студије и чланци из одређене научне или књижевне области, подаци и извори потребни у некој научној области и сл.', 'назив за стару, обичну рукописну књигу у којој су сабрана дела из старе књижевности: животописи, историјски записи, закони, црквени прописи, поучни или забавни списи и др.', 'књига одн. више књига у којима су штампани закони и други правни прописи, законик', 'књига која садржи скупљене и уређене законске и друге прописе или уопште упутства и податке чије је познавање потребно за вршење какве службе, приручник', 'богослужбена књига која садржи молитве за празнике преко године, као и неке друге молитве, црквене песме, делове псалтира, извод из типика и др.', 'књига одабраних молитава којом се служе верници, молитвеник', 'помоћна књига у двојном књиговодству, чијим се вођењем постиже већа прегледност у главној књизи и лакша контрола књижења у тзв. првобележници', 'главни свадбени колач, окићен разним цвећем, око кога

се ‘збира’ свадба и на који се стављају дарови у новцу за младу’ (РСА); ‘члан, учесник збора (нарочито црквенога)’, ‘учитељ, научитељ у богословским училиштима’, ‘збирка’, ‘молитвеник’, шаљ. ‘онај који много збори’: торник (уторак) – зборник, много збори Бољевац (РЈА); **збòрнѝк, -ѝка** заст. ‘онај који збори, говори; онај који уме добро да говори, вешт говорник или причалац, говорција’, ‘учесник збора, скупа’, шаљ. име за уторак (РСА); **зборнѝк** т. ‘свадебни хлеб украшен шарама од теста, јабукама, цвећем, станиолом и сл.’: Комати од збòрнѝк давају се на момци и девојке да би се и они оженили и удалѝ скòро Црна Река (Марковић I)

- **збòрничкѝ, -ѝ, -ò** ‘који се односи на зборник, зборнике, који има карактер зборника и сл.’, ‘који се односи на збòрницу, на оне који иступају по зборницама’ (РСА)

- **збòрница** т. ‘онај који збори, говори; онај који уме добро да говори, вешт говорник или причалац, говорција’ (РСА); **збòрница/збòрница** f. ‘јавна просторија у којој се људи састају ради разговора или забаве, просторија у којој се одржавају политички и др. зборови’, ‘просторија у којој се држе предавања, већања, научна расправљања и сл.’, необ. ‘приватна соба за примање’, ‘место уопште на коме се држи збор, збориште’ ЦГ, ‘просторија у школској згради у којој наставници проводе време између часова, свршавају административне послове, одржавају седнице и др., наставничка канцеларија’, ‘просторија у манастирском конаку у којој се монаси баве преко дана кад нису заузети’, истор. ‘дом у јеврејској општини у Палестини

где се народ у одређено време скупљао на молитву и поучавао у познавању закона; синагога, јеврејска богомоља', нераспр. 'уздигнуто место у цркви са кога се држе проповеди, предикаоница, проповедаоница', заст. „скупштина, дом, парламент“, *збóрница* 'жена која добро зна зборити, причати' ЦГ, рl. бот. 'врста украсне биљке, даниноћ, *Viola tricolor*' (РСА); *збóрница* f. 'место или просторија где се одржавају зборови или састанци ради решавања заједничких послова' Шулек, Поповић, Ивековић, 'скупштина верника код старих Јевреја, јеврејска школа, јеврејски суд', 'врста биљке, даниноћ, *Viola tricolor*' Поповић (RJA)

- *збóрничкѝ* 'који се односи на збóрницу, на оне који иступају по зборницама' (РСА)
- *збòрња̋к, -а̋ка* m. 'врста свадбеног колача', заст. 'члан певачког збора, хорски певач' (РСА); *збòрња̋к, -а* m. 'врста свадбеног колача', заст. 'члан певачког збора, хорски певач' (РСА); *збòрња̋к* m. 'обредни, свадбени хлеб који окићен стоји на столу испред младенаца за време свечаног ручка' Тимок (Динић);
- *збóрњача* f. 'место одређено за одржавање зборова, већа; место на којем се одржава какав скуп' Херц. (РСА)
- *збòр̄ар/збòр̄ар, -а̄ра/-а* m. 'онај који иде на збор (црквени), онај који присуствује збору, црквеном сабору' (РСА); *збòр̄ар, -а̄ра* m. 'онај који је на збору (црквеној слави)' Хрв. (RJA)
- *збор̄ар̄ӣӣи, збòр̄ар̄ӣм* impf. 'посећивати црквене зборове, саборе' (РСА)

- *збор̀арица/зб̀орарица* f. 'она која посећује црквене зборове, саборе'
(РСА)
- *зб̀ор̄арн̄ӣ, -ā, -ō* 'који се односи на збораре и на црквене зборове, саборски' (РСА)
- *зб̀ор̄арск̄ӣ, -ā, -ō* 'који се односи на збораре и на црквене зборове, саборски' (РСА)
- *збор̀аруша* f. 'она која посећује црквене зборове, саборе' Банија (РСА)
- *зб̀ор̄ач, -āча* m. 'учесник збора, скупа' (РСА)
  - *зб̀ор̄ачк̄ӣ, -ā, -ō* 'који се односи на збораче, на зборове, саборе, зборарски', 'који се носи о зборовима, саборима; свечани, стајаћи (о оделу)' (РСА)
- *зб̀ор̄ација* m. 'онај који збори, говори; онај који уме добро да говори, вешт говорник или причалац, говорција' (РСА); 'говорник' Спич (Поповић/Петровић), 'причалица' Спич (Поповић/Петровић)
  - *зборан̀ција* m. 'онај који води збор или реч на збору, састанку људи': Јер на раме главе нема, зорна главо, а без главе збора није, зборан̀цијо! Црмница (RJA)
- *зб̀ораиш, -āиша* m. 'учесник збора, скупа' (РСА)
  - *збор̄аишӣӣ, зб̀ор̄аиш̄ӣм* impf. 'зборовати' (РСА)
- *збор̀ика̄ӣӣ, збор̀ика̄м/зб̀орич̄е̄м* impf. у дем. значењу 'зборити; ћаскати, брбљати' (РСА)

- *зборикало* m. 'онај који брбља, ћаска; онај који је сувише говорљив, брбљивац' (РСА)
- *зборисаџи, -ишџм* impf. 'зборовати' (РСА)
- *збористџ(а)* m. 'члан певачког збора, хорски певач' (РСА)
  - *збористџица* f. 'чланица певачког збора, хорска певачица' (РСА)
  - *збористџкиња* f. 'чланица певачког збора, хорска певачица' (РСА)
- *збориџ, -а, -о* 'чест, збијен (обично о грозду)' Срем (РСА); *збориџ/збориџи, -а, -о* 'говорљив, речит, зборан' (РСА)
- *збориџи, -џм* impf. 'беседити, говорити': Добро збори краљу Мијаило (Вук 1818; Вук); 'скупљати у збор, скуп', 'говорити у збору, у скупу, разговарати с киме, уопште беседити'; ~ *се* 'разговарати се, договарати се' (РЈА); *збориџи, -џм* impf. 'изговарати речи, обраћати се некоме речима, причати; износити неко мишљење, тврдити, изјављивати, излагати', 'разговарати, расправљати, општити (говором), ословљавати се, одржавати нормалне односе', 'чинити прекоре, опомињати', 'проносити о некоме гласове, говоркати', 'држати говор, проповедати, беседити', 'служити, читати (молитву, службу, мису)', 'служити се одн. моћи се служити неким одређеним језиком, дијалектом и сл.', 'садржавати податке, имати одређену садржину, гласити', 'долазити до изражаја, обелодањивати се, показивати се; служити као доказ нечега, сведочити'; ~ *се* необ. 'разговарати се, говорити једно с другим'; изрази: *збор* ~ 'разговарати, договарати се, саветовати се, већати; држати говор, говорити на скупу', *ниџи (ниџи, ни) збори, ниџи (ниџи, ни) ромори, говори* 'стално ћути, не изјашњава се; замукао (замукла и сл.), остао без гласа'; *ако је*

зборено, није створено 'не треба оно о чему се говори сматрати као свршену, остварену чињеницу' НПОсл Вук, *збори љраво, сједи ђе ти драго* 'важно је говорити истину, све остало је споредно' Вук, *ком је зло, и горе му се збори* 'после једног зла, обично долази и друго' Вук, *мање збори, више љвори* 'вредност има рад, а не говор' ЦГ, *не гледај иио љој љвори, него слушај иио збори* 'веруј ономе што проповедају свештеници (по дужности), али се не угледај на њихове поступке који се често не слажу с речима' Вук (РСА); 'говорити, разговарати': Шта тó збориш, пòбогу? — Нећемо више ò томé зборити — Вујадине, лијепо збори, нè причај свашта! Поткозарје (Далмација); 'бити у добрим односима': Ми зборимо са свијема, а òни нè зборé, 'говорити, причати, разговарати': Шта збориш бòгати, Пётре! — Јеси ли чòо шта су зборили? — Чуеш ли шта ја зборим, маи'о једна?! — Сад је срамòта зборити кò што су наши стари зборили — Шта тó збори Сéка? Ускоци (Станић); *збориши, -им* impf. 'говорити' Ново Милошево (РСГВ); *збориш, -им* impf. 'говорити, причати, саветовати' Васојевићи (Боричић); impf. 'одржавати нормалне, пријатељске односе, општити (говором)': Он је вèликā пòгāн, ни с ким у сèло не збори Васојевићи (Стијовић); *збориш, зборим* impf. 'говорити': Зборила ми је мајка да не слушам свакòга, нò ја не послушах, пā ёво овакò прòђòх Загарач (Ћупићи); 'говорити' Спич (Поповић/Петровић); *збориш/збориш, зборим* impf. 'говорити': Н'умé да збори, још је мичак — Што не знаш, немò да збориш — Немòј млòго да збориш — За добрòга сваки збори — Са њòм да збори — У свају смо, не зборимо — Зборила ми је стрина Мирјана за тебе — Људи што зборе — Петпут су зборили Косово (Елезовић); *збориш, -им* impf. 'саопштавати неке мисли или осећања, говорити': Кат палàко, вел'и ви н умéте да

зборите — Збори ти, збори сам — Опет збору да ору — Зборил'и су ми доста, ал' не ктѣдо да пристанем, 'разговарати, комуницирати': Ако збори и ја зборим, [а]ко не збори баш ме брига сев. Метохија (Букумирић); 'говорити': Збори јаче, брѣ Мрче (Радић I); 'говорити' Копаоник (Радић); *збор'иш*, *зб'орим* impf. 'говорити, договарати се': Ми смо пр'ије још збор'или да мрц'а не дворим'о на к'ућу нѣ у цркву — М'арко онѣ сл'ушā, сл'ушā и не зб'орим'ишта; израз: *збори не збори* 'узалудно говорити': Збори не збори — њему не пом'агā Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *збориш* 'зборити, разговарати' Сваница (Томић I); *збори* 3. sg. impf. 'разговарати': С њу више не зборим, 'говорити': Зборила сам ти квѣ да пр'иш, ти ме неси сл'ушāла, сѣг квѣ да ти работим?; ~ *се* 'говорити': Само се у воденицу двапут збори (изр.); изрази: *ја му зборим*, *он њрди* 'не марити за придику' Црна Трава (Стојановић); *зборим* impf. 'говорити, причати': Зборим ти, ћерко за твоје добрѣ — Ти убаво збориш, ал нема кој да те сл'уша, 'разговарати': Несам зборила с моју сестру две године, за имање, 'забављати се (о девојци и младићу)': Ја с мојега Баге несам млого зборила ко сѣг девојке и момци што се водив по годину-две па ништа, кратко време, оћеш ли ме Бранке, оћу те Баге, и ја побегнем за њега кр[з] сливњак чā Перин Јабланица (Жугић); 'говорити': Збори, збори, тјко крпче, како мене срце горѣ — Не умем ни да зборим које трѣба — Стāни с коњā да зборимо, дал си жѣњет ил нежѣњет Лесковац (Митровић); [*зборѣш*/збориш (*се*)] *зборим (се)* 'говорити (се)': Ама немам кому да зборим — Ћерке збори, снаје приговара НПосл — Паре зборив, а уста спрдав НПосл — Ми за вѣка, зборимо, а вѣк у трло НПосл — Криво (да) сѣди(мо), прāво (да) збори(мо) НПосл — Да не збори за дѣвет годѣне: Годиницу својему драгану НП — Не зна да збори, а може свакога да научи (књига) НЗаг

— Двапу̀т се збори са̀л у воденицу НПосл, 'ускиснути (о јелу)': Па̀суљ не мо̀же да се једе: почѐја да збо̀ри, Призрен (Чемерикић); *зборим* s.асс. 'говорити, причати': Чујеш ли ме, бе, што ти зборим Врање (Симоновић)

- *зборѐјећи* 'говорећи, разговарајући': Зборѐјећи по пут зачѐс стигна̀мо на пазар Врање (Златановић I)

- *збо̀рење* п. 'посредовање приликом склапања брака, наводацисање', гл. им. од *збориѝи* (*се*) (РСА); *збо̀рење* п. глаг. им. од *збориѝи* 'држање збора; говорење, бесеђење' (РЈА); *зборѐње* п. глаг. им. од *зборим*: С њум више нема зборѐње, млого се подголемила ккко̀ беше у Немачко — Нема, ћерко више зборѐње с њега, ел се узимајте, ел прекићајте! Јабланица (Жугић); 'говорење': Не пома̀га ни зборѐње ни молѐње — Доклѐ смо овдѐ, од нас има да буде само празно зборѐње Лесковац (Митровић); глаг. им. од *збори* 'говорење, придика': Мене би о[т]-то̀лко зборѐње глава̀ заболела, а он ништа не а̀је — Не пома̀га ни зборѐње, ич не слу̀ша Црна Трава (Стојановић), глаг. им. од [*зборейѝи*] Призрен (Чемерикић)

- *ззбо̀рим* рф. 'почети, започети говорити, проговорити': Чим ззбо̀рим он ми одма̀ пиши у̀ста, ћу га обр̀укам ја, он млого па̀метан, 'разговором скренути, одвратити нечију пажњу, заговорити': Ти гу ззбо̀ри, да има̀м времѐ ис ко̀вчаг да изв̀учем но̀ве цо̀лке!; ~ *се* 'почети, започети разговарати': Тамн се с комшику ззборимо, а њо̀јни наиду̀јев из њиве, 'почети забављати се, излазити с неким': Она̀ се ззборила с њега, с̀мо се крѝје њо̀јни да гу не видив Јабланица (Жугић); 'почети разговарати': Има случа̀јева да се девојка одма не обрекне,

чим се „зазбóри“, него се мало причека Лесковац (Митровић); ’почети разговарати; задржати се дуже у разговору’: Одáмна се нéсмо видéли, па се зазборíмо како жéне на задúшницу Прешево (Златановић I)

• *занèзборй̑и, -й̑м* рф. „посвађати се, заћутати, прекинути општење“ Никшић (Ђоковић); *занезборй̑и, -òрй̑м* рф. ’посвађати се и прекинути општење’: Занезборй̑о је са снахòм ёо двā мљèсèца, а òна свè провā нèће ли га нāвyћ да проговòри, нèшто сè дати наљyтй̑о на њy Загарач (Ћупићи)

• *љейозбòрй̑и, -й̑м* имрф. ’обмањивати лепим речима’: Умијè òна лй̑епо да лъепозбòри, јòш кад би тākò мй̑слила и рāдй̑ила, нè би је бй̑ло бòлè y свијет Загарач (Ћупићи)¹³²

• *назборй̑и се, -й̑м се* рф. ’наговорити се’ Вук (РЈА); *назбòрий̑и се, -им се* рф. ’назборити се’: Сам ти се назборй̑ила и кāзāла — Вāла ти се дāнас назборй̑ бāж дòста, што одāвно нéсам такò сев. Метохија (Букумирић); *назбòри се* 3. sg. рф. ’наразговарати се, испричати се’: Назборй̑мо се убавāчке у абулāнту, чекаèћи куде дòктура Црна Трава (Стојановић); *назбòрим* рф. ’напричати (обично саветујући, подучавајући)’: Не мога ти ја тèбе назбòрим, ти тој што знаш тèраш, āко сyм викала да се мањyјеш о[д] тој што знаш!; ~ *се* ’наразговарати се, напричати се’ Јабланица (Жугић)

---

¹³² Уп. *љейòречй̑и* ’говорити о некоме или о нечему лепо’ Никшић (Ђоковић).

- *озбориѝи, ѓзборѝм* рф. 'рећи о некоме нешто ружно, оклеветати' Врање (РСА); *озборѝѝ, озборѝрим* рф. 'оговорити': Озборѝће гу јутре овâ, онаâ, па... Косово (Елезовић II)
- *озборáвѝи, -ѓрáвѝм* имрф. 'оговарати, клеветати' Вучитрн (РСА); *озборáвѝѝ, озборáвам* имрф. 'оговарати': Озборáвау ме — Осудáвау ме и озборáвау Косово (Елезовић II); *озборава* s.асс. 'оговарати': Воли да ме озборава Скорица (Ђокић)
- *озборѝвѝи, -ѓрујѝм* имрф. 'оговарати, клеветати' (РСА)
- *ѝозборѝѝи, -им* рф. 'прозборити' (РЈА); *ѝозборѝѝѝ, ѝозборѝрим* рф. 'мало разговарати': Сѓдосмо лѝчка да позборѝримо — ѐди лѝчка да позборѝримо Косово (Елезовић II); *ѝозборѝри* 3. sg. рф. 'разговарати извесно време': Позборѝримо мáлко на клáданац, па си отѓмо Црна Трава (Стојановић); *ѝозборѝрим* рф. 'провести извесно краће време у разговору, поразговарати': Дођи, Брáнке да сѓднемо на клупу да позборѝримо, па ће ѝдемо обѓ[д] да спраљамо! Јабланица (Жугић); 'поразговарати': Срѓтоше се тáмо дѓле, тамо дѓле на поља̀ни, постојáше, позборѝше Лесковац (Митровић)
- *ѝрѓзборѝѝи, -ѝм* рф. 'престати зборити': Ѐ тѓ се јѓднѓм прѓзборѝ Ускоци (Станић); *ѝрѓзборѝрим* рф. 'почети говорити, проговорити': Моѓѓ дете ѓе рáно прѓзборѝило, 'почети поново говорити с неким, обновити комуникацију с неким': С ѓум за тѓја рѓчи неђу прѓзборѝрим за живѓт Јабланица (Жугић)
- *ѝрѓзборѝѝи, ѝрѓзборѝрим* рф. 'проговорити, рећи, казати', 'казати, рећи своје мишљење, изјаснити се за кога, за шта', 'почети говорити', фиг.

’почети се јављати’ (PMS); ’проговорити, рећи, казати’ Драгачево (Ђукановић); *ѿрозбòриѿи, ѿрозборим* рф. ’рећи, изустити’ Ново Милошево, ’поразговарати’ Бегеч (PCГВ); *ѿрозборѿѿи, -ѿм* рф. ’проговорити’ Ускоци (Станић); *ѿрозбòриѿи, -ѿм* рф. ’проговорити, рећи, казати; изнудити говорење, признање’ Васојевићи (Боричић); *ѿрозборѿѿи, -òриѿм* рф. ’проговорити; рећи’: Нијесам знāвā е ти је овѿ мālѿ прозборѿо, а знā сам е свè разумѿјē — Пуштите Мирѿну да и òна прозбòрѿи којѿ! Загарач (Ђупићи); *ѿрозбòри* 3. sg. рф. ’проговорити’: Ѐмам и јā нештò да ви прозбòрим — С ѿу нѿу никад да прозбòрим Црна Трава (Стојановић); *ѿрозбòрим* рф. ’почети говорити, проговорити’: Сви причāше, нагађаше, онај ѿигова жена ўста залепѿла, не прозбори тај вѿчер Јабланица (Жугић); ’проговорити’: Терзија не чекаја да чирак прозбòри — Стѿгне врѿме да си од срце прозбòриш с дете Лесковац (Митровић); ’проговорити’: Бѿше и он ту, ама ништо не прозбори Бујановац (Златановић)

- *ѿрозборѿјем* имрф. „проговарати“: У Турчи́на заглеђује, сас Турчи́на прозборѿје Лесковац (Митровић)
- *збòриѿѿѿе* п. ’просторија или место уопште одређено за разговоре, преговоре, договарање’ (РСА)
- *збòрило* п. ’просторија или место уопште одређено за разговоре, преговоре, договарање’ (РСА)
- *збòрионица/зборидница* f. ков. ’просторија за „зборење“, „за дискусију“ или сл.’ Белић (РСА)

• *збѡрѣишиѣ* п. 'место окупљања' (Вук 1818; Вук); *збѡрѣишиѣ/збѡрѣишиѣ* п. 'место одређено за одржавање зборова, већа; место на којем се одржава какав скуп', 'место предвиђено за окупљање војника или растурених војних јединица (приликом мобилизације, ради постројавања, примања каквог саопштења, поласка у какву акцију итд.)', 'место где војска борави, логориште; простор где се врше војне вежбе, вежбалиште', 'место где се састаје народ одн. извештан ред људи (или, по народном веровању, и нека митска бића) ради виђења, договора, обављања каквог посла, сабориште, састајалиште', 'место где се у већем броју налази окупљена нека животињска врста, налазиште, боравиште извесних животиња', 'место где се нешто сабира, прикупља, складиште, слагалиште, спремиште', 'састанак, скуп, збор, сабор'; изрази: *гимназијско* ~ 'просторија у школској згради у којој наставници проводе време између часова, свршавају административне послове, одржавају седнице и др., наставничка канцеларија', *ѡревојно* ~ вој. 'војно превијалиште, амбуланта у близини борбених линија' (РСА); *збѡрѣишиѣ* т. 'место окупљања': Збѡрѣиште Загѡрчѡнѡ је дѡго бѡо Петровѡч — Нѡшли су збѡрѣиште на ливѡду, оћѡрѡј их ѡтолѡн Загарѡч (Ћупићи); *зборишиѣ* s. acc. п. 'место где се збор састаје, где се људи сабирају; сам збор, састанак', 'место где се држи државни сабор; сам сабор', 'место где се држи црквени сабор; сам сабор', 'место где се састаје збор свештеника или калуђѡра; учесници таквог збора', 'зборно место или скупштина код старих Јевреја, јеврејски суд, школа, храм, синагога', 'приправни завод или школа за богослове у католичкој цркви, семениште, семинариј', 'место где се воде састају и здружују, саставци, ставе водене',

'звездано јато, сазвежђе' (RJA); 'место на коме се се одржавали племенски скупови' Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина)

● **збòр̄ӣшн̄ӣ, -ā, -ō** 'који се односи на збор, збориште' (РСА)

● **збòрка** f. 'жена која много збори, брбљивица' Херц. (РСА); **збòрка** f. 'разговор': Стар сам човèк, па мòгу да грèшим у збòрку кад ми дође̄в људи Ораовица (Златановић)

● **збòрка̄ӣи, -ā̄м** impf. (обично impers.) 'проносити гласове, зуцкати, поговарати о нечему; злурадо причати' (РСА); **зборка̄ӣи, -чeм/-кам** s.асс. impf. 'зборикати' (RJA)

● **збòр̄лӣја** m. 'онај који збори, говори; онај који уме добро да говори, вешт говорник или причалац, говорчија' ЦГ (РСА)

● **збòр̄љив, -а, -о** 'који много или лепо говори, причљив, говорљив, речит' (РСА); **збòр̄љив, -ӣва, -ӣво** 'који много говори': Боље (по)прдљива зе/но зборљива НПосл Призрен (Чемерикић); **зборљив, -а, -о** 'који много збори, говори, говорљив, причљив': Старèја ги ћèрка ћутљива, а малèја зборљива да гу нìкој не мòж насбòри Јабланица (Жугић); 'говорљив': Убаво је кьд си је човèк зборљив Лесковац (Митровић); **зборљив** adj. s.асс. 'причљив, говорљив': Зборљив човек писмо без печат НПосл Врање (Симоновић); 'о чему се може зборити, разговарати, расправљати, споран' (RJA)

● **зборљивка** f. 'зборна, причљива, говорљива женска особа': О[д] туј зборљивку не мòж да дође̄ж до реч Јабланица (Жугић)

● **зборљивко** m. 'зборна, причљива, говорљива мушка особа': Боље што је зборљивко, нèго да је тумр'ук па сьмо да ћути Јабланица (Жугић)

- *зборљивѡсѡи, -осѡи* f. 'особина онога који је зборљив' (РСА)
- *зборѡв, -а, -о* 'који се односи на збор (скупштину, сабор)' (РСА)
  - *зборѡвскѡи, -а, -о* 'који се односи на збор, зборове (који припада збору, који потиче од збора, донесен на збору итд.); који се односи на скупно певање, хорски' (РСА)
- *зборѡваѡи, зборѡјѡм* impf. 'држати збор, зборове; суделовати, учествовати на зборовима', 'учествовати на саборима, народним састанцима поводом црквене славе; излазити на саборе, скупове, игранке и сл.', 'вѡћати' (РСА); *зборѡвѡи/зборѡвѡи, зборѡјѡм* impf. 'учествовати, договарати се на збору': Оћете ли ви што радѡт ѡли ћете цѡо дѡн зборѡвѡт?! Загарач (Ћупићи); *зборѡје* 3. sg. impf. 'зборити, говорити, саветовати': Текѡ мојѡ бѡба зборѡјѡше — Зборѡвѡше ми да не ѡдем, ама јѡ не послушѡ, израз: *за њѡга се збор зборѡје* 'о њему се говори (да је добар, паметан, лош, опасан)': За њѡга се збор зборѡје; да не излѡзи пред свѡт Пирот (Златковић)
  - *зборѡвѡње/зборѡвѡње* п. глаг. им. од *зборѡваѡи*: Дѡста је, вѡлѡ, више тѡгѡ вѡшега зборѡвѡња, ниѡат те нѡмѡ дѡма Загарач (Ћупићи); *зборѡвање* п. глаг. им. од *зборѡваѡи* (РЈА)
  - *зборѡваѡи, -ѡрујѡм* pf. 'почети зборовати; одржати збор' (РМС)
- *зборѡскѡи / зборѡскѡи, -а, -о* 'који се односи на збор, зборове (који припада збору, који потиче од збора, донесен на збору итд.); који се односи на скупно певање, хорски' (РСА)

• **збѡрски/збѡрски** adv. 'на збору, у већу, у име збора, одлуком збора, већа, у хору, заједнички' (РСА)

• **збѡрција** m. 'онај који збори, говори; онај који уме добро да говори, вешт говорник или причалац, говорција', реј. 'учесник или организатор зборова (који сувише често иде на зборове, који сазива непотребне зборове и сл.)', 'члан некадашњег политичког сабора, великашког већа' (РСА); **збѡрција**, **-ѣ** m. 'говорник': Мало је у наше плѣме било збѡрција̄ ка што је био Милош Загарач (Ћупићи); **зборција** m. 'особа која лепо прича, приповедач': Он беше голѣм зборција, волѣла сам да га слушам Пирот (Златковић)

• **збѡрбѣра**¹³³ f. 'женска особа која слуша шта се говори па то препричава' Косово (Елезовић I; РЈА; РСА)¹³⁴

• **зборберуша** f. 'женска особа која слуша шта се говори па то препричава' Косово (Елезовић I; РЈА; РСА)¹³⁵

• **збѡровођа** m. 'онај који управља збором (хором или оркестром), онај који руководи извођењем неког музичког дела, хоровођа, диригент' (РСА)

► стсл. **сѡборъ** 'скуп', 'синод' (SSJ s.v. *brati, beretъ*), мак. *збор* 'реч' (ТРМЈ), буг. *сбор* 'састанак, скуп' (БТР), слн. *zbor* 'већа скупина људи' (SSKJ), чеш. *sbor* 'организован скуп људи' (SSJČ), *soubor* 'скуп' (SSJČ); слч. *sbor* 'група особа (обично организованих)' (SSJ), пол. *zbor* 'протестантска верска заједница' (SJP),

---

¹³³ Уп. § III 2.2.**ber-*.

¹³⁴ У РСА стандардизован акценат *збѡрбера*.

¹³⁵ У РСА стандардизован акценат *зборбѣруша*.

рус. *сбор* 'оно што је сакупљено' (БТСРЯ), укр. *збори* pl. 'састанак, скуп чланова неког колектива' (СУМ), блр. *збор* 'оно што је сакупљено' (ТСБМ), стсл. **зборъ** 'збориште', 'збирка' (ESJS), гр. дијал. ζβόρος 'κουβέντα, ομιλία' (Δούγα-Παπαδοπούλου, Τζιτζιλής 2006: 285), арум. ζμπόρ 'λόγος, ομιλία' (Νικολαΐδης; Έξαρχος 1986: 50), мегленорум. *zbor* 'vorbă' (Caridan)

▼ псл. *sъborъ – поствербал од глагола *sъbъrati (Vaillant 4: 45)

■ Од основе *збор-* настале су следеће именице: *незбор*, *зборар* (са секундарним изведеницама *зборариѝи*, *зборарица*, *зборарни*, *зборарски* и *збораруша*), *зборач* (са секундарном изведеницом *зборачки*), *зборација*¹³⁶ (са варијантом *зборанција*), *збораиш* (са секундарном изведеницом *збораишиѝи*), *зборисѝи(a)* (са секундарним изведеницама *зборисѝикиња*, *зборисѝикиња*), *зборишиѝе* (са секундарном изведеницом *зборишини*), *зборка*, *зборлија* и *зборција*; придеви: *зборан* (са секундарним изведеницама *зборно*, *зборник*, *зборничкѝ*, *зборница*, *зборничкѝ* *зборњак*, *зборњача*), *збориѝи*, *зборљив* (са секундарним изведеницама *зборљивка*, *зборљивко* и *зборљивосѝи*), *зборов* (са секундарном изведеницом *зборовски*), *зборски*¹³⁷; глаголе: *зборикаѝи* (са секундарном изведеницом *зборикало*), *зборисаѝи*, *збориѝи* (са секундарним изведеницама *зборејеѝи*, *зборење*, *зборим*, *занезбориѝи*, *љейозбориѝи*, *назбориѝи*, *озбориѝи* → *озбораваѝи*, → *озбориваѝи*, *ѝозбориѝи*, *ѝрезбориѝи*, *ѝрозбориѝи*, *ѝрозборујем*, *зборилишиѝе*, *зборило* и

¹³⁶ Уп. *зборција*.

¹³⁷ Такође у прилошкој функцији.

зборионица), зборкаџи, збороваџи (са секундарним изведеницама зборовање и узбороваџи); двотематске именице: зборбера, зборберуша и зборовођа.

Именица *незбор* настала је помоћу префикса *не-*. Nomen agentis *зборар* изводи се помоћу суфикса *-ar* < *-arjъ (Vaillant 4: 316; Клајн 2003: 41–47;). Nomen agentis *зборарица* изводи се помоћу моционог суфикса *-ица* < *-ica (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119;). Придев одређеног вида *зборарни* настао је помоћу суфикса *-(a)н(u)* < *-ънъ (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Придев *зборарски* настао је помоћу суфикса *-ск(u)* < *-ъск(ъ) (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303;). Nomen agentis *збораруша* изводи се помоћу експресивног суфикса *-уша* < *-уша (Vaillant 4: 675; Клајн 2003: 198–199). Глагол *зборариџи* настао је помоћу суфикса *-иџи* < *-iti (Vaillant 3: 409–440; SP 1: 56–57; Клајн 2003: 342–345). Nomen agentis *зборач* изводи се помоћу суфикса *-ач* < *-ащъ (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63). Придев *зборачки* настао је помоћу суфикса *-ск(u)* < *-ъск(ъ). Nomen agentis *збораџија* изводи се помоћу суфикса *-аџија* турског порекла (Клајн 2003: 207–208)¹³⁸. Именица *зборанџија* је варијантни облик с уметнутим *-н-* у суфиксу. Nomen agentis *збораиш* изводи се помоћу суфикса *-аиш* < *-ащъ (Vaillant 4: 666–667; Клајн 2003: 68–70). Глагол *збораишиџи* настао је помоћу суфикса *-иџи* < *-iti. Nomen agentis *зборисџи(a)* изводи се помоћу суфикса *-исџи(a)*¹³⁹ (Клајн 2003: 242–245; Skok 1: 731–732,

---

¹³⁸ Вокал *-а-* аналошки према изведеницама од глагола на *-аџи*, нпр. *лармаџија* < *лармаџи* (Skok 1: 474 s.v. *-džija*).

¹³⁹ Грч.-лат. интернационализам.

s.v. *-ist*). Nomen agentis *зборисѣица* изводи се помоћу моционог суфикса *-ица* < **-ica* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Nomen agentis *зборисѣикиња* изводи се помоћу моционог суфикса *-киња* < **-k-unji* (Vaillant 4: 385–387; Клајн 2003: 105–107). Nomen loci *зборишиѣ* изводи се помоћу суфикса *-ишиѣ* < **-ište* (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127). Секундарна изведеница *зборишнѣ*¹⁴⁰ настала је помоћу придевског суфикса *-(a)н* < **-ьнѣ* (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Nomen actionis и nomen agentis *зборка* изводе се помоћу суфикса *-ка* < **-ъка* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Nomen agentis *зборлија* изводи се помоћу суфикса *-лија* турског порекла (Клајн 2003: 145–146; Skok 2: 295 s.v. *-lija*). Nomen agentis *зборѣија* изводи се помоћу суфикса *-ѣија* турског порекла (Клајн 2003: 206–207; Skok 1: 474 s.v. *-džija*).

Двотематска именица *зборбера* настала је од основа *збор-* и *бер-* (+ суфикс *-а*), које се обе своде на корен **ber-*. Двотематска именица *зборберуша* настала је од основа *збор-* и *бер-* (+ суфикс *-уша*), које се обе своде на корен **ber-*. Двотематска именица *зборовођа* настала је од основа *збор-* и *вођ-* (+ суфикс *-а*).

Придев *зборан* (одређени вид *зборни*) настао је помоћу суфикса *-(a)н* < **-ьнѣ*. Апелатив *зборник* настао је помоћу сложеног суфикса *-ник* < **-ьникѣ* (Vaillant 4: 306–308; Клајн 2003: 155–160). Придев *зборничкѣ* настао је помоћу суфикса *-ск(и)* < **-ьск(ѣ)*. Nomen actionis и nomen loci *зборница* изводе се помоћу сложеног суфикса *-ница* < **-ьница* (Vaillant 4: 349–350; Клајн 2003: 162–164).

---

¹⁴⁰ Губљење сугласника (*-ш-*) у изведеницама од основе на *-ишѣ* (Клајн 2003: 260).

Придев *зборнички* настао је помоћу суфикса *-ск(и) < *-ьск(ь)*. Секундарна изведеница *зборњак* настала је помоћу суфикса **-јак*¹⁴¹ < (Клајн 2003: 30–33). *Nomen loci* *зборњача* изводи се помоћу суфикса *-јача*¹⁴² (Клајн 2003: 64–66). Придев *зборији* настао је помоћу суфикса *-ији < *-итъ* (Vaillant 4: 468–469; Клајн 2003: 290). Придев *зборљив* настао је помоћу суфикса *-љив < *ьливъ* (Клајн 2003: 281–286; Vaillant 4: 475–481). Секундарна изведеница *зборљивости* настала је помоћу суфикса *-ости < *-остъ* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Секундарна изведеница *зборљивка* настала је помоћу суфикса *-ка < *-ька*. Секундарна изведеница *зборљивко* настала је помоћу експресивног моционог суфикса (према *-ка*) *-ко < ** (Skok 2: 116, s.v. *-ко*³; Клајн 2003: 140–142;). Присвојни придев *зборов* настао је помоћу суфикса *-ов < *-овъ* (Vaillant 4: 437–439; Клајн 2003: 295–297;). Секундарна изведеница *зборовски* настала је помоћу придевског суфикса *-ск(и) < *-ьск(ь)*. Придев и прилог *зборски* настали су помоћу суфикса *-ск(и)*.

Глагол *зборикаји* настао је помоћу деминутивног суфикса *-ика(ји)* (Клајн 2003: 330). Секундарна изведеница *зборикало* настала је помоћу суфикса *-ло < *-(i)(d)lo* (Vaillant 4: 417–419; Клајн 2003: 149–151;). Глагол *зборисаји* настао је помоћу суфикса грчког порекла *-иса(ји)* (Клајн 2003: 339–342). Глагол *зборији* настао је помоћу суфикса *-и(ји) < *-ити*. Секундарна изведеница *nomen loci* *зборилиштие* настала је помоћу суфикса *-лиштие < *-lište* (Vaillant 4: 423; Клајн

---

¹⁴¹ Варијанта суфикса *-ак* (l.c.).

¹⁴² Варијанта суфикса *-ача*.

2003: 127–128). Секундарна изведеница помен *loci зборило* настала је помоћу суфикса *-ло* < **(i)(d)lo*. Секундарна изведеница помен *loci зборионица* настала је помоћу суфикса *-оница* (Клајн 2003: 165). Нестандардни облик глаголског прилога садашњег *зборејећи* настао је помоћу суфикса *-ејећи*.¹⁴³ Глаголска именица *зборење* настала је помоћу суфикса *-ње* < **-н-ње* (SP 1: 85; Vaillant 3: 122–123 ; Клајн 2003: 167–175). Префигирани глаголи настали су помоћу следећих префикса: *за-зборим*, *за-не-збориџи*, *на-збориџи*, *џо-збориџи*, *џре-збориџи*, *џро-збориџи* и итеративи *о-зборавиџи*, *о-збориваџи*, *џро-зборујем*. Од основног облика *збориџи* настао је и двотематски глагол *љейозбориџи*. Глагол *зборкаџи* настао је помоћу експресивног суфикса *-ка(џи)* (Клајн 2003: 328–329). Глагол *зборовавиџи* настао је помоћу суфикса *-ова(џи)* < **-ovati* (Vaillant 3: 347–350; SP 1: 48; Клајн 2003: 349–350). Префигирани глагол *узборовавиџи* настао је помоћу суфикса *уз-* < **vъz-*.

Развитак значења лексеме *збор* 'скуп' > 'реч, говор', заснован на синегдохи, одговара лат. *conventus*, грч. *κοῦβέντα*, према двоструком значењу грчког хришћанског термина *ὁμιλία* (< *ὁμιλεῖν* 'скупити се') 'заједница', 'проповед' (Skok 1: 202, s.v. *brāti*). Могућа би била следећа деривациона хијерархија: псл. **sъbъrati* (*se*) 'скупљати (се)' > поствербал **sъborъ* > *збор* 'скуп' > деноминал *збориџи* 'зборовати' > 'говорити на скупу' > поствербал *збор* '(раз)говор'. Стварањем новог значења 'говор' лексема *збор* постала је синоним

---

¹⁴³ Уп. *берејећи* § III 2.1. **ber-*. О суфиксу *-(e)јећи* у говорима источне Србије в. Белић 1905: 581–583.

лексеми *говор* која спада у основни лексички фонд и има развијно морфолошко гнездо. Отуда и осамостаљивање морфолошког гнезда лексеме *збор* у оквиру разматраног етимолошког гнезда уз стварање различитих синонимских парова: *говориџи* : *збориџи*, *оговараџи* : *озборавиџи*, *говорљив* : *зборљив*, *говорџија* : *зборџија* итд. То ново значење 'говор, говорити' однело је превагу у семантици ове групе лексема у српском језику над значењем 'збор' > 'зборник'.

Лексема *зборник* је русизам (Белић 1936б: 261; Maretić 1892: 71).

8.2. сабор

● *сабор* т. 'синод': Сабор саборисаше и Арију проклеше, 'скуп људи': Јели било много сабора данас код намастира?, 'набор (на сукњи)' (Вук 1818; Вук); 'скуп, састанак већег броја људи на једном месту', 'скуп народа код цркве, црквена слава, црквени год, проштење', 'скупштина народних главара с одређеним циљем', 'заседање чланова, припадника неке организације ради разматрања каквих питања и доношења одговарајућих закључака', 'народно представништво, народна скупштина, парламент у Хрватској који чине изабрани народни заступници; зграда у којој то представништво заседа', 'скуп црквених достјанственика који решава важна црквена питања, концил, синод', 'набор на сукњи, на хаљини', бот. 'биљка из пор. главочика *Santolina chamaecyparissus*' (РМС); 'множина или скуп људи (анђела, девојака, вила, вештица итд.), уопште састанак већег броја људи', 'скуп народа код цркве или манастира ради црквене

славе', 'скуп који се састаје на позив, било да саслуша какву вест, било да већајући закључи шта', 'скуп представника једног сталежа или народа који се сазивају ради већања и решавања заједничких послова под вођством владара или једног између њих као председника; народна скупштина, државни сабор', 'скуп, скупштина црквених представника који већају и одлучују о верско-црквеним питањима', 'збор калуђера једног манастира; збор старца, тј. свих манастирских игумана и других виђених испосника Свете Горе; збор калуђера једне архиепископије', 'веће важних органа државне власти (управне, судске и војничке)', 'трг, тржиште, чаршија, пијаца, пазар' Даничић, 'суложништво', 'слога', 'црквена заједница или општина', 'место сабрано у двоструке наборе на сукњи или рубљу' (RJA); 'набор, тканина ситно 'набрана': Нџсиле су се пљисџране сџкње. Пљисџра свџ на сџтнџ сџбор. Лазаревац (Реметић I); 'традиционално народно окупљање' Васојевићи (Боричић); 'скуп за неки црквени празник који празнују и муслимани, рецимо Ђурђевдан и Алиђундан': Хођемо ли на сабор на Вршине? Рожаје (Надђић); израз: *Сџбор свџџџџ(a) Јџвана* т. хришћ. празник Ускоци (Станић); *сџбџџ* т. 'скуп народа о црквеном празнику': Зађарчџани су прџјед свџкџ гџдинџ имџали сџбџџ пре црквиџм на Спџсовдџн, а од ослобођџња се вџше не дрђи Зађарач (Ђупићи); Стара ЦГ (Пешикан); *сџбор/сџбор* т. 'свечаност поводом неког празника, игранка': Биџиклом сам ишџо на сџбор у Дџчане — Ишџо сам на свџки сџбор у окол'ину Пџћи — Са сџбора ју довџо кџћи, нит је просџо, нит је кџга пџтџо сев. Метохија (Букумирић); *сџбор, сџбџџра/сџбора* т. 'свечаност, слава неког манастира кад се код цркве купи народ из ближе и даље околине': Јесте бџли на сџбор? — Крџан је

сабор бијо у Девич за Госпођиндан! — Идѐ по саборима те продава дѐ што дѐ што Косово (Елезовић II); *сабор* м. 'скуп, вашар': Идемо на сабор у Лесковић Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'сабор': Појдомо у Осмакову на сабор Пирот (Златковић); 'скуп, вашар' Лужница (Манић); *сабор* s.асс. м. 'врста биљке, Santolina chamaecyparissus' Херц. (RJA)

● *сабор̄аи, -а̄ша* м. 'члан сабора, саборник' (PMS)

● *сабор̄иса̄и, -иш̄ем* impf. 'саборовати': Да с господом саборишеш, мудра главо (Вук 1818; Вук; RJA); 'id.' (PMS)

● *сабор̄иса̄ње* п. глаг. им. од *сабориса̄и* (Вук 1818; Вук; RJA)

● *сабор̄ӣи, -ӣм* impf. 'саборовати' (Вук 1818; Вук; PMS)

● *сабор̄е̄ње* п. глаг. им. од *саборӣи* (Вук 1818; Вук; RJA)

● *сабор̄ӣ, -а, -о* 'набран': Те ми реза борну сукњу: | У скутови разбориту | У појасу сабориту (Вук 1818; Вук; RJA); 'наборан, набран' (PMS); *сабор̄ӣ, -а, -о* 'разуман, трезвен, паметан' Васојевићи (Боричић)

● *сабор̄ӣӣе* п. 'место где се састаје сабор' (PMS); 'место где се сабор састаје, где се људи сабирају', 'скуп, скупштина црквених представника који већају и одлучују о верско-црквеним питањима', augm. 'скуп злих људи' (RJA);

сабор̄ӣӣе п. 'место окупљања људи, обично насред села, или око неког култног места' Бучум (Богдановић IV)

● *сабор̄н̄и, -а̄, -о̄* 'који се односи на сабор (нпр. оци, црква)'; израз: ~ *црква* (нпр. у Карловцима) (Вук 1818; Вук); 'који се односи на сабор, саборски: ~ дворана' ; изрази: ~ *црква* 'главна, столна црква' (PMS); израз: *сабор̄ни зуби* 'низ предњих

зуба, секутићи': Ћуте му саборни зѹби Мрче (Радић I); *саборни зѹби* 'низ предњих зуба, секутићи; вештачки, тзв. социјални зуби' Копаоник (Радић); *саборан, -рна* adj. 'који припада сабору, који се тиче сабора'; изрази: *саборна црква* 'црква која припада свештеничком збору, главна црква', *саборна жила* 'жила која прима, скупља крв из других мањих жила' (RJA); од XVI века (RJA)

- *саборник* m. 'члан сабора, народни заступник' (PMS); *саборник* m. 'врста свадбеног колача': Окитише саборник, па га турише на остал Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'свадбени хлеб украшен шарама од теста, јабукама, цвећем, станиолом и сл.' Црна Река (Марковић I); *саборник* s. acc. m. 'члан сабора' Даничић, 'записник саборских закључака', 'зборник црквених молитава и песама (вероватно, само једна потврда)': Имам и србски саборник, и литургија, и прочија, 'каталог' (RJA)

- *саборница* f. 'зграда или дворана у којој се држе саборске седнице' (PMS)

- *саборнички* adj. 'онај који припада саборници' (RJA)

- *саборно* adv. 'заједно' (RJA)

- *саборњак* m. 'обредни свадбени хлеб који, окићен, стоји на столу испред младенаца за време свечаног ручка' Тимок (Кожелјац); 'обредни свадбени колач украшен цвећем и јабуком': Саборњак је украсена плетеница погача на свадбу Пирот (Златковић)

- *сабороваџи, -рујем* impf. 'држати саборске седнице, већати', 'држати збор, суделовати на збору, зборовати' (PMS)

- *саборскѝ, -ѧ, -Ѧ* 'који се односи на сабор: ~ *засѝуѝник, ~ седница, ~ закључак*' (РМС); poss. од *сабор* 'саборни' (РЈА); *саборски, -а, -о* adj. од *сабор*: Саборске старе планине Косово (Елезовић II); *саборски, -а, -о* 'који припада сабору, који се односи на сабор': Поју саборске пѣсме Каменица код Ниша (Јовановић В. I); *саборски, -ска, -ско* 'саборски': Саборски дѣн се панти Тимок (Кожељац)

- *саборција* m. 'учесник сабора': Радѣнко е старѝ саборција Тимок (Кожељац)

- *саборци(ј)ски, -ска, -ско* 'саборцијски': Нѣ знам ја за тија саборцијски адѣти Тимок (Кожељац)

- *саборцика* f. 'учесница сабора' Тимок (Кожељац)

► буг. дијал. *сабор* 'збор, скуп' (БЕР 6: 396, s.v. *сабор*), слн. *sabor* 'сабор (православне цркве' (SSKJ), чеш. *sabor* 'храм (код источних Словена)' (SSJČ)

■ Од поствербала *сабор* настале су следеће именице: *сабораш, саборишѝе* и *саборција* (са секундарним изведеницама *саборцика* и *саборцијски*); придеви: *саборишѝ, саборни* (са секундарним изведеницама *саборно, саборник, саборница* → *саборнички* и *саборњак*) и *саборски*; глаголи: *саборишѝи* (са секундарном изведеницом *саборѣње*), *саборисаѝи* (са секундарном изведеницом *саборисање*) и *сабороваѝи*.

Nomen agentis *сабораш* изводи се помоћу суфикса *-аш* < *-ašь (Vaillant 4: 666–667; Клајн 2003: 68–70). Nomen loci *саборишѝе* изводи се помоћу суфикса *-ишѝе* < *-ište (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127). Nomen agentis *саборција* изводи се помоћу суфикса *-ција* турског порекла (Skok 1: 474, s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207). Секундарна изведеница *саборцика* настала је помоћу

моционог суфикса *-ка* < **-ька* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Секундарна изведеница *сабориу(ј)сћи* настала је помоћу придевског суфикса суфикса *-ск(у)* < **-ьск(ь)* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303). Придев *сабориѡ* настао је помоћу суфикса *-иѡ* < **-ить* (Vaillant 4: 468–469; Клајн 2003: 290). Придев *саборни* настао је помоћу суфикса *-(а)н(у)* < **-ьнъ* (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Nomen agentis и апелатив *саборник* настали су помоћу сложеног суфикса *-ник* < **-ьникъ* (Vaillant 4: 306–308; Клајн 2003: 155–160). Nomen loci *саборница* изводи се помоћу сложеног суфикса *-ница* < **-ьница* (Vaillant 4: 349–350; Клајн 2003: 162–164). Секундарна изведеница *саборњак* настала је помоћу суфикса **-јѡк*¹⁴⁴ < (Клајн 2003: 30–33). Придев *саборски* настао је помоћу суфикса *-ск(у)* < **-ьск(ь)*. Глагол *сабориѡи* настао је помоћу суфикса *-иѡи* < **-ити* (Vaillant 3: 409–440; SP 1: 56–57; Клајн 2003: 342–345). Глагол *саборисаѡи* настао је помоћу суфикса грчког порекла *-иса(ѡи)* (Клајн 2003: 339–342). Глагол *сабороваѡи* настао је помоћу суфикса *-ова(ѡи)* < **-овати* (Vaillant 3: 347–350; SP 1: 48; Клајн 2003: 349–350).

Доминантно значење лексема изведених од основе *сабор-* јесте 'скуп; скуп народа код цркве'.

Лексема *сѡбор* т. 'стрпљење, сталоженост, вера у боље': *Сабор, сабор, мајку му, дигните главу, нијесте све покопал'и Рожаје (Надѡић), јесте турцизам.*¹⁴⁵

¹⁴⁴ Варијанта суфикса *-ѡк* (l.c.).

¹⁴⁵ *Сѡбур* т. 'стрпљивост, стрпљење' < тур. *sabur* < ар. *ṣabr* (Skok 3: 182, s.v. *sàbur*; Škaljić 1979: 539 s.v. *sàbur*; Петровић 2012: 248 s.v. *сѡбор*).

8.3. сабор

● **сабо̀р** м. 'сеоски сабор о празницима': Дево̀јће се премéне, па излéзну на сабо̀р, а матерјé иду по њи, да и бѣји ва̀рде Тимок (Динић); 'сабор': Идемо на сабо̀р у Кнѐсело (Кнез Село) Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'сабор': Идемо на сабо̀р, играмо о̀ро, 'збор, окупљање домаћина ради решавања сеоских проблема или за потребе власти': Кнез када̀ о̀кне, то је сабо̀р — Ко̀ј је кра̀л, па сабо̀р у село̀ Пирот (Златковић); 'сабор' Пирот (Живковић); 'сабор, вашар': За три д̀на је сабо̀р Горéшњак у Тогочéвце, па ће идете куде тéтку у го̀сти — Да к̀пиш на ба̀бу ораслике у сабо̀р, чу̀ ли ме!? Јабланица (Жугић); 'сабор': Грима ми је за сабо̀ри, пр̀стен ми је за венча̀ње Лесковац (Митровић); 'сабор, вашар': Беоше на сабо̀р на Горéшњак на Меја̀не, па си по̀ранчке ото̀ше — По̀напред ниед̀н сабо̀р неје прош̀л бес тепа̀ње ел апсѐње Стојановић (Црна Трава); 'сабор': Ће идемо на сабо̀р у Свети Стéфан Врање (Златановић); *сабор* м. 'саборна црква, катедрала', 'сабор, збор' (РЈА)

● **сабо̀ришће** п. 'сабориште': Сабра̀ја се свет како на сабориште Бујановац (Златановић Д); **саборишће** п. 'место на коме се одржава сабор': Ће се ви́димо јутре на сабориште на Чобанац Стојановић (Црна Трава)

● **саборни** адј. 'саборни' (РЈА)

● **сабо̀рник** м. 'врста свадбеног колача' Каменица код Ниша (Јовановић В.); **саборник** м. 'саборник' (РЈА)

- **соборња̀к** 'хлеб што се о свадби кити и стоји на средини свадбеног стола, пред младенцима' Бучум и Бели Поток (Богдановић I); 'обредни свадбени хлеб који окићен стоји на столу испред младенаца за време свечаног ручка' Тимок (Динић); 'обредни свадбени хлеб који, окићен, стоји на столу испред младенаца за време свечаног ручка': И невестини и момкови месе по соборња̀к, и он на свадбу стоји прет-кума Пирот (Златковић)
- **собору̀је** 3. sg. impf. 'учествовати, уживати на сабору': Три-дња би соборувал, кд би могло Стојановић (Црна Трава)
  - **соборуванье** п. глаг. им. од *собору̀је*: Навикал на соборуванье, па не пропушта ни едн собор Стојановић (Црна Трава)
- **соборцѝја** т. 'учесник сабора' Тимок (Кожељац); 'онај који иде на сабор, који посећује сабор': Ми старе жене, такој празник кд је, ники собор, седнемо на клупу прет капију па гледамо соборцѝје се врћав и[с] собор Јабланица (Жугић); 'учесник на сабору; човек који иде на сваки сабор у околини': Врћав се соборцѝје из Бању — Као соборцѝју знали су га сви села Врање (Златановић); 'учесник народног сабора': Доодешеју на Павлову грмаду соборцѝје чак ис-куде Владички Ан, ис Предене, Грдилицу и Власотинци, а сг се све тој затрло Стојановић (Црна Трава)
  - **соборцѝјски, -а, -о** 'који се односи на сабор (сабор)': Он си ги још панти соборцѝјске пеме Бујановац (Златановић I); израз: *соборцѝјска кафа* f. 'преслађена кафа': Ти си ми, бре, направија соборцѝјску кафу, скоро без кафу Лесковац (Митровић); **соборцѝски, -а, -о** 'који припада сабору или је са

сабора, саборски': Евé и сѣг нóсим саборцѣйски опѣнци, што сам ги купи́ла на собóр на Петрòвдѣн, на Рѣд Стојановић (Црна Трава)

● **саборцѣйка** f. 'учесница сабора' Тимок (Кожељац); 'она која иде на сабор, која посећује сабор': Ба́бе саборцѣйке, напéле амрèли и онè ће и́дев у собóр Јабланица (Жугић); 'учесница народног сабора': Саборцѣйка, не пропу́ста ни едѣн собóр Стојановић (Црна Трава); 'учесница на сабору; женска особа која иде на сваки сабор у околини': И ја сам бѣла голéма саборцѣйка: кудé собóр туј и ја Врање (Златановић);

● **саборцѣсује** 3. sg. impf. 'проводити се на сабору': Научѣла да саборцѣсује до са[м]-мрáк Стојановић (Црна Трава)

● **саборцѣиче** n. 'дете учесник сабора': Ел се ва́та у кóло тој саборцѣиче, ел са́мо глèда? Стојановић (Црна Трава)

► мак. *сабор* 'сабор, збор' (PMJ), буг. дијал. *сабор* 'сабор, вашар' (БЕР), слч. *sabor* 'православни храм' (SSJ), чеш. *sabor* 'православни саборни храм' (SSJČ), пољ. *sobór* 'скуп бискупа из целог света под вођством папе (или његовог делегата)' (SJP), рус. дијал. *сабор* 'збор, велики број лица који су окупљени на једном месту' (CPHG), укр. заст. *сабор* 'скуп великог броја људи на једном месту ради разоноде, одмора и сл.' (СУМ), блр. *сабор* 'црквени сабор' (ТСБМ)

Од поствербала *сабор* настале су следеће именице: *саборишће* и *саборција* (са секундарним изведеницама *саборцѣйка*, *саборцѣиче*, *саборцѣ(ј)ски* и *саборцѣсује*); придев: *саборни* (са секундарним изведеницама *саборник* и *саборњак*); глагол: *саборује* (са секундарном изведеницом *саборување*). Nomen

loci *соборишѣ* изводи се помоћу суфикса *-ишѣ* < *-ište (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127). Nomen agentis *соборѣца* изводи се помоћу суфикса *-ѣца* турског порекла (Skok 1: 474, s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207;). Секундарна изведеница *соборѣца* настала је помоћу моционог суфикса *-ка* < *-ъка (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Секундарна изведеница *соборѣче* настала је помоћу суфикса *-че* < *-ъко + *-е, *-ѣта* ← *-ѣ, *-ѣта*¹⁴⁶ (Skok 1: 301, s.v. *-ѣе*; Клајн 2003: 203–205). Придев *соборѣ(ј)ски* настао је помоћу суфикса *-ск(у)* < *-ъск(ъ). Секундарна изведеница је и нестандартни глагол *соборѣсује*. Придев *соборѣни* настао је помоћу суфикса *-(а)н(у)* < *-ънъ (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Апелатив *соборѣник* настао је помоћу суфикса *-ник* < *-ъникъ (Клајн 2003: 155–160; Vaillant 3: 306–308). Секундарна изведеница *соборѣњак* настала је помоћу суфикса **-јāk*¹⁴⁷ < (Клајн 2003: 30–33).

С обзиром на ареал простирања лексеме *собор*, где је карактеристично чување полугласа *ь* или његово озвучење у *а*, највероватније је источнојужнословенски утицај¹⁴⁸. Потврда из РЈА би била из црквенословенског.

---

¹⁴⁶ Укрштање с тур.-перс. суфиксом *-ѣе*, *-ѣа* (Skok 1, l.c.).

¹⁴⁷ Варијанта суфикса *-āk* (l.c.).

¹⁴⁸ Уп. буг. књиж. *сбор* и *сѣбор* (РБЕ).

8.4. сѣбор

● *сѣбор, сѣбора* т. 'скуп за манстирску или црквену славу': Сѣбор у свету Богородицу је на Госпођиндѣн — Отишле у Дечане на сѣбор — Иде по сѣборе те продава Призрен (Чемерикић)

● *сѣборѣак* т. 'обредни свадбени хлеб који, окићен, стоји на столу испред младенаца за време свечаног ручка' Тимок (Кожељац)

● *сѣборишѣе* п. 'место где се одржавају сабори' Пирот (Живковић)

■ Од основе *сѣбор-* поред поствербала *сѣбор* настале су само две изведенице: *сѣборѣак* и *сѣборишѣе*. Апелатив *сѣборѣак* настао је помоћу суфикса *-ѣак* < *-n-jāk < (Клајн 2003: 30–33). Nomen loci *сѣборишѣе* изводи се помоћу суфикса *-ишѣе* < *-ište (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127).

стсрп. сѣборѣ 'collegium': оустави въ немѣ чѣньцьѣ сѣборѣ — шѣь всега зѣбора светогорѣскога — всѣь сѣборѣ Светыѣ Горы — сѣвыдаеть архїеудейскыи иже пѣдѣ нимѣ сѣборѣ — Стефанъ царѣ сѣвѣра сѣборѣ сѣвььскыи и грѣчьскыи оу градоу Сѣвѣ, 'conventus': сѣвѣрахѣ зѣборѣ сѣвььскыѣ земѣлиѣ, архїепискоупа и епискоупии и игоумени и казньце и тепьчїиѣ и воєводы и слоугы и ставильце, и зѣговорихѣ се съ ними, и принехѣ благословение шѣь архїепискоупа Данила и всѣѣхѣ игоумень и шѣь всего сѣвѣра сѣвььскаго иже ѡ приложении храмоу сѣмоу, 'скупльени народ у цркви': светомоу шѣьпоуштенїѣ сѣвѣра сѣтворшоу, 'трговачко средиште': да имѣ се не везьметѣ кѣмѣрекѣ ни въ граде ни на сѣвѣре ни въ сѣлѣхѣ (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШИШТЕ: КАКОВО ЛИ СЪБОШИЩЕ ШНО ШТЬ ПДАМА ДО СКОПЧАНА — НА ВСЕЧЛОВѢЧНОМЪ
ОНОМЪ СЪБОШИЦИ (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШИТИ: СА ВСИМИ ВЛАСТЕЛИ ЗБОУѢВЪ И БЕСѢДИВЪ (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШНИКЪ: СЕВРОВА СЪБОРА ДА НѢСТЬ; КТО ЛИ СЕ ШБОУЩЕТЬ СЪБОШНИКЪ, ДА МОУ СЕ
ОУШИ ОУФѢЖИТА (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШНЬ: ДО СІЕГА СЪБОШНАГО — ИХЪЖЕ СВЕТАА СЪБОШНА И АПОСТОЛСКА ЦРЪКОВЬ
ПОВЕЛѢВАЕТЪ СЛАВИТИ — БОЖЬСТВЕННЫМИ И СЪБОШНЫМИ БЕЛИКЫМИ ЦРЪКВАМИ СРЪБЪСКОУЮ
ОУКРАШЕНОУ ЗЕМЛЮ ВИДѢВЪ (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШНѢ ADV.: ВѢРОУ ОТЦИ ВСЕЛЕНСКИМИ СЪБОШНѢ (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШНО ADV.: ДА МИ СЕ ПОЕ КОЛИВО СЪБОШНО И ЛУТОУРГІЕ, ЯКОЖЕ ІЕСТЬ ШБЫЧНО
СВЕТИМЪ ЦАРЕМЪ И КТИТОРОМЪ — ТАКО СЪБОШНО ВСИ СЪВѢЩАХОМЪ (Даничић)

СТЕРП. СЪБОШАНИЕ: МНОГОДНЕВНО СЪБОШАНИЕ ТВОРЕЩА (Даничић)

9. *u-

убор

• *убор* т. 'набор, превој', 'опрема': Четири изведоше ата, под седлима и под уборима
НП Вук (РМС); 'набор', 'преплет, део на предњем делу упанка где су опуте
преплетене', 'танка тканина (по свој прилици свилена) извезена (најчешће златом)
која служи као украс и коју девојка даје момку као милошту', (РЈА)

• *уборак, -орка* т. 'набор, превој' (РМС);

► чеш. *úbor* 'одећа (обично за нарочиту прилику)' (SSJČ), рус. *убор* 'id.' (ССРЛЯ)

▼ псл. **uborъ* – поствербал од глагола **ubъrati*

■ Од поствербала *убор* изведена је само именица *уборак* помоћу суфикса *-ак* < **-ъкъ* (Vaillant 4: 301–303; Клајн 2003: 25–26).

Семантика поствербала *убор* и изведенице *уборак* односи се на 'набор'.

10. **za-*

забор

● *за́бор* m. 'врста шаре у ткању': Забор [је] врста шаре у облику подебеле пруге која се израђује при ткању између 'прошава' Славонија (РСА)

▶ чеш. *zábor* 'одузимање (земље)' (SSJČ), рус. дијал *забо́р* (обично pl.) 'набори на одећи' (СРНГ)

▼ псл. **zaborъ* – поствербал од глагола **zabъrati*

■ Семантика поствербала *забор* у срп. језику односи се на 'ткање'.

11. бора

● *бо́ра* f. 'набор' 'бора' (Вук; РЈА); 'удубљење с напоредним испупчењем, дугуљастог облика, на некој површини (на кожи човека или животиње, на кори, тканини и др.)', 'прав вештачки набор на глаткој површини тканине, хартије и сл.', 'врста тканине'; израз: *нокаџина* ~ анат. 'ткиво на врху прста одакле се развија нокат' (РСА); 'бора' Срем, Банат, 'набор (на тканини и сл.)' Сомбор, Вршац;

чи́зме на ~ 'чизме са меким сарама', 'линија' Каћ; *лонац на* ~ Каћ, 'зглавкасти део трупа пчеле' Идвор (РСГВ); 'браздица на кожи (нарочито на лицу)': БрѠнкове боре на лицу и чѠлу казују да је Ѡн Ѡстар"јѠ и обѠл"јѠ, 'природни или вештачки набор на некој површини': Кад на Рибњаку у Саничанима пѠрка слаб вјѠтрић, по површини водѠ видѠ се сѠтнѠ боре Поткозарје (Далмација); **бѠра, бѠрѠ** f. Радимња (Томић II); XIX век (RJA)

- **бѠравац, -Ѡвца** m. 'нарочито израђен набор на кратким мушким чарапама' (РСА)

- **бѠрати, бѠрам** impf. 'набирати, мрштити (лице)' (РСА), ~ *се* 'добити боре, постајати набран' (РСА)

- **бѠрак, -рка** m. 'нарочито израђен набор на кратким мушким чарапама' Васојевићи (РСА)

- **бѠран/бѠран, -рна, -рно, -а, -о** adj. 'пун бора, набран' (РСА); израз: *бѠрна сукња* 'саборит': Ко ти реза борну сукњу (Вук 1818); XVII век (RJA)

- **бѠзбѠран, -рна, -рно** adj. 'који је без бора' (РСА)

- **борѠнац, -нца** m. 'врста народне тканине' Слав. (РСА)

- **бѠрасѠ, -а, -о** adj. 'пун бора, набран' (РСА); adj. 'пун бора', XVIII век (RJA)

- **бѠрати (се), бѠрам (се)** impf. 'борати (се)' Гружа и Надибар (РСА)

- **набѠрати се, набѠрам се** pf. 'наборати се, изборати се' (РСА)

- **бѠрица** m. dem. од *бора* (РСА); **бѠрица** m. 'попречно ребро у зељу, на листу' Качер (грађа ЕРСЈ); **бѠрица** f., **бѠрице** pl. dem. 'набори на сукњи': Ѡне су Ѡбе срезѠле Ѡпрези на бѠрице (Ѡне су Ѡбе скројиле сукње са наборима) Црна Река (Марковић I)

- *бѡрка* f. 'прав вештачки набор на глаткој површини тканине, хартије и сл.' (РСА)
- *бѡрлија* f. 'бела вунена кратка мушка чарапа, исплетена у борак' ЦГ (РСА)
- *борѡвѡиѡ, -а, -о* adj. 'пун бора, наборан' (РСА)
- *збѡраѡиѡ, збѡрѡм* pf. 'учинити нешто да буде зборано, смежурано, наборати', ~ *се* 'добити боре, наборати се', 'смежурати се, згужвати се' (РСА); 'добити боре, наборати се, смежурати се': Грдно се збѡрала Ускоци (Станић)
  - *збѡрак, -рка* m. 'назив за некога који је веома наборан одн. за нешто згужвано, скупљено' (РСА)
  - *збѡрѡн, -а, -о* adj. 'пун бора, наборан, смежуран, избраздан' (РСА)
  - *збѡрѡнѡсѡиѡ, -осѡиѡ* f. 'стање онога који је зборан, онога што је зборано, смежураност, набраност' (РСА)
  - *збѡрина* f. заст. 'бора, набор' (РСА)
- *избѡраѡиѡ, избѡрѡм, -ѡрајѡ* pf. 'начинити боре, испунити борама; зборати', ~ *се* 'постати изборан, добито боре' (РСА)
  - *избѡрѡн, -а, -о* adj. 'пун бора, наборан' (РСА)
- *набѡраѡиѡ, набѡрѡм* pf. 'прекрити борама, набрати, изборати, зборати (чело, лице)', 'сложити, скупити у боре, наборе (одећу); израдити одећу набирући тканину или слажући је у наборе', 'намрешкати, усталасати, узбуркати', ~ *се* 'скупити се у боре, наборе, постати наборан, изборати се (о лицу, кожи на лицу, телу, од старости, болести и сл.)', 'прекрити се таласима, заталасати се' (РСА); 'добити боре': Набѡрало му се чѡло, '(о воденој површини) набрати се, добити

таласе': Набора се локва Ускоци (Станић); рф. 'добити, имати боре': Наборало му се и чело и лице Поткозарје (Далмација)

- *на̀бор̄ан, -а, -о* адј. 'пун бора, прекривен борама, изобразан, изборан (о лицу, делу лица, особи с таквим лицем и сл.)', 'коврцав (о листу кеља)', 'смежуран (о плоду, семену)', 'згршен, набран, изгужван (о тканини)', 'који има дугуљасто испупчење, с напоредним удубљењима (о земљишту)' (РСА);

- *на̀боран̄ос̄ӣ, -ос̄ӣи* f. 'особина, својство онога што је набрано, збораност; смежураност' (РСА)

- *на̀бор̄ен, -а, -о* адј. 'прекривен борицама, смежуран' (РСА)

- *ра̀збор̄ан, -ор̄на* адј. 'који има боре, бразде, с пуно набора, широк, простран' Поповић (РЈА)

израз: *са̀боран̄ӣ с̀ук̄ња* 'набрана, у струку намрскана сукња' Никшић (Ђоковић)

- *уб̀ор̄а̄ӣи, у̀бор̄а̄м* рф. 'начинити уборе, наборе, наборати'; ~ *се* 'добити уборе, наборати се' (РМС)

► /

■ Од лексеме *бора* изведене су следеће именице: *боравац, борица, борка, борлија*; придеви: *борас̄ӣ, боровӣи, разборан, саборана* и глаголи: *борӣи* (са секундарним изведеницама *борак, боран* → *боранац* и → *безборан*), *борӣи се* (са секундарном изведеницом *наборӣи се*), *зборӣи* (са секундарним изведеницама *зборак, зборан* → *зборанос̄ӣ* и *зборина*), *изборӣи* (са секундарном изведеницом

изборан), *наборайѝи* (са секундарним изведеницама *наборан* → *набораностѝи* и *наборен*), *уборайѝи*.

Лексема *боравац* изведена је сложеним суфиксом *-ав + -(а)ц < *-ав-ьсѝ* (Vaillant 4: 295–300; Клајн 2003: 54–55;). Деминутив *борица* изведен је суфиксом *-ица < *-ица* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Резултатив *борка* изведен је суфиксом *-ка < *-ѝка* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Лексема *борлија* изведена је суфиксом турског порекла *-лија < тур. -li, -li, -lu* (Skok 2: 295, s.v. *-lija*; Клајн 2003: 145–146).

Придев *борасѝи* изведен је суфиксом *-асѝи < *-астѝ* (Vaillant 4: 466–467; Клајн 2003: 273–274). Придев *боровит* изведен је сложеним суфиксом *-овиѝи < *-ов-итѝ* (Vaillant 4: 469; Клајн 2003: 291). Придеви *разборан* и *саборан(а)* јесу облици глаголског придева трпног непотврђених глагола **разборайѝи* и **саборайѝи*.

Деноминал *борайѝи* изведен је суфиксом *-а(ѝи) < *-ати* (Vaillant 3: 261–263; SP 1: 46–47; Клајн 2003: 326–328). Секундарна изведеница *борак* изведена је суфиксом *-(а)к < *-ѝкѝ* (Vaillant 4: 301–304; Клајн 2003: 25–27). Од секундарне изведенице, глаголског придева трпног, *боран* изведена је именица *боранац* суфиксом *-(а)ц < *-ьсѝ* (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54). Придев *безборан* изведен је префиксом *без-*. Глагол *бориѝи се* изведен је суфиксом *-и(ѝи) < *-итѝ* (Vaillant 3: 409–440; SP 1: 56–57; Клајн 2003: 342–345). Глагол *набориѝи се* префигиран је префиксом *на-*. Глагол *зборайѝи* изведен је префиксом *с-* < **сѝ-* и суфиксом *-а(ѝи) < *-ати*. Секундарна изведеница *зборак* изведена је суфиксом *-(а)к*

< *-ъкъ. Од секундарне изведенице, глаголског придева трпног, *зборан* изведена је именица *збораностī* суфиксом *-остī* < *-ostь (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Секундарна изведеница *зборина* изведена је суфиксом *-ина* < *-ina (Vaillant 4: 355–357; Клајн 2003: 95–98). Глагол *изборайīи* изведен је префиксом *из-* < *jъz- и суфиксом *-a(īи)* < *-ati; а од њега глаголски придев трпни *изборан*. Глагол *наборайīи* изведен је префиксом *на-* < *na- и суфиксом *-a(īи)* < *-ati; од којег су изведена два глаголска придева трпна *наборан* и *наборен*. Од глаголског придева трпног *наборан* изведена је именица *набораностī* суфиксом *-остī* < *-ostь. Глагол *уборайīи* изведен је префиксом *у-* < *u- и суфиксом *-a(īи)* < *-ati.

Лексема *бора* је први пут посведочена тек у XIX веку (RJA). Највероватније је резултатив од глагола *брайīи се* 'набирати се'. Исту семантику и исти вокализам има поствербал *набор* од глагола *набрайīи се*. Творбено и семантички се преплићу ова морфолошка гнезда и често их је немогуће у потпуности раздвојити.¹⁴⁹ Могућа је веза са облицима *бразда* < *borzda, *брана* < *borna¹⁵⁰ (ПЕРСЈ). Нема формалних паралела изван с-х. језика.

¹⁴⁹ *Бора*, *набор*, *набир*; *борайīи*, *набрайīи*, *набирайīи* итд.

¹⁵⁰ Уп. нем. *Furche* 'бразда; бора' (l.c.).

4. Контиинуантие ийеративне основе *bir- йсл. глагола *berq, *bьrati

1. *birati, birajq – бирати, бирам

• *б́ирайи, б́ирам* impf. 'кўпити'; ~ *се* 'бирати се': Бирајте се ком је вама драго (Вук 1818; Вук); 'издвајати нешто из већег броја, узимајући оно што се више свиђа, што је потребно, што је боље, правити избор, пробирати', 'требити, чистити', 'тражити или узимати оно што одговара, одлучивати се за нешто', 'служити се нечим најбољим (речима, средствима и сл.)', 'давати свој глас за некога, за нешто; вршити изборе'; ~ *се* 'вршити избор између себе'; изрази: *не ~ речи, изразе и сл.* 'изражавати се грубо, простачки, вулгарно' (РСА); 'брати више пута': Зором сам ранила на глас од славица, тер пољем бирала разлика цвјетица, 'сабирати, скупљати шта набављајући': Бира Ката по Котору вино, 'избирати': Она бира поредом јунаке, изабрала војеводу Павла (РЈА) XVI век; 'селективно узимати из веће количине, из мноштва, избирати': А кòнопља, òна-се б́ирала. Òнā-што-је сà-семеном òстанē да сàзрї, а онā-што-не-сàзрї зòвē-се избòрка. Тò-се изб́ирā и чупā се — Кòнопља нарасте па-òндā мòрāш-је б́ират. Имā избòрка, рāнијē приспїјева па-се-б́ирā, па-се-зòвē избòрка ист.-бос. Ере (Реметић); *б́ирайи, б́ирам* impf. 'бирати': До дèвeцтòте рòдители су б́ирали снау и йсто тàко и дèвòјку удавали Голубинци — Свàко је сèбе цèнио и д̀изо, б́иро с к̀им ће йћи Товаришево — ...пòсле йштеду òни л̀уске за п̀ерину (б́ираду, да н̀апуну, заш с òти л̀ускама се п̀уни п̀ерина) Јаша Томић – Бачка, Вршац (РСГВ); израз: Не *б́ирайи*

рѣчи 'говорити оштро и увредљиво' Вршац (РСГВ); *бѳраѳи*, *бѳрам* impf. 'настојати да се дође до квалитетнијег, најбољег': Тако ми бѳга ни ћемо се скѳпит ни ћемо га бѳрат — Бѳрѳла бѳрка па ѳзабрала кривонѳгог Мѳрка — Понѳгде те пѳште да бѳраш јѳбуке кат купѳеш сев. Метохија (Букумирић); *бѳрѳѳи*, *-ѳм* impf. Стара ЦГ (Пешикан); *бѳр'ѳѳи*, *б'ѳрѳм* impf. 'бирати': Л'ѳђи сѳ в'ѳзда бѳр'ѳли обр'ѳз и н'ѳкаѳд нијес'ѳ м'огли погријеш'ит Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *бѳра* 3. sg. impf. Радимња (Томић II)

► мак. *бира* 'избирати' (ТРМЈ), буг. *бѳрам* iter. од *берѳ* (ЭССЯ 2:97, s.v. *birati (*se*); Геров¹⁵¹), слн. дијал. *birät* 'cogliere' (Chinese), чеш. дијал. *birat* iter. од *brati* (Bartoš), пољ. *bierać* 'узимати често, више пута или с времена на време' (Doroszewski), рус. *бирѳть* = *брѳть* (Даль), стукр. *бирѳти/бырѳти* 'узимати, убирати' (СУМ XVI – п.п. XVII ст.)

▼ псл. *birati (*se*) (ЭССЯ 2:97, s.v. *birati (*se*); SP 1: 250, s.v. *birati*)

■ Значење 'избирати' одговара мак. *бира* 'избирати' (ТРМЈ).

Доминантно значење глагола *бираѳи* јесте 'одлучивати се за неког, нешто (боље, квалитетније)' (> 'ребити, чистити').

Симплекс *birati је у словенским језицима слабије заступљен¹⁵², а и касније посведочен него одговарајуће превербалне сложенице. Значење 'бирати' развило се из префигираног *из-бираѳи* < *jъz-birati 'id.' (ЕРСЈ 3: 286–287, s.v. *бираѳи*¹). У српском језику је облик *бираѳи* посведочен тек 1753. године. (ПЕРСЈ)

¹⁵¹ Оригинална графија: *бѳрамь* iter. од *бѳрж* (Героѳ).

¹⁵² Најчешћег значења 'узимати'.

2.1. Основа бир(а)-

- **бирѝја** м. 'остаци по винограду после бербе': Пошто се оберу виногради, сиромашна деца из града пођу у бирѝју по виноградима заостале гроздове, јагуриду, као и гроздове који су остављени као „богу брада“, 'запуштено имање': Још се не нађе¹ газда за овѝј бирѝју што труне Лесковац (Митровић)

- **бирѝишѝе** п. 'остаци по виноградима иза обављене бербе': Ће идемо у бирѝште да се нарѝчамо најслѝтко грѝже Лесковац (Митровић)

- **обѝришѝе** п. 'остаци грожђа после бербе у винограду': По обирѝште се не ѝде, онѝ си такѝј остањѝје Митровић (Лесковац)

- **бирѝјка** ф. 'машина за пречишћавање зрнастих плодова, тријер' (РСА)

- **бирѝак, -рка** м. 'пробрано грожђе или друго воће, одбир', 'озобина, оно што остане од грозда кад се зрна озобљѝ' (РСА)

- **бирѝишѝи, -ѝм** имрф. 'брати, скупљати': Отиш'о у лојзе (виноград) да бирчи јагуриду Алексинац (РСА)

- **бирѝалишѝе/бирѝалишѝе** п. 'место где се бира, где се врше избори' (РСА);

бирѝалишѝе п. 'место где се састају бирачи кад бирају скупштинара', XIX век:

Може к бирѝлишту приступити (РЈА)

- *бѝрало* п. 'камен као мета у дечјој игри 'на рјез'' јуж. Приморје (РСА)¹⁵³
- *бѝрāн, -а, -о* 'који се одликује од осталог исте врсте, одабран, пробран; редак, какав се ретко налази' (РСА); *бѝран, -а, -о* 'избиран': Бѝран пасуљ Радимња (Томић II); *бѝранић/бѝрāнић, -ā, -ō* 'одабран, изврстан': Свѝ су тō бѝранић људи — Свѝ бѝрāнић мōнци и јунаци! — Сōбōм љзѝ пѝшѝс бѝрāнићѝг партизāнā — Ту су бѝли све бѝрāнић Ускоци Ускоци (Станић); *бѝрāнић, -ā, -ō* 'одабрани, истакнути, најбољи': Ћоко је бѝо бѝрāнић племенѝк — Скупили се свѝ бѝрāнић мōнци — Пōгибе ни у рāг бѝрāнā омладина — Дōшли су з бѝрāнијема свāтовима Загарач (Ћупићи)

- *бирāнац, -нца* т. 'одабран кукуруз у клипу', 'пробрано грожђе или друго воће, одбир' Банат (РСА)

- *бирāнић/бѝранѝк, -ѝка/-а* т. 'онај који је одабран, бољи од других'; 'онај који је изабран на изборима, посланик; посланички кандидат' (РСА);

- бирāнић, -ѝка* т. 'ко је изабран за скупштину', XIX век: Трикат је народ у сабору видио своје биранике (RJA);

- бѝранѝк* т. 'онај који је одабран, изванредан мушкарац': Свѝ мōмāкā бѝранѝкā Ускоци (Станић); 'виђен,

- угледан човек у братству, селу, племену': Прōшлōга рāта изгѝбоше бѝранѝци

- из нāшѝга мālōга брāства Васојевѝи (СТИЈОВИЋ); *биранић* т. 'онај који је

- изврстан, најбољи међу одабранима': Бѝо је биранић кā поѝједан Загарач

- (Ћупићи); *бѝрāн'ѝк, -ѝк'а* т. 'истакнут, угледан човек': Овѝ да'н'а'шњѝн

- бѝрāнић'и б'ѝрајѝ се по несојл'а'цима Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина)

---

¹⁵³ Није јасно спада ли овамо или у гнездо око лексеме *бира* 'врста игре; дрвце које се у њој одбацује, а противна страна га хвата' уз могућу везу са глаголом *бѝрати* (ЕРСЈ 3 s.v. *бирати*²) и семантичким прелазом 'вежбати' > 'гађати'? (ЕРСЈ 3: 288 s.v. *бирати*¹; 279 s.v. *бѝра*²).

- *бираница* f. 'пробрано грозђе или друго воће, одбир' Барања (РСА); 'оно што је одабрано, изабрано': То је твоја бираница, срѣћо. — Доћера овце на пазар, све бираница до биранице Пива (Гаговић)
- *бѳрѳно* adv. 'одабрано, лепо, изврсно' (РСА);
- *бѳранѳсѳи, -осѳи* f. 'оно што се нарочито одабира, одбир, одабирање' (РСА)
- *бирѳнчевина* f. 'пробрано грозђе или друго воће, одбир' Срем (РСА)
- *нѳбѳрѳн, -а, -о* 'прост, груб, вулгаран' (РСА)
- *нѳбѳрѳнѳсѳи, -осѳи* f. заст. 'стање онога који није званично изабран за неку јавну функцију, неизабраност', фиг. 'непробирљивост; простота' (РСА)
- *бѳрѳње* n. глаг. им. од *бирѳи* (Вук 1818; Вук; РСА; РЈА); *бирѳње* n. 'избирање, одабирање, пробирање': И у голѳмо бирѳње промѳкне се нѳшто лѳшо Каменица код Ниша (Јовановић В. I); *бѳрѳње* n. 'бирање' Свиница (Томић I)
- *бѳрѳч, -ѳча* m. 'онај који бира, који има право гласа, који учествује на изборима', 'онај који тражи нешто нарочито добро, који се тешко одлучује, пробирач', 'онај који купи, сакупљач' (РСА); 'који дајући глас бира каквог старешину или посланика у скупштини': Он као бирач онога града гласовао је у избору — Кад бирачи (*бирајући кнеза*) дохвате камење (РЈА); *бирѳч, бирѳча* m. 'пробирач, бирач' Радимња (Томић II); *бирѳч* m. 'гласач, онај који бира на изборима': Мѳлко га бирѳча бирѳло Каменица код Ниша (Јовановић В. I), 'пробирач,

избирач': Голем бирач, не умејал ништа да изберу Каменица код Ниша (Јовановић В. I); XIX век (RJA)

- *небирач, -ача* м. 'онај који не бира, који нема право гласа, право учествовања у изборима' (РСА)
- *бирачица* ф. 'жена бирач', 'она која тражи одабрано, пробирачица, избирачица' (РСА)
- *бирачки, -а, -о* 'који се односи на бираче, на изборе: ~ збор, ~ место, ~ одбор, ~ порез, ~ право, ~ скуп, ~ списак, ~ способност, ~ тело' (РСА); *бирачки* адј. 'што припада бирачима': Бирачки гласови (RJA); *бирачки, -а, -о* 'који се односи на бираче': У бирачки одбор изабрали само њени Каменица код Ниша (Јовановић В. I)
- *бирачство* п. coll. индив. 'бирачи' Ристић/Кангрга (РСА)
- *бирачији, бирачим* импф. покр. 'пабирчити' Хрв. (Вук; РСА; RJA); *бирачи* 3. sg. импф. 'пробирчити' Радимња (Томић II)
- *бирачење* п. 'пабирчење' (Вук; РСА)
- *набирачији, -ирачим* рф. 'пабирчењем накупити, напабирчити' Хрв. (Вук; РСА; RJA)
- *бирукаји/бирукраји, бирукам / -ам* импф. 'тражити, претраживати', 'давати свој глас за некога, за нешто; вршити изборе' Љубиша С. (РСА)
  - *бирукане/бирукане* п. глаг. им. од *бирукаји* (РСА)
- *бируцкаји, -ам* импф. det. од *бираји*: Све нешто бируцка, а слабо изабере ЦГ (РСА)

• *бирѹцкѹѣ* п. глаг. им. од *бируцкѹѣи* (РСА)

• *бѹрка* f. 'она која тражи одабрано, пробирачица, избирачица' Невесиње (РСА);
бѹрка f. 'особа која тражи одабрано, која је избирљива': Ниси бѹрка, тѣ-си
слаткòран — Јèдè свè, нѣшта-му нè-смèтѹ. А бѹрка — òвò-му смрдѣ, òвò гòрко ист.-бос.
Ере (Реметић); 'пробирачица': Бирала бирка, изабрала ћоравога Мирка Прошћeње
(Вујичић); 'она која бира, одабира, избирачица' Ускоци (Станић); 'избирачица'
Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица); *бѹрка* f. 'овца која бира храну и
име таквој овци' Тимок (Динић)¹⁵⁴; 'избирљива девојка (она која одбија просце)'
Тимок (Кожељац); 'женско име; она која је дуго бирала' Пирот (Златковић); поет.
'избирачица' (Златковић V); 'избирачица, она која много бира младожењу': Бирала
бѹрка ћоравога Мирка (изр.) Црна Трава (Стојановић), *бѹрка* f. 'избирачица' Кучи
(Петровић/Телић/Капустина)

• *бѹркана* f. 'избирачица': Бирала биркана, па узела криволеђег Миркана
Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

• *бѹркѹѣи, -ѹм* impf. dem. од *бирѹѣи* (РСА); *бѹркѹѣи, -ѹм* impf. 'прибирати,
бирати' Златибор (Миловановић); 'пробирати, бирати': Зàглèда у тањѣр и бѹркѹ
место да јèдè свè по реду Мачва (Лазић); *бѹркѹѣи* impf. dem. *бирѹѣи*: А мѣ бѹркѹ
кору, нè-меремо сред"нè — Кòза нè-дè млòго кѹбастè рѹнè, сѹм òна бѹркѹ — Мѹло-сѹ
бѹркали па-сѹ-мѹло и накòсли ист.-бос. Ере (Реметић); dem. од *бирѹѣи* Бањани,
Грахово и Опутне Рудине (Копривица); *бѹркѹѣи, -ѹм* impf. 'пребирати': Ено брави

---

¹⁵⁴ Уп. *бирка* 'врста овце' < *бурька (SP 1: 477 s.v. *бурь!*). Више о томе в. ЕРСЈ 3: 295–296 s.v.
бирка.

биркају сијено на торину Прошћење (Вујичић); *бѝркѧѝ*, *-ѧм* impf. Стара ЦГ (Пешикан); *б'иркѧѝ*, *-ѧм* impf. 'дуго бирати': Бѝр'ала б'ирка и 'иза°брѧла ѧ'брѧ М'ирка Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *бѝрка* 3. sg. impf. dem. од *бира*: Немѧј да ми бѝркаш компирѧ, него по рѧд тѧрај у тѧрбу Црна Трава (Стојановић)

- *бѝркѧње* п. глаг. им. од биркати (РСА); *биркѧње* п. гл. им. од *бирка* 'бирање': Нѧма биркѧње, сѧмо по рѧд, па коѧ ти западне Црна Трава (Стојановић)

- *ѧзбиркѧѝ*, *-ѧм* pf. dem. *ѧзбраѝѝ* (RJA); *ѧзб'иркѧѝ*, *-ѧм* pf.: Дѧко и 'она н'ешто ѧзб'иркѧ да ва°л'ѧ, мѧ је сл'аба прѝлика Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *ѧзбиркѧѝѝ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

- *нѧбиркѧѝѝ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

- Доста ти је *ѧонѧбиркао* си се Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

- *ѧдѧбиркѧѝѝ*, *-ѧм* pf. према *биркѧѝѝ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

- *ѧоѧзбиркѧѝѝ*, *-ѧм* 'до неке мере или заредом биркати' Угљевик и Забрђе (Ђуркин)

- *ѧонѧбиркѧѝѝ (се)*, *-ѧм (се)* dem. *ѧонабѝраѝѝѝ* Угљевик и Забрђе (Ђуркин)

- *ѧрѧбиркѧѝѝѝ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

- [*йойребиркайи*]¹⁵⁵: Добро то *йойрѐбиркајше* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)
- *йрѐбиркайи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица);
йроб'иркайи, -ам рф.: Лијепо је б'ирка̀ла и проб'ирка̀ла һ'ѐрѐга Њ'ирка Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина)
- *бирка́чийи, б'ирка́чѝм* имрф. 'биркати' Лика (РСА)
  - *бирка́чѝе* п. глаг. им. од *биркачийи* (РСА)
  - *набирка́чийи, -йрка́чѝм* рф. 'пабирчењем накупити, напабирчити' Лика;
~ *се* 'довољно, доста скупити пабирчећи, напабирчити се' Лика (РСА; РЈА)
- *б'ирколѝйи, -им* имрф. дем. од *биркайи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица); *б'ирколиѝ, -им* дем. *бирайи*: Мо̀го-је да-се-запѐсли још-ла̀ни, но-он б'ирколи посѐ Чумић (Грковић); *б'ирколѝйи, -ѝм* дем.: То̀ је злор'ано: в'а'зда п'а'л'ка и б'ирколи онѐ што би др'уги заскоч'или Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина)
  - *йзбирколѝйи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)
изб'ирколѝйи, -ѝм имрф. дем.: Изб'ирколиће 'он онѐ мало м'ѐса, а т'ебе 'ето куп'ус Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина)
  - *набирколѝйи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)
  - *йѐбирколѝйи, -им* рф. према *бирколиѝйи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)
  - *йрѐбирколѝйи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

---

¹⁵⁵ У извору је забележн пример без навођења инфинитива.

- *йрѡбирколиѡи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица);
йроб'ирколиѡи, -ѡм pf. dem. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина)
- [*йѡизбирколиѡи*]¹⁵⁶: Све су *йѡизбирколиѡи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)
- *бѡркољѡе* гл. им. од *бирколиѡи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)
- *бѡрне* 3. sg. pf. 'пробрати, изабрати': Бѡрни о тѡ[j] јабукѡ онѡј коѡ несѡ здригѡсанѡ Црна Трава (Стојановић)
- Од глаголске основе *бир(а)*- настале се следеће именице: *бирија, бириѡиѡе* (са префигираном варијантом *обирѡиѡе*), *бирајка, бирак* (са секундарном изведеницом *бирчиѡи*), *биралѡиѡе, бирало, бирање, бирач* (са секундарним изведеницама *небирач, бирачица, бирачки, бириѡѡво, бирачиѡи*, → *бичање* и → *набирачиѡи*) и *бирка*; придев *биран* (са секундарним изведеницама *небиран*, → *небиранѡиѡи, биранѡ, биранац*, → *биранчевина, биранѡиѡи, биранѡиѡи*); глаголи: *биркаѡи* (са секундарним изведеницама *избиркаѡи*, → *йѡизбиркаѡи, набиркаѡи*, → *йѡнабиркаѡи, йѡбиркаѡи, йрѡбиркаѡи*, → [*йѡйрѡбиркаѡи*], *йробиркаѡи* и *биркање*), *биркачиѡи* (са секундарном изведеницом *биркачење*), *бирколиѡи* (*избирколиѡи, набирколиѡи, йѡбирколиѡи, йрѡбирколиѡи*, → *бирколиѡи* и *бирколиѡе*), *бирне, бирукаѡи* (са секундарном изведеницом *бирукање*) и *бируцаѡи* (са секундарном изведеницом *бируцање*).

---

¹⁵⁶ У извору је забележн пример без навођења инфинитива.

Именица *бирија* је изведена суфиксом *-ија* (Skok 1: 765, s.v. *-je*). Именица *биришиџе* је изведена суфиксом *-ишиџе* < **-ište* (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127) од глагола *бирати*, а *обиршиџе* истим суфиксом од глагола *обирати*. Nomen instrumenti *бирајка* изводи се суфиксом *-ајка* (Клајн 2003: 138). Именица *бирак* је изведена суфиксом *-(а)к* < **-ъкъ* (Vaillant 4: 301–304; Клајн 2003: 25–27). Nomen loci *биралиште* изводи се сложеним суфиксом *-лишиџе* < **-lište* (Vaillant 4: 423; Клајн 2003: 127–128). Именица *бирало* је изведена суфиксом *-ло* < **-(d)lo* (Vaillant 4: 416–417; Клајн 2003: 149–151). Поред стандардног фонетског облика глаголске именице *бирање*, забележен је и дијалекатски облик *бирџе*. Nomen agentis *бирач* изводи се суфиксом *-ач* < **-ačъ* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63). Поред негираног облика *небирач* од лексеме *бирач* моционим суфиксом изведена је именица *бирачица*, збирна именица *биришиџиво* суфиксом *-сџиво* < **-bstvo* (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185–189) и придев *бирачки* суфиксом *-ски* < **-ъskъ* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303). Именица *бирка* је изведена суфиксом *-ка* < **-ъка* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Именица *биркана* је изведена суфиксом *-ана*, највероватније ради поклапања са обликом *Миркана* (m. асс.) у примеру наведеном изнад.

Именица *бирџ*¹⁵⁷ настала је највероватније од мађ. *bíró* 'судија; општински старешина' наслањањем на *бир*, *бирџина* 'прилог за цркву' (EPCJ 3: 299–300, s.v. *бирџ*).

Придев *биран* је глаголски придев трпни од глагола *бирајџи*. Од негираног облика *небиран* изведена је именица *небираност* суфиксом *-остџ* < *-*ostъ* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Именица *биранаџ* је изведена суфиксом *-(а)џ* < *-*ьсџ* (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54). Секундарна изведеница *биранчевина* је изведена суфиксом *-евина* (Клајн 2003: 98–100)¹⁵⁸. Именица *биранџ* је изведена суфиксом *-џ* < *-*џъ* (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86)¹⁵⁹. Именица *бираница* је изведена суфиксом *-џа* < *-*џа* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Именица *бираностџ* је изведена суфиксом *-остџ* < *-*ostъ*.

Поред деноминала *бираџиџи* и *бирџиџи*, као и експресивних глагола, *бирукаџи*, *бируџаџи*, *биркаџи*, *биркаџиџи*, *бирколиџи* и *бирне*, забележене су и глаголске именице: *бирачење*, *бирукање*, *бируџање*, *биркање*, *биркачење* и *бирколење*. Од глагола *биркаџи* су изведени следећи префигирани глаголи: *из-биркаџи*, *на-биркаџи*, *џо-биркаџи*, *џре-биркаџи* и *џро-биркаџи*; као и двопрефиксални глаголи: *џо-из-биркаџи*, *џо-на-биркаџи* и *џо-џре-биркаџи*. Од глагола *бирколиџи* изведени су префигирани глаголи *из-бирколиџи*,

---

¹⁵⁷ У речнику: *бирџ* м. 'истакнути члан братства који је тајно прикупио прилоге за очување црква и манастира за време Турака; по томе је добило име 'бирџ' братства Митровића, из села Машта код Берана; пољак, чувар њива и ливада' Васојевићи (Боричић).

¹⁵⁸ Уп. изнад наведено *бирчевина*.

¹⁵⁹ Уп. изнад наведено *бирџ*.

на-бирколиѣи, ѿ-бирколиѣи, ѿре-бирколиѣи и ѿро-бирколиѣи; од глагола *бирачиѣи* глагол *на-бирачиѣи* и од глагола *биркачиѣи* глагол *на-биркачиѣи*.

2.2. бир

• *бѣр* m. 'жито, што људи дају попу сваке године („у Србији по селима по 10 ока од ожењене главе, а по варошима у новцу према томе“)' (Вук 1818; Вук); *бѣр* m. *бѣрови* pl. (*бѣр, -и* f.) 'оно што се годишње давало у новцу или намирницама манастиру или свештеницима', 'порез који се некада плаћао феудалним господарима', 'прикупљање (убирање) новца, намирница у и сл.', покр. 'зборник, збирка, ризница', 'сорта, врста (лозе, грожђа)' Далмација (РСА); *бѣр* f./m. 'што се давало попу сваке године од ожењене главе, а негда и властелину', XIII век (f.) (RJA); *бѣр* m. 'порез, данак, намет' Васојевићи (Боричић); *бѣр* m. 'годишњи породични принос жупнику': Наша је кућа давала годишњи бѣр око Богојављења бачки Буњевци (Sekulić); *бѣр* m. „поповска плата до XIV века у природним добрима а после у новцу; поповски и властелински бир“ Никшић (Ђоковић); 'годишње обавезно давање намирница попу или ковачу' Спич (Поповић/Петровић); 'добровољни прилог за цркву' црнотравска Кална (Богдановић III); *бѣр* m., *бѣрове* pl. 'годишња дажбина попу': Чѣда из Трноѡац тражи бѣр Тимок (Кожелѡац); стерп. *вѣр* f. 'приход црквеног имања': **что се прилагг сѣиѣи цркви, сѣмъ да нема протопопа дворьски никоеде власти, нъ что доходи или шть поповь или шть влахъ, или земляна поповска вѣръ, что доходи шть поповь, половина да се**

оузима сиени цркви — да даю биръ доуховноу нащрицомъ, ’,давала се под закуп као и царина“: *ѣръ ѣ дръжалъ Никша Сѡрѡчевичъ з вратишмъ царинѣ нашѣ прицевьскѣ и биръ вѣдаль по землѣ (Даничић)*

- *бѣрнѣк* m. ’онај који убира порез, порезник’ Заглавак (РСА); *бирнѣк* m. ’онај који наплаћује, који убира порез, порезник’: Кво ти врѣди да убијеш бирникатога, ем че д идеш у апсу, ем че дѡјде нѡв бѣрник и пѡ има да платиш Тимок (Динић)
  - *бѣрница* f. ’ковчежић у који се стављају добровољни прилози у цркви’ Љубиша С. (РСА)
  - *бирѡвина* f. ’дажбина попу’ Бар (Вук); ’оно што се годишње давало или намирницама манастиру или свештеницима’ Ћоровић С. (РСА)
  - *бѣрѡвнѣк* m. ’парохијанин који даје бир’ НП (РСА)
  - *бѣрчевина* f. ’оно што се годишње давало или намирницама манастиру или свештеницима’ Ковачић И. Г. (РСА)
  - *збѣршииши, -ѣм* pf. ’сакупити, накупити бир’ Војв. (РСА)
  - *обѣрши се, ѡбѣрѣм се* pf. заст. и покр. ’добити, покупити довољно бира, окористити се’: Не ћеш се обирити ове године (Вук 1818; Вук; РСА; РЈА)
- мак. заст. *бир* ’дажбина свештенику или манастиру’ (ЭССЯ 2: 98, s.v. *birъ), буг. *бир* ’дажбина, порез’ (Геров)¹⁶⁰, слн. *bĭr* ’црквено прикупљање’ (Pleteršnik)¹⁶¹

¹⁶⁰ Оригинална графика *биръ*.

¹⁶¹ Синоними *bĭra, bĕra*; али *bĭr* ’мираз’ < мађ. *bér* ’накнада’ (l.c.). Уп. кајк. *b’i:ra* ’годишње давање цркви’ (Malnar); укр. дијал. *бѣр, бѣру/бѡру* ’дажбина’ (Гринченко).

▼ псл. *birь (ЭССЯ 2: 98–99, s.v. *birь)¹⁶²

■ Од поствербала *бир*¹⁶³ изведене су именице *бирник*, *бирница*, *бировина*, *бировник*, *бирчевина* и глагол *обириѝи се*. Глагол *збирѝиѝи* вероватно је изведен од придева *бирски. (ЕРСЈ 3: 276 s.v. бир¹)

Nomen agentis *бирник* изводи се сложеним суфиксом *-ник* < *ьникъ (Vaillant 4: 306–308; Клајн 2003: 155–160). Апелатив *бирница* изведен је сложеним суфиксом *-ница* < *ьница (Клајн 2003: 162–164). Именица *бировина* изведена је суфиксом *-овина* < **-ovina* (Vaillant 4: 362; Клајн 2003: 98–100). Nomen agentis *бировник* изводи се сложеним суфиксом *-овник* (Клајн 2003: 161). Именица *бирчевина* изведена је сложеним суфиксом *-чевина*.¹⁶⁴

Глагол *обириѝи* изведен је префиксом *о-* и суфиксом *-и(ѝи)* < **-iti*.

3. *do-

3.1. добирати

● *добіраѝи*, *дòбїрāм* impf. нераспр. 'још брати, додавати берући наново, допуњавати накнадном бербом; довршавати брање' Дучаловићи, 'брати и нешто друго поред основног усева, брати уз други усев' Левач, фиг. 'ређати, спомињати редом'; ~ *се* заст. 'долазити до нечега, постизати' П. Соларић (РСА); *добіра* 3. sg.

---

¹⁶² С обзиром на ареал пре се ради о јужнословенској иновацији него о прасловенској речи (ЕРСЈ 3: 276 s.v. бир¹).

¹⁶³ Пре поствербал од глагола *браѝи* < *brati него од *бираѝи* **(-)birati* (ЕРСЈ I.c.).

¹⁶⁴ Уп. *биранчевина*.

impf. 'завршавати са брањем (о воћу и поврћу)' Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'завршавати брање (воћа)': Добира сливе у Папрат, да допуњимо каџу Црна Трава (Стојановић)

● *добирайи, дѡбйрѡм* pf. нераспр. 'одвојити одабирањем, прорбати до краја' Срем, 'довршити пабирчење нечега, покупити до краја' Лика (РСА); 'бирати, побирати све, до краја': Када тко по њиви купи зрње отучена граха, или около гумна гдје се грах туче, рече: „Још нијесам све добирао“ Богдановић – Лика (РЈА)

► буг. *добирам* 'брати и оно што је остало да се бере, брати све до краја' (РБЕ), чеш. *dobirati* 'узимати остатак' (PSJČ), пољ. *dobierać* impf. од *dobrac* 'узети више, допунити' (SJP), дљуж. *doběraś se* 'бити на измаку' (Мука), рус. *добирать* 'завршавати сакупљање нечега' (ССРЛЯ), блр. *дабйрѡць* impf. од *дабрѡць* 'узети још неку количину до пуне мере' (ТСБМ)

▼ *dobirati (SP 3: 290; 330–332)

■ Значењу 'брати још, брати до краја' одговара буг. *добирам* 'id.' Застарело значење 'долазити до нечега, постизати' код Павла Соларића (РСА) јесте русизам (ЕРСЈ 3: 287, s.v. *бирѡйи*¹) – уп. рус. *добираться* 'с напором постизати нешто' (Даль).

О семантици префикса *до-* в. § III 1.2. **до-* (*добрайи*).

3.2. добир(а)-

● *добйрѡње* п. глаг. им. од *добирайи* (*се*) (РСА)

■ Глаголска именица *добирање* је изведена од глагола *добирайи*.

4. *jъz-

4.1. избирати

● *изб́ирайи, изб̄ира̄м* impf. 'одабирати, бирати' (Вук 1818; Вук); *изб́ирайи/избирайи, изб̄ира̄м/-р̄ем* (im)pf. 'према потреби, укусу, квалитету и сл. издвајати, издвојити нешто из већег броја, бирати, изабрати, пробирати, пробрати': Топи бију за неђељу дана, | Ће се цару родила ђевојка; | За двије јој име избирали, | Док су дивно име изабрали НП Вук, 'већином гласова одређивати, одредити неко лице за старешину, посланика, одборника и сл., одабирати, одабрати гласањем': Пак избиру главу храброј чети, | Што ће у бој водити ју свети НП Даница 1861 (РСА); *изб́ирайи, изб̄ира̄м* im(pf.) 'издвајати, издвојити нешто из већег броја, бирати, пробрати': И онда ка[д] дође комисија, преглед, онда изб̄ира неколико деце, неког неће никога да пита Ђала — То се изб̄ира један који то уме тако да изведе Итебеј (РСГВ); 'изабрати': Изб́ирала си нег̄а и нек вам је сретно Мачва (Лазих); *изб́ирайи изб̄ира̄м* im(pf.) 'издвајати, издвојити нешто из већег броја, бирати, пробрати': Изб́ираш које лепо жито за сѐме, окрѐчиш га и један дан с̄амо га сѐјеш Вршац (РСГВ); *изб́ирайи, изб̄ира̄м* pf. 'одабрати': За в̄арице се пшеница пр̄во изб́ира па се в̄ари — Ја изб́ира на мој тамин, кол'ико ми очи помаг̄ау сев. Метохија (Букумирић); *изб̄ир'айи, -'ир̄ам* pf. 'одабрати некога или нешто по одређеним

особинама' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *избѝраѝ* 'избирати' Сваница (Томић I); *избѝра* 3. sg. impf. 'одабирати': Избѝра, избѝра, ал' н-умѝ да избере Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'бирати, одабирати': Не даде ми да избѝрам компирѝ, но ми сѝм наврља у зембѝль што му подруку паде Црна Трава (Стојановић); *избѝрам* impf. 'бирати, одабирати': Немој да избѝраш попрѝку, узѝмај од ред! Јабланица (Жугић); impf. 'одабирам': Обично дуго избѝрам пре купѝвину Лесковац (Митровић)

- *ѝоизбѝраѝи, ѝоѝзбѝрѝм* 'до неке мере или заредом бирати' Угљевик и Забрђе (Ђуркин)

стсрп. *избѝрати* 'избирати': *ѝтъ иноѝде старѝць хотѝи поѝбѝвати въ сѝмь пѝрѝгоѝ да се не ставѝи, тѝкмо ѝтъ монастыѝа да се избѝлаа въбѝимь сѝвѝтомъ вѝратѝе* (Даничић)

4.2. **изабирати**

- *изабѝраѝи/изѝбираѝи, -ѝбѝрѝм/-рѝм* impf. 'опредиљивати се, одлучивати се за некога или нешто између више могућности, из већег броја или веће количине нечега, бирати, пробирати': Сама себе име изабѝра, | Изабрала Шеин челебија НП Вук, 'одлучујући се за одређене кандидате постављати некога на какву дужност, давати некоме одређено звање и сл.': Црногорци изабѝрају сердара Његош (РСА)

► мак. *избира* 'бирати' (Мургоски), буг. *избѝрам* 'бирати' (РБЕ), слн. *izbirati* 'бирати' (SSKJ), рус. *избирѝть* 'бирати' (СРНГ)

▼ псл. *jъz(ъ)birati

■ Значењу 'бирати' одговарају мак. *избира* 'бирати' (Мургоски), буг. *избѝрам* 'id.' (РБЕ), слн. *izbirati* 'id.' (SSKJ), рус. *избирáть* 'id.' (СРНГ)¹⁶⁵.

У срп. језику постоје две континуанте псл. *jъzbirati – *избираѝи* и *изабраѝи*. Прва је регуларна, а друга је аналошка према *изабраѝи* (аналогски према *одабраѝи* и сл.). Забележен је само један облик са сложеним префиксом *ѝо-из-бираѝи*.

Уп. § III 1.3, *jъz(ъ)- (*изабраѝи, избраѝи, изьбере*).

4.3. избир(а)-; изабир(а)-

● *ѝбир* т. 'избор' (РСА); *ѝбир* т. 'бирање, избор': Дошли на избѝр Свиница (Томић I)¹⁶⁶; *избѝр* т. 'избор, оно што је изабрано': Нема да ги бѝраш, тој ти је све избѝр Лесковац (Митровић)

● *ѝбирак, -ѝрка* т. 'оно што остане кад се већ изабере најбоље, остатак' (Вук 1818; Вук; РСА); 'узорак, примерак, најбољи квалитет': Приграбио је за себе избѝрке, а њој оставијон ону рђу Пива (Гаговић); *избѝрак, -рка* т. Стара ЦГ (Пешикан)

● *избѝралац, -аоца* т. 'избирач' (РСА)

● *избѝрalachки, -а, -о* 'избирачки' (РСА)

---

¹⁶⁵ Уп. § *otъbirati.

¹⁶⁶ Акцент одреднице и лексеме у примеру се не подударају.

● *изби́рало* т. 'избирач' Лика, 'право избирања': Наше је издирало, а господско избирало И. Великановић (РСА); 'избирач' Лика (РЈА)

● *изби́рање* п. глаг. им. од *избираји* (Вук 1818; Вук; РСА); *избирање* п. гл. им. од *избирам*: Нема избирање, давам ти гу по јевтино, ене там од онај куп, мож да гу попріку изби́раш! Јабланица (Жугић); 'бирање, одабирање': Нема избирање, по ред узимај Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'бирање, одабирање': Ту ти дам робу по јевтино, ама нема избирање Лесковац (Митровић); глаг. им. од *избира*: О[д]-только избирање остаде нежењет Црна Трава (Стојановић)

● *изби́рач, -ача* т. 'избирач': Избирач нађе отирач (кад се који жени) (Вук 1818, Вук); 'онај који воли да бира, пробирач', заст. 'онај који бира, који има право гласа, који учествује на изборима', 'оно што је изабрано, одабрано, најбоље' (РСА); 'који воли да бира, пробирач' Ново Милошево (РСГВ); *избирач* т. 'пробирач' Васојевићи (Боричић); Стара ЦГ (Пешикан); *избирач, -ача* т. 'пробирљив човек, пробирач' Кучи (Петровић/Телић/Капустина); од XIX века (РЈА)

● *избирачица* f. 'она која воли да бира, пробира, пробирачица' (РСА); 'женска особа која избире, женска особа избирач' (РЈА)

● *избирачки, -а, -о* 'који се односи на избираче; који се одликује склоношћу да буде пробирач' (РСА)

● *избирачки* adv. 'на избирачки начин, одабирајући' (РСА)

● *избирача* f. бот. 'врста јабуке' Травник (РСА)

да бира, пробира': Он је избирџија, неће ти тој еде Јабланица (Жугић); 'онај који много бира, избирач, пробирач': Он је голем избирџија, кџт поче да избџра мџка да те увати Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'онај који много бира, избирач' ји. Србија (Богдановић III); 'пробирач': Он ти је голем избирџија у јело Лесковац (Митровић); 'онај који много избира, пробирач': Дошъл ти-е избирџија, сџк ће закасаш, на све ће ти најде ману Црна Трава (Стојановић)

• **избирџика** f. 'избирачица, пробирачица': Навџкла да е избирџика Тимок (Кожељац); 'избирачица': Неће се скоро ожени твојата избирџика Пирот (Златковић); 'избирачица' Пирот (Живковић); 'она која је избирљива, пробирљива, која воли да бира, пробира': Голема си ти избирџика била! Ако узимаш, узимај, немој сџмо да мџчиш човека да ти све по ред расклапа! Јабланица (Жугић); 'избирачица, пробирачица' Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'избирачица' ји. Србија (Богдановић III); 'она која много избира, пробирачица': Беше голема избирџика, сџк баба-девојка Црна Трава (Стојановић); 'избирачица, пробирачица' Лесковац (Јовановић J. 236)

• **избирџиче** n. 'избирљиво, пробирљиво дете које воли да бира, пробира (обично о храни)': Мџке ме изедоше с овој моје детиште, избирџиче, слабо које оће да једе! Јабланица (Жугић)

• **избџршџина** f. 'оно што остане кад се плодови (обично воће) проберу' Левач (РСА); **избџршџина** f. 'избирач': Што бџше дџбро – узџше, остала сџгена сол она избџршџина — Дао ми неку избџршџину Косово (Елезовић I)

● *изабир* т. 'избор' (РСА)

● *изабѣра̄ње/изабѣра̄ње* п. глаг. им. од *изабѣра̄ти* (РСА); 'дело којим се изабѣре':

Може вам служит за владат се у изабѣра̄њу Башић — Остави се, мој синко, изабѣра̄ња и пробира̄ња, ван тражи и нађи што цурице поред себе Богдановић – Лика (РЈА)

● *изабѣра̄ч, -а̄ча* т. 'избѣрач' (РСА)

■ Од глаголске основе *избир(а)*- изведене су следеће именице: *избирак, избѣралац* (са секундарном изведеницом *избиралачки*), *избирало, избѣрање, избѣрач* (са секундарним изведеницама *избирачица* и *избирачки*), *избирача, избѣро̄шина, избѣрица, избѣрица, избѣриче* и *избирѣшина*; придеви: *избирљив* (са секундарним изведеницама: *неизбирљив, избѣрљивац, избѣрљивица* и *избирљивост*) и *избирни* (са секундарним изведеницама *избирност* и *избирњача*); глаголи: *избирѣти, избѣрица̄ти, избѣрка̄ти, и избѣрнути*.

Резултатив *избирак* је изведен суфиксом $-(a)к < *-ъкъ$ (Vaillant 4: 301–304; Клајн 2003: 25–27). Nomen agentis *избиралац* изводи се суфиксом $-л(a)ц < *-лъ + *-ьсѣ$ (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 142–144). Придев *избиралачки* је изведен суфиксом $-ск(и) < *-ьск(ъ)$. Nomen agentis *избирало* изводи се суфиксом $-ло < *-(d)lo$ (Vaillant 4: 416–417; Клајн 2003: 149–151). Именица *избѣрање* је глаголска именица од глагола *избѣра̄ти*. Nomen agentis *избѣрач* изводи се суфиксом $-ач < *-аѣ$ (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63. Секундарна изведеница nomen agentis *избирачица* изводи се моционим суфиксаом $-ица < *-ica$ (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Фитоним *избирача* изведен је суфиксом $-ача < *-аѣ$ (Vaillant 4: 323–324). Резултатив *избѣро̄шина* је изведен суфиксом $-о̄шина <$

*-otina (Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182). Nomen agentis *избирџија* изводи се помоћу суфикса *-џија*, турског порекла (Skok 1: 474 s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207). Nomen agentis *избирџика* изводи се помоћу моционог суфикса *-ка* < *-џка (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Лексема *избирџиче* изведена је помоћу суфикса *-че* (Skok 1: 301 s.v. *-че*; Клајн 2003: 203–205). Резултатив *избирџићина* изведен је помоћу суфикса *-ићина* < *-šćina (Vaillant 4: 362–363; Клајн 2003: 209–211).

Придев *избирни* изведен је помоћу суфикса *-(a)н(и)* < *-џнъ (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Секундарна изведеница *избирносџи* изведена је помоћу суфикса *-осџи* < *-ostъ (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Фитоним *избирњача* изведен је помоћу суфикса *-јача* (Клајн 2003: 64–66). Придев *избирљив* изведен је помоћу суфикса *-љив* < *-љивъ (Vaillant 4: 475–481; Клајн 281–286). Поред негираног облика *неизбирљив* од придева *избирљив* изведене су именице: *избирљивац* суфиксом *-ац* < *-џсь (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54), *избирљивица* моционим суфиксом *-ица* < *-іса и *избирљивосџи* суфиксом *-осџи* < *-ostъ.

Од глагола *избираџи* изведени су следећи експресивни глаголи: *из-бирикаџи*, *из-бириџаџи*, *из-биркаџи* и *из-бирнуџи*.

Од глаголске основе *изабир(a)*- изведени су поствербал *изабир*, глаголска именица *изабирање* и nomen agentis *изабирач*.

5. *па-

5.1 набирати

• *наб́ира̑ти, наб̑ира̑м* impf. 'брати', 'правити наборе' (Вук 1818; Вук); *наб́ира̑ти/на̀бира̑ти, наб̑ира̑м/-р̑ем* (дијал. *набијера̑ти*) impf. 'купити, скупљати плодове, биље и сл. тргајући, кидајући, брати': Лако су их сустизале виле | и лако су наб'јерале смиље Мартић Г., 'скупљати, окупљати': Ухах Пеко није лендовао, | Но другове наб'јеро ваљане Мартић Г., 'скупљати у боре, наборе, браздати борама, борати (најчешће чело), обично у бризи, незадовољству и сл.; мрштити': Само је с муком набирао обрве и стезао вилице као да савлађује потајан физички бол Ћопић Б., 'правити боре на тканини, одећи, скупљати у наборе (тканину, одећу)': У разговору своје манжете набира Рајић Ј., геол. 'стварати наборе, дугуљаста испупчења са паралелним удубљењима на земљиној кори', 'стварати мрешке, таласиће, мрешкати (водену површину)'; ~ *се* 'скупљати се, накупљати се (о гноју и сл.)': Гној се набира нарочито у поткожном ткиву Батут М. — фиг. На томе [мајчином] крилу су се у моме срцу стварали нагони и набирала љубав у срце Живадиновић С., 'скупљати се, окупљати се, сабирати се': Важнија их је пак половина још у Њемачку пребјегла и бјежи једнако ... и тамо се одмах у фрајкор набира и записује Сарајлија С. М., 'прекривати се борама, браздама, борати се (о челу, кожи)': Чело му се све јаче и јаче набирало Домановић Р., 'скупљати се у наборе; падати у наборима (о одећи, тканини)': А са каквог бедног доксата ... дречао је испружен по који јорган, ширила се и набирала по која сукња, шалвар или марама Машић Б., геол. 'скупљати се, формирати

се у наборе, простирати се у наборима (о земљиној кори, планинама, земљишту уопште)', 'прекривати се ситним таласима, мрешкати се': Морска пучина набира се Ћипико И., 'скупљати се, грчити се': На доњим полицама су млађе, тање, прстенасте и жустре модрикасте гусенице брстиле ... набирале се и истезале Петровић В. (РСА); *набѝраѝи*, *набѝрѝам* *impf.* нераспр. 'слагати ређати (слова при штампању); слагањем слова припремати за штампу': Сад се набира (сецује) 23-ћи табак, и у месецу Нојемврију биће (ова прва књига) готова са овим Вук; ~ *се* *pf.* 'бирајући накупити довољно, доста нечег, издовољити се бирајући': Ми дотерамо из села четнике, али како се набирају ексера из пожара, они онда опет оду кући М. Ненадовић (РСА); *набѝраѝи (се)*, *-ам (се)* *impf.* 'скупљати (се)': Народ се набѝра тѝ Мрче (Радић I); *набѝрам* *sg. impf.* 'скупљати веома влажну земљу и држати је слепљену (о појединим пољопривредним алаткама)': Каѝд-је мѝкро плугови набѝрају Гораждевац (Букумирић I); *набѝра* *3. sg. impf.* 'прикупљати': Жвака боцу и млеко набѝра, 'загнојавати (о рани), гнојити': Осѝчам да ми бѝре, набѝра, 'наборавати, чинити набораним': Прѝмаја набѝра вирѝнгу; ~ *се* 'скупљати се (о води)': У бапкуву се набѝра водурѝак, да ју затрѝпаш, 'наборавати се, брчкати се (о платну)' Тимок (Кожељац); ~ *се* *3. sg. impf.* 'скупљати се (о платну)': Платно се набѝра кад га тѝриш у воѝду Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'сакупљати': Ја набѝрам поѝвише слиѝве од вас, 'наливати виме млеком': Краѝвете пасу ѝбаву траѝву и набѝрају млеко; ~ *се* 'накупљати се': Дњѝс јѝд, јѝтре јѝд, и набѝра се Пирот (Златковић); 'сакупљати (нешто); гнојити (рана)' Пирот (Златковић I); 'правити наборе на сукну, правити фалте': Туј га набѝраш да бѝде поѝесачко у струѝк, фиг. 'гнојити се': Набѝра му чѝр на

руку, па га боли; ~ *се* 'скупљати се': Тој платно се много наби́ра, нејé добро за аљине Црна Трава (Стојановић); фиг. 'отицати, загнојавати, гнојити (рана)': Ѐшо бóс, па се убо́ на трн и трнобóдина узела да му наби́ра, па имао му́ку док му прошло Црна Река (Марковић II)

• **наби́ра̄ӣи, на̀бӣра̄м** рф. 'набрати, накупити'; ~ *се* 'довољно накупити' (Вук 1818; Вук)

• **ѝонаби́ра̄ӣи, ѝона̀бӣра̄м** рф. 'набрати једно по једно': Смиљана ће понаб'јерат смиља Г. Мартић (RJA); **ѝонаби́ра̄ӣи (се), ѝона̀бӣра̄м (се)**: Пона̀бӣра̄ за себе што му се допане Бањани, Грахово и Опутне рудине (Копривица); **ѝона̀бир̄а̄ӣи се, -ѝм се** 'подизати (се) попут набора' Бањани, Грахово и Опутне рудине (Копривица)

• **ѝона̀бир̄ка̄ӣи (се), -а̄м (се)** дем. према **ѝонаби́ра̄ӣи** Бањани, Грахово и Опутне рудине (Копривица)

► кај. *nabirati* 'скупљати', 'правити боре', *nab'i:rat* 'скупљати, брати' (RHKKJ; Malnar), мак. *набира* 'правити наборе' (Мургоски), буг. *на̀бирам* 'сакупљати одређену количину нечега (цвеће, траве, плодове и сл.' (РБЕ), слн. *nabirati* 'сакупљати' (SSKJ), чеш. *nabirati* 'захватати' (PSJČ), слч. *naberat* 'узимати неку количину нечега' (SSJ), пољ. *nabierać* 'захватати' (SJP), рус. *набирать* 'узимати неку количину нечега' (ССРЛЯ), укр. *набирати* 'узимати неку количину нечега' (СУМ), блр. *на̀бираць* 'постепено узимати неку количину нечега' (ТСБМ)

▼ псл. *nabirati (ЭССЯ 21: 208–209)

■ Значењу 'купити, скупљати плодове, биље и сл. тргајући' одговара буг. *набирам* 'id.' (РБЕ), слн. *nabírati* 'id.' (SSKJ), рус. *набирать* 'id.' (СРНГ). Значењу 'правити наборе' одговара мак. *набира* 'id.' (Мургоски), рус. дијал. *набирать* 'id.' (СРНГ). Из значења 'скупљати у боре; правити боре на тканини' поред значења 'скупљати се (о тканини) развило се термилошко значење 'стварати наборе, дугуљаста испупчења са паралелним удубљењима на земљиној кори', као и 'мрешкати (водену површину)'. Значење 'слагати (слова при штампању)' преузето је из руског. Пример у РСА је из Вукове преписке.

Код глагола *набирайи* издвајају се два доминантна значења – 'сакупљати' и 'борати'.

Облик *йнаб'јерайи* из РЈА (s.v. *ronabírati*) пре је псеудојекавизам него стари превој дужења *ě < *ē (ЕРСЈ 3: 287, s.v. *бирайи*¹).

Од облика *йнабирайи* изведен је глагол *йнабиркайи* деминутивним суфиксом *-ка(йи)* (Клајн 2003: 328).

Уп. § III 1.4. **na-* (*набрайи*).

5.2. набир(а)-

● *набир* м. 'набор, бора на тканини, одећи' Хомоље, 'принос, род, урод' Пирот, Врање, Параћин (РСА); *набир* м. 'набор' Тимок (Динић); 'оно што се стекне брањем, количина набраног': Овуј годин ситни шипци, па си цабе бодем руће и цџим дрее: нема набир Тимок (Кожељац); 'принос (кабасте масе, зрна, плодова)': Овуј

годин сено има набир — Нема набир пиперат, убивало га, 'учинак, оно што се накупи при брању': Сливе ситне: работата љу има, ама набир га нема Пирот (Златковић)

● **набирак, -ирка** т. 'набор, бора на тканини, одећи' (РСА); **набирак, -ирка** т. 'слабо пришивени танки набор на женским хаљинама' (РЈА)

● **набиран, -а, -о** 'прикупљан', 'набораван, чињен да буде наборан' Тимок (Кожељац)

● **набир̑ање** п. 'берба', 'набирање (о кошуљи и сл.)' (Вук 1818; Вук; РЈА);

набир̑ање/набир̑ање п. глаг. им. од *набирати (се)* (РСА); **набир̑ање** п.

'прикупљање', 'гнојење', 'наборавање (стварање бора, фалти)' Тимок

(Кожељац); глаг. им. од *набира (се)* Црна Трава (Стојановић)

● **набир̑ач, -ача** т. нераспр. 'онај који се бави прављењем набора, фалтањем тканине' (РСА);

● **набир̑ача** f. 'шипка којом се причвршћује пређа на ткачком разбоја' БиХ (РСА);

набир̑ача f. 'шипка на коју се навија натра' (РЈА)

● **набир̑а̑ти (се), -ам (се)** рf. 'најести се; набрати, накупити': Набирикасмо се до под гушу — Набирикали смо лешника пуну торбу Рожаје (Hadžić)

● **набир̑а̑ти, -ам** рf. 'скупити, набрати тканину, део одеће на врпцу, на узицу или појас' БиХ (РСА)

● **набир̑итина** f. 'место где је тканина набрана (на гардероби)': Тесно ми-е туј куде-е набир̑итина у струк Црна Трава (Стојановић)

■ Од основе *набир(а)*- поред поствербала *набир*, глаголске именице *набирање* и глаголског придева трпног, изведене су следеће именице: *набирак*, *набирач*, *набирача* и *набиرويина*; као и глаголи: *набирикайи* и *набирицайи*.

Резултатив *набирак* је изведен суфиксом *-(а)к < *-џкъ* (Vaillant 4: 301–304; Клајн 2003: 25–27) од поствербала *набир*. Nomen agentis *набирач* изводи се суфиксом *-ач < *-аць* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63) од глаголске основе *набир(а)*-. Nomen instrumenti *набирача* изводи се суфиксом *-ача < *-аџа* (Vaillant 4: 323–324; Клајн 2003: 64–66). Лексема *набиرويина* изведена је суфиксом *-оџина < *-otina* (Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182).

Од незабележених симплекса глагола *-бирикайи* и *-бирицайи* изведени су експресивни глаголи *на-бирикайи* и *на-бирицайи*.

6. *nadъ-

6.1. надбира

надбџра 3. sg. impf. 'брати брже од некога': И наджиња́ла сам, и надбира́ла сам, и надџгравала сам сви́ Пирот (Златковић)

► пољ. *nadbierać* impf. од *nadebrać* 'узети малу количину нечег' (SJP), укр. *надбирати* impf. од *надібра́ти* 'одабрати из опште количине нечега неки део' (СУМ)

▼ Највероватније нема псл. старину.

■ У срп. језику је забележена само једна дијалекатска потврда¹⁶⁷ глагола *надбира* изведеног помоћу префикса *над-* (<**nadъ-*¹⁶⁸) са семантиком 'супериорности, надмоћи' (Клајн 2002: 259).

Уп. § III 1.5. **nadъ-* ([*надбраџи*]).

6.2. надбир(а)-

● *надбир* m. coll. 'лишће на доњем делу стабљике дувана': Још надбир нисмо обрали Љештанско (РСА); 'лишће које расте на доњем делу стабљике дувана': Лишће од надбира¹ је пуно земље (Тешић); *надбир* m. 'листови четврте бербе дувана, средина струка': Надбир је ове године одличан, биће фин за пушење — Надбир ћу ове године продат монополу, дако се што заради Загарац (Ћупићи)

■ Од поствербала *надбир* (или глаголске основе *надбир(а)-*) није забележена ниједна изведеница.

---

¹⁶⁷ Из истог говора у којем је забележен перфективни облик истог значења *надбере*.

¹⁶⁸ В. ESSJ 1: 127.

7. *ob-

7.1. обирати

• *обіраїи, обірам* impf. 'избирати': Нек обира кога њојзи драго (Вук); *обіраїи/обираїи, обірам/-рѣм* impf. покр. заст. 'избирати, одабирати, бирајући узимати, опредељивати се (за нешто, за некога)': Хајде, селе, на танке чардаке, | Запало ти у вијеку твоме, | Да обираш три Српске војводе НП Вук, 'скидати, сакупљати, одстрањивати горњи, нахватани слој (скраму, пену и др.) са нечега': Често обирај [са чорбе] пену и маст која се буде [при кувању] дизала К. Поповић, 'скидати скоруп, кајмак (с млека)': Немој да обираш кајмак! Млеко је и овакој слабо Лебане, Р. Жугић¹⁶⁹, 'брањем скидати с воћке плодове; обављати бербу, бербити; кидати плодове с воћке, брати': Сви су љутито и намргођено шутјели обирајући посљедње редове лоза С. Новак, 'одстрањивати кидајући заперке, споредне изданке с лозе' Братишковци, М. Урукало; 'јести остатке хране, једући пребирати по остацима хране' Левач, Темнић, празн. 'враџбинама, врачањем уништавати, затирати (нпр. плод, род усева и др.), уопште наносити штету, зло (некоме, нечему)': Зајечар, Пирот, 'узимати туђе, красти': Обира комшиски полози Пирот, М. Станојевић (РСА), 'брати воће, цвеће, лишће' (РЈА); *обіраїи, обірам* pf. 'бирајући изабрати остатке онога што ваља': Обірала мѣсо, она вѣли трѣтицу, штѣ тѣ имѣ, сѣме кѣсти Мачва (Лазич); *обіраїи, обірам* impf. 'скидати кајмак са карлица,

---

¹⁶⁹ У РСА пример наведен под претходно значење.

ђувеча': – Шта чини дада у бачевину? – Обира. После ће да мете Косово (Елезовић II); *обира* 3. sg. impf. 'скидати горњи слој са неке материје ради пречишћавања': Обирам сирење, заште се било уватило малко зеленко озбрд, 'побеђивати у дечијој игри кликерима, орасима и сл. и побеђенима узимати кликере, орахе и сл.': Стално обирам Мишка Богданца на клићери, не дам му да писне Тимок (Динић); 'скидати што (са површине)': Обира кајмак из млеко — Обира сланину Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'сакупљати, узимати за себе више и боље': Поклисарат обира повише од попатога, 'одузимати у игри': Ја сам много обирала перашће, кашњи и кликери на деца, фиг. 'красти у пољу': Обира све што му дојде под-руку: сливе, јабалће, пипер, тикве, морузу, мит. 'одузимати мађијама (здравље људи, млеко млекуља, летину са њива)': Обирала је млеко на бравчетија, 'скидати са површине': Цвет ка се ване на туршију, требе почесто да се обира Пирот (Златковић); 'скидати, скупљати': Обира сметану на млеко — Отишал у Чуку да обира сено, фиг. 'одузимати (млеко стоци)': Који ми-е стоку обирал, на нож нек се надене, који ми-е стоку обирал, стока на нож да му се надене (бајалица уз магијску радњу којом се враћа „обрано“ млеко стоци); израз: ~ *млеко* 'веровање сточара да поједине жене бајањем могу одузети млеко туђим овцама, а својим придодати': Љубика е обирала млеко на овце, зато[j]-е сг у пакъл Црна Трава (Стојановић); *обирам* impf. 'скупљати, купити, скидати што (са површине чега)': Суноч сам летел кроз гору, с крила сам иње обирал — Ми варимо млекото, а он обира кајмак Пирот (Живковић)

► мак. *обира* 'обирати, брати' (PMJ), буг. *обирам* 'брати редом све' (РБЕ), слн. 'брати' (SSKJ), чеш. *obírati* 'уклањати, чистити с површине нечега' (SSJČ), слч. *oberat* 'откидати плодове, воће' (SSJ), пољ. *obierać* 'љуштити' (SJP), рус. *обирать* 'узимати, скидати једно за другим' (ССРЛЯ), укр. *обирати* 'одабирати према некој одлици' (СУМ), блр. *абіраць* 'брати' (ТСБМ)

▼ псл. *obbirati (ЭССЯ 26: 105–106)

■ Значењу 'брањем скидати с воћке плодове' одговара кајк. *obirati* 'id.' (RHKKJ), мак. *обира* 'id.' (PMJ), буг. *обирам* 'id.' (РБЕ), слн. 'id.' (SSKJ), *obírati* 'id.' (SSJČ), слч. *oberat* 'id.' (SSJ), глуж. *wobjerać* 'id.' (ЭССЯ 26: 106, s.v. *obbirati), рус. *обирать* 'id.' (ССРЛЯ), стукр. [*обирати*] 'id.' (ССМ), блр. *абіраць* 'id.' (ТСБМ). Значењу 'скидати кајмак' ('скидати, скупљати горњи, нахватани слој'), одговара длуж. *zmjatanu hoběraś* 'id.' (Мука), као и пренесено значење у буг. *обирам каймака* 'узимати најбоље'¹⁷⁰ (РБЕ), . Значењу 'красти, пљачкати' одговара буг. 'id.' (РБЕ), чеш. *obírati* 'id.' (PSJČ), *oberat* 'id.' (SSJ), рус. *обирать* 'id.' (ССРЛЯ), блр. дијал. *абіраць* 'id.' (Бялькевіч). Значењу '(из)бирати' одговара чеш. *obírati* 'id.' (PSJČ), рус. *обирать* 'id.' (СРНГ), укр. *обирати* 'id.' (СУМ), блр. дијал. *абіраць* 'id.' (Бялькевіч)

Код глагола *обираѝи* издвајају се три доминантна значења: 'сакупљати' (> 'сакупљати горњи слој нечега'), '(од)узимати' (> 'красти') и заст. 'избирати, одабирати'.

---

¹⁷⁰ Уп. *браѝи кајмак* 'узимати оно што је најбоље' (РСА s.v. *кајмак*)

Уп. § III 1.6. *ob(ъ)- (обрайи).

7.2. обир(а)-

- **òбїр/òбир** т. (дијал. ијек **обијер**) биол. 'одабирање, селекција (у циљу одржавања, одн. стварања најбољих јединки, врсте биљака, животиња)'; израз: *на обир* заст. 'на избор, на бирање, на одбир (дати, препустити нешто некоме)': Кад је погођено, да ће се дужник одужити на обир, т.ј. тим, што ће од одређене двије или више ствари дати једну или другу Богишић (РСА); **òбир** т. 'масно ткиво које повезује црева' Тимок (Кожељац); 'везивно масно ткиво (слично марамици) којим су црева међусобно повезана' Лозан (Јоцић)¹⁷¹; **обијер** 'обир': израз: *на обијер*: Сад је мени на обијер, бего, ил' бјеговат или беговати Мартић Г. (РСА, РЈА)
- **обира** f. 'обир' (РЈА)
- **òбирак, -їрка** т. (обично pl.) 'оно што преостане после бирања, двајања онога што је добро, употребљиво, остатак, избирак; отпадак' (Вук 1818; Вук; РСА; РЈА)
  - **обїрчина** f. augm. и реј. од *обирак* Далм. (РСА)
- **обїрано** adj. п. 'бућкањем лишавано масноће (млеко)': Код Првуловци млеко никад неће обїрано Тимок (Кожељац)
  - **обїрање** п. 'избирање' (Вук; РЈА); **обїрање/òбирње** п. гл. им. од *обрайи (се)* (РСА); **обирање** п. гл. им. од *обира* Тимок (Динић); глаг. им.

---

¹⁷¹ Вероватно од *обрайи* 'скидати горњи маснији слој (са млека)'; уп. слн. *obirki* pl. 'маст скинута са црева' (EPCJ 3: 288 s.v. *брайи*¹; ЭССЯ 26: 106 s.v. *obbirъ).

од *обира* 'скидање, скупљање': Еднуш ли сам гу ружил за обирање сметану —
Викај ме за обирање сено у Стаменкову долину, да ти помогнем, фиг.
'одузимање (млека)': Знала-е да вражука за обирање млеко на краве: „Што-е
моје, било-е на лице, на душмани нека-е наопоко!“ Црна Трава (Стојановић)

● *обирач, -ача* т. 'избирач' (Вук); *обирач, -ача* т. покр. 'онај који обира, који
много бира, избирач, пробирач', 'оно што се бира, одабира': Ко тражи обирач, нађе
отирач НПосл Вук (РСА; РЈА)

● *обирачица* f. 'женска особа обирач, избирачица, пробирачица' Далм. и
Херц. (РСА); *обирачица* s.асс. т. 'избирачица' (РЈА)

● *обирина* f. '(pl.) оно што се обира, скупља, скида са млека (скоруп, кајмак)':
Јутрос су слабе обирине на вареници, да није које од дјече брндало по лонцима Банија,
'оно што преостане после одабирања, избирак, остатак, обирак' Стон, Мостар,
Промина (РСА)

● *обироџак, -џка* т. *обироџи* pl. 'оно што преостане после бирања, одвајања
онога што је добро, употребљиво, остатак, избирак; отпадак': О' тога меса остају
обироџи Азбуковица (РСА)

● *обироџина* f. 'оно што преостане после бирања, одвајања онога што је добро,
употребљиво, остатак, избирак; отпадак' Далм. и Херц. (РСА);

■ Поред поствербала *обир* (са варијантом *обијер*), глаголске именице *обирање* и
глаголског придева трпног *обирани(о)* од основе *обир(а)*- изведене су следеће
именице: *обира, обирак* (са секундарном изведеницом), *обирач* (са секундарном
изведеницом *обирачица*), *обирина, обироџак* и *обироџина*.

Облик *обијер* је означен пре као псеудојекавизам него стари превој дужења *ě < *ē (EPCJ 3: 287, s.v. *бира̄ӣи*¹⁷²).

Резултатив *обира* је изведен суфиксом *-а*. Именица *обирак* је изведена суфиксом *-(а)к < *-ъкъ* (Vaillant 4: 301–304; Клајн 2003: 25–27). Именица *обирач* је изведена суфиксом *-ач < *-аць* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63). Секундарна изведеница *обирачица* изведена је моционим суфиксом *-ица < *-ица* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Резултатив *обирина* изведен је суфиксом *-ина < *-ина* (Vaillant 4: 355–357; Клајн 2003: 95–98). Резултатив *обиро̄шак* изведен је суфиксом *-о̄шак*¹⁷³. Резултатив *обиро̄шина* изведен је суфиксом *-о̄шина* (Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182).¹⁷⁴ Аугментатив *обирчина* је изведен суфиксом *-ина* (Клајн 2003: 101–102).

8. *orz-

8.1. разбирати

- *разбѣра̄ӣи, рѣзбѣрѣм* impf. 'одабирати', 'распитивати се', 'разумети'; ~ *се* 'долазити к себи', 'храбрити се', 'дизати се (о хлебу)' (Вук 1818; Вук);

---

¹⁷² В. § II 3.4.

¹⁷³ Клајн наводи само изведенице *бубо̄шак, ц(ј)ейо̄шак* и *огризо̄шак* изведене овим суфиксом (2003: 28). Исти семантички елемент присутан је у лексемама *обиро̄шак* 'оно што преостане после бирања, одвајања онога што је добро, употребљиво, остатак, избирак; отпадак' и *огризо̄шак* 'оно што је огризено па бачено или остављено' – 'остатак; отпадак' (PMS)

¹⁷⁴ Уп. резултативе изведене, најчешће од глаголских основа, истим суфиксом *крхо̄шина, љуко̄шина, сѣруго̄шина* и сл. (l.c.)

разбѳраѳи/разбѳраѳи (се), разбѳрѳм/рѳм (се) impf. iter. према *разб(а)раѳи (се)* (PMS); *разбѳраѳи, разбѳрѳм impf.* 'избирати, одбирати, одвајати, одељавати' Вук 'распознавати, разазнавати': Је ли оно млад на коњу, ал' је оно сиви соко, не разбира моје око НП Вук, 'распитивати се, сазнавати, чути': И препоручи му, да разбира за Апис-пашу Вук, 'разматрати, просуђивати, расуђивати': Ако је узималац трошио на најмљену ствар, а не био ни дужан ни овлаштен то чинити, треба се владати разбирајући његово право на накнаду Божишић В., 'размишљати, промишљати': Певај само, не разбирај дуго Радичевић Б., 'схватати, разумевати, увиђати': А и турски је доста разбирао, само кад му је требало Милићевић М., 'испитивати, проучавати постепеним путем', 'разликовати': Бог неће гледати ни разбијерати, тко ли је краљ, тко ли бан Дивковић М., 'смиривати, соколити, тешити, забављати': Никола ће књазом постанути, па ће моје срце разумевати НП Вук; ~ *се* 'распознавати се, разазнавати се, видети се', 'разликовати се', 'одељивати се, разлучивати се', 'долазити к себи' Вук, 'тешити се, соколити се, храбрити се, смиривати се' Вук, 'разумевати се, разумети се' (RJA); 'схватати, разумевати', 'разликовати': Тај не разбѳрѳ нѳ кѳ му е пријатељ нѳ кѳ му е неприятељ; ~ *се* 'схватати, разумевати се' Ускоци (Станић) *разбѳраѳи, разбѳрам impf.* 'сазнавати, схватати, разумевати' Ловра (PCGB); ***разбѳраѳи, -ам impf.*** 'схватати, разумевати' Мрче (Радић I); *разбѳраѳи, -ѳрам impf.* 'схватати, разумевати': Не разбѳра нѳшта, рѳко му не рѳко сев. Метохија (Букумирић); ***разбѳраѳи/разбѳрѳи, разбѳрам impf.*** 'разумети, схватати': Он не разбѳра што му се велѳ — Разбѳраш ли тѳрски?; ~ *се*: Разбѳра се — Нѳшта се не разбѳра што збѳри Косово (Елезовић II); ***разбѳра*** 3. sg. impf. 'разумети, схватати': Нѳшта јѳ

тој не разб́ирам, 'сазнавати, имати вести': Разб́ираш ли нешто од Нишлијети?; ~ *се*
'распитивати се': Разб́ира се код љуђе како че да стигне до там, 'разумети се у што':
Он се у све разб́ира, само не́га питај, све че ти е јасно, 'нерадо се уразумљивати,
прихватати савет са пркосом': Разб́ираш ли се ти кд ти човек нешто казуе, ел требе да
те изрупам па тг да разбереш? Тимок (Динић); ~ (*се*) 'разумети (се), разумевати
(се)': Тој ти ја ништа не разб́ирам — У све се разб́ира — Не разб́ира ништа — Разб́ира се у
све Каменица код Ниша (Јовановић В.; Јовановић В. I); 'разумевати, схватати': Не
разб́ирам кво причаш — Малчкото вѣч разб́ира, порасло, 'поштовати ред, пристојно се
понашати': Оно ни разб́ира ни одб́ира; ~ *се* 'схватати савете и опомене': Разб́ира се ко
дрт, ако је малечко, 'умети урадити': Она се разб́ира у све; израз: *не разб́ира се*
'пркосити разуму и саветима': Бише, тепаше, оно се не разб́ира, работи си како си оче
Пирот (Златковић) ; 'разумевати, схватати' Пирот (Златковић I, V); изрази: *не*
разб́ира се 'тера он своје, не можеш га одвратити, не разуме' Пирот (Златковић I);
'разумети': Мож му оратиш колко-гођ оћеш, ништа о[д]-тој он не разб́ира — Да она
нешто разб́ира, не би тој рекла, 'пребирати замршене нити на разбоју': Не смитај вој
кд разб́ира жице (Стојановић); ~ *се* 'разумети се, познавати, знати': Не разб́ира се у
плетење — У квó се па ти разб́ираш? Црна Трава (Стојановић); ~ *се* 3. sg. 'разумети
се, схватати, знати': У то се не разб́ирам и за то немој ни да ме питаш, питај кој се
разб́ира Црна Река (Марковић II); [*разбирáи*] **разб́ирам** impf. 'разумети': Овој дете
ич не разбирам што ми збори — Горани су потури, а турски не разбираф Призрен
(Чемериќић); 'разумети, схватити': Не разб́ира, ама че разбере Пирот (Живковић);
'разабирам, разумем, схватам': Све разб́ира тој ти што ву збориш, ал она је нѣмка

Јабланица (Жугић); 'разумети, схватати': Ево, колико од вас и од њи разбѝра којѝ пева овај глас Стѝвчиних фабрика — Разбѝра се ко сврака у телефон — И да не Срби из други крајѝви разбирав Лесковац (Митровић); 'разумевати, схватати': Још је мал, али све разбѝра што му се каже Бујановац (Златановић); израз: *не разбѝра се* 'тера своје, не можеш га одвратити, не разуме': Савѝтујемо, молимо, бијемо, али оно се не разбѝра Пирот (Златковић); од XVI (RJA)

8.2. разабирати

• *разабѝраѝи (се), разабѝрѝм (се)* impf. 'разбирати (се)': У невољи да се разабѝра (Вук); *разабѝраѝи/разабѝраѝи (се), -абѝрѝм/-абѝрѝм (се)* impf. iter. према *разабѝраѝи се* (PMS); *разабѝраѝи (се), -абѝрѝм/-абѝрѝм (се)* 'разумевати, схватати', 'просуђивати, расуђивати, размишљати', 'распознавати', 'разликовати', 'пробирати, одељивати једно од другог': Отолен се Мирко подигнуо, подигнуо сву војску осталу, па он стаде разабѝрат војску НП Вук, 'тешити, смиривати': Ја нијесам дошао, да те разабѝрам и тјешим Љубиша; ~ *се* 'разликовати се', 'тешити се': У јаду се тјешим и разабѝрам Љубиша (RJA); *разабѝраѝи, -абѝрѝм* 'схватати, разумевати' Ускоци (Станић); *разабѝраѝи се, -абѝрѝн се* impf. 'смиривати се, заборављати неку невољу, жалост': На момѝнте се разабѝрѝ док је нѝ обузмѝ мѝсли Дубровник (Бојанић/Тривунац); *разабѝрѝѝ, -ѝрѝм* impf. 'схватати, поимати, разумевати, долазити к себи': Нѝшта им се не разабѝрѝше што прѝчѝхѝ — Нѝко га нѝшта не

разабѣрѣше Загарач (Ћупићи); *разабѣра* 3. sg. impf. 'разабирати' Радимѣа (Томић II); ~ *се* Радимѣа (Томић II)

► мак. *разбира* 'схватати значење' (Мургоски), чеш. *rozbíрати* 'растављати' (SSJČ), слч. *rozberat'* 'растављати' (SSJ), пољ. *rozbierać* 'свлагити' (SJP), рус. *разбирáть* 'одабирати пажљиво разгледајући' (БТСРЯ), укр. *розбирáти* 'узимати све, једно по једно или по деловима' (СУМ), блр. *разбіра́ць* 'растављати на саставне делове' (ТСБМ)

▼ псл. *orzbirati (ЭССЯ 32: 240–241, s.v. *orzbirati (*se*))

■ Значењу 'схватати, разумевати' одговара мак. *разбира* 'id.' (Мургоски), слн. дијал. *rus'birät* 'capire' (Chinese), укр. *розбирáти* 'разумевати, схватати' (СУМ). Значењу 'разликовати' одговара рус. *разбирáть* 'id.' (ССРЛЯ), укр. *розбирáти* 'id.' (СУМ). Значењу 'распознавати' одговара рус. *разбирáть* 'id.' (ССРЛЯ), укр. *розбирáти* 'id.' (СУМ), блр. *разбіра́ць* impf. од *разабра́ць* 'растављати на саставне делове' (ТСБМ)

Код глагола *раз(а)бирáти* доминантно је значење 'разумевати, схватати' (> 'расуђивати, размишљати', 'разазнавати').

Облик *разбијерáти* је пре псеудојекавизам него стари превој дужења *ě < *ē (ЕРСЈ 3: 287, s.v. *бирáти*¹).

У срп. језику постоје две континуанте псл. *orzbirati – *разбирајџи* и *разабирајџи*. Прва је регуларна, а друга је аналошка према *изабрајџи* (аналошки према *одабрајџи* и сл.).

Уп. § III 1.7. **orz-* (*разабрајџи*, *разбрајџи*).

8.3. разбир(а)-; разабир(а)-

● *разбиран*, *-рна* s. acc. adj. 'промишљен, јасан, разговетан': Да мисал буде чиста и разбирна (RJA)

● *нѐразбѣран*, *-рна*, *-рно* нераспр. 'који се не разбира, неразазнатљив, нејасан' (РСА)

● *разбѣрање* п. 'дизање, растење хлеба', 'разумевање', 'распитивање' (Вук 1818; Вук); гл. им. од *разбирајџи* (*се*) Ускоци (Станић); *разбирње* п. 'размишљање, разматрање, расуђивање': Моје старјешине ... узимали су то моје разбирање као свједочанство, да ће од мене некад изићи велики војни човјек М. Милићевић, 'распитивање, пропиткивање', 'дизање, растење хлеба', 'проматрање оком', 'освешћивање, долажење к себи', 'умиривање, тешење самога себе' (RJA); *разбѣрање/разбирње* п. глаг. им. од *разбирајџи* (*се*) (РМС); *разбирање* п. гл. им. од *разбира* (*се*) Тимок (Динић); глаг. им. од *разбира* (*се*) 'разумевање': Неје баш добар с разбирање, неће те свати Црна Трава (Стојановић), 'пребирање, размршавање нити основе на разбоју при ткању': Најтешко ми пада разбирање жице на разбој Црна Трава (Стојановић)

• *неразби́рање/неразбирање* п. 'неразумевање, несхватање' Тимок (Кожељац)

• *разбири́ваџи, -џрујџм* impf. 'расуђивати'; ~ *се*: Ови се крумпијери разбиривати морају, нека чекају готови за сађење Лика (RJA)

• *разбири́вање* п. глаг. им. од *разбириваџи* Лика (RJA)

• *разабир* s.асс. т. 'избор, расуђивање' Стулић (RJA)

• *разабиран* s.асс. адј. 'промишљен, смотрен, опрезан' Стулић (RJA)

• *разаби́рање* п. глаг. им. од *разабираџи* (Вук; RJA; РМС; Станић)

■ Од основе *разбир(а)*- изведена је глаголска именица *разбирање* (са негираном варијантом *неразбирање*) и глаголски придев трпни *разбиран* (са негираном варијантом *неразбиран*). Од итератива *разбириваџи* изведена је глаголска именица *разбиривање*.

Од основе *разабир(а)*- изведени су поствербал *разабир*, глаголска именица *разабирање* и глаголски придев трпни *разабиран*.

9. *отъ-

9.1. одбирати

• *одби́раџи, џдбџрам* impf. 'одабирати' (Вук 1818; Вук); 'одабирати': Он је већ пословао и наређивао шта треба, одбирао коње и опрему за своје младе синове ... Глишић М. — Оснутац се метне на слакуљу ... па се онда пређа одбира, да не би при ткању била

замршена, и навија се на вратило М. Милићевић, 'разумевати, разабирати': Ти па много тој одбираш! Лесковац, Цветановић Ј. — Младо, па не одбира ништа Тимок, Станојевић М.; ~ *се* 'одабирати се' (РСА); 'избирати шта између чега (с намером да се шта одвоји, растави од осталог)', 'разбирати, разумевати' (РЈА); *одбирајши, -ирам* *impf.* 'одабирати, одвајати': Кад тка̄м, мо̄рам д[а] одбирам ж̄ице, не̄ке се са̄д провла̄чу, неке доцнӣје Неузина (РСГВ); *одбира* 3. *sg. impf.* 'одабирати, бирати; одвајати': Одбирај шерената зрна на еднӯ страну, а белата на другу, 'разумети, схватати, разабирати': Мене се чини да ти ништа не одбираш од овој што ти ја причам — То̄лхе шко̀ле завршӣл, а кад му причаш нѐшто од сеља̀чку ра̀боту, он ништа не одбира; ~ *се* 'разумети се у шта, познавати неки посао': Идӣ код Са̀ву да ти опра̀и мото̀рат, он се у то̀ј одбира, '(с негативним предзнаком) прихватати савет, у ствари не прихватати савет': Ква̀ су ово̀ј деца̀, ти им ка̀жеш да не ра̀боте то̀ј и то̀ј, јок, они се не одбирају, ра̀боте си ко си о̀че Тимок (Динић); 'одабирати': Одбира по̀прику за туршѝју Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'одабирати, сортирати': Одбирам шу̀спе за туршѝју, Пирот (Златковић); 'избира, одабира': Одбира компирѝ за садѐње — Нека са̀м одбира, да ми не за̀прду̀је по̀сле како̀ сам му ло̀ше облекло̀ купӣл — Одбира̀ла-е ко̀га ће у̀зне, на̀послѐтку о̀жени се за Та̀ћију Црна Трава (Стојановић); 'одабирати': Кад се ко̀па ку̀куруз, одбирају се најбо̀љи стру̀кови, па се о̀ни оста̀ве, а дру̀ги се почу̀пају Црна Река (Марковић I); *одбирам* *impf.* 'одабирати': Одбирам све што је најубаво, 'знати, разумети, схватати' Овѝја чо̀век ништа не одбира Пирот (Живковић); 'разумевати, схватати': Одбирам кь[д] с̀бори по̀лџк, 'вршити одабир, одабирати': Одбирај си ти са̀ма, кь̀квѐ ти трѐбав по̀прике!; ~ *се* 'дозивати се памети, постајати разуман': Утепа̀

га свѐ, нѐ се одбѝра и тѝј ти ѝе! Јабланица (Жугић); 'разумети': Јоште си млад па не одбѝраш бѝш какѝ ваљѝ; 'пробирати, одабирати': Свѐ по рѝд узѝмај, нема да одбѝраш Митровић (Лесковац); 'разумети': Ништа му глава не одбѝра Врање (Златановић); [одбѝраѝи] одбѝрам impf. 'одабирати, избирати', 'пробирати' Призрен (Чемерикић);

9.2. одабирати

- *одабѝраѝи/одабѝраѝи, -абѝрѝм/-рѝм* impf. 'одлучивати се, опредељивати се за некога или за нешто између више могућности, правити избор из већег броја или веће количине нечега, бирати, изабирати': Капетан одабира борце који ће поћи на те Б. Топић, 'одлучјући се за одређеног кандидата или кандидате постављати некога на какву дужност, давати некоме одређено звање и сл.', фиг. 'уочавајући, правећи разлику између некога или нечега раздвајати (једно од другог), одвајати (некога, нешто од некога, нечега), разликовати': У души својој одабирао је добро од зла Ј. Веселиновић, 'померати, вући штапац при намотавању пређе на вратило ткачког разбоја' Лопуд; ~ *се* 'вршити избор између себе, у својој средини, бирати се', 'бити по својим особинама, способностима изнад других, издвајати се, истицати се по позитивним особинама, врлинама' (РСА); *одабѝраѝи, одабѝрам* impf. 'ручно одвајати употребљиве од неупотребљивих зрна (грашка, пасуља, жита) пре кувања' Бачка (РСГВ); *ода^еб^ирѝѝ, -'ирѝм* impf. 'одабирати': На вѝ њ'ине изб'оре

м'ож да ода°бирēш али б'алеге али бр'абоњке Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина);

одабѝра 3. sg. impf. 'одабирати' Радимња (Томић II)

- *ѝоодабѝраѝи, ѝоодабѝрам* impf. према *ѝоодабраѝи* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица)

9.3. [одѝбирати]

- [одѝбраѝи] *одѝбирам* impf. 'одабирати, избирати', 'пробирати' Призрен (Чемерикић)

► мак. *одбира* 'одабирати' (PMJ), буг. *отбирам* 'одабирати' (РБЕ), слн. *odbirati* 'одабирати' (SSKJ), чеш. *odbirati* 'узимати' (PSJČ), слч. *odoberat* 'одузимати' (SSJ), *odbierać* 'примати' (Doroszewski), рус. *отбирать* 'одузимати' (ССРЛЯ), укр. *відбирати* 'одузимати' (СУМ), блр. *адбіраць* 'узимати натраг' (РБС)

▼ *otъbirati (se) (ЭССЯ 36: 132–134)

■ Значењу 'одлучивати се за некога или за нешто између више могућности' одговара мак. *одбира* 'id.' (PMJ), буг. *отбирам* 'id.' (РБЕ), слн. *odbirati* 'id.' (SSKJ), рус. *отбирать* 'id.' (ССРЛЯ), укр. *відбирати* 'id.' (СУМ), блр. *адбіраць* 'id.' (РБС)

Код глагола од(а)бирати доминантна су два значења 'изабирати' (> 'одвајати') и 'разумети'.

Префикс *йо-* у двопрефиксалном глаголу *йоодабирайи* има значење 'у приличној мери.'

Уп. § III 1.8. **отъ-* (*одабрайи, одбрайи*).

9.4. одбир(а)-; одабир(а)-

● *одбир* т. 'издвајање из неке множине (према одређеним мерилима), одабирање, бирање; одлучивање између различитих могућности, избор', 'оно што је одабрано, изабрано, издвојено, класирано према неком критеријуму; оно што је узето као карактеристично, репрезентативно, избор' Заглавак, Књажевац, Драгачево, 'најбољи примерци стоке за приплод који се селекционишу ради даљег размножавања; семе (биљака) одабрано за сетву', 'одабрани део друштва, друштвени врх, елита', 'део на ткачком разбоју који обезбеђује правилно распоређивање жица основе да се при ткању не замрсе или не укрсте' Херц. (РСА); *одбир* т. 'избор' Лика (РЈА); *одбир, одбира* т. 'избор; оно што је одабрано': На одбир купија гројзе — На арнауцке свадбе идеф све на одбир бинеције — Одбир остаља за себе, а друго продава Призрен (Чемерикић); *одбир* т. 'одабир, сортирање, класирање': Напрајмо одбир којје да остане за домазлџк, 'за зиму одабрано грожђе и воће': Деца, одбират остављајте на прѣкоп, 'знати, схватати, добро расуђивати': Одбирам, и убаво си разбирам, куме — Неје ништа одбирала у школу, 'имати образ, морал, достојанство': Којје одбира, нече зло да напрај; ~ *се* 'прихватати савете и друштвене норме': Тија се не одбира: какво му речеш, он си пак исто прај

Пирот (Златковић); 'оно што је одабрано, што је најбоље; најбоље грожђе које се одабире ради чувања за зиму' Пирот (Живковић); 'оно што је одабрано, што је најбоље: најбоље грожђе које се за време бербе одбира ради чувања за зиму': Ел збрасте одбир? — Напунимо крошње с одбир Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'посебно одабрани, лепи плодови': Најубаво се оставља за одбир јуж. Поморавље (Марковић Ј.); 'избор, (оно што је) одабрано': Кад овце остану мало, немо да правиш одбир, него узни све, ел' узни што ти давају, па ћеш добро да и пасеш и раниш, да се поправе које су слабе Црна Река (Марковић II)

одбир т. 'оно што је пробрано од нечега': Нема да се кваре, све ти је тој одбир Митровић (Лесковац); 'оно што је одабрано као најбоље': Ел збрасте одбир од компири за засад, у вреће? Црна Трава (Стојановић); *одбир* 'одабрано здраво и лепо грожђе у берби које ће се чувати за зиму': Одбир грозје до дом мора да се носи у руће, да се не здруска Тимок (Динић), 'угледни грађанин': Одбир¹⁷⁵ љуђе, та мани га Тимок (Динић)

● *одбирак, -ѝрка* т. 'оно што кад се одабере остане најбоље, остатак, избирак' (Вук 1818; Вук; РСА; РЈА)

● *одбиран, -а, -о* 'одабиран', 'разумеван, схватан' Тимок (Кожељац)

● *одбирни, -а, -о* 'који је настао одабирањем' (РСА)

● *одбирње* п. глаг. им. од *одбираи* (*се*) (Вук 1818; Вук; РСА; РЈА); *одбирње* п. гл. им. од *одбира* (*се*) Тимок (Динић); *одбирње* п. гл. им. од *одбирам* 'одабирање;

---

¹⁷⁵ Придевска функција.

знање, разумевање, схватање' Пирот (Живковић); глаг. им. од *одбира*: Беше одбирање, докле имаше, сѝк више нема одбирање, кому што западне тој му-е Црна Трава (Стојановић); 'одабирање' Каменица код Ниша (Јовановић В. I); 'разумевање, схватање': Којé могу кѝд ми фали одбирање за млого што, стар сам Митровић (Лесковац)

● *одбир̑ач, -ача* м. 'онај који прави одбир, који одабира, врши селекцију нечега' (РСА); *одбир̑ач* м. 'прут одговарајуће дужине који се поставља између задњег вратила и нити на ткачком разбоју' Тимок (Кожељац)

● *одбир̑чица* ф. нераспр. 'она која одабира нити на разбоју за ткање' (РСА)

● *одбир̑чк̑, -а̑, -о̑* 'који се односи на одбираче; који има моћ одбира, о дабирања, селективан' (РСА)

● *неодбир̑тина* ф. реј. 'неразумна, неразборита особа, велика будала': Дѝма Ђилин, пѝзда му мѝтерина, неодбир̑тина! Тимок (Кожељац)

● *одабир̑ (одабир̑, -ира)* м. 'одбир' Љештанско, Мостар (РСА)

● *одабир̑јла* ф. 'жена која помера, вуче штапац при намотавању пређе на вратило' Слав. (РСА)

● *одабир̑ање/одабир̑ање* п. глаг. им. од *одабира̑и (се)*; изрази: *веш̑ачко* ~ 'селекција коју врши човек међу домаћим животињама и биљним културама ради добијања бољих, погоднијих врста, врста племенитијих особина', *ѝприродно* ~ 'спонтани одабир јединки у природи, надживљавање, одржавање боље

прилагођених јединки у борби за опстанак' (РСА); *одабѝрѝње* п. 'одабирање'
Радимња (Томић II)

■ Од основе *одбир(a)*- изведени су поред поствербала *одбир*, глаголске именице *одбирање* и глаголског придева трпног *одбиран* именице: *одбирач* (са секундарним изведеницама *одбирачица* и *одбирачки*) и *неодбиرويѝна*; као и придев *одбирни*.

Именица *одбирач* је изведена суфиксом *-ач* < *-аѝ (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63), а *одбирачица* моционим суфиксом *-ица* < *-ica (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Придев *одбирачки* је изведен суфиксом *-ски* < *-ѝsk(ѝ) (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303). Од забележене именице **одбиرويѝна* изведена је негирана именица *неодбиرويѝна* (Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182)¹⁷⁶.

Од основе *одабир(a)*- поред поствербала *одабир* и глаголске именице *одабирање* изведен је помен *agentis* *одабирајла* непродуктивним суфиксом *-ајла*¹⁷⁷.

---

¹⁷⁶ Позитивна семантика 'разумна, разборита особа' не би се слагала са пејоративним суфиксом *-ина* хипотетичке именице **одберойѝна*, за разлику од негативне семантике 'неразумна, неразборита особа' и пејоративног суфикса *-ина* именице *неодберойѝна*.

¹⁷⁷ Обратни речник нема забележену ниједну именицу са овим суфиксом (Николић 2000).

10. *ра-

пабирак

● *й̑̀бира* f. coll. 'поврће које се гаји у башти, баштенско поврће': Добра ти је ове године пабира, но имао си и воду па си ју плавио Васојевићи (РСА)

● *й̑̀бирак, -ѝрка* m. 'пабирак (о грожђу, кукурузу)' (Вук 1818; Вук); 'плод, обично ситнији и лошијег квалитета, који преостане после бербе или жетве', 'остатак хране, какве материје и сл., обично лошијег квалитета или мање вредности', фиг. 'оно што је сакупљено, напабирчено са разних страна', 'закржљали, ситнији плод, клип кукурута који се користи за исхрану стоке' Боговађа, Шумадија, фиг. 'деталј неке смисаоне целине, појединост (обично без већег значаја), ситница; ситнија напомена' (РСА); 'оно што остане кад се обере (нпр. виниград) или кад се пожање (нпр. њива)': Као кад се купи класје у долини Рафајској; али ће се оставити у њој пабирци — Да ти дођу берачи, не би ли ти оставили пабирака? Даничић (РЈА); 'плод који заостане после жетве или бербе, случајно неубрани плод (обично кукуруза или грожђа)', 'недовољно развијен, закржљали клип кукуруза који се одстрањује' Војв., Иванда (РСГВ); *й̑̀бирак, -рка* m. 'пабирак' Радимња (Томић II); 'плод кукуруза заостао у развоју, неће се крунити него се даје стоци': Па̀бирци се да́ју свињама Аранђеловац (Реметић I); 'недозрео клип кукуруза, ситан је и даје се стоци' Гружа (Вукићевић I); *й̑̀би̑̀рак* m. 'плод који заостане после жетве или бербе, случајно неубрани плод (обично кукуруза или грожђа)', 'недовољно развијен, закржљали клип кукуруза који се одстрањује'

Лаћарак (РСГВ); *й̀абѝрак* м. 'плод који заостане после жетве или бербе, случајно неубрани плод (обично кукуруза или грожђа)': Ђшли су да п̀купе па̀бирке Бачинци, 'недовољно развијен, закржљали клип кукуруза који се одстрањује': Тѝ па̀бирке м̀ж ба̀цити жив̀ни на г̀вно, нек п̀пају Бачинци — Није лѝп кук̀руз, й̀ма п̀но па̀бирке Ченеј – Румунија (РСГВ); 'ситан кукуруз': Дајем свињама па̀бирак Боговађа (грађа ЕРСЈ); 'остатак, обично плодова на њиви': Забашурила се она у па̀бирцима кртоле, ципцијели дан Никшић (Ђоковић); *й̀абѝрак* м. 'недовољно развијен, закржљали клип кукуруза који се одстрањује' Меленци (РСГВ); 'мали и закржљали плод кукуруза' Доњи Рамићи (Malbaša); *й̀абѝрак* м. 'остатак нечега (на њиви)' Васојевићи (Боричић); *й̀абѝрак* 'кржљав клип кукуруза с ретким незрелим зрнима' Тимок (Кожелѝац); *й̀абѝрак* м. 'остатак од жита на њиви после жетве': Збѝри тија па̀бирци по њиву да се не вучу ко помѝтина Црна Трава (Стојановић); *й̀абѝрци* м. рл. 'отпаци од кукуруза': Ба̀ци тија па̀бирци на жив̀ну Лесковац (Митровић)

- *й̀абѝрка* f. нераспр. 'скупљање, прикупљање па̀бирака, па̀бирчење' Јурковић Ј. (РСА)

й̀рабѝрке f. рл. 'клипови кукуруза проређених зрна': Клипови неиспуњени зрнима су пра̀бирке Лесковац (Митровић)

- *й̀абѝркиње* f. рл. 'остатак од жита на њиви после жетве': Збѝри па̀биркиње па донѝси овѝм куде чу̀камо сн̀пје Црна Трава (Стојановић)

- *й̀абѝркай̀и/й̀абѝркай̀и, -ѝм* impf. заст. 'па̀бирчити' Шеноа А. (РСА)

- *й̑̀б̑̀рковай̑̀и/й̑̀б̑̀рковай̑̀и, -куј̑̀м* impf. 'пабирчити, купити, сакупљати пабирке; јести узимајући, штрпкајући храну, одн. остатке хране са разних места': Хијене и шакали прате лава, да пабиркују Мажуранић Ф. (РСА); *й̑̀б̑̀рковай̑̀и, -уј̑̀м* impf. 'пабирчити' Поповић (РЈА)

- *й̑̀б̑̀рков̑̀а̑̀ње/й̑̀б̑̀рков̑̀а̑̀ње* п. глаг. им. од *й̑̀б̑̀рковай̑̀и* (РСА)

- *й̑̀б̑̀рчий̑̀и, -й̑̀м* impf. 'палетковати' (Вук); 'купити пабирке': Немој пожети сасвијем њиве твоје ни винограда својега немој пабирчити Даничић — Жетеоци кад жању жито треба да остављају навлаш по који клас у стрњици те да сиромаси, кад дођу, да пабирче за њима нају коју мраку за себе Милићевић М. (РЈА); *й̑̀б̑̀рчий̑̀и/й̑̀б̑̀рчий̑̀и, -й̑̀м* impf. 'купити, сакупљати пабирке (воћа, поврћа, житарица и сл.)', необ. 'скупљати пабирке са њиве', 'јести узимајући, штрпкајући храну, одн. остатке хране са разних места', 'сакупљати, прикупљати неку грађу, податке, знања, факта и сл. из разних извора, с разних страна', 'прикупљати, окупљати, анимирати људе, људство са разних страна за неку организацију, неку акцију и сл.', 'стварати научно или књижевно, уметничко дело присвајајући, користећи туђе мисли, знања и сл., компилирати' (РСА); 'сакупљати преостало класје или остатке сена' Ужице (Цвијетић), *й̑̀б̑̀рчий̑̀и, им* impf. 'скупљати заостале плодове после жетве или бербе, скупљати пабирке', 'скупљати помало са разних страна', 'бирати боље комаде нечега у сакупљању' Војв. (РСГВ); *й̑̀б̑̀рчий̑̀и, им* impf. 'скупљати заостале плодове после жетве или бербе, скупљати пабирке': Паб̑̀рче òн̑̀ што је òстало Лаћарак (РСГВ); 'скупљати ситне делове мале вредности, дуго штедети; таворити': Пабирчијо је динар по динар и ево купи бицикло

Никшић (Ђоковић); *ѡабѡирчийѡ*, -им имрф. 'скупљати у већ обраном винограду или воћњаку ретко изостало грозђе или воће', 'сакупљати помало са разних страна' бачки Буњевци (Реић/Ваћлија) *ѡабѡирчийѡ*, -им имрф. 'пабирчити' Косово (Елезовић II); *ѡабѡирчийѡ*, -ѡм имрф. 'скупљати остатке' Васојевићи (Боричић); *ѡабирчи* 3. sg. имрф. 'пабирчити' Радимња (Томић II)

- *ѡабѡирчѡње* п. глаг. им. од *ѡабирчийѡ* (Вук 1818; Вук; RJA);

- ѡабѡирчѡње/ѡабѡирчѡње* п. глаг. им. од *ѡабирчийѡ* (РСА, РСГВ); *ѡабѡирчѡње*

п. гл. им. од *ѡабирчийѡ*: И у *пабѡирчѡњу* се нађе по кѡји слаѡак грѡзд бачки Буњевци (Реић/Ваћлија)

- *наѡабѡирчийѡ*, -ѡм/-им рф. 'помало скупљајући са разних страна,

пабирчећи сакупити, прикупити неку (потребну) количину чега'; ~ *се*

'накупити доста, довољно нечега са разних страна, задовољити се

пабирчећи', 'сакупити се, доћи са разних страна у великом или довољном

броју': Чекају да се народ напабирчи, па да почне збор Петковић В. (РСА);

'помало скупљајући са свих страна прикупити довољну количину чега'

Ново Милошево, 'набирати здраве плодове или кртоле (лука, кукуруза,

кромпира и сл.)' Деска (РСГВ); *наѡабѡирчийѡ*, -ѡм рф. према *ѡабирчийѡ*

Вук 1898 — Може ли рећи да је све оно његово, што је напабирчио? Милићевић

М. (RJA); *наѡабѡирчийѡ*, -им рф. 'помало скупљајући са свих страна

прикупити довољну количину чега' Јасеново (РСГВ); *наѡабирчи* 3. sg. рф.

'напабирчити' Радимња (Томић II)

• *й̆̀б̆̀ир̆̀ч̆̀ар* т. 'онај који пабирчи, скупљач пабирака', 'онај који не ствара оригинална дела, већ преузима туђе мисли, идеје и сл., компилатор' (РСА)

► мак. *й̆̀аберка* 'плод који остаје у пољу после редовне бербе или жетве' (ТРМЈ), буг. *п̆̀абер, п̆̀аберек, п̆̀абирџк* 'када се обере воћка или грожђе, оно што остане необрано' (Геров; РБЕ), слн. *р̆̀аберек* 'плод који остане на пожњевеној њиви' (SSKJ), чеш. *р̆̀абѣрек* 'плод остао после бербе (често мање вредности)' (SSJČ), *п̆̀абирка* '(pl.) остаци' (СРНГ)

▼ псл. **р̆̀абирџк̆̀/р̆̀абѣрџк̆̀* – Девербал од глагола **р̆̀обирати, *р̆̀обѣрати* (Boryś 1975: 25–29).¹⁷⁸ Према Садник, старији су облаци **бер-* основе (буг. и слн.) од облика са *-i-*, *-ě-* вокализмом насталих под утицајем итеративних глагола (1971: 6–7).

■ Поствербали *й̆̀абирак* је изведен од глагола *й̆̀обирай̆̀и*, уз *v̆̀r̆̀ddhi*-дужење у префикса *й̆̀о-* у *й̆̀а-*¹⁷⁹. Лексеме *й̆̀абира* и *й̆̀абирка* су изведене по истом принципу. Глаголи *й̆̀абиркай̆̀и, й̆̀абирковай̆̀и* и *й̆̀абирчий̆̀и* су деноминали од именице *й̆̀абирак*. Од глагола *й̆̀абирковай̆̀и* је изведена глаголска именица *й̆̀абирковање*. Од глагола *й̆̀абирчий̆̀и* су изведени глаголска именица *й̆̀абирчење*, префигирани глагол *на-й̆̀абирчий̆̀и* и *nomēn agentis й̆̀абирчар* суфиксом *-ар* < **-арј̆̀* (Vaillant 4: 316–318; Клајн 2003: 41–47).

---

¹⁷⁸ Уп. *й̆̀абер* § III 2.1.

¹⁷⁹ Више о префиксу **ра-* в. ESSJ 1: 160–161; Бјелетић 2006: 84–89.

11. *per-

11.1. пребирати

• *преби́рати*, *преби́рам* impf. 'требити' (Вук 1818; Вук); *преби́рати/пребира́ти*, *преби́рам/-рем* impf. iter. према *пребра́ти*, 'требити, уклањати', 'наизменично изводити једноличне покрете (устима при молитви, прстима премећући зрна бројаница, игала при плетењу и сл.)', 'журити се правећи ситне кораке, поскакивати', 'ситно лупкати, куцкати по чему', 'додиривати прстима жице, дирке или устима рупице на музичком инструменту изводећи тонове, мелодије', 'извијати гласом, певати с модулацијама', 'монотono казивати, рецитовати', 'претурајући, премећући тражити што', фиг. 'обнављати у мислима (прошле догађаје, успомене, утиске и сл.)', фиг. 'подробно испитивати, претресати (у мислима)' (РМС); *преби́рати*, *преби́рам* impf. 'требити' Вук, 'из(а)бирати, пробирати', 'потресати глас певајући или свирајући': Закукаћу кано кукавица, пребираћу кано славуј тица, преврћаћу кано ластавица НП, 'расправљати, уређивати косу': Ако рече (дјевојка), да је побиштеш по глави, обишти је, па пребирајући њезине косе гледај, наћи ћеш једну длаку црљену НПр Вук, 'претресати у пренесеном смислу, рђаво говорити о чему': Ко својих посала нема, туђе пребира НПосл Вук, 'чешљати (вуну)': Вунара, гдје се вуна пере и пребира Вук, 'разређивати': Стаде Луко пребирати војску, узе себе четрест коњика НП Вук, 'прегледати', 'плесати, играти': Хитре ноге моје, лепо пребисте НП, 'узимати у руке сад једно, сад друго': Кад трговац фали,

пребира старе тефтере Босна (RJA); 'одвајати, одабирати оно што је боље за употребу': Ка̀д ма̀рва по̀једе лѝше са толу̀зине, он̀дак ста̀бло прекѝћавамо, прѐбирамо, стру̀к на стру̀к мѐтемо и вѐжемо са пру̀ћом јал ра̀жном сла̀мом у сно̀пове и пра̀вимо ка̀мару Јаша Томић - Бачка, риб. 'скупљати мрежу': Они пребирају мрежу и купе рибу што се на алову... на мрежи будне задевена тамо риба Србобран (РСГВ); '(о кокошци и сл.)' чистити се кљуном од вашију', фиг. 'истраживати, претраживати, претурати', фиг. 'размишљати': Прѐбира по гла̀ви; ~ *се* 'чистити се од вашију (о кокошци и сл.)' Ускоци (Станић); 'одабирати': Прѐбира̀м гра̀ за ру̀чак — Прѐбира̀ј и тѝ са̀ мнџм рѝжу из здѝекѐ, 'претурати тражећи нешто': Прѐбира̀м већ два̀цет ми́нута̀ по ла̀дицама тра̀жећи пинка̀ло, али га нѝје нѐма, 'размишљати': Ка̀же да да̀нима прѐбира̀ у себѝ жѐ је погрѝјеш"јџ, али ца̀бе, нѐ мере се сј̀етити Поткозарје (Далмација); *прѐбира̀ти, -ѝра̀м* impf. 'претурати по глави; одгонетати; претраживати, требити' Васојевићи (Боричић); *прѐбира̀ти, -ѝрам* impf.: Да се изва̀ди мало печенѝце да се прѐбира за ва̀рице сев. Метохија (Букумирић); *прѐбира̀ти, -ѝра̀м* impf. 'чистити, одвајати оно што је за употребу', 'претурати ствари тражећи нешто' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *прѐбира̀* 3. sg. impf. 'пребирати' Радимња (Томић II); ~ *се* Радимња (Томић II); *прѐбира̀* 3. sg. impf. 'правити наборе': Прѐбира̀м ђшвице, ђчу да ми бу̀ду на кан̀ери Тимок (Динић); 'чистити зрневље од примеса, бројити зрно по зрно': Сь̀њу̀јем како̀ прѐбира̀м ша̀рен васу̀љ, 'брати, брати после других': Бѐрете како̀ трѐбе, да не прѐбира̀м по ва̀с Пирот (Златковић); 'чистити, требити': Иди прѐбира̀ј гра̀, да помџгнеш на ма̀тер, 'претресати, претраживати': Во̀ли тѝја мло̀го да прѐбира по ту̀ђе ства̀ри, фиг. 'размишљати': Прѐбира̀м си по моју̀ па̀мет

нешто, па се замаја и млекó ми прејде Црна Трава (Стојановић); израз: *Ђурђа га њреби́ра* | *Сидсу га да́ва / њредо́ва* 'Ђурђевдан га одабира и Спасовдану га предаје' Пирот (Златковић V); [*њребира́њи*] **њребњрам** 'бирати, избирати': Јадна, тужна, сѓг да сѓм девојка | Сѓг би знала драгог пребирати́ НП, 'пробирати' Призрен (Чемерикић)

► кајк. *prebirat* (Malnar), мак. *prebura* '(из)бирати' (Мургоски), буг. дијал *prebiram* 'одабирати' (РБЕ), слн. *prebirati* 'читати једно за другим' (SSKJ), чеш. *prebirati* 'пребирати' (PSJČ), слч. *preberat* 'пребирати' (SSJ), пољ. *przebierać* 'преоблачити' (Doroszewski), дљж. *pšeběras'* 'пребирати (жице)' (Мука), рус. *перебирать* 'наизменично додиривати (жице, дирке и сл.)' (БТСРЯ), укр. *перебирати* 'пребирати' (СУМ), блр. *перабіраць* 'бити пробирљив' (ТСБМ)

▼ псл. *perbirati

■ Значењу 'требити, уклањати, одвајати' одговара слн. *prebirati* 'id.' (SSKJ), *prebirati* 'id.' (PSJČ), слч. *preberat* 'id.' (SSJ), рус. *перебирать* 'id.' (ССРЛЯ), укр. *перебирати* 'id.' (СУМ). Значењу 'додиривати прстима жице, дирке или устима рупице на музичком инструменту' одговара слн. *prebirati* (*piščal*) 'свирати (свиралу)' (SSKJ), чеш. *prebirati* 'свирати' (PSJČ), слч. *preberat* (*na gajdách, na pišt'ale*) 'свирати (гајде, свиралу)' (SSJ), дљж. (*z palcami*) *pšeběras'* '(прстима) пребирати' (Мука), рус. *перебирать* 'наизменично додиривати (жице, дирке и сл.)' (БТСРЯ), укр. *перебирати* 'додиривати делове нечега захватајући их прстима

једно за другим'м (СУМ)¹⁸⁰. Значењу 'обнављати у мислима; претресати у мислима' одговара чеш. *přebíratí se v paměti* (SSJČ), слч. *preberat'* 'бавити се у мислима неким предметом или неком особом' (SSJ), укр. 'замишљати, сећати се, репродуковати у сећању' (СУМ)

Код глагола *пребирати* доминантна су следећа значења: 'чистити, требити' (> 'чешљати (вуну)'), 'изводити (ситне) једноличне покрете' (> 'додиривати прстима (зрна бројанице; жице, дирке на инструменту)'), 'правити ситне кораке', 'ситно лупкати'), 'претраживати, претресати' (> 'претресати, обнављати у мислима') и 'правити наборе'.

Уп. § III 1.9. **per-* (*пребрати*).

11.2. пребир(а)-

• *пребир* т. 'пребирање (на жицама), извијање (гласом)', 'оно што је пребрано' (РСА); *пребир* т. 'потрага за гроздовима у обраном винограду који су случајно остали неубрани': Ајдемо с'г у пребир, 'памучно платно': Набавила сам гоца пребир Тимок (Кожељац); 'накнадна берба преосталог грозђа': То'в што остане грозје у лозје зове'мо пребир, 'најбољи гроздови, који се чувају за зиму': Пребир или одбир, остављамо за преко зиму, 'шаре на поњавама, врста памучног платна': Ткајем црђе, бран пребир — Ткале смо црђе на пребир; то су црђе са-шарће Пирот (Златковић);

---

¹⁸⁰ У ТСБМ забележено *перабраць* 'ритмично додиривати нешто прстима', али без примера за свирање неког инструмента.

'тражење и брање заборављених гроздова по винограду после бербе': Кад се обѐру лозја, деца иду у пребир Пирот (Живковић); 'памучно платно' Пирот (Златковић IV); израз: *на пребир* 'начин ткања поњава који се састоји у издвајању извесног броја жица основе испред брда и нити и преткавању пунијом потком, при чему се добијају жељене шаре': Овој ткаем на пребир Тимок (Кожељац)

- *пребира* s.асс. f. 'ткање за вунене прегаче' Заблаће у Босни (RJA)
- *пребирљка* f. 'део свирале на коме су рупице' Ужице (Цвијетић); *пребирљка* f. 'део на гајдама са писком и са шест рупица као на фрули и са седмом за палац на полеђини' Тимок (Кожељац); *пребирљћа* f. 'део на гајдама са писком и са шест рупица као на фрули и са седмом за палац на полеђини' Тимок (Кожељац)
- *пребирнац, -нца* m. 'врста веза' (РСА)
- *пребирање* n. глаг. им. од *пребираи* (Вук 1818; Вук; RJA; Ускоци); *пребирње/пребирње* n. глаг. им. од пребирати (РСА); *пребирање* n. гл. им. од пребира Тимок (Динић); глаг. им. од *пребира*: Штò не помагаш у пребирање гра? Црна Трава (Стојановић)
- *пребирач, -ача* m. 'онај који пребира, онај који воли много бирати, пробирач': Пребирач нађе отирач НПосл Вук (РСА; RJA); *пребирач, пребирача* m. 'пробирач' Радимња (Томић II)
  - *пребирачица* f. 'женска особа пребирач, пробирачица', 'машина за пребирање плодова' (РСА)
  - *пребирачина* f. 'пребирање, претраживање', 'преметачина' Ускоци (Станић)
  - *пребиривање* n. гл. им. од *пребириваи* Ускоци (Станић)

- *ѡребѡрка* f. 'шара на тканини' Тимок (Кожељац)
- *ѡребирљив* adj. 'који радо пребира (нпр. у јелу)' Ивековић (RJA)
- *ѡребирѡваѡи, -ѡ(ј)ем* impf.: Пребирѡвал'и би пасѡл' да одвѡјимо онѡ што је штѡтно, се нѡће такѡ нѡко да ти га кѡпи сев. Метохија (Букумирић)

- *ѡребирѡвање* гл. им.: Полако идѡ пребирѡвање орѡза сев. Метохија (Букумирић)

■ Од основе *ѡребир(а)*- поред поствербала *ѡребир* и глаголске именице *ѡребирање* изведене су следеће именице: *ѡребира, ѡребираљка* (са фонетском варијантом *ѡребираљћа*), *ѡребиранац, ѡребирач* (са секундарном изведеницом *ѡребирачица*), *ѡребирачина, ѡребиривање, ѡребирка*; придев *ѡребирљив*; и глагол *ѡребироваѡи* (са секундарном изведеницом *ѡребировање*).

Именица *ѡребира* је изведена суфиксом *-а*. Именица *ѡребираљка* је изведена суфиксом *-аљка* (Клајн 2003: 138).¹⁸¹ Именица *ѡребиранац* је изведена суфиксом *-(а)ц < *-ьсь* (Vaillant 4: 295–297; Клајн 2003: 51–54) од глаголског придева трпног глагола *ѡребираѡи*. Nomen agentis *ѡребирач* изводи се суфиксом *-ач < *-ась* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63). Nomen agentis и nomen instrumenti *ѡребирачица* изводе се суфиксом *-ица < *-ица* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Nomen actionis *ѡребирачина* изводи се сложеним суфиксом *-ачина* (Клајн 2003: 100–101). Од глагола *ѡребироваѡи* је изведена

---

¹⁸¹ За фонетску варијанту *ѡребираљћа* уп. *бераљка / бераљћа* § Основа *ber-*.

глаголска именица *ѡребиривање*. Именица пребирка је изведена суфиксом *-ка* < *-*ька* *-ка* < *-*ька* (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135).

Придев *ѡребирљив* изведен је суфиксом *-љив* < *-*ьливъ*.

Од глагола *ѡребираѡи* је изведен итератив *ѡребироваѡи*, а од њега глаголска именица *ѡребировање*.

12. *ро-

12.1. побирати

● *ѡобѡраѡи* (*се*), *ѡѡбѡрѡм* (*се*) impf. iter. према *ѡобраѡи* (*се*) (PMS); impf. према *ѡобраѡи*: Како ћемо о Митрову дневу побирати цркви траварину Љубиша (RJA); *ѡобѡра* 3. sg. impf. 'сакупљати': Побирали су у селѡ кој кољко даде, да ме помѡгну; израз: *коѡжа га не ѡобѡра* 'бити бесан, веома љут': Преварили га, па јадовѡт, коѡжа га не побѡра Пирот (Златковић); *ѡобѡрам* impf. 'скупљати, прикупљати остатке нечега (обично хране)': Прво дадем на деца да ѡедѡв, па што остане од њѡ, ја побѡрам Јабланица (Жугић)

● *ѡобѡраѡи*, *ѡѡбѡрѡм* pf. 'скупити' (Вук 1818; Вук)

► чал. *rob̀irat* 'брати' (Houtzagers), кајк. *rab 'i:rat* 'побирати, скупљати, брати' (Malnar), буг. *побѡрам* 'садржавати' (PBE), слн. *robirati* 'купити' (SSKJ), чеш. *robirati* 'пљачкати' (SSJČ), слч. *roberat* 'редовно добијати' (SSJ), пољ. *pobierać* 'добијати (плату итд.)' (Doroszewski), рус. дијал. *побирѡтъ* 'узимати из мноштва,

једно за другим' (СРНГ), укр. дијал. *побира́ти* 'узимати' (СУМ), блр. *пабіра́цца* 'просјачити' (ТСБМ)

▼ **pobirati*

■ Значењу 'сакупљати' одговара буг. дијал. *поби́рам* 'id.' (РБЕ). Изразу *ко́жа га не њоби́ра* 'бити бесан, веома љут' одговара буг. *не се побирам (в кожата)* 'обузети јако осећање (обично гнев)' (РБЕ)

Код глагола *њобирайџи* доминантно је значење 'сакупљати' (> 'сакупљати остатке').

Уп. § III 1.10. **po-* (побрати).

12.2. побир(а)-

- *њобир* м. 'побирање данка, намета од људи' Шулек (RJA)
- *њобирак, -рка* м., *њобирки* рл. 'оно што се сабере кад се шта сабира' Истра (RJA)
- *њобирка* ф. (об. рл. *њобирке*) 'зрно или гроздић грозђа што остане на чокоту после завршене бербе винограда': Идеф по лојза да бѐреф побирке — Ај да беремо побирке у лојза Призрен (Чемерикић)
- *њобиран, -рна* адј. 'онај који служи за побирања' (RJA)
- *њобирање* п. глаг. им. од *њобирайџи* (RJA)
- *њобир̑ач, -а́ча* м. 'онај који шта побира (нпр. порез)' Шулек (RJA)

● *ѡбѡрача* f. 'гвоздена лопата којом се шта побира (нпр. ђубре, блато)' Карловац (RJA)

● *ѡобирица* f. 'данак, намет, оно што се побира од људи' (RJA)

● *ѡобирѡѡина* f. (обично pl.) 'оно што се скупи, покупи као остатак нечега (обично о храни)': Ви изедѡте тој што је по ѡбаво, а ја едем побирѡтине по вас Јабланица (Жугић)

■ Поред поствербала *ѡобир* и глаголске именице *ѡобирање* од основе *ѡобир(а)*- изведене су следеће именице: *ѡобирак*, *ѡобирач*, *ѡобирача*, *ѡобирица* и *ѡобирѡѡина*; као и придев *ѡобиран*.

Именица *ѡобирак* је изведена суфиксом *-ак* < *-ѡкѡ (Vaillant 4: 301–303; Клајн 2003: 25–26). Именица *ѡобирка* је изведена суфиксом *-ка* < *-ѡка (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Nomen agentis *ѡобирач* изводи се суфиксом *-ач* < *-аѡь (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003:61–63). Nomen instrumenti *ѡобирача* изводи се суфиксом *-ача* < *-аѡа (Vaillant 4: 323–324; Клајн 2003: 64–66). Именица *ѡобирица* је изведена суфиксом *-ица* < *-ика (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Именица *ѡобирѡѡина* је изведена суфиксом *-ѡѡина* (Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182).

Придев *ѡобиран* је изведен суфиксом *-(а)н* < *-ѡнѡ

13. *rodъ-

13.1. подбирати

● *їодбїраїи, їодбїрām* impf. iter. према *їодбраїи* (PMS); 'брати оздо, под чим':

Угледасмо пред собом Арнаутина, који подбира дивљу крушку и једе М. Милићевић

(RJA); *їодбїраїи, -рēm* impf. iter. према *їодбраїи* (PMS); *їодбїраїи, -ам* s. асс.

impf. 'брати' Крашово (PCGB); *їодбїра* 3. sg. impf. 'брати воћку одоздо, са

земље': Подбїрам црешње колкó мóg да дова́тим, не смém се качím, 'сакупљати

плодове који су попадали на земљу': Штó не подбїраш онéј кру́ше него се она́к

расколúју?, 'подизати виме (о домаћој животињи)': Од нéко врéме кра́ва пóче да

подбїра млекó, не мóg да намлзém ни за едну́ пани́цу Тимок (Динић); ~ (*се*)

'прикупљати (*се*), сакупљати (*се*): Їди подбїрај óвце откуд рéку, још мáлко, ће ги

тéрамо у трлú, 'правити наборе, урезивати (тканина)': Подбїра неку́ аљíнку, не мój

гу потрéви како трéбе — Ова́ј пóстава на капúт ми се нештó подбїра Црна Трава

(Стојановић); 'скупљати опале плодове (шљиве, јабуке и сл.): Лéти кад узрé ранке,

мúжи трéсу слíве, а жéне и дéца подбїрају Црна Река (Марковић II); *їодбїрам* impf.

'пењати се уз брдо, планину': Енé га, подбїра уз Óстри чука́р Врање (Златановић)

● *їодбїраваїи, -їрāvām* impf. iter. према *їодбїраїи* (PMS)

► кајк. *podbirati* 'брати оно грожђе које се квари, остављајући здраво да боље зри'

Даничић (RJA); буг. *подбїрам* 'одабирати' (PBE), слн. *podbírati* 'одстрањивати

презрело плодове пре бербе' (SSKJ), чеш. *podbírati* 'одоздо хватати' (PSJČ), слч.

podberat 'хватати одоздо' (SSJ), рус. *подбира́ть* 'сакупљати подижући' (ССРЛЯ), укр. *підбира́ти* 'дизати са земље рукама' (СУМ), блр. *падбіра́ць* *imprf.* од *падабра́ць* 'сакупити, подићи са земље, пода' (ТСБМ)

▼ псл. **podъbirati*

Код глагола *їодбираїи* семантика префикса *їод-* имала је главну улогу у развоју значења: 'брати одоздо', 'сакупљати опале плодове' и 'подизати виме'; поред значења карактеристичних за гнездо глагола *браїи*: 'сакупљати'¹⁸² и 'правити наборе'.

Семантика префикса **pod-* утицала је и на већину значења у осталим словенским језицима мање или више блиским српским.

Уп. § III 1.11. **rodъ-* (*їодабраїи*, *їодбраїи*).

13.2. подбир(а)-; подабир(а)-

● *їодбир* *m. coll.* 'лишће које расте на дну стабљике дувана' (Тешић); *їодбир* *m.* 'листови треће бербе дувана': *Побр̄а сам већ и подбир̄, тако ми бѡга – ф̄ин је за п̄ушење* — *Подбир̄ ми је на дув̄ан бѡл̄ѣ от пѡтп̄ари* — *Није вр̄јеме за подбир̄, јѡш су л̄їстови зел̄ени* — *Подбир̄ је наљеш̄ї л̄їс дув̄ана Загарач (Ћупићи)*; *їодбир* *sin. acc. m.* 'лишће мале вредности које се подабира у купусу, дувану итд.' (RJA)

---

¹⁸² Дефиниција је неутрална 'прикупљати, сакупљати': *Їди подб̄ирај ѓвце откуд р̄еку (Стојановић)*; али могуће је да се у наведеном примеру река у односу на говорника налази испод, па би се и ово значење подвело под утицај семантике префикса *їод-*.

• *йодбирак, -йрка* т. 'дувански најдоњи лист, рђав за пушење', Стон, Далм., Србија (RJA); 'остатак јела иза обеда': Кад ти врсница изгладни тражићеш и подбирке Пива (Гаговић); *йодбјерак, -рка* т. 'доњи лист какве биљке' (RJA)

• *йоддбйрчина* f. augm. од *йодбирак* Стон (RJA)

• *йодбирѐње* гл. им. од подбирати Тимок (Динић); гл. им. од *йодбирам* (Златановић); 'скупљање': И у недељу има шта да се ради: подбирѐње сливе, брање траву, прање, нема никад да се седи бајав Црна Река (Марковић II); глаг. им. од *йодбира (се)* Црна Трава (Стојановић)

• *йодбйрѐч, -ѐча* т. 'дувански најдоњи лист, рђав за пушење' Стон (RJA)

• *йодабирак, -йрка* т. 'дувански најдоњи лист, рђав за пушење' Стон (RJA)

• *йодабйрѐч, -ѐча* т. 'дувански најдоњи лист, рђав за пушење' Стон (RJA)

■ Од основе *йодбир(а)*- поред поствербала *йодбир* и глаголске именице подбирање изведене су именице: *йодбирак* (са секундарном изведеницом *йодбирчина*) и *йодбирач*.

Именица *йодбирак* је изведена суфиксом *-ак* < *-ѐкъ (Vaillant 4: 301–303; Клајн 2003: 25–26). Секундарна изведеница *йодбирчина* је изведена аугментативним суфиксом *-ина* (Клајн 2003: 101–102). Именица *подбирач* је изведена суфиксом *-ач* < *-аџ (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003:61–63). За облик *йодбјерак* в. II 3.4.

Од основе *йодабир(а)*- изведене су само две именице: *йодабирак* суфиксом *-ак* < *-ѐкъ и *подабирач* суфиксом *-ач* < *-аџ.

14. *pri-

14.1. прибирати

• *приби́рати*, *приби́рам* impf. 'распремити (сто)', 'са чашћу дочекивати': Свуда га прибирају; 'окупљати се', 'примицати се крају, нестајати': Прибира се жита (Вук 1818; Вук); ~ (*се*) impf. iter. од *прибра́ти* (*се*) (PMS); 'поштовати, ценити, уважавати': Ја сам тебе приби́ро више него њкога у Малинско — Приби́рају га људи — Мене е приби́ро и некога више, 'рачунати, процењивати, замишљати, убрајати': Ја сам тебе приби́ро међу најбоље људе; ~ *се* 'поштовати се, уважавати се': Приби́рамо се ко најбоље Ускоци (Станић); *приби́рати*, *приби́рам* impf. 'одвајати, одабирати оно што је боље за употребу' Ново Милошево (РСГВ); 'распремати сто': Тунā ђстанē сѡбра пѡстаљена и тѡ се не приби́ра док нē сванē Драгачево (Ђукановић); *приби́рати* (*се*), *-рѣм* (*се*) impf. iter. од *прибра́ти* (*се*) (PMS); *приби́рати*, *-и́рам* impf. 'уважавати некога'; ~ *се* 'долазити к себи; прикупљати снагу' Васојевићи (Боричић); 'прихватити некога, указујући му пажњу, поштовање': Ми́раш је био велики јунак и поштењак, па га е и господар приби́рао и призи́вао Васојевићи (СТИЈОВИЋ); *приби́рати*, *приби́рен* impf. 'пребирати': Не прибири ми по бурсину! Дубровник (Бојанић/Тривунац); *приби́ра* 3. sg. impf. 'не давати све млеко, крити га': Приби́ра млеко крава кад изгуби теле, а ђће да га сачува Криви Вир (Ракић); *приби́ра* 3. sg. impf. 'сакупљати летину': Приби́рамо мому́рузу, а и дру́го квѡ има за

прибирање, 'прикупљати предмете': Дете прибирај алат, за днџс смо готџви, 'окупљати': Прибирај децу окол себ, да не стану мангупи, 'дизати са стола посуђе и остатке хране после обеда': Видо, прибџри осталат, 'прихватати кога у кућу или на конак': Прибира сваку сиротињу; ~ *се* 'скрашавати се': Стално негде сћита, дџм се не прибира, 'долазити кући после неке активности': Прибирају се од рабџту Тимок (Динић); 'сакупљати прикупљати': Баба и деда прибирају бачу, 'окупљати': Прибира стџку да ју тџра дџм Каменица код Ниша (Јовановић В.); ~ (*се*) 3. sg. 'прикупљати, сакупљати па односити': Прибирај си које је твоје, носи си — Јџсен, прибира се пџље, градџне, 'враћати се у боравиште (у кућу, појату, воденицу)': Женџ се прибира из село код мџжа на појату — Че се прибирам дџма, почџ се стџвиња, 'прихватати, примати код себе': Сџбични, не прибирају никога у кућу, фиг. 'узимати у себе': Земља рани, земља прибира, фиг. 'красти, отимати, пљачкати': Она свџ прибира ка не види никој; изрази: *кожа га не прибира* 'бити јако џут': Напурџил се, па га кожа не прибира; *прибира се бачија* 'враћати се бачије (о стоци)': Прибира се бачија из плџнину ка пџчну големџ стџдове Пирот (Златковић); 'сакупљати, прикупљати': Прибира џвце да ги докара у трџу — Прибирај суварџ, да накладџмо џгењ прет-колибу, 'приводити крају скупљање нечега': Прибира сџно у гџре, у Полџм; ~ *се* фиг. 'долазити памети': Не знам које више да му рабџтим, и прџти, и псува, и галати, аја јџк, ич се не прибира, 'задржавати се, свртати се': Само скџта, дџм се не прибира Црна Трава (Стојановић); *прибирам* impf. 'повлачити, задржавати млеко (о крави)': Неће ми Була спџшти млеко, прибира га Јабланица (Жугић); 'прикупљати, сакупљати': Рано у недељу сено да сабира, травке да прибира Лесковац (Митровић)

► мак. *ѡрибира* 'сакупљати разбацано, растурено на једно место' (ТРМЈ), буг. *прибирам* 'враћати на место' (РБЕ), слн. *pribirati* 'добијати' (SSKJ), слч. *priberat* 'примати' (SSJ), чеш. *přibrati* 'узети и додати нечему' (SSJČ), пољ. *przybierać* 'надолазити (о води)' (SJP), рус. *прибирать* 'доводити у ред' (ССРЛЯ), укр. *прибирати* 'сређивати' (СУМ), блр. *прыбіраць* impf. од *прыбраць* 'обући лепше него уобичајено' (ТСБМ)

▼ псл. *pribirati

■ Значењу 'сакупљати' одговара рус. дијал. *прибирать* 'сакупљати' (СРНГ), мак. *ѡрибира* 'сакупљати разбацано' (ТРМЈ), буг. *прибирам* 'сакупљати однекуд' (РБЕ) итд. Значењу 'сакупљати летину' одговара рус. дијал. *прибирать* 'сакупљати летину' (СРНГ). Значењу 'окупљати' одговара рус. дијал. *прибирать* 'окупљати, састављати (задругу, дружину и сл.)' (СРНГ). Значењу 'распремати сто' одговара рус. *прибирать* 'распремати (сто)' (ССРЛЯ). Значењу 'враћати се у боравиште' одговара буг. *прибирам* 'враћати кући' (РБЕ)

Код глагола *ѡрибирати* доминантна су значења: 'сакупљати; сакупљати летину', 'окупљати', 'уважавати' (> 'прихватати, примати код себе'), 'долазити к себи', 'враћати се у боравиште' и 'не давати млеко (о крави)'.

Уп. § III 1.12. **pri-* (*ѡрибраѡи*).

14.2. прибир(а)-

● *приби́рање* п. 'распремање (стола)', 'дочекивање са чашћу' (Вук 1818; Вук; RJA); гл. им. од *прибирајџи (се)* Ускоци (Станић); *приби́рање/приби́рање* п. гл. им. од *прибирајџи (се)* (PMS); *прибирање* п. гл. им. од *прибира се* Тимок (Динић); глаг. им. од *прибира (се)*: Отиде на прибирање сено Црна Трава (Стојановић)

■ Од глаголске основе глагола *прибирајџи* изведена је само глаголска именица *прибирање*.

15. *pro-

15.1. пробирати

● *проби́рајџи, про̀би́рам* impf. 'пробирати' (Вук 1818; Вук); 'избирати између повише предмета (особито када ко право не зна шта би изабрао)', 'осећати какав је кус чега (објекта)', 'разбирати' (RJA); *проби́рајџи/про̀би́рајџи, про̀би́рам/-рџм* impf. iter. од *пробрајџи* (PMS); *проби́рајџи, -и́рам* impf. 'избирати, изабирати' Васојевићи (Боричић); *проби́рајџи, -и́рам* pf. према *бирајџи*: Реко да проби́рам нешто пасу́л'а за једно ва̀риво сев. Метохија (Букумирић); *проби́р'ајџи, -'и́рам* impf. 'одабирати нешто на основу одређеног мерила': Овијема н'ашијема б'алегāма н'ајла̀кче је да ок'о себе проб'и́рајџ бр'або̀нке Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *проби́ра* 3. sg. impf. 'бирати, изабирати': Бо̀лка не проб'и́ра, 'имати слаб апетит': Проб'и́ра, мр̀шти се, нѣма да се најѣде како човѣк Пирот (Златковић); 'одабирати'

Пирот (Златковић I); 'вршити класификацију' јуж. Поморавље (Марковић J.); [ᵿробира́йи] ᵿробира́ 3. sg. 'вршити избор, бирати, избирати': Кој пробира – надбере НПосл, 'требити, чистити; сортирати, одабирати једно према другоме ?' Призрен (Чемерикић)

► мак. *ᵿробира* 'правити избор на брзину' (ТРМЈ), буг. *пробирам* 'одабирати' (РБЕ), чеш. *probirati* 'узимати део по део, једно за другим' (SSJČ), рус. *пробирать* 'пробијати (о хладноћи, ветру, влажности и сл.)' (ССРЛЯ), укр. *пробирати* 'берући биљке по једној линији дуж поља, правити пролаз, стазу и сл.' (СУМ), блр. *прабіра́ць* impf. од *прабра́ць* 'пробити (о мразу)' (ТСБМ)

▼ псл. **probirati*

■ Значењу 'бирати' одговара буг. *пробирам* 'одабирати' (РБЕ), а блиско је мак. 'правити избор на брзину' (ТРМЈ)

Код глагола пробирати доминантно је значење 'бирати, изабирати'.

Уп. § III 1.13. **pro-* (ᵿробра́йи).

15.2. пробир(а)-

● *ᵿрѡбѣр, -ᵿра* m. 'избор': Сада има свата на пробира, све по избор од добријех кућа (Вук; RJA); *ᵿрѡбѣр/ᵿрѡбир* m. 'пробирање, избор' (РМС); *ᵿрѡбир* m. 'избор': Їма сѡ(д) црѣвѡја на пробир ње хоѡеш Дубровник (Бојанић/Тривунац); *ᵿрѡбир* m. 'посебно

одабрани, лепи плодови' јуж. Поморавље (Марковић Ј.); *ѿробир* т. 'избор нечега':

Ич не гледај, све си је тој сам пробѿр Лесковац (Митровић)

• *ѿрòбирак* т. 'јаје које је пробрано за полож' (РМС); *ѿрòбѿрци*, *ѿрòбирāкā* т. рl. 'најлошија класа грађе (по квалитету одмах до онога што се сматра отпадом)' Ужице (Цвијетић)

• *ѿробѿрāње* п. глаг. им. од *ѿробираѿи* (Вук 1818; Вук; РЈА);

ѿробѿрāње/ѿрòбирāње п. гл. им. од *ѿробираѿи* (РМС)

• *ѿробѿрāч*, *-āча* т. 'пробирач': Пробирач нађе отирач (кад се који жени) (Вук 1818; Вук; РЈА); 'онај који воли пробирати, изабирати, избирач; цепидлака'; израз: ~ *нађе оѿирач* 'онај који много пробира обично добије најгоре' (РМС); *ѿробирāч*, *ѿробирāча* т. 'пробирач' Радимња (Томић II); *ѿробирāч* т. 'избирач, искључив човек' Васојевићи (Боричић); Стара ЦГ (Пешикан); *ѿробѿрāч* т. 'пробирач' (Чемерикић s.v. *ѿробирāчка*); *ѿробирāч* т. 'особа која лоше једе, особа која тражи само најбољу храну': Снаата голем пробирāч, пробѿра једење, 'избирач': Избирачете се лъко не жене Пирот (Златковић)

• *ѿробирāчев*, *-а*, *-о* 'који припада пробирачу' (РМС)

• *ѿробирāчица* f. 'жена пробирач' (РМС)

• *ѿробирāчка* f. 'женска особа пробирач': Голема пробирāчка је она, не мош да гу угòдиш њòзи па не знам што да ч̀ним Призрен (Чемерикић); *ѿробирāчка* f. 'пробирачица': Куде ће ву угòдиш, голема је пробирачка Бујановац (Златановић I)

• *ѿробѿрāчкѿ*, *-ā*, *-ò* 'који се односи на пробираче' (РМС)

- *пробириваӣи, -ирујѐм* impf. 'пробирати': По љепоти свате пробирује (Вук; РМС; РЈА)¹⁸³
  - *пробирев'аӣ, -'ујем* impf.: М'ога̄ би уз'имат с р'ѐда т̄о м'ѐсо, и м'ӣ бисмо умј'ели пробирев'ат Кучи (Петровић/Телић/Капустина)
  - *пробирѐваӣ, -љ(ј)ем* impf.: Пробирѐвала са[м] ма̀ло, ал' љма мнђго штѐтнога сев. Метохија (Букумирић)
  - *пробирѐвање* п. гл. им.: Їзгуби ми вре́ме пробирѐвање пшенице за понајју сев. Метохија (Букумирић)
- *пробирѝја* f. 'пробирање, пробирљивост': Тој не за пробирију тој љма да љзнеш свѐ, ел да га остаӣш, 'онај који пробира, пробирач (нарочито у јелу)': Тој е детиште голема̀ пробирија, са̀мо љска онђј квђ е по̀благо Тимок (Динић)
- *прђбѝрка* f. 'пробирање, избирање, одабирање' Ускоци (Станић)
- *прђбирљив, -а, -о* 'који много и радо бира' (РМС); 'који много и радо бира, пробира': Пробирљив је што се тиче јела Бегеч (РСГВ)
  - *прђбирљиво* adv. 'на пробирљив начин' (РМС)
- *пробирѝја* m. 'избирач' Пирот (Живковић); 'пробирач, избирач': Пробирѝја, не еде свѐ, са̀мо онђј што во̀ли Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'особа која лоше једе, особа која тражи само најбољу храну': За једење нѐје голѐм пробирѝја Пирот (Златковић); 'пробирач': Ако је мо̀мак пробирѝја, док ђн про̀бира дево̀јку, дево̀јке мо̀ж и да се поуда̀вају, па да за њѐга нѐма Црна Река (Марковић П); 'пробирач, избирач':

---

¹⁸³ Ради стиха (РЈА).

Голѐм пробирџија, не мѐж га нѝкако ожѐну Црна Трава (Стојановић); 'избирач': Голѐм је пробирџија, и кицош и господѝн, тѝј мој пријатељ Лесковац (Митровић)

- *ѝробирџиѝка* f. 'избирачица' Пирот (Живковић); 'пробирачица, избирачица': Родѝла се пробирџиѝка, тѝквѝ ѝе и остѝне Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'жена која има укуса': Пробирџиѝка је: умѝје да избѝере и каквѝо да кѝпи и каквѝо да једѝ, 'стара девојка која одбија просце, избирачица': Пробирџиѝка големѝа, па си текѝа остѝде девојѝа Пирот (Златковић); 'пробирачица': Сѝвдѝја билѝа пробирџиѝка док билѝа младѝа, па остѝла неѝдата Црна Река (Марковић II); 'пробирачица, избирачица': Пробирџиѝка, на свѝе набѝди манѝу, што гѝђ вој мѝж донесѝе из рабѝту Црна Трава (Стојановић)

■ Од основе *ѝробир(а)*- поред поствербала *ѝробир* и глаголске именице *ѝробирање* изведене су следеће именице: *ѝробирак*, *ѝробирач* (са секундарним изведеницама *ѝробирачев*, *ѝробирачица*, *ѝробирачка* и *ѝробирачки*), *ѝробирѝја*, *ѝробирка* и *ѝробирџиѝја* (са секундарном изведеницом *ѝробирџиѝка*); придев пробирљив (са секундарном изведеницом *ѝробирљиво*); глаголи *ѝробириваѝи*, *ѝробиреваѝи* и *ѝробироваѝи* (са секундарном изведеницом *ѝробировање*).

Именица *ѝробирак* је изведена суфиксом *-ак* < *-ѝкъ (Vaillant 4: 301–303; Клајн 2003: 25–26). Именица *ѝробирач* је изведена суфиксом *-ач* < *-аѝь (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003:61–63). Секундарна изведеница *ѝробирачица* је изведена суфиксом *-ица* < *-иѝа (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Секундарна

изведеница *ѡробирачка* је изведена суфиксом *-ка* < **-ъка*¹⁸⁴ (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Придев *ѡробирачев* је изведен суфиксом суфикса *-ев* < **-евъ* (Vaillant 4: 438, s.v. *-овъ*; Клајн 2003: 295–297). Придев *ѡробирачки* је изведен суфиксом *-ски* < **-ъsk(ъ)*. Именица *пробирија* је изведена суфиксом *-ија* (Skok 1: 765, s.v. *-је*). Именица *ѡробирка* је изведена суфиксом *-ка* < **-ъка*. Именица *ѡробирџија* је изведена суфиксом *-џија* турског порекла (Skok 1: 474 s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207). Секундарна изведеница *ѡробирџика* је изведена суфиксом *-ка* < **-ъка*.

Придев *ѡробирљив* изведен је суфиксом *-љив* < **-ъlivъ*. Прилог *ѡробирљиво* је изведен суфиксом *-о*.

Од глагола *ѡробираѡи* изведени су следећи итеративни глаголи: *ѡробириваѡи*, *ѡробиреваѡи* и *ѡробироваѡи*. Од глагола *ѡробироваѡи* је изведена глаголска именица *ѡробировање*.

16. *сѡ-

16.1. збирати

- *збѡраѡи*, *збѡрѡм* 'сабирати' (Вук); 'сакупљати, прикупљати; окупљати, сазивати', 'прибирати (нешто растурено, расуто); брати (пољопривредне плодове, цвеће и сл.)', фиг. 'зарађивати, стицати (новац, богатство), убирати (приходе)',

---

¹⁸⁴ Уп. берачка § Основа **ber-*.

мат. заст. 'сабирати, збрајати', необ. 'борати, мрштити, набирати'; ~ *се* 'скупљати се, прикупљати се, окупљати се', фиг. „припремати се за доношење одлуке, прибирати се“ Змај, „набирати се гужвати се (обично о тканини)“ Далм. и Херц.; израз: ~ *кожу на шиљак* 'бити спреман на казну, батине, грдњу и сл. (обично у претњи)' (РСА); *збѝраѝи/збѝраѝи*, *збѝрѝам/збѝрѝем* *imprf.* 'стављати на куп оно што је разбацано или једно од другог удаљено, скупљати, сабирати', 'сабирати, збрајати', 'узимати, прихватати, примати, присвајати', 'скупљати, сабијати, стезати, скраћивати', 'скупљати у мислима, разабирати, распознавати, разазнавати'; ~ *се* (РЈА); *збѝра* 3. *sg. imprf.* 'сакупљати': Збѝрамо сливе вѝч два дѝна, 'сабирати': Он научѝл само да збѝра, јѝш нѝ зна да мложѝ, 'набирати, мрштити': Збѝра вѝце – лѝут ко рѝс, 'садржавати, примати, стајати': Бѝрево збѝра сто и дваес ѝѝла; ~ *се* 'окупљати се': Збѝра се нѝрод пред ѝпштину, 'скупљати се, смањивати се': Помучѝран постѝв се збѝра у праѝе Тимок (Динић); 'скупљати, сабирати': Цѝл дѝн збѝрамо сливе и не могамо да и[x] зберѝмо Каменица код Ниша (Јовановић В.); ~ *се* 'гомилати се (о облаку); повећање облачности као наговештај падавина': Збѝрају се ѝблаци откуда Грбавче, мо̀ра да је ударѝло там Сврљиг (Пејчић-Митић); 'сабирати, сакупљати': Че збѝрамо сѝно за простѝрку — Збѝрамо мрѝвице и сливе, а сабѝрамо сѝно; изрази: *збѝра дѝм* 'кућити кућу': О жени се и ѝдма почѝ да збѝра дѝм, *збѝра сурѝју* 'курвати се (о жени)': Збѝра сурѝју, брѝка си мѝжа и деца; ~ *се* 'сакупљати се': Збѝрају се та̀м у ѝѝ свѝ пијѝнице, 'смањивати запремину, скраћивати се': Збѝра се ко шѝембѝ Пирот (Златковић); израз: *збѝр збѝра* 'сакупљати гомилу око себе' Пирот (Златковић V); 'сакупљати' Лужница (Манић); 'сабирати, скупљати': Збѝрамо

рукољке за Ивaнoвицу — Еднa сенaрка мoрa дaнeс дa збiрa сeнo штo ce oсушiлo, фиг. 'захвaтaти': Aкo збiрa шeсeт кiлa тiјa aкoв, пoвишe нe мoж, фиг. 'сабирати (рaчунaти)': Знae и дa збiрa, и дa oдузiмa, и дa млoжи; ~ *ce* 'сабирати ce, oкупљaти ce': Квo ce тoј сiг збiрaју мyжи кудe зaдругу?, 'скупљaти ce': Oвaj ce бaсмa збiрa, кaкo дa гу пeрeм дa ce нe збeрe?; изрaз: *збiрa душy* 'oпoрaвљaти ce, oдмaрaти ce пoслe тeшкoг рaдa': Прилeгaл у лaдoвiну, збiрa душy дa прикoси јoш тoј мaлкo штo ни-e oстaлo Црнa Трaвa (Стoјaнoвић); *збiрaм* impf. 'скупљaти, сaкупљaти, прикупљaти': Oни су у ливaду, збiрaв сeнo — Збiрaш ли слiчкe?; ~ *ce* 'сaкупљaти ce, oкупљaти ce нa јeднoм мeстy (o вeћeм брoју лицa)': Збiрaв ce љyди, aј и ми ћe iдeмo, кoмшиe смo! Јaблaницa (Жyгић); 'скупљaти': Зaжaли ce бoгу јeдинoмe, пa он збiрa сви српски јунaци — Oблaци збiрa рoсa дa рoси, рoсa дa рoси трaвa дa рaстe Лeскoвaц (Митрoвић); *збiрaју ce* 3. pl. 'сaкупљaти ce': Љyди ћe дa пoчнy дa ce збiрaју нa ручaк, a мeнe кaстрoлa јoш нијe вaрeнa, пa ћe дa мoрaју мaлo дa причeкaју Црнa Рeкa (Мaркoвић II)

стрп. *събирати* 'скупљати': *мyрo вь сьсoуды сьбырaемo — и трyгь прудь спасoвѣмь днeмь a дoдгii прудь дoхaггeлoвѣмь дa ce збирa цркви — кoи тe събирaти тe глoбe и прудaвaти цркви — прилoжи трѣвниноу вьсoу, цo iє пo мeтoхeхь всѣхь црквиныхь, дa збирa црковь* (Дaничић)

- *зaзбiрa (ce)* 3. sg. impf. 'сaкупљaти (ce), нaкупљaти (ce)': Зaзбирaлo ce тoлкo лeб дa iмa (с њeгa) дa oжeнимo Цигaнинa — Млoгo ce бeшe зaзбирaлo гнoј у рaнуту Пирoт (Злaткoвић); *зaзбiрaм* pf. 'пoчeти збирaти (сaкупљaти)': Тaмн зaзбирaмo слiвe, a oнo зaрoси кiшa Врaњe (Злaтaнoвић I)

- **назбѝра** 3. sg. pf. 'сакупити, накупити': Идѝечи с ѝвце назбирал сам орѝси ѝма за пѝт ћѝла Тимок (Динић); ~ *се* 3. sg. pf. 'окупити се, накупити се': Назбраше се љѝди код задружни дѝм, да дочѝкају нѝвог учѝтеља Каменица код Ниша (Јовановић В. I); ~ *се* 3. sg. impf. 'постепено се окупити (сабрати)': Назбѝрају се седѝнће по кѝће Пирот (Златковић); 'сакупити, прикупити': Прѝјду Цѝганке по селѝ, назбѝрају сланину, урдѝ и лѝб, па нѝсу Црна Трава (Стојановић)
- **ѝозбѝра** 3. sg. pf. 'покупити, сабрати, збрати': Дѝјде, позбѝра попадѝли орѝси и отѝде си Тимок (Кожелѝац); *ѝозбѝрам* impf. 'скупљати, збирати': Остарѝја, једва ѝди, али воли такѝј да позбѝра сливе и дрѝго воће Врањска Бања (Златановић I)
- **ѝрезбѝра** 3. sg. pf. 'обрати после некога оно што је преостало': Прѝзбира ли грѝзјето по децѝта или несѝ? Пирот (Златковић)

16.2. сабирати

- **сабѝраѝи, сѝбѝрѝм** impf. 'сакупљати', 'правити наборе'; ~ *се* 'окупљати се', 'набирати се' (Вук 1818; Вук); **сабѝраѝи/сѝбираѝи (се), сѝбѝрѝм/-рѝм (се)** impf. iter. према сабрати се (PMS); 'једно по једно купити, прикупљати, окупљати у чету, у дружину, у скуп, у сватове', 'појединачно купити, скупљати ствари, купити у нешто, купити на хрпу, на гомилу, гомилати', 'узимати збирно, купити, скупљати храну, летину, род, жито', прен. 'купити, скупљати, гомилати нешто

бестелесно, апстрактно или што се узима као да је апстрактно'; ~ *се* 'сабирати се (о људима и њиховим колективима)', 'навршавати се, долазити (о времену)' (RJA); *саби́ра̄ӣи, са̀бӣра̄м* impf. 'изналазити заједничку вредност за изврстан број сабирака', фиг. 'премишљати, срачунавати' Ускоци (Станић); *саби́ра̄ӣи, са̀бӣрам* impf. 'прикупљати, скупљати, доносити на једно место' Војка (PCGB), пчел. 'скупљати': Које саби́рају нектар су збира̀чице Зрењанин (PCGB); *саби́ра̄ӣ, -ӣра̄м* impf. 'збирати, скупљати' Васојевићи (Боричић); *саби́ра̄ӣ* impf. 'сабирати': Саби́рам спикове Свиница (Томић I); *саби́ра* 3. sg. impf. 'сабирати'; ~ *се* Радимња (Томић II); *саби́ре* 3. sg. impf. 'сабирати'; ~ *се* Радимња (Томић II); *саби́ра* 3. sg. impf. *саби́ра (се)* 3. sg. impf. 'сакупљати (се), прикупљати (се)': Зби́ра мрвице или сли́ве, а саби́ра се́но; које је разне́сено, оно се саби́ра — Саби́рају се ко на бесо̀вицу Пирот (Златковић); 'скупљати' Пирот (Панајотовић); ~ *се* 3. sg. impf. 'сакупљати се, стезати се, смањивати површину' Пирот (Златковић I); 'сабирати': Још не зна́је да саби́ра, ал ће на̀учи у шко̀лу, 'скупљати': Саби́ра сли́ве куде поја̀ту, над водени́цу — Саби́ра, тура́, саби́ра, тура́ докле не напуни́ ону́ј ко̀ву са си́рење, 'прибирати': Саби́ра гове́да по о̀грењу, да ги те́ра до́ма — Саби́рај о̀вце накуде трлу́, почело се ставњу́је — Еве саби́рамо руко̀лке, па ће башта́ да врзу́је сно̀пје; ~ *се* 'долазити памети': Вика́ му, ружи́ га и што-му́ не работи́, ал се он не саби́ра, па то́ј ти-е! Црна Трава (Стојановић); *саби́рам се* impf. 'скупљати се': Сви се свеци саби́рали свет Нико̀лу на вече́ру Лесковац (Митровић)

- *сабирујем* impf. 'сакупљати': Да сабирујеш сливе на једно мѐсто Врање (Златановић I); *сабирује* 3. sg. impf. рет. 'сакупљати, прикупљати': Сабирува, и свѐ однѐсе — Са сабирувамо судове Пирот (Златковић)
- *насабирам* pf. 'накупити много' Пирот (Живковић)
- *йосабѐра* 3. sg. pf. 'донекле скупити': Ја ги посабира, ал онѐ па попадаље Црна Трава (Стојановић)
- *йресабиѐра* 3. sg. impf. 'премештати, поново размештати, пребирати': Пресабиѐра цѐл дѐн по кѐвчак нештѐ Црна Трава; ~ *се* 'прерачунавати се, двоумити се': Пресабирам се нештѐ да л ми се навата да и ја појдем с вас — Пресабирам се кѐлко ѐмам пѐре, ће л ми стѐгну да прекарам славу Црна Трава (Стојановић)
- *йресабирује* 3. sg. impf. 'рачунањем проверавати збир': Сабирујем и пресабирујем, и вѐдим да сам на штѐту с лѐзје Пирот (Златковић)

16.3. собирати

- *собѐра (се)* 3. sg. impf. 'скупљати (се)': Дѐда чука ораси, деца и[x] собѐрају — Мѐра се собѐрају сливе, рекъл дѐда Каменица код Ниша (Јовановић В.); *собѐрам* impf. 'купити, скупљати, прибирати; окупљати на једном месту': Бѐше и она собѐрала стѐри пашкуљи от пијац, сѐг огаздѐла па и не глѐда сиротињу — Немѐј ми ги онија твоѐи нешишани собѐраш овдѐ, мѐло ли ви мѐсто у обѐр за рипање!? Јабланица (Жугић); 'скупљати': Собѐрав се ко кѐчки на касѐпницу Лесковац (Митровић); слсрп.

собира̑и impf. 'скупљати, прикупљати на једно место': Причину тога сваки не трудно угадати можетъ: ербо како у Магазинъ вещественый собирають изъ разныхъ мѣстахъ земне плоде ради удовольствія у време нужды народа ... Славено-сербский Магазинъ (РСЈОС)

16.4. събира

● *събѣра (се)* 3. sg. impf. 'сабирати (се), збирати (се), скупљати (се)': Събѣра се народ пред цркву Тимок (Кожельац); ~ *(се)* 3. sg. impf. 'сабирати (се), сакупљати (се)': Събѣрам попадале сливе — Мálко зарадиш тám, мálко овám, и оно се събѣра Пирот (Златковић); *събѣрам* impf. 'скупљати' Пирот (Живковић)

● *насъбѣрам* pf. 'накупити много' Пирот (Живковић)

► мак. збира impf. од *збере* 'сакупити'; собира (се) impf. од *собере (се)* 'сакупити' (ТРМЈ), буг. дијал. *сѣрам* 'сакупљати; окупљати'; *събѣрам* 'сакупљати' (РБЕ), слн. *zbirati* 'сакупљати' (SSKJ), чеш. *sbirati*¹⁸⁵ 'сакупљати' (PSJČ), слч. *zbierat* 'брати' (SSJ), поль. *zbierać* 'сакупљати' (Doroszewski), рус. *собирать* 'сакупљати' (ССРЛЯ), укр. *збирати* 'сакупљати' (СУМ), блр. *збiраць* impf. од *сбiраць* (ТСБМ)

▼ псл. *szbirati

---

¹⁸⁵ Заст. *sebirati* (SSJČ).

■ Значење 'сакупљати' постоји у свим словенским језицима код континуаната псл. глагола *szbirati. Значењу 'набирати, борати' одговара чеш. *sbirati* 'id.' (PSJČ). Значењу 'прибирати мисли' одговара (SSKJ), чеш. *mysl sbirati* 'id.' (PSJČ), слч. *zbierat' myšlienky* 'id.' (SSJ), пољ. *zbierać myśli* 'id.' (Doroszewski), укр. *збирати думки* 'id.' (СУМ), слн. *zbirati se* 'концентрисати се' (SSKJ)

Код глагола *збирайи* / *сабирайи* / *собирам* / *сьбирам* доминантна значења су: 'сакупљати' (> 'сакупљати летину', 'садржавати, примати', 'збрајати'), 'окупљати', 'борати'.

Од глагола *збирайи* су изведени следећи двопретиксални дијалекатски облици: *за-збира*, *на-збира*, *йо-збира* и *йре-збира*. Од глагола *сабирайи* су изведени следећи дијалекатски облици: итератив – *сабирујем*, двопретиксални глаголи – *насабирам*, *йосабира*, *йресабира* → *йресабирује*.

Уп. § III 1.14. **sz-* (*збрайи*, *сабрайи*, [*собрайи*], [*сьбрайи*]).

16.5. збир(а)-; сабир(а)-; собир(а)-; сьбир(а)-

● *збѝр* м. 'број, сума добијена сабирањем више бројева или ствари; укупна свота (о новцу)', 'оно што је на окупу, скуп, група; гомила, маса', 'издање сакупљених списа исте врсте, збирка', 'место где се сакупља вода или друга течност, базен, резервоар' (РСА); 'скуп свих делова чега, износ сабирања, укупност, зброј, укупан број' (РЈА); *збѝр*, *збѝра* м. 'сума која се добије сабирање, сабирак': Кòлик ти је збѝр? Ускоци (Станић)

► мак. *збир* 'сума' (ТРМЈ), буг. *сбир* 'скуп'¹⁸⁶ (БЕР 6: 529 s.v. *сбир*), слн.

zbír 'оно што се сакупи и чини целину' (SSKJ),

● *збѝралѝшѝе* п. 'место састајања, зборно место, састајалиште', 'одређено место за сакупљање, прибирање нечега, сабиралиште' (РСА); *збѝралишѝе* п. 'збориште, сабиралиште':

Ови момци нема увечер да иду по седѝлке кај младићи, него носе вино и ракију куд Голуба, там и је збѝралиште, там свѝноћ јѝду и пију Црна Река (Марковић II)

● *збѝран, -а, -о* 'сабиран, скупљен' Тимок (Кожељац);

● *назбѝран, -а, -о* 'накупљен, сакупљен, сабран': Онѝја твоѝ назбѝрани плѝкеве се разотодѝли Тимок (Кожељац)

● *ѝозбѝран, -а, -о* 'сабран, сакупљен': Позбѝран сѝв берићѝт, по поље ништа неѝ остало Тимок (Кожељац)

● *збѝрниѝ, -а̄, -о̄* 'који се односи на збир, на свеукупност нечега, заједнички, колективни, скупни, групни', 'који представља резултат сакупљања, сабран на једном месту', 'који служи за сакупљање, прибирање, сабирни', 'који показује међусобно приближавање, концентрисање, конвергентан' (РСА); *збиран, -рна* s.асс. adj. 'који припада збиру', 'скупни, заједнички, општи'; изрази: *збирна именица* 'именица која има облик сингулара, а означава већи број лица или ствари' (RJA)

● *збѝрно* adv. 'скупно, групно, обухватно' (РСА)

---

¹⁸⁶ „Вероватно неологизам” (ibid.).

- **збѝрнѝк** м. у изразу: *лежишни збирник мазива* 'суд прикачен за неки део машине у који се мазиво цеди капљући' Бакотић Ј. (РСА)
- **збѝрница/збѝрница** ф. заст. 'место где се нешто збира, сакупља; предмет који служи за сакупљање нечега', (РСА); **збѝрница** ф. 'зборница' Тимок (Кожељац); **збирница** s.асс. ф. 'конвексно сочиво које збира светлосне зраке' Шулек (РЈА)
- **збѝрѝње** п. 'сабирање' (Вук); глаг. им. од *збираѝи (се)* (РСА; РЈА); **збирѝње** п. 'породична свечаност, окупљање (свадба, слава, испраћај војника)': *Їма при свѝта ми збирање, унука жѝни, 'сакупљање, прикупљање'*: Родѝла се у збирање сливе — *Їдемо у збирање сѝно Пирот (Златковић)*; гл. им. од *збира (се)*: *У збирање сливе јѝко ме зѝболе грѝна Тимок (Динић)*; глаг. им. од *збира (се)*: *Кој ѝма да ни помѝгне у збирање, самѝ ци збѝрамо рукѝлке Црна Трава (Стојановић)*; 'породична свечаност (свадба, слава и сл.); сакупљање' Пирот (Златковић II); глаг. им. од *збирам*: *Вѝкај стрѝнку да ни помѝгне у збирање сѝно, ѝе не увѝти ноћ! Јабланица (Жугић)*
- **збѝрѝч, -ѝча** м. 'онај који нешто збира, скупља, скупљач', 'оно у чему се нешто спаја, саставља или што врши функцију сабиралишта' (РСА); 'сабирач, сакупљач' (РЈА); **збирѝч** м. 'сакупљач (воћа, сена, печурака, пужева)': *Сабѝри збирѝчѝ да ѝтнемо сѝно од ѝѝшту Пирот (Златковић)*
- **збирѝчица** ф. 'оно што има функцију сабирања, скупљања (о предметима чији је назив женског рода)', 'назив за пчеле радилице које сакупљају цветни прах' (РСА); 'пчела која иде на пашу': *Збирѝчице, тѝ су пчѝле кѝје*

доносе мѐд, пра̀шак и вòду Конак – Војв. (РСГВ); *збирачица* s.асс. f. 'длака на плоднику биљке' Панчић (RJA)

• *збирáчка* f. 'женска особа која сакупља (воће, сено, пужеве)': Петнајес збирáчће повéдо, сéно да саб́ирају Пирот (Златковић)

• *зб́ирáчки, -á, -ó* 'који се односи на збираче' (РСА)

• *зб́ирíиште* n. 'зборно место, збориште' Књажевац, Врање, 'део земљишта на коме се гаји више врста биљака' Лесковац (РСА); *зб́ирииште* n. 'место за окупљање, састајалиште': Нè пред моју̀ врак̀ницу зб́ириште, да се ту̀ј зб́ирају манг̀упи – Гург̀усовачка ку̀ла е поди́гнута на брèг звáн Зб́ириште Тимок (Динић); 'збор, скуп, скупштина' Тимок (Кожељац); 'део села где се људи окупљају ради договора и око свечаности', 'место где се окупља стока више власника и формира заједничко стадо пре изласка на пашу' Бучум (Богдановић IV); 'место где се људи окупљају на зборове и договоре' Пирот (Живковић); 'место окупљања (људи, стоке, вила, вештица)': Вра́чћете си имају зб́ириште, чу̀ла сам Пирот (Златковић); 'састајалиште' Лужница (Манић); 'место на коме се људи стално окупљају, збориште': Там на Раскр̀сје, на ширину̀ је зб́ириште на млади, а ми си сед́имо прет капи́е, соберéмо се ту̀ј с комши́е Јабланица (Жугић); 'место где се много скупља': То̀ј си је на̀шо зб́ириште, под Ча̀пљино брèсје Лесковац (Митровић); 'место у селу где се скупљају сељани приликом неке свечаности' Врање (Златановић); 'скупина нечега, отпад': У шумáк, иза ку̀ћу, напра̀или зб́ириште, навр̀лали све што им више не трéбе, 'скуп, гунгула': Ту̀ј ни-е зб́ириште, на Мејáне, кудé се на́одимо свáки д́н Црна Трава (Стојановић); *зб́ирииште* s.асс. n. 'зборно место, место окупљања': На ђаволско зб́ириште ветар је

метла НПосл Врање (Симоновић); 'сеоски скуп (где се скупља село о каквој религиозној свечаности)' Бољевац (РЈА)

- **збѝрка** f. 'скуп предмета (обично од неке вредности) сабраних и сложених по неком реду, принципу, оно што је настало скупљањем, прибирањем, колекција; сакупљени списи, зборник' (РСА); 'мноштво истоврсних предмета (као новац, минерали, оружје, слике, писма, рукописи и сл.), занимљивих у научном, уметничком или историјском смислу, сабрано и распоређено по нарочитом систему' (РЈА)

- **збѝрчица** f. dem. од *збирка* (РСА)

- ▶ мак. *збирка* 'скуп више предмета исте врсте који обично имају неку вредност' (ТРМЈ), буг. *сбѝрка* 'скуп обично сличних ствари' (БТР), слн. *zbírka* 'нешто што је сакупљено' (SSKJ), чеш. *sbírka* 'скуп (занимљивих, важних, драгоцених) предмета нарочито распоређених' (SSJČ), слч. *zbierka* 'сакупљање нечега' (SSJ), рус. дијал. *сбѝрка* 'омањи нарамак, гомила сена' (СРНГ), укр. *збѝрка* 'књига у којој су према неком принципу одабрана дела једног или више аутора' (СУМ)

- **збѝрљив, -а, -о** 'који при сабирању својих чланова тежи одређеној, коначној граници, конвергентан (о бескрајним редовима, прогресијама у математици)' (РСА)

- **незбѝрљив, -а, -о** 'који при сабирању својих чланова стално расте и не приближава се одређеној коначној граници (о бескрајним редовима, прогресијама)' (РСА)

● *збирљивџи, -џи* f. 'особина онога што је збирљиво' (РСА)

● *незбирљивџи, -џи* f. 'особина онога што је незбирљиво' (РСА)

● *збирџина* f. 'оно што је сабрано, сакупљени отпаци, пабирци са разних страна, од више врста и сл.' Лесковац (РСА); *збирџина* f. реј. 'гомила којекаквих ствари': У туј збирџину само брада од попа фали Тимок (Кожељац); 'оно што је сабрано са разних страна, а није добро; сакупљени отпаци': Турџише ми на астал неку збирџину како да несам гост Врањска Бања (Златановић I)

● *збирџија* f. 'оно што је сабрано, сакупљени отпаци, пабирци са разних страна, од више врста и сл.': Убав ошав [воће] ти продавам, неје нека збирџија Момина Клисура (РСА); *збирџија* f. реј. 'гомила којекаквих ствари': На отпад има свакаква збирџија, 'скуп свакојаких људи': Ама каква војска, све сама збирџија Тимок (Кожељац); 'оно што је сабрано, сакупљени отпаци': Купил неку збирџију од грџе Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'скупљене безвредне ствари или покупљене противречне личности': Какву си овуј збирџију купија Лесковац (Митровић); 'оно што је сабрано са разних страна, а није добро': Какви па гости! Дошла нека збирџија! Врање (Златановић); m. 'отпаци, дрангулија': Кво ће ти тај збирџија, носи па врљи у џубре, фиг. реј. 'гунгула, скуп': Кво ће онај збирџија? — Голема збирџија од људи у Горњу малу, не знам кво рабџу Црна Трава (Стојановић)

● *збирџиак, -џика* m. 'оно што је сабрано, сакупљени отпаци, пабирци са разних страна, од више врста и сл.': Прибрала сам вуну за једно сицаде, па и она је збирџиак; куповала сам како сам кад могла: данас литру, јутрос две Пирот (РСА); *збирџиак* m. реј. 'гомила ствари различитог састава, квалитета и порекла': Изнела на пијац нећи

збирута̀к, мисли тој че нећи да е купи, 'гомила лоших и непоузданих особа': И тој ми е нека војска̀, сам збирута̀к Тимок (Динић); погрд. 'гомила, неприлично друштво': Дошо збирута̀к од сваку страну, па не можеш да прођеш по пут од њи Црна Река (Марковић I); **збируиѝк** м. 'збир разнородних предмета; скуп различитих људи; оно што је збрано без реда и избора' Пирот (Живковић); фиг. 'остаци са трпезе': Све што се од трпезу сабере, то је збирутѝк, реј. 'збир јединки различитог порекла, различитих особина и лошег квалитета (особе, стока, предмети)': Најгоре је ка је народ збирутѝк Пирот (Златковић); 'скуп нечега' Лужница (Манић)

● **збирѝја** м. 'скупљач': Дооди збирѝја за порез Лесковац (Митровић)

● **зби́рштина** f. 'оно што је сакупљено' (Вук; RJA); покр. 'посело, скуп', 'оно што је сабрано, сакупљени отпаци, пабирци са разних страна, од више врста и сл.' Левач (РСА); **зби́рштина** f. 'гомила разних остатака, пабирака': Исплела сам му цѝнпер од зби́рштину, 'гомила лоших и непоузданих особа': Кмет не мож да разјури онуј зби́рштину, реј. 'сабор, скуп': Оч ли да појдеш с мѝн на зби́рштину? Тимок (Динић); 'збор, сабор, скуп': Код Сурѝпци дѝнс нека зби́рштина Тимок (Кожељац); 'скуп, сабор' Бучум и Бели Поток (Богдановић I); 'скуп, збор, састанак' Пирот (Живковић); 'место окупљања': Прѝпас у Комарицу је зби́рштина на ѝле и ѝѝволи, 'свечаност, прослава': Срећна ти зби́рштина, 'сабор': Имало зби́рштина, ѝро било, 'скупштина сељака на којој се одлучује о заједничким проблемима, збор': У село зби́рштина, за водуту расправљају, 'шетња, вечерње окупљање омладине': Беше зби́рштина у село, корзо се каже, а ја се врну дома, 'оно што је сабрано са разних страна': Овој је зби́рштина све Пирот (Златковић); 'збор, сабор; окупљање народа'

Пирот (Златковић I); 'сакупљени отпаци': Овој брашно е права збирштина Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'скуп неодабраних ствари или лица': Какву си ми овуј збирштину донџа Лесковац (Митровић); 'сабирак, мноштво нечега' Лужница (Манић); 'скупина нечега, отпад': Напраили збирштину от кућу за разна желџеза, а коџе ње му ни он не знаје, 'скуп, гунгула': Напраи се збирштина куде задругу, чим дојде камион Црна Трава (Стојановић)

- *збџришииџи*, -џм рф. покр. 'сакупити, накупити бир' Змај (РСА)
- *сџбир* т. 'сабирање, скупљање; набирање', 'резултат сабирања, сабирак, збир' (РМС)
- *сџбирак* т. 'оно што се сабира; број који се сабира, збраја, аденд' (РМС)
- *сабџралџиџиџе* п. 'место сабирања, збориште' (РМС); *сабџралџиџиџе* п. 'збориште, окупљалиште; место састанка': За људе је било одређено сабџралиште на вашаришту бачки Буњевци (Sekulić)
- *сџбџрниџи*, -џџ, -џџ 'који служи за сабирање, који је у вези са сабирањем' (РМС); *сџбиран*, -*рна*, -*рно*¹⁸⁷ 'сталожен, смирен, промишљен': Сабиран је он чоек, никад се не истрчава Прошћење (Вујичић); *сабиран*, -*рна*, -*рно* 'сталожен, смирен': Таке сабирне жене још нијесам видијо Рожаје (Хаджић); од XIX века (RJA)
- *сабирник* s.асс. т., од XIX века 'сабирница' (RJA)

---

¹⁸⁷ Наслањање на семантику именице *сџбур* т. 'стрпљивост, стрпљење' < тур. *sabur* < ар. *šabr* (Skok 3: 182, s.v. *sàbur*; Škaljić 1979: 539 s.v. *sàbur*; Петровић 2012: 248 s.v. *сџбор*).

- **сабирница** s.acc. f., од XIX века 'место или установа где се шта сабира'
(RJA)
- **сабѝрѝње** n. 'сакупљање', 'набирање' (Вук 1818; Вук); 'рачунска радња у којој се изналази заједничка величина за известан број сабирака' Ускоци (Станић); **сабѝрѝње/сабирѝње** глаг. им. од *сабираѝи* (RJA; РМС); **сабирѝње** n. 'сабирање' Свиница (Томић I); глаг. им. од *сабира (се)*: Отиде на сабирање у сено Црна Трава (Стојановић)
- **ѝресабирање** n. глаг. им. од *ѝресабира (се)* 'премештање, пребирање':
Цѝл дѝн пресабирање и пѝ га не напакува како трѝбе Црна Трава (Стојановић),
'прерачунавање': Не мѝж се жѝви без пресабирање Црна Трава (Стојановић)
- **сабѝрѝч, -ѝча** m. 'онај који сабира, скупљач' (RJA; РМС)
- **сабирѝчица** f. 'она која нешто сабира' (РМС); (обично pl.) 'пчела која иде на пашу' Војв., **сабирѝчѝца** f. обично множина 'пчела која иде на пашу'
Пландиште, Маргита (РСГВ)
- **сабѝрача** f. 'пита (у којој се листови саберу)' (Вук; RJA); 'врста пите', физ.
'сочиво' (РМС)
- **сабирѝѝина** f. 'скуп људи или ствари': Каква ти је овај сабирѝтина прѝд кућу
Лесковац (Митровић)
- **сабируѝѝк** m. 'скуп несличних предмета или бића': Таја је стока сабирутѝк, неје
домазлѝк — Жѝне на сокак од рѝзне стране, сабирутѝк Пирот (Златковић)

● **сабирџија** m. 'скупљач': Несџм расџпник, јџ сам сабирџија Тимок (Кожељац); 'скупљач (Ако је сабирџија члан сироварске дружине, он скупља храну по домовима и носи је у торбама)' Трговиште (Златановић I)

● **сабирџиџка** f. 'скупљачица' Тимок (Кожељац)

● **сабирџиџина** f. 'вуна острижена с репа' Свиница (Томић I)

● **собирање** n. глаг. им. од *собирам*: За собирање неје мука, ћу ги соберџм јџ, ај ти си џди по твојџ рабџту! — Кво е овџ собирање у мојџ кућу, сви сџлски деца си собрџла, па овџ неје сџлска зрџда? Јабланица (Жугић); 'сакупљање': Заболе ме грџина от собирање пасџљ Каменица код Ниша (Јовановић В.); 'скупљање': Собирање неје ишло такџ лџко Лесковац (Митровић); слсрп. **собирање** n. <собирање*> 'прикупљање, скупљање': Разсмотривше, [...] да се мирџ и покој установи, и свакомџ собиранџу предупреди, слџдуюџа закљочуе Новине сербске (РСЈОС)

● **собируџина** f. (обично pl.) 'све одреда скупљене, покупљене ствари (обично старе, безвредне), збирудија': Кудџ собра теј собируџине, да ваљџв не би ги ниџкој баџија? Јабланица (Жугић)

● **сџбирање** n. 'сабирање, збирање, скупљање, окупљање' Тимок (Кожељац)

■ Од глаголске основе *збир(а)*-¹⁸⁸ формиране су следеће именице: *збиралиџиџе*, *збирање*, *збирач* (са секундарним изведеницама *збирачица*, *збирачка* и *збирачки*), *збириџиџе*, *збирка* (са секундарном изведеницом *збирчица*), *збирљив* (са секундарним изведеницама *незбирљив*, *збирљивостџ* и *незбирљивостџ*), *збирџина*,

---

¹⁸⁸ У неким примерима могуће да је мотивна основа сам поствербал *збир-*.

збируйѣак (са варијантом *збируйѣк*), *збирѣија*. Од поствербала *збир* настала је именица *збирѣиѣина* (са секундарном изведеницом *збирѣиѣиѣи*). Именица *збирѣија* је могла настати и од глаголске и од именичке основе *збир*.

Глаголска именица *збирање* изведена је помоћу суфикса *-ње* < **-n-ъје* (SP 1: 85; Vaillant 3: 122–123 ; Клајн 2003: 167–175). Nomen loci *збирѣиѣиѣе* изводи се помоћу суфикса *-ѣиѣиѣе* < **-lište* (Vaillant 4: 423; Клајн 2003: 127–128). Nomen agentis *збирач* настао је помоћу суфикса *-ач* < **-аѣь* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003: 61–63). Секундарна изведеница nomen agentis *збирачиѣа* изведена је помоћу моционог суфикса *-ѣа* < **-ica* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Секундарна изведеница nomen agentis *збирачка* изведена је помоћу суфикса *-ка* < **-ъка*¹⁸⁹ (Vaillant 4: 352–353; Клајн 2003: 131–135). Придев *збирачки* изведен је помоћу суфикса *-ск(ѣ)* < **-ъsk(ъ)* (Vaillant 4: 448–449; Клајн 2003: 297–303). Nomen loci *збирѣиѣиѣе* изводи се помоћу суфикса *-ѣиѣиѣе* < **-ište* (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127). Лексема *збирѣа* изведена је помоћу суфикса *-ка* < **-ъка*. Секундарна изведеница *збирѣиѣа* изведена је помоћу деминутивног суфикса *-ѣа* < **-ica*. Придев *збирѣив* изведен је помоћу суфикса *-ѣив* < **-ъlivъ* (Vaillant 4: 475–481; Клајн 281–286). Апелатив *збирѣик* изведен је помоћу суфикса *-ѣик* < **-ъnikъ* (Vaillant 4: 306–308; Клајн 2003: 155–160). Nomen loci *збирѣиѣа* изводи се помоћу суфикса *-ѣиѣа* < **-ъnica* (Vaillant 4: 349–350; Клајн 2003: 162–164). Резултатив *збирѣиѣина* изведен је помоћу суфикса *-ѣиѣина* < **-otina*

---

¹⁸⁹ С обзиром на значење *nomen agentis*, пре него од **-ъsk(a)* (в. Vaillant 4: 448–449).

(Vaillant 4: 371–372; Клајн 2003: 182)¹⁹⁰. Пејоратив *збируйѝак* са варијантом *збируйѝѝк* изведен је помоћу суфикса *-уйѝ-ак/-ѝк* < *-ѝкѝ (Vaillant 4: 301–303; Клајн 2003: 25–26). Nomen agentis *збирѝија* изведен је помоћу суфикса *-ѝија* турског порекла (Skok 1: 474 s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207). Лексема *збирѝиѝина* изведена је помоћу суфикса *-иѝиѝина* < *-šćina (Vaillant 4: 362–363; Клајн 2003: 209–211). Секундарно изведени глагол *збирѝиѝиѝи* изведен је помоћу суфикса *-и(ѝи)* < *-iti (SP 1: 56–57; Vaillant 3: 409–440; Клајн 2003: 342–345).

Придев *збиран* изведен је помоћу суфикса *-ан* < *-ѝнѝ (Vaillant 4: 451–454; Клајн 2003: 257–266). Секундарно изведени придеви *назбиран* и *ѝозбиран* изведени су помоћу префикса *на-* и *ѝо-*¹⁹¹.

Лексема *збирка* је бохемизам (Maretić 1892: 71)¹⁹².

Од основе *сабир(а)-* поред поствербала *сабир* и глаголске именице *сабирање*¹⁹³ изведене су следеће именице: *сабирак*, *сабиралѝиѝе*, *сабирач* (са секундарном изведеницом *сабирачиѝа*), *сабирача*, *сабирѝиѝина*, *сабируйѝѝк*, *сабирѝија* (са секундарном изведеницом *сабирѝика*) и *сабирѝиѝина*; придев *сабиран* (са секундарним изведеницама *сабирник* и *сабирниѝа*).

Именица *сабирак* је изведена суфиксом *-ак* < *-ѝкѝ. Nomen loci *сабиралѝиѝе* изводи се суфиксом *-лиѝиѝе* < *-lište. Именица *сабирач* је изведена суфиксом *-ач* < *-аѝѝ, а секундарна изведеница *сабирачиѝа* суфиксом *-иѝа* < *-ica.

---

¹⁹⁰ Уп. *берѝиѝина* § III 2.1.

¹⁹¹ Могуће је и директно извођење од глагола *назбирѝиѝи* и *ѝозбирѝиѝи*.

¹⁹² Белић насупрот русизму *зборник* ставља домаћу лексему *збирка* (1936: 261).

¹⁹³ Од основе *ѝресабир(а)-* глаголска именица *ѝресабирање*.

Именица *сабирача*¹⁹⁴ је изведена суфиксом *-ача* < **-ača* (Vaillant 4: 323–324; Клајн 2003: 64–66). Именица *сабиротина* је изведена суфиксом *-оїина* < **-otina*. Именица *сабируїьк* је изведена суфиксом *-уїьк*¹⁹⁵. Nomen agentis *сабирција* изводи се суфиксом *-ција* турског порекла, а секундарна изведеница nomen agentis *сабирцика* суфиксом *-ка* < **-ька*. Именица *сабиршїина* је изведена суфиксом *-шїина* < **-ьština*.

Придев *сабран* је изведен суфиксом *-(а)н* < **-ьпъ*. Секундарне изведенице *сабрник* и *сабрница* су изведене суфиксима *-ик* < **-икъ* (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86) и *-ица* < **-ica*.

Од дијал. глагола *собира* изведене су само глаголска именица *собирање* и именица *собироїина* суфиксом *-оїина* < **-otina*.

Од дијал. глагола *сьбира* изведена је само глаголска именица *сьбирање*.

17. *у-

17.1. убирати

- *убїрайїи, убїрїм* impf. 'правити наборе (на чему), набирати шта', 'купити, скупљати (нпр. плодове); брати', 'наплаћивати, утеривати; узимати за себе, присвајати'; ~ *се* 'добити наборе, набирати се' (PMS); *убираїи, -рїм* impf. 'купити, скупљати (нпр. плодове); брати', 'наплаћивати, утеривати; узимати за

---

¹⁹⁴ Уп. *савїјача* 'пита од савїјених листова теста' (PMS).

¹⁹⁵ Варијанта суфикса *-уїшак* (Клајн 2003: 28).

себе, присвајати’; израз: ~ *ајлаузе* ’добивати признање, одобравање, имати успеха’, ~ *ловорике* ’стицати славу, прослављати се’ (РМС); *убирајџи, -ам* impf. ’сакупљати, брати (плодове)’ Сремска Митровица, ’наплаћивати, узимати или присвајати новац за одређену услугу’ Сремска Митровица (РСГВ); *убирајџи, љубирам* ’наплаћивати, узимати или присвајати новац за одређену услугу’: Ту летрификацију са њоме руководи Месни одбор, он убира паре Башайд (РСГВ); *убирајџи, -ам* s. асс. impf. ’брати’: Лети вила пољем широкијем, убирала траве свакојаке НП Босна, ’изабирати, одабирати’: Убирај крупније крумплјере за варити Лика, ’слагати у наборе’ (RJA); *убирајџи, -ирам* impf. ’слушати, разумевати’: Причао ју не причао, она не убира ништа — Шта да ју причам кад не убира ништа сев. Метохија (Букумирић); *убирајџи, -ам* impf. ’сазнавати, разумевати’: А ја свѐ сам тó волѐла д-убирам, али нешто пѐ и не вѐруем у тó Копаоник (Радић); *убирајџи, убирам* impf. ’прислушкивати’: Сѝл убира што се зѝри Косово (Елезовић II)

► слн. *ubirati* ’усклађивати’ (SSKJ), слч. заст. *ubierat’ sa* ’ићи, корачати некуда’ (SSJ), чеш. *ubirati* ’узимати (из нечега), одузимати’ (PSJČ), пољ. *ubierać* ’облачити’ (SJP), рус. *убира́ть* ’склањати’ (ССРЛЯ), укр. *убира́ти* ’облачити’ (СУМ), блр. *убира́ць* ’сакупљати летину’ (РБС)

▼ псл. **ubirati*¹⁹⁶

■ Значењу ’сакупљати летину’ одговара рус. *убира́ть* ’сакупљати летину’ (ССРЛЯ), укр. *убира́ти* ’id.’ (СУМ), блр. *убира́ць* ’id.’ (РБС).

¹⁹⁶ Уп. ? **vьbiratъ* > рус. *вбира́ть* ’увлачити’ (ССРЛЯ) итд.

Код глагола убирати доминантна су значење 'сакупљати (летину)' (> 'наплаћивати'; фиг. 'сазнавати; прислушкивати') и 'правити наборе'.

Уп. § III 1.15. **u-* (*убраїи*).

17.2. убир(а)-

- *убир* т. 'убирање, скупљање, наплаћивање' (РМС)
- *убіраїње* п. 'набирање' (РМС); *убираїње* п. 'берба' (РМС); *убирање* s.асс. п. 'ткање без чунка, клечањем (уплитањем нити прстима)': Тој потреби служе и прави ћилими, израђени клечањем („зметањем“, „иверањем“, „убирањем“) (РСГВ s.v. [*убираїи*], -ам)
- *убіраїч, -іча* т. 'онај који убире, скупља, наплаћује' (РМС)
- *убірљив, -а, -о* 'који се може убрати, наплатити (о порезу или другој каквој дажбини или потраживању)' (РМС)
  - *убірљивдсїи, -осїи* f. 'могућност убирања, утеривања наплате каквог прихода' (РМС)

■ Од основе *убир(а)-* поред поствербала *убир* и глаголске именице *убирање* изведени су именица *убирач* и придев *убирљив* (са секундарном изведеницом *избирљивост*).

Nomen agentis *убирач* изводи се суфиксом *-ач* < **-аць* (Vaillant 4: 321–322; Клајн 2003:61–63). Придев *убирљив* је изведен суфиксом *-љив* < **-љивъ*, а од њега

именица *убирљивост̄и* суфиксом *-ост̄и* < **-ostь* (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180).

18. *vъz-

узбирати

● *узбра̄ѣи*, *-ам* impf. 'побирати': Који узбира гроздиће гроздја у јесен послѣје винотра Раднић (RJA)

► буг. дијал. *вѣзбѣрам* 'сакупљати' (РБЕ), пољ. *wzbierać* 'надолазити (о води)' (SJP), рус. *взбира́ться* 'успињати се савлађујући тешкоће' (ССРЛЯ), *узбра̄ѣца* 'успињати се' (РБС)

▼ псл. **vъzbirati*

■ Значењу 'побирати' блиско је буг. *вѣзбѣрам* 'сакупљати' (РБЕ)

Само је једна потврда овог префигураног глагола забележена код писца из XVII века.

Уп. § III 1.16. **vъz-* (*узбра̄ѣи*, *узбра̄ѣи*).

19. *za-

19.1. забира

● *забира* 3. sg. impf. 'груписати стоку и терати је у жељеном правцу': Деца̀та забирају овцѐте да и ка̀рају кам поја̀ту Пирот (Златковић); 'одвајати (јага̀нце од оваца)': Немо̀ј ји јо̀ш забираш, несу̀ посиса̀ли Тимок (Кожељац)

► буг. *забирам* 'почињати брати' (РБЕ), чеш. *zabíratí* 'освајати, заузимати' (PSJČ), слч. *zaberat'* 'освајати, заузимати' (SSJ), пољ. *zabierać* 'одузимати нешто од некога' (Doroszewski), рус. *забира́ть* 'узимати' (ССРЛЯ), укр. *забира́ти* 'узимати' (СУМ), блр. *забіра́ць* impf. од *забра́ць* (ТСБМ)

▼ псл. *zabirati

■ Забележена је само једна дијалекатска потврда глагола *забира*.

Уп. § III 1.17. **za-* (*збра̀тии*).

19.2. забир(а)-

● *забир/забир* m. 'груписање и исхрана оваца према намени': Одво̀јимо о̀вце на за̀бир па и ра̀зличито ра̀нимо Пирот (Златковић)

● *забиран, -а, -о* 'одвајан (јага̀њац) од мајке' Тимок (Кожељац)

● *забирање* n. 'одвајање (јага̀њаца од њихових мајки)': Не мѐшај се ти мѐн ни у припушта̀ње ни у забира̀ње Тимок (Кожељац)

■ Од дијал. глагола *забира* 'одвајати (јагање од оваца)' изведен је поствербал *забир*, глаголска именица *забирање* и глаголски придев трпни *забиран*. Семантика глагола је пренета и на изведенице.

5. Конјинуанције именице *bermę и њридева *berdja

1. *bĕrmę, *-mene – бреме,-мена

• *брѐме, -ена* 'бреме'; израз: *жена с бременом* 'трудна жена' Бока (Вук 1818; Вук); 'оно што се носи на леђима, раменима, (ређе) на рукама', 'сноп, свежањ; хрпа (разних предмета)' Пирот, Ниш, фиг. 'обилје, мноштво', 'терет, тежина', фиг. 'мука, невоља, тешкоћа, тегоба, оптерећење; (тешка) дужност, обавеза', 'зачетак, плод у материној утроби', 'бременитост, трудноћа', заст. 'оно што се по закону мора плаћати или чинити, дажбина, дација', 'дуг, терет', 'мера за тежину (сламе, сена, листа, рибе и др.)' ЦГ, 'стеновита препрека у речном току' Подриње, у загонеци 'леђна страна у јежа, покривена бодљама', у загонеци 'љуштура у пужа, оклоп у корњаче'; изрази: *бији њод (са) бременом, у бремену* 'бити бременита, трудна', ~ *година* 'старост', ~ *донеји* 'породити се; ождебити се, ојагњити се и сл.', ~ *изврћи (не донеји, њомејнуји и сл.)* 'побацити', ~ *носији* 'бити бременита', *живо* ~ 'плод у утроби', *заћи у* ~ 'затруднети', *ослободии се бремена, расѡавии се са бременом* 'породити се' (РСА); 'оно што носи свом силом човек или кљусе (раније и лађа)': Није ријеч бреме НПосл Вук — Товарац, који носи бремена и товари Дивковић М, 'плод у утроби': Иза цара остане царица трудна, и кад дође време да се бреме има, она роди мушко чедо НПрип Вук — Глас господњи опрашта кошуте бремена Даничић, 'оно што је неко дужан давати или

чинити по уговору, по уредби, по закону’: Тешко вама законцима што товарите на људе бремена претешка за ношење... Вук, ’више дужности (државне, општинске, црквене итд.)’: Недостојно носим ово тешко бреме манастирске старешине Љубиша, ’незгода, невоља, мука’: На глави му је тешко бреме Гундулић И., ’особа која задаје бригу’: Баба дједу брјеме а дјед баби веће НПосл, ’зло дело, грех’: Немој нас заклати, јер ће ти бити души тешко бреме, а имену пријекор и срамота Љубиша (RJA); ’бреме’ Јџдва сам д̀оно т̀о бр̀еме, с̀ав сам, се оку̀по у зн̀ој Вршац, Бачка, Банат, пренесено ’бреме’: Сва̀ки н̀о̀си сво̀је бр̀еме Вршац, Сомбор; изрази: Йде врѐме, н̀о̀си бр̀еме, м̀о̀лићеш т̀и м̀ене Ново Милошево (PCGB); ’терет који се може понети на леђима’: Иза њих се појави и босонога старица, с бременом осјечака на леђима и плетивом у рукама, ’трудоња’, ’тешкоња’ Никшић (Ђоковић); ’терет, товар; нарамак’ Васојевићи (Боричић); ’терет који се носи на леђима’, ’трудоња (порођај)’: Родила снаша двоје ђеце у једно бреме Прошћење (Вујичић); ’близанци’: Хазрети Адем и хазрети Хава све су рађал’и децу одједном по бременима Рожаје (Hadžić); ’одређена количина предмета, материјала (обично дрва или сена) коју човек носи на рамену или на леђима; мера за тежину (око 40 кг)’: Цџјел̀о љ̀ето сам износ̀ила бр̀емена с̀ијена ис Почка̀ља, ’терет, оптерећење’: Биће т̀о за т̀ебе пр̀евелик̀о бр̀еме, д̀оста ти је и т̀а п̀оложај што й̀маш, ’велика количина нечега’: Д̀онесе бр̀еме к̀њиг̀а, ’трудоња’: Ё̀ бреме му је, р̀екоше, невљ̀еста, тр̀еб̀а да р̀од̀и ок̀о Ђурђевадне Загарач (Ђупићи); ’увезано сено (слама и сл.) које се, међући себи на леђа, може да понесе’, ’трудоња, нарастао стомак од трудноће’: Биће се ж̀ена з [=с] бр̀еменом — Р̀одила сан га у̀ друг̀ом бр̀емену, у прилошкој служби ’много’: Д̀онѝо бр̀еме на̀киг̀еґ д̀р̀калиц̀а

Ускоци (Станић); изрази: *би̑и̑и се з бр̑еменом* 'порађати се': Ђено е, би̑е̑ се з бр̑еменом, *у̑ велик̑о си се бр̑еме у̑ир̑и̑и'о* 'прихватио си се великог, тешког посла', *ши̑д̑ се и̑р̑и̑и̑и у̑ бр̑еме к̑о̑е̑ и̑д̑ни̑е̑и̑и не можеш* 'што се прихваташ посла посла који ниси у стању да обавиш' Ускоци (Станић); 'бреме': Мет̑н̑еш бр̑еме г̑ран̑а на леђа и н̑ос̑иш Лика (Ајџановић); 'већа гомила сена (неколико навиљака) чврсто везана у конопац; то се терало у поље као храна запрежној стоци у јесен или у пролеће или у планину кад су домаћини превлачили дрва кући; може да буде и бр̑еме г̑ра̑а које су чељад доносила кући': Од̑авно ви̑ше̑ ни̑ко не пр̑а̑ви бр̑еме Гружа (Вукићевић I); 'количина сена која се одједном полаже овцама и говедима' Криви Вир (Ракић); 'бреме': Ђиде вр̑еме, н̑оси бр̑еме Радимња (Томић); 'везана количина (да се може однети на рамену) нечега (траве, сламе, дрва)': Бр̑еменима прод̑адо̑ ц̑елу пр̑ву к̑осу̑ д̑етел'ине Гораждевац (Букумирић I); 'свежањ грана, траве': От̑и̑шао је у ш̑уму да дон̑есе бр̑еме др̑в̑а — Бр̑еменима прод̑адо̑ ц̑елу пр̑ву к̑осу̑ д̑етел'ине сев. Метохија (Букумирић); 'количина нечега што се може однети у једном маху': Положи̑о сам и два̑ бр̑емена с̑ена Пећки Подгор (Јашовић); 'количина неког материјала (дрва, сена, сламе) коју неко носи на леђима и раменима': Д̑ан"ца и Ст̑ев̑ан у фе̑брув̑ару 1942. г̑од"н̑е̑ у̑прт̑е̑ по бр̑еме с̑и̑јена или сл̑ам̑е̑, па̑ износ̑е̑ по д̑убок̑оме с̑ниј̑егу из бу̑јадар̑е̑ (њива) к̑ући, а од̑атле̑ в̑оз̑е̑ на в̑оловима у Ми̑кељ"ће, та̑мо смо ут̑екли од̑ у̑ст̑аш̑а̑ и Ни̑јем̑а̑ца̑, 'оптерећење, невоља, мука': Н̑ем̑о̑ј се пр̑имати̑ то̑г̑ п̑осла, то̑ би било за тебе в̑ел"к̑о̑ бр̑еме, 'трудноћа, дете у утроби': Већ је п̑ети̑ м̑јес̑е̑ц̑ ка̑ко Д̑уш̑ан̑ка н̑ос̑и сво̑је̑ бр̑еме, ка̑ко̑ је̑ т̑рудна Поткозарје (Далмација); */бр̑еме/*, израз: *би̑и̑и у бр̑ем̑ену* 'бити трудна (о жени)': Кад је п̑очео̑ р̑ат, она̑ је била у бр̑ем̑ену Дубровник

(Бојанић/Тривунац); *брѐме* п. 'товар' Свиница (Томић I); 'количина сена, сламе, дрва и сл. коју може понети на леђима или на рамену један човек': Понѐсо сѐно за еднѐ брѐме, 'упртач начињен од чврсте, квадратно исечене тканине, величине мање од једног квадратног метра, на чијем је сваком углу причвршћен конопац': Енѐ ти га брѐмѐто закѐчено на дирѐк; израз: *цигѐнско брѐме* 'брѐме сена тако велико да се једва може понети': Кѐд ти Циганин тражи мѐлко сѐно и тѐ му дадѐш, ђн напраи тѐлко голѐмѐ брѐме да га едвѐ замѐтне и таквѐ се брѐме тѐг зовѐ цигѐнско брѐме Тимок (Динић); 'количина сена, сламе или дрва коју може на леђима понети један човек', 'упртач направљен од чврсте квадратно исечене тканине на чијем је сваком углу причвршћен конопац; у ову носиљку може да стане количина једног бремена': Донѐл једнѐ брѐме дрѐва Дебелица (Милошевић-Петровић); 'терет који се носи на плећима, мера за кабасту храну, брѐме': Понѐси брѐме сѐно за волѐвети, 'омања врећа (35–40 кг) која се носи на плећима или на коњу': Брѐметѐја кѐлко половѐн врѐча, на кѐњи нѐсе, 'плод који носи трудница': У трѐднице ѐма рѐзлика по брѐме Пирот (Златковић); 'мања количина сена која се даје за један оброк стоци' Бабушница (Богдановић III); израз: *цигѐнско брѐме* 'мали нарамак (количина сена, сламе, дрва и сл.) који се на леђима може понети': Несѐм знѐл да и цигѐнско брѐме мѐж да бѐде тѐшко Каменица код Ниша (Јовановић В.); *бр'еме, -ена* п. 'мера за тежину (40 ока или 60 кг)', 'количина сена, дрва и сл., коју је жена могла понети увезану на леђима (ређе, човек на раменима)': Д'онијѐла са^н трѐ бр'емѐна дрѐв^ѐн и н'е би ти п'ару дѐл'а за в'ише, 'трудноћа': У једн'о бр'емѐ сѐ р'ођени Кучи (Петровић/Телић/Капустина); 'нарамак, терет, товар', 'оптерећење, притисак,

брига, мука' Дрвар (Јовичић); *брѝме, -ена* п. 'завежљај (сламе и сл.) који носи на себи човек или животиња': Тѝ си, Анице, направила сѝвише вѝлико брѝме, мѝслиш, слама па није тѝшко, 'терет, тешкоћа, невоља, мука': Вѝликѝ је тѝ брѝме за њѝ, ѝстала је сама с пѝторо дѝце бачки Буњевци (Реи́с/Ва́слија); слсрп. *брѝме* п. фиг. 'терет, тешкоћа, невоља, мука, оптерећење': Време златно! Време! кое э тако кратко и могаѝбно, нѝму э на Брѝме и на Теготу Д. Обрадовић (РСЈОС) стсрп. *врѝме* 'брѝме': идеже вѝ козаблю врѝме изложити — великѝ товарѝ носимѝ на своѝмѝ раменоѝ, ико врѝло врѝме — и еѝе приложихѝ дрѝва наша законнаа в рождѝствоѝ христовоѝ коа донесе Врѝлмане и Оѝгнѝане, свака коѝкиа по .п. врѝмень ... 1485. (Даничић; MS: 532); од XII века (RJA)

- *нѐбрѝме, -ена* п. фиг. 'мука, невоља, тегоба' Лика (РСА)
- *брѝман, -мна, -мно* 'бременит' Гружа, Надибар (РСА)
- *брѝмен, -а, -о* 'бременит' (РСА); *брѝмена* (жена) адј. 'трудна' Радимња (Томић II)
- *брѝменѝк* т. 'конопац везан за соху којим се за самар привезује брѝме' Ужице (РСА)
- *брѝменѝсѝ, -осѝи* f. 'бременитост' (РСА)
- *брѝменѝр, -ѝра* т. 'онај који носи брѝме, носач, носач', у загонеци: 'пуж' (РСА; RJA); *брѝменѝр, -ѝра* т. 'онај ко скупља грање у брѝме и носи га кући за огрев' Јасеново (РСГВ)
- *брѝменѝрина* f. 'оно што се плаћа за пренос, превоз неког терета' (РСА)
- *брѝменѝй, -а, -о* неodom. 'бременит' (РСА)

• **брѐмений, -а, -о** 'трудан (о жени)' (Вук 1818; Вук); 'који носи бреме', 'брећ', 'тежак као бреме' (RJA); **брѐмений/брѐмений, -а, -о** 'која у себи носи зачети плод (за жену, животињу женку у времену од зачећа до доношења плода), која је у другом стању (само за жену)', фиг. 'који се односи на род, родност (који носи, даје род, који условљава родност и сл.)', 'који има у себи зачетке нечега, услове за нешто; оптерећен нечим; пун нечега, крцат нечим', 'пун снаге, напона; бујан, буран'; израз: ~ *стање* 'бременитост' (РСА); **брѐмений, -а, -о** об. f. 'трудна': Она жена бременита, скоро ће се породити Прошћење (Вујичић); **брѐмениѝа** f. 'која је у другом стању, трудна' (Марић); **бремениѝа** f. adj. 'трудна, у другом стању' Васојевићи (Боричић); 'која носи плод у материци, која је трудна': Бременѝта му је невлѐста, трѐба да рѝдѝ зимѝс — Кад сам бѝла бременѝта с Миланом, свѝ ми сѝ поврѝћало Загарач (Ћупићи); **бремениѝа** 'оплођена магарица': Кад је магарица бременѝта, пѝзи се Лозан (Јоцић); **бремениѝа** adj. 'носећа, трудна' **брѐмениѝа** Сомбор, Вршац **брѐмениѝа** Иванда (РСГВ); **бримѐний, -а, -о** (у женском роду) 'која је у другом стању, трудна': Какѝ сте вѝ свѝт, кад тѝрѝте тѝ бремѐниту жѝну да рѝди рѝс, тако тѝжак пѝсо бачки Буњевци (Реић/Ваѝлија), 'пун чега, оптерећен': Од какѝ је Лука ѝчо на тај пѝт мѝј сѝн је стѝлно бримѐнит црним слѝтњама бачки Буњевци (Реић/Ваѝлија); 'који је оптерећен недаћама и тешкоћама': Дане је бримѐнит бригама, невољама у кући и дуговима бачки Буњевци (Sekulić)

• **брѐменийѝсѝй/брѐменийѝсѝй, -осѝи** f. 'трудноћа, стање бремените жене, женке' (РСА)

• **брѐменица** f. 'уска и дугчка вучија која се може лако носити на рамену или две натоварити на коња' (Вук 1818; Вук; RJA); 'врста дрвеног суда за течности начињеног од дужица' Ужице, 'бременита жена' (РСА); 'дрвена посуда у којој се носи вода', 'веза или конопац којим се веже бреме' Прошћење (Вујичић), 'бурило за воду, буренце': Ја упртик брѐменицу, | у шарену упртицу, | прекиде се упртица, | испаде ми брѐменица, | сад пиј ага, Смаил-ага НП Пива (Гаговић); 'повећи дрвени суд плоснато-овалног облика у коме се, носећи га на леђима, доноси вода с извора': Узми брѐменицу и донѐси водѐ Ускоци (Станић); **брѐменица** f. 'дрвени суд за воду' Дурмитор (Остојић); **брѐменица** f. 'обрамица': Брѐменицу на рамо па на чѐшму! Тимок (сокобањски крај) (Кожелџац); **брѐменица** f. 'врста крупне крушке' Босна (РСА)

• **брѐмѐнце/брѐмѐнце/брѐмѐнце, -ѐѝа/-а** n. dem. од *брѐме* Сврљиг, Пирот, Ниш, Далм., Херц. (РСА); **брѐмѐнце, -ѐнциѝа** n. dem. од *брѐме*: Дај-ми сѐмо јѐно брѐмѐнце слѐмѐ ист.-бос. Ере (Реметић); **брѐмѐнце, -ѐѝа** n. dem. од *брѐме* Ускоци (Станић); **брѐмѐнце, -ѐнциѝа** n. dem. од *брѐме*: Мòгу-л' да-баѝим овò брѐмѐнце дрѵа на-кòла? Гораждевац (Букумирић I); **брѐмѐнчиѝи** pl. dem. од *брѐме*: Штѝ ѝма од овòга брѐмѐнцѝета, шѝка сѐна — Повѐжи по нѐкол'ико брѐмѐнчиѝа трѵѐ па донѐси кот кѵѝе за волòве сев. Метохија (Букумирић); **брѐмѐнце** n. dem. од *брѐме* „количина сена, сламе, дрва и сл. коју може понети на леђима или на рамену јѐдан човек“: Сваку вѐчер кѵд пòјдем от колибу, понесѐм по еднò брѐмѐнце сенцѐ Тимок (Динић)

- **брѣмѣнциѣд** f. coll. од *брѣмѣнце*: Сѣјѣно ђставѣш у брѣмѣнциѣд^{ма} па-се-свѣжѣ па-се-пѡдигнѣ — Упрти брѣмѣнциѣд па отѣђи тѣмо и ђстави дѣвлѣчи срѣнеђѡ ист.-бос. Ере (Реметић)
- **брѣмѣнцић** m. dem. од *брѣме* Ускоци (Станић)
- **брѣмѣњчић** m. dem. од *брѣме* БиХ (РСА)
- **брѣмѣнција** m. у загонеткама: 'брѣменоша (о јѣзу, пужу)' (РСА; РЈА)
- **брѣмѣњѣк, -ѣка** m. 'брѣме сѣна или сламе (око 40–50 кг)' Пирот, 'велики камен (колики човек може подићи)' Кучи, 'мотка која се пребацује косо преко јѣдног рамена ради подупирања брѣмена на другом рамену' Шумадија, у загонѣци 'пуж; корњача' (РСА); **брѣмѣњѣк, -а** 'велико, кабасто брѣме нпр. дрва, сѣна и сл. (у значењу се осѣћа аугментатив од *брѣме*)': Упртијо оволики брѣмѣњѣк колѡмбођ да носи волѡвима Косово (Елезовић I); **брѣмѣњѣк, -ѣка** m. augm. од *брѣме*: Кол'ѣки је брѣмѣњѣк трѣвѣ натовѣријо на рѣбат не вѣди се испод брѣмѣњѣка — Штѣ да рѣдиш с тал'ѣкима брѣмѣњѣцима, кѡ ће да ти и подѣже на кѡла? сев. Метохија (Букумирић)
- брѣмѣњѣк** m. augm. 'велико брѣме': Трѣсни му брѣмѣњѣк у јѣсла да ѣма за цѣлу нѡч Тимок (Кожељац); 'брѣме, нарамак, товар': Дѡнесе Јѣте едѣн брѣмѣњѣг детѣлину, за данѣс ће ѣма Јабланица (Жугић); augm. од *брѣме*: Врѣли му брѣмѣњѣк сѣно, па нек едѣ ако ђће Каменица код Ниша (Јовановић В.); augm. од *брѣме*: Фрѣли му брѣмѣњѣк сѣно, па, ако ђће, нек јѣ, ако нѣће нек ћути Црна Река (Марковић I); **брѣмѣњ'ѣк, -ѣк'а** m. 'велики камен уз који се извезују брѣмена' Кучи (Петровић/Телић/Капустина)
- **брѣмѣњѣча** f. 'повећи дрвени суд плѡснато-овалног облика у коме се, носѣћи га на леђима, доноси вода с извора' Ускоци (Станић)

- **брѣмѣнѣиш, -ѣиша** m. 'велики камен (колики човек може подићи)' (РСА)
- **брѣмѣње** n. coll. од *брѣме* (РСА); **брѣмѣње** n. coll. *брѣме*: Штò ће òдѣ толико брѣмѣње — Чѣкају сас брѣмѣње — Нòсу сас брѣмѣње Косово (Елезовић I)
- **обрѣмѣниши, -ѣменѣиш** rf. 'оптеретити ставивши на некога или на (у) нешто неки терет, товар (ради преношења, превоза)'; фиг. 'оптеретити (некога, ређе нешто) нечим неугодним или тешким (послом, обавезама, бригада и сл.)', 'учинити (жену) бременитом, трудном, носећом, оплодити', 'остати бременита, занети, зачети (о женки)', правн. заст. 'оптеретити дугом, задужити'; ~ *се* 'оптеретити се (нечим), натоварити се' (РСА); 'оптеретити', 'набређати, обређати' (RJA)

српсл. ... прѣидѣте въ мнѣ вси трòудящии се и вбременѣнны, и азъ покою въ ...
1485. (MS: 530)

- **брѣмѣшак** m. dem. од *брѣме* (РСА)
- **брѣмѣице/брѣмѣице/брѣмѣице, -ѣица/-а** n. dem. од *брѣме* (РСА); **брѣмѣице** n. dem. од *брѣме* (RJA); dem. од *брѣме*: Ёсћѣ њѣму Цѣган брѣмѣице сѣјена, а тѣк-је Бòжић ист.-бос. Ере (Реметић)
- **брѣмѣиш, -ѣиша** m. индив. dem. од *брѣме* (РСА)
- **брѣмѣчак, -чка** m. dem. од *брѣме* (РСА; RJA)
- **брѣмѣише** n. 'брѣме (нешто мање)': Брѣмѣиште сѣламе унѣсѣм ù-кућу Аранђеловац (Реметић I); **брѣмѣише** n. augm. од *брѣме* 'количина сена, сламе, дрва и сл. коју може понети на леђима или на рамену један човек': Де поглѣ у колкò се брѣмѣиште [sic!] уврзàл Тимок (Динић)

- *брѣмуљак, -љка* т. дем. од *брѣме* Ускоци (Станић)
- *брѣмцаѣи, -а, -о* само у изразу: *брѣме брѣмцаѣио* 'читаво, велико, тешко брѣме' ЦГ (РСА); *брѣмцаѣи* адј. Стара ЦГ (Пешикан); израз: *брѣме брѣмцаѣио* Стара ЦГ (Пешикан)
- *брѣмце, -ѣиѣ* п. дем. *брѣме*: Дај-ми јѣдно брѣмце сѣјѣна ист.-бос. Ере (Реметић)
- *брѣмчић* т. 'мало брѣме, бременце': И Матији свѣжѣ брѣмчић ист.-бос. Ере (Реметић); *брѣм"чић* т. дем. од *брѣме*: У томе брѣмнчићу нѣмѣ вѣшѣ од чѣтрѣс кѣлѣ сѣјѣна Ускоци (Станић)
- *брѣн, -а, -о* 'бременит' (РСА)
- *бременонѣсац, -сѣ* ков. 'онај који носи брѣме, носач' (РСА)
- *бременѣноша* т. 'онај који носи брѣме, носач' (РСА)
  - *брѣмѣноша* ф. 'који носи брѣме': Бременоше носе највише сухе укљеве с Ријеке у Котор ЦГ (Вук; РЈА); т. 'онај који носи брѣме, носач' (РСА)
- стсл. *br̥mъ* 'брѣме' (ESJS) чак. *br̥me* 'брѣме' (ČDL), кајк. *br̥me* 'терет, товар', 'сноп, свежањ', прен. 'тегоба, мука, невоља, мора' (RHKKJ), *rezbr̥m'ęnit* 'растеретити, скинути брѣме' (Malnar), мак. *брѣме* 'тежак товар који носи човек', прен. 'тешкоћа' (TRMJ), *бремен* 'тежак, напоран', *бремена* 'која је бременита' (Мургоски); буг. *брѣме* 'товар који може одједном да носи човек или домаћа животиња', 'тежина', прен. 'непријатно, тешко, мучно искуство; притисак, мука' (РБЕ), *брѣменен* (f.) 'која носи плод у утроби; трудна, бремена, носѣћа' (РБЕ), *бременѣсец* заст. 'носач' (РБЕ), слн. *br̥me* 'тежак предмет који се обично носи на раменима', 'тешкоћа, брига, мука', 'дужност', рл. 'дажбина' (SSKJ), дијал.

bréměno 'свежањ' (Mukič), *bríme* 'бреме, бреме сена' (Razpet), *bremenàt* 'оптерећен' (SSKJ), *bremeníti* 'оптерећивати бременом' (SSKJ), чеш. *břemeno*, арх. *břímě* 'нешто тешко за ношење', прен. 'тешка дужност, обавеза' (PSJČ), *obřemeniti* рет. 'ставити бреме на некога, оптеретити бременом' (PSJČ), слч. *bremeno* 'тешка ствар за ношење, тежак товар, терет', 'оно што узрокује тешкоће, бриге, што је на терету; дужност која притиска' (SSSJ), дијал. *bremeno/bremä* 'сноп, свежањ (сламе)', 'терет свезан у чаршав или столњак' (SSN), *obremenit'* заст. 'оптеретити бременом' (SSJ), *odbremenit'* 'ослободити се бремена' (SSJ), пољ. *brzemieć* 'терт, нарочито ношен на плећима или обема рукама испред себе; велика количина нечега', прен. 'много нечега што је напорно, мучно, тешко подношљиво' (SJP), *brzemienny* 'оптерећен, натоварен нечим; тежак', *kobieta brzemienna* 'трудна жена' (SJP), *brzemiononosz* заст. 'носач' (KKN), глуж. *brěmjo* 'терет, товар, бреме' (Schuster-Šewc 63 s.v. *brěmjo*), длуж. *brěme* 'бреме; терет; јарам; свежањ', 'мера за тежину' (Muka), рус. *берэмя* 'велики нарамак, свежањ' (БТСРЯ), *брэмя* 'тешко бреме, терет', 'нешто тешко, тегобно, оптерећујуће' (БТСРЯ), *берэме* 'бреме дрва' (ЭССЯ 1: 196 s.v. *bertę), укр. дијал. *берем'я* 'бреме' (ЕСУМ 1: 173, s.v. [*берем'я*]), стукр. *беремя, берема* 'терет, бреме, торба; дужност, обавеза; тешкоћа' (СУМ XVI – п.п. XVII), стукр. *беремя, берема* 'id.' (СУМ XVI – п.п. XVII)¹⁹⁷, блр. *береме/беремя* 'бреме, терет', 'обавеза', 'нарамак', 'плод у стомаку бремените

---

¹⁹⁷ СУМ не бележи континуанте стукр. облика.

жене' (ГСБМ), *бремя* 'бреме, терет', 'плод у стомаку бремените жене' (ГСБМ), *беременная* 'бременита' (ГСБМ), *бременная* 'бременита' (ГСБМ)

▼ псл. **bermę*, **-mene* n. (ЭССЯ 1: 196–197; SP 1: 207)¹⁹⁸

■ У овом гнезду се преплиће семантика изворног значења 'носити' и значења 'тежина' < 'терет'. Семантичке паралеле у срп. језику постоје код самог придева *шежак* 'који има велику тежину', 'несносан, мучан', 'трудна' (РМС), али и у другим словенским језицима: чеш. *těžký* 'који има велику тежину', 'мучан, неугодан, неносан', заст. 'трудна' (PSJČ), рус. *тяжёлый* 'који има велику тежину', 'који изазива непријатно, мучно осећање', разг. 'трудна' (БТСРЯ). У појединим језицима је дошло до преваги или подједнаке употребе лексема са истим значењем (нпр. рус. *ноша* || *беремя*, срп. *носећа* || *бремениџа* итд.).

Семантичке паралеле срп. дијал. *брѐме* 'стеновита препрека у речном току', које су континуанте пие. **b^her-*, јесу рус. дијал. *собóр* 'стене у долинама река' (СРНГ), укр. дијал. *забóра* 'ред камења који пресеца корито реке' (ЕСУМ 1: 247, s.v. *брати*) итд. Срп. дијал. значење 'близаници' има паралелу у значењу чеш. дијал. израза *narodili se v jednom břemeně* 'близаници су' (SP 1: 207, s.v. *běrmę*).

Од основе *бремен-* поред негираног облика *небреме* изведене су следеће именице: *бременар*, *бременарина*, *бременик*, *бременица*, *бременце* (са секундарним

---

¹⁹⁸ Псл. именица **bermę* своди се на пие. основу **b^hēr-men-* (NIL: 16)¹⁹⁸. Семантика пие. корена **b^her-* 'носити' очувана је у псл. лексеми **bermę* 'ношење', 'ношени терет, нарамак, свежањ, завежљај', 'плод'. Првобитно је означавало помен actionis 'ношење' а одатле помен acti 'оно што се носи' > 'терет, плод' (SP 1: 206–207). В. § II 3.2.

изведеницама *бременцад* и *бременчић*), *бременција*, *бремењак*, *бремењача*, *бремењаш* и *бремење*; придеви: *бреман*¹⁹⁹, *бремен*²⁰⁰ (са секундарном изведеницом *бременосӣ*), *бременатӣ*, *бременӣи* (са секундарном изведеницом *бременӣиосӣ*) и префигирани глагол *обременӣи*. Од крње основе *брем-*: изведене су следеће именице: *бремешак*, *бремешце*, *бремић*, *bremичак*, *бремуљак*, *бремце* (са секундарном изведеницом *bremчић*) и *бремишӣе*; придев *bremца̄ӣ*. Законом хаплоглогије настао је необичан облик *брен*. Следеће двотематске именицу су забележене: *бременоносац* и *бременоноша* (са варијантом *бременоша*).

Nomen agentis *бременар* изводи се суфиксом *-ар* < **-arjъ* (Vaillant 4: 316–318; Клајн 2003: 41–47). Именица *бременарина* изведена је осамостаљеним сложеним суфиксом *-арина* (Клајн 2003: 98).²⁰¹ Апелатив *бременик* изведен је суфиксом *-ик* < **-ikъ* (Vaillant 4: 306–310; Клајн 2003: 84–86). Именица *бременица* изведена је суфиксом *-ица* < **-ica* (Vaillant 4: 344–346; Клајн 2003: 113–119). Именица *бременце* изведена је деминутивним суфиксом *-це* (Клајн 2003: 210). Збирна именица *бременцад* изведена је суфиксом *-ад* < **-adъ* (Vaillant 4: 492–493; Клајн 22). Деминутив *бременчић* изведен је суфиксом *-ић* (Клајн 2003: 108). Именица *бременција* изведена је суфиксом *-џија* турског порекла (Skok 1: 474 s.v. *-džija*; Клајн 2003: 206–207). Именица *бремењак* изведена је суфиксом *-jāk*²⁰² <

¹⁹⁹ Законом хаплоглогије од псл. **bermenъnъ* (Skok 1: 201 s.v. *brãti*).

²⁰⁰ В. претходну напомену (ЭССЯ 1: 195–196 s.v. **bermenъnъ(jъ)*).

²⁰¹ Уп. именице које означавају дажбину изведен овим суфиксом: *џраварина*, *свадбарина*, *скеларина*, *џољарина* итд. (l.c.).

²⁰² Варијанта суфикса *-āk* (l.c.).

(Клајн 2003: 30–33). Апелатив *бремењача* изведен је суфиксом *-јача*²⁰³ (Клајн 2003: 64–66). Именица *бремењаш* изведена је суфиксом *-јаш*²⁰⁴ (Клајн 2003: 68). Збирна именица *бремење* (< *псл. **bermenъje*) изведена је суфиксом *-је* <*-ъје (ЭССЯ 1:195; Клајн 2003: 128–129).

Придеви *бреман* и *бремен* настали су хаплоглијом од псл. **bermenъ(jь)* (ЭССЯ 1: 195–196). Секундарна изведеница *бременосѣ* настала је помоћу суфикса *-осѣ* < *-ostъ (Vaillant 4: 373–374; Клајн 2003: 178–180). Придев *бременасѣ* (< псл. **bermenatъ(jь)*) изведен је суфиксом *-асѣ* < *-atъ (Vaillant 4: 464–465; Клајн 2003: 276) а *бременисѣ* (<* псл. **bermenitъ(jь)* ЭССЯ 1: 195) суфиксом *-исѣ* < *-itъ (Клајн 2003: 290; Vaillant 4: 468–469).

За образовање *бремешак* уп. *грумешак* (Николић 2000). Деминутив *бремешце* изведен је суфиксом *-ешце* (Клајн 2003: 202).²⁰⁵ Деминутив *бремић* изведен је суфиксом *-ић*; бремичак суфиксом *-ич(а)к* (Клајн 2003: 30)²⁰⁶; *бремљак* суфиксом *-уљ(а)к* (Клајн 2003: 29); *бремце* суфиксом *-це*. Секундарна изведеница *бремчић* изведена је деминутивним суфиксом *-ић*. Аугментатив *бремшишѣ* изведен је суфиксом *-ишѣ* < *-ište (Vaillant 4: 422–423; Клајн 2003: 125–127).

Придев *бремцаѣ* изведен је елативним суфиксом *-цаѣ* (Клајн 2003: 312–313).

---

²⁰³ Варијанта суфикса *-ача* (l.c.).

²⁰⁴ Варијанта суфикса *-аш* (l.c.).

²⁰⁵ Уп. деминутиве изведене од проширених основа: *јагњешце*, *шлешце*, *дугмешце* и сл. (l.c.).

²⁰⁶ Уп. *камичак*, *џламичак* именица *-н-* основе (l.c.).

Код двотематских именица *бременоносац* и *бременоноша* (а варијантом *бременоша*)²⁰⁷ оба члана имају изворну семантику 'носити'.

2. **bērd'a* – брeђ, -а, -е

- *брeђ, -а, -е* 'трудан': Све бити може, до брeђ чоек Приморје 'стеона (крава)' Хрв. (Вук); *брeђ, -а, -е* 'бременит', 'набрекао, препун, испуњен' (РСА); *брeђ* adj. од XVI века 'praegnans, gravidus (о особи; о животињи)' (РЈА); *брeђ* adj. 'брeђ' Херц. (РЈА); *брeђа* adj. 'трудна': Нїко тудā нїје пасō, него једна брeђа жeна з брeменом дрвā Дубровник (Бојанић/Тривунац); 'трудна, гравидна' Спич (Поповић/Петровић); *бр'eђа* 'гравидна' Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); *брeђа* 'носећа, трудна' ЦГ (Пешут);
- *брeђав, -а, -о* 'бременит (обично о кобили)' Крагујевац (РСА)
  - *брeђавōсї, -осїи* f. 'бременићосї' (РСА)
- *брeђаїи, -āм* (im)pf. 'поста(ја)ти брeђа' (РСА; РЈА)
  - *брeђаїње* n. глаг. им. од *брeђаїи* (РСА)
- *брeђина* f. 'бременитост' Херц., ЦГ (РСА); *брeђїна* f. 'трудноћа' (РЈА)
- *брeђōсї, -осїи* f. 'бременитост' (РСА)

---

²⁰⁷ Од псл. **berme(no)noša* (ЭССЯ 1: 195), реконструисано само на основу с.-х. дијал. краће форме. Vaillant 4: 518 и 751 помиње само облик *бременоша*, на овом другом месту га тумачи као јукстапозицију. Ако је стар, облик *berme-nos-ja могао би се схватити као старинска сложеница са чистом *n*-основом у првом делу, а са друге стране могао је настати хапологијом од тематизованог *бремено-ноша* као *законоша* од *закононоша*.

- *брѣ҃сїво* п. 'бременитост' Парчић К. (РСА); *брѣ҃сїво* п. од XVIII века 'трудноћа' Стулић (РЈА)
  - *збрѣ҃ђ, -а, -е* 'бређ, бремениг' ЦГ, Лика (РСА)
  - *зобрѣ҃ђаїи, -ам* рф. 'затруднети, занети', 'учинита да жена занесе, учинити трудном' (РСА); 'затруднети, зачети; учинити бређом, набређати' Вук, Ивековић (РЈА)
  - *зобрѣ҃ђейи, -дїм* рф. 'затруднети, занети' (РСА); *зобрѣ҃дјеїи, -дїм* рф. 'затруднети, занети' (РСА)
  - *набрѣ҃ђаїи, -ам* рф. заст. и покр. 'учинити да жена затрудни, учинити трудном', 'нарасти, развити се (о плоду у мајчиној утроби)', фиг. 'нарасти, увећати се', 'истурити, напрегнути трбух као бременита жена'; ~ *се* 'постати бременита (о жени), затруднети, занети' (РСА); *на̀брѣ҃ђаїи, -ам* рф. 'учинити бређом (жену или женску животињу)', 'истурити трбух као што је код бређе жене'; ~ *се* (РЈА)
  - *обрѣ҃ђаїи (се), -ам (се)* рф. 'постати бређа' Стулић (РЈА)
  - *добрѣ҃ђиїи, -їм* рф. 'набређати' Дубр. (РЈА)
- цсл. *врѣ҃ждь* 'ἐγκύων, ἐγκύμων' (ЭССЯ 1: 188 s.v. *berdja) кајк. *breja, brejena* 'оплођена, плођена' (Malnar), *br'ejit* 'оплођивати животиње', *nabr'ejit* 'оплодити', 'насамарити, преварити' (Malnar), *vbr'ejit* 'оплодити' (Malnar), *zabr'ejit* 'оплодити' (Malnar), слн. *brěj* обично f. 'који ће имати младунце', експр. 'обилан, набрекао' (SSKJ), дијал. *b'ri, -ja* 'бремениг', 'трудан' (Weiss), дијал. *brějati* 'оплођавати' (Mukič), *brejiti* 'узроковати бременитост' (SSKJ), дијал. *zab'rejiti* 'оплодити' (Rajh), чеш. *březí* 'оплођен (о домаћим животињама)' (PSJČ), *březnouti* 'бити способна за

оплођење (о женкама животиња)' (PSJČ), слч. *brezivú* '(о женкама животиња)
оплођена, која носи младе' (SSJ), *obreziviet'* 'постати бређа (о женкама животиња)
(SSJ), *zabreziviet' sa* 'постати бређа' (SSJ), рус. дијал. *берёжская* 'суждребна',
'бременита (о жени)' (СРНГ), струс. *брѣжская, брѣждая* 'бременита' (СРЯ XI–XVII
вв.), струс. *бережская* 'суждребна' (СРЯ XI–XVII вв.), укр. *берѣжа* 'суждребна'
(Желеховский), блр. *бярóжская* 'суждребна' (Аникин 3: 112, s.v. *берѣжская*)

▼ псл. **bērd'a* (ЭССЯ 1: 188–189 s.v. **berdja*; SP 1: 202 s.v. **bērd'a*)²⁰⁸

■ Семантика ретког и застаралог придева *бређ* и његових изведеница задржала је изворну псл. семантику придева **bērd'a* 'бременита, носећа, оплођена' (SP 1: 202) у свим словенским језицима у којима постоје континуанте.

Од придева *бређ* изведени су следећи придеви: *бређав* (са секундарном изведеницом *бређавостѝ*) и *збређ*; именице: *бређина, бређосѝ, бређсѝво* и глаголи: *бређаѝти* (са секундарном изведеницом *бређање*), *зобређаѝти, забређеѝти, набређаѝти, обређаѝти* и *обређиѝти*.

Придев *бређав* изведен је суфиксом *-ав* < **-авъ* (Vaillant 4: 471–473; Клајн 2003: 253–255). Секундарна изведеница *бређавостѝ* изведена је суфиксом *-остѝ* < **-ostъ*. Придев *збређ* настао је помоћу префикса *с-* < *съ* (уп. *сјагња* adj. f. 'која носи у себи јагње' РМС). Именица *бређина* изведена је суфиксом *-ина* < **-ina* (Vaillant 4: 355–357; Клајн 2003: 95–97). Именица *бређосѝ* изведена је суфиксом *-остѝ* <

---

²⁰⁸ В. § II 3.2.

*-ostь. Именица *бре҃сѣво* изведена је суфиксом *-сѣво* < *-ьstvo (Vaillant 4: 404–405; Клајн 2003: 185).

Поред глагола *бре҃аѣи*, од којег је изведена глаг. им. *бре҃ање*, од основе *бре҃-* изведени су следећи префигирани глаголи: *за-бре҃аѣи*, *за-бре҃еѣи*, *на-бре҃аѣи*, *о-бре҃аѣи* и *о-бре҃еѣи*.

IV Закључак

Именички суфикси²⁰⁹

-а: бора, обира, обра, њабира, њребира, разбора; берилажа, Берислава, биљобера, винобера, зборбера зборовођа, јајчобера; бременоноша, бременоша

-ад: одабранчад; бременцад

-ајла: одабирајла

-ак: бирак, борак, збируњак, зборак, зборњак, избирак, набирак, наборак, наборњак, обирак, обироњак, одбирак, њаберак, њабирак, њоберак, њобирак, њодабирак, њодбирак, њреборак, њробирак, сабирак, сабируњк, саборњак, сњборњак, соборњак, уборак; бременњак, бремешак, бремичак, бремуљак

-ана: биркана

-ар: зборар, њабирчар; бременар

-ац: берилац, биранац, боравац, боранац, бралац, избиралац, избирљивац, неразборац, одабранац, одборац, њребаранац, њребиранац, њреборанац, њребранац, њрибранац, њроберац, разборац, сабранац; ороберац, њравоберац; браколомац; бременоносац

---

²⁰⁹ Двотематске изведнице су издвојене иза једнотематских. Након њих бележене су изведнице (и једнотематске и двотематске) од лексема *брак*, *бреме* и *бређа*.

-ач: берач, бирач, брач, збирач, зборач, избирач, набирач, небирач, обирач, одбирач, њобирач, њодабирач, њодбирач, њребирач, њробирач, сабирач, убирач; сучкоберач

-ача: берача, зборњача, избирача, избирњача, изборњача, набирача, одборњача, њобирача, сабирача; бременјача

-аш: бербааш, зборааш, одборааш, саборааш; бременааш

-ба: беридба, берба

-е: биљобере, винобере; бреме, небреме

-иво: бериво

-ија: бирија, њоберија, њроберија, сабранија

-ик: береник, бираник, бирник, бировник, збирник, зборник, изабраник, изборник, избраник, неразборник, одабраник, одборник, сабирник, саборник, соборник, разборник; вашкоберник, вьшкоберник; браколомник, бракоразводник, брачник; бременик

-иља: берилља

-ина: берачина, беройина, биранчевина, бировина, бирчевина, брањевина, брачина, збиroyина, збиршійина, зборина, избиройина, избиршійина, наберойина, набиройина, наборина, неодберойина, неодбиройина, обиройина, одаберина, обирина, обирчина, њобиройина, њодбирчина, њребирачина, сабиройина, сабиршійина, собиройина; брзоберина, дрвоберина; бременарина; бређина

-иња: зборисійкиња, одборкиња, њабиркиње (pl.)

-ист(а): зборист̄и(а)

-ић: наборић; бременчић, бременџчић, бремич, бремчић

-ица: берачица, береница, бираница, бирачица, бирница, борица, бралица, браница, брачица, добераоница, збирачица, збирница, збирчица, зборарица, зборионица, зборист̄ица, зборница, избирачица, избирљивица, изабраница, изборница, избраница, наборница, набранице (pl.), обирачица, одабраница, одбирачица, одборница, њобирница, њобраница, њребирачица, њреборчица, њребраница, њрибраница, њробирачица, сабирачица, сабирница, саборница, сабраница, собраница, собрашица, убраница; биљоберница, злоберица; сучкоберачица; браколомница, брачница; бреница

-иште: бералишиџе, биралишиџе, биришиџе, збиралишиџе, збиришиџе, зборилишиџе, зборишиџе, обиршишиџе, сабиралишиџе, саборишиџе, сџборишиџе, соборишиџе; бремшишиџе

-јџ: виноберјџе; безбрачијџе, бракосочет̄анијџе; бременџе

-ка: бералка, берачка, берка, бирајка, бирка, борка, збирачка, збирка, зборка, зборљивка, избирџика, изборка, њабирка, њобирка, њребиралка, њребирка, њреборка, њриборка, њробирачка, њробирка, њробирџика, сабирџика, саборџика, саборџика; биљоберка, класоберка, ороберка; сучкоберка, њравоберка; браколомка

-ко: зборљивко, разабранко

-лија: борлија, зборлија

-ло: берало, берило, бирало, зборило, зборикало, избирало

-ЛУК: *неразборлък*

-ЛЪА: *убраља*

-ЊА: *обрања*

-ЊС: *берање, берење, бирање, бирачење, биркање, биркачење, биркољење, бирукање, бируцкање, брање, добирање, забирање, збирање, зборење, зборованье, изабрање, избирање, избрање, набирање, набрање, неразбирање, обирање, обрање, одабирање, одабрање, одбирање, њаберковање, њабирковање, њабирчење, њобирање, њодбирање, њребирање, њребировање, њребиривање, њресабирање, њрибрање, њробирање, њробировање, разабирање, разабрање, разбирање, разбиравање, сабирање, саборенење, саборисање, сабрање, събирање, собирање, соборивање, убирање; медобрање; бређање*

-ОСТ: *бираносѝ, збирљивосѝ, збораносѝ, зборљивосѝ, изабраносѝ, изберивосѝ, избираносѝ, избирљивосѝ, изборносѝ, избраносѝ, набораносѝ, набориѝосѝ, набраносѝ, небираносѝ, незбирљивосѝ, неизберивосѝ, неразбориѝосѝ, несабраносѝ, одабраносѝ, њрибраносѝ, разбориѝосѝ, разабраносѝ, разборносѝ, сабраносѝ; безбрачносѝ, брачносѝ, ванбрачносѝ; бремениѝосѝ, бременосѝ; бређавосѝ, бређосѝ*

-СТВО: *бираиѝво, изборнииѝво, одабрансѝво, одборнииѝво, одборсѝво, одбрансѝво, разборсѝво; биљоберсѝво, браколомсѝво; бређсѝво*

-ТВА: *браѝва*

-ТЕЉ: *браконарушиѝель, бракорушиѝель*

-УДИЈА: *збирудија*

-уша: збораруша, наборуша; зборберуша

-це: бременце, бремешце, бремце

-че: избирџиче, одабранче, соборџиче; биљоберче

-џија: збирџија, збораџија, зборанџија, зборџија, избирџија, одборџија, љробирџија, сабирџија, саборџија, соборџија; бременџија

-џ: бир, бор, забир, забор, збир, збор, избер, избир, избор, набир, одабер, надбир, обир, одабир, одбир, одбор, набор, незбор, љабер, љобир, љодбир, љоизбор, љребер, љребир, љребор, љрибор, љробир, разабир, разбор, сабир, сабор, събор, собор, убир, убор, узбер; Берислав, благобер, бухобер, винобер, вишобер, вџикобер, вџиљобер, гроздобер, гроџибер, гроџобер, злобер, класобер, клейџобер, крушкобер, лисџобер, сучкобер, љправобер, љрешињобер; брак, браколом, бракоразвод, разбрак

Придевски суфикси и наставци

-ав: бређав

-ан: бран, зборан, збран, изабран, изборан, избран, наборан, набран, небран, незбран, неодбран, неразабран, неразџбрън, неразбран, несабран, несъбран, обран, одабран, одбран, љобран, љребран, љрибран, љробран, разабран, разџбрън, разбран, саборан, сабран, събран, убран

-(а)н/-ни: безборан, беривни, боран, зборан, изборан, наборан, неразборан, одборни, љреберан, љреборни, разборан, саборни; безбрачан, браколман, бракоразводни, бракосочетан, ванбрачан, небрачни; бреман

-ен: берен, изберен, наборен, неберен, необдерен, оберен, ѿроберен, саберен, уберен

-ен: бремен, брен

-аст: борасѿ, наборичасѿ, наборасѿ

-ат: браѿ, сабраѿ

-ат: бремениѿ, бремцаѿ

-ев/-ов: берачев, зборов, одборов

-ив/-љив: зборљив, изберив, неизберив, неразберив, неразберљив, неразборљив

-ин: наборушин

-ит: боровиѿ, збориѿ, избориѿ, набориѿ, неразбориѿ, разбориѿ, сабориѿ;
бремениѿ

-ски: берачки, бербански, зборарски, зборнички, зборовски, зборски, изборнички,
избранички, наборски, одборнички, одборски, ѿреборачки, ѿреборски, саборнички,
саборски, саборци(ј)сѿи, саборцијски; биљоберски, гројзиберски, гројзоберски

-ѿ: бређ, збређ

Доминантна значења континуаната етимолошког гнезда глагола *berq, *bьrati

Поред основног значења 'прикупљати пољопривредне производе': Цѿо дан бѣрѣш кукѹруз, у српском језику постоје и следећа значења са изворном семантиком прикупљања (гомилања): 'сећи (дрва)': Свѹ ноћ се премисли од едно: кой ће ми бѣре дрва за зиму, 'одламати (камење)', 'скупљати (разасуто, растурено)':

Кућани даду новци тј. фуче на земљу, млада беруч новци улази у соби, 'окупљати (војску, сватове)': Бери војску штогод више можеш, 'прикупљати (просећи)', 'наплаћивати', 'примати, извлачити': Ти бѣрѣш за-тѣ плату, а нѣ-берѣ мѣје д'јѣте ил-мѣј чѣек, 'запремати, износити': Качкава бѣре окол двѣста ћѣла, 'хватати; узимати у руке; узимати у себе', 'гнојити се, отицати': Бѣре ми прс, фиг. 'трпети, толерисати': Ћу берѣм докле ми не одвиѣе, ал кѣд ми одвиѣе, ћу му се разврѣшим за свѣ. Постоји такође значење 'одабирати, избирати', карактеристично за итератив *бираѣи*. У фразеолошким спојевима постоје и значења 'бринути': Бѣрем брѣгу за децѣта, отидѣше на далѣк пѣт, 'страховати': Бѣрем стрѣ о[д]-цѣтарос што доѣди и 'бити паметан': Пѣмет да бѣрѣш – немѣј да ѣдиш кај мѣја без главѣ!

Лексеме изведене од инфинитивне основе глагола *браѣи* поред најчешћег значења 'сакупљање плодова, бербу': Ја сам прв брач на вргањи у преображењско имају и следећа ређа значења 'врста ретког киселог млека, јогурт' (*брањевина*; у вези са *обраѣи млеко* 'скинути кајмак с млека'), 'изабрати' > 'одвојити' > 'сакупљена стока за клање или продају' (*браница*²¹⁰) и 'оно што је убрано (зеље, блитва, спанаћ итд.)' > 'јело од убраног зеља, блитве, спанаћа' итд.

Глагол *добраѣи* има следећа значења – 'обрати до краја': Бѣше дѣбро врѣме, па добра мѣмуруз, 'довршити, докрајчити' > 'остати без нечега': Брѣго ни се добраше и дрѣва и ћѣмѣр > 'осиротети', фиг. 'изгубити наду у оздрављење': Чѣла ли си, мѣри, ћи му се добрало дѣнове онѣму веселнѣку Стѣнку.

---

²¹⁰ Уп. береник и береница § III 2.1.

Доминантно значење глагола *из(а)брайѝи* јесте 'издвајање из већег скупа бића или предмета': Заш ми ти бираш, сам ћу си изберем; као и код његових изведеница са инфинитивном основом: Кò ти је та изабра̄ник што се удајеш за њега.

Поред значења 'накупити': Да наберем свекојакe траве код глагола *набрайѝи* присутна су следећа значења 'стећи', 'намотати; нанизати', 'добити у телесној тежини', 'накупити се (о гноју)': Кат с убодеш па остане трн, онò пòсе набере, 'накупити се (једа, горчине)': Кьд ми се набере, ја изударам првѣга на куга налетим, 'наборати (чело и сл.)', 'сложити у наборе (одећу и сл.)' (> 'скупити се (о платну)': Од прање ми се набраше панталоне, па сьг не мòг да и[х] обучем), 'формирати у наборе (земљину кору)'. Изведенице са инфинитивном основом глагола *набрайѝи* (као и поствербал *набор*) имају значење 'набора, набирања' и преплићу се са семантиком изведеница лексеме *бора*.

Поред значења 'набрати више (од некога)': Детето надбра свѝти глагола *надбере* постоји и значење 'наседети': Кој пробѝра – надбере.

Доминантна значења глагола *обрайѝи* јесу 'обавити бербу': Јестè ли обрѝали онò мало грòжђа?, 'скинути горњи слој': Да оберем љувѣце и 'одузети': Колкогод пула да имаш свѣ чу те оберем. Код изведеница глагола *обрайѝи* са инфинитивном основом постоје следећа значења 'избор', 'горњи слој млека': Од обрано млекò неваљашно сѝрење, 'одузимање, крађа' > 'одузимање млека': Сѝта од кѝћу на кѝћу како обрана крава.

Следећа значења су присутна код глагола *раз(а)брайѝи* – 'схватити, разумети': Свѣ разбра квò ми писуеш, 'разликовати', 'повратити се, осветити се',

'раставити наборе' и 'нарасти при печењу (о хлебу)': Ово у руку, а крух у квас. Узевши са земље што у руку, реку жене у Грбљу, кад крух метну у пећ, да би крух нарастао и лијепо се разабрао. Изведенице инфинитивне основе одражавају исту семантику глагола раз(а)брати.

Код глагола *од(а)браїи* и његових изведеница са инфинитивном основном присутна су следећа доминантна значења: 'бирање, одабир': Одбраја ми лепу лубеницу и 'разум, разборитост': Вікај, не вікај по њега, не мош се одберè, забраздија и тèра на њигòво — Алà неòдбрана, како̀ навїје тека̀ прàви, и свè на штèту.

Доминантно значење глагола *їребраїи* јесте 'очистити, отребити (пасуљ)': Дàла сам јòј да пребèрè мало пасу̀ља и пòшто је пребрàла нè вїше от пò кїла, велї е сè уморїла > 'јело од пасуља (пребраног)': Зèлени смо пасу̀љ и кўвали, а бèли је пребрàнац, дрўкчије се кўво.

Доминантна значења глагола *їрибраїи* јесу 'прикупити; окупити (се)': За Горèшњак се вамїлија прибèре за едñн астал, 'доћи к себи': Прибèри се вїше, òало бòжја, 'концентрисати се', 'берући допунити', 'поштовати'. Код изведеница са инфинитивном основном глагола *їрибраїи* издвајају се значења 'одабраност' > 'поштованост', 'разборитост' > 'присебност'. Такође су се развила значења 'прикупити са стола' > 'здравица (након прикупљања са стола)', 'прибрати (пасуљ)' > 'јело од пасуља': Òни су ўвече, на Бадњи дан, јèли бèли пасу̀љ прибèрац – тò је слàткї.

Поред значења 'одабрати': Пробѣри најљешѣга грѣжја што ћу да нѣсѣм у Град на плацу код глагола пробрати присутно је и значење 'промислити, размислити' и 'на брзину обрати'.

Код глагола *збраїти/сабраїти* и њихових изведеница са инфинитивном основном доминатна су значења 'сакупити': Пушти га нѣк соберѣ тѣј сливе што су попадале, 'окупити': Сабрало се народ на собор, односно 'прибраност, концентрација': Пава је сабрао слушао разговор а онда је изашао из себе, 'набор, набирање'.

Глагол *убраїти* и његове изведенице са инфинитивном основном имају доминантно значење 'откидање плодова': Праїти ме у бакчу д убѣрем мало паприка и 'набирање': Носїле смо сѣкне убране.

Глагол *уз(а)браїти* има доминантно значење 'откинути плод, биљку': Узабраћу струк босїлка.

Глагол *забраїти* има следећа доминантна значења 'почети брати', 'потерати'.

Готово све једнотематске лексеме са презентском основе имају значења која се односе на сакупљање плодова и летине: Овѣ јѣсени бѣрба кѣрѣзѣ добро је прѣшла — Погодија бѣраче да му обѣреф лојзе. Код двотематских лексема са презентском основном постоје и значења која се односе уопште на сакупљање или концентрацију нечега на једном месту – ваши (*вашкоберник*), лоше жито (*злобер*), разговори (*зборбера*), *лажи* (*бералажа*) итд.

Семантика изведеница поствербалне основе (-)бор- и итеративне (-)бир- основе у највећој мери одговара семантици глагола са основом (-)бр(а)-. Развитак значења лексеме *збор* 'скуп' > 'реч, говор', заснован на синегдохи, одговара лат. *conventus*, грч. *κοῦβέντα*, према двоструком значењу грчког хришћанског термина *ὀμιλία* (< *ὀμιλεῖν* 'скупити се') 'заједница', 'проповед' (Skok 1: 202, s.v. *brāti*). Могућа би била следећа деривациона хијерархија: псл. *sъbъrati (*se*) 'скупљати (се)' > поствербал *sъborъ > *збор* 'скуп' > деноминал *збориѝи* 'зборовати' > 'говорити на скупу' > поствербал *збор* '(раз)говор'. Стварањем новог значења 'говор' лексема *збор* постала је синоним лексеми *говор* која спада у основни лексички фонд и има развијено морфолошко гнездо. Отуда и осамостаљивање морфолошког гнезда лексеме *збор* у оквиру разматраног етимолошког гнезда уз стварање различитих синонимских парова: *говориѝи* : *збориѝи*, *оговараѝи* : *озбораватиѝи*, *говорљив* : *зборљив*, *говорѝија* : *зборѝија* итд. То ново значење 'говор, говорити' однело је превагу у семантици ове групе лексема у српском језику над значењем 'збор' > 'зборник'.

Лексеме *бреме* и *бређа* једине одражавају изворну семантику пие. корена **b^heg-* 'носити'.

Комплексно етимолошко гнездо, као што је ово, захтева детаљније поређење са другим гнездима, што је остављено за будућа истраживања.

Извори и литература

Ајдановић – М. Ајдановић: Прилог проучавању лексике северозападне Лике, ППЈ 33, 2002, 199–257.

Белић 1905 – А. Белић: Дијалекти источне и јужне Србије, СДЗб 1, Београд.

Белић 1936 – А. Белић: О грађењу нових речи, *Наш језик* IV/9–10, Београд 257–264.

БЕР – *Български етимологичен речник*, София 1971–.

Бјелетић 2006 – М. Бјелетић: *Исковрнути глаголи*, Београд.

Богдановић I – Н. Богдановић: Говори Бучума и Белог Потока, СДЗб 25, 1979.

Богдановић II – *Рајарска лексика, село Пуковац код Ниша*. Семинарски рад Иване Стојадиновић, преписао Н. Богдановић (рукопис), Ниш 2003.

Богдановић III – Н. Богдановић: *Различна лексичка грађа из њризенско-џимочких говора. Слово Б и речи на Б с џрефиксацијом (рукопис)*, Ниш 2003.

Богдановић IV – Н. Богдановић: Земљописна и њој сродна лексика југоисточне Србије, СДЗб 54, 2007, 521–547.

Бојанић/Тривунац – М. Бојанић, Р. Тривунац: Рјечник дубровачког говора, СДЗб 49, 2000.

Боричић – В. Боричић Тиврански: *Рјечник васојевићког говора*, Београд 2002.

БРС – *Беларуска-руски слоуник* 1–3, Минск 2012⁴.

БТР – *Български џълковен речник*, София 1973³.

БТСРЯ – *Большой толковый словарь русского языка*, Москва 2000.

- Букумирић – М. Букумирић: *Речник говора северне Мейхохије*, Београд 2012.
- Букумирић I – М. Букумирић: Из ратарске лексике Гораждевца (код Пећи), ППЈ 19, 1983, 71–105.
- Букумирић II – М. Букумирић: Пастирска лексика села Гораждевца, ЗбМСФЛ 35/1, 1992, 161–193.
- Бялькевич – К. И. Бялькевич: *Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны*, Мінск 1970.
- Варбот 1986 – Ж. Ж. Варбот, О возможностях реконструкции этимологического гнезда на семантических основаниях, *Этимология* 1984, Москва, 33–40.
- Влајић-Поповић 1998: Ј. Влајић-Поповић: Семантика као критеријум у формирању етимолошког гнезда, *Prasłowiańszczyzna i jej rozpad*, pod red. J. Ruska i W. Bogysia, Warszawa, 255–267.
- Вујичић – М. Вујичић: *Рјечник говора Проићења (код Мојковца)*, Подгорица 1995.
- Вук – В. Стефановић Карацић: *Српски рјечник истолумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, Беч 1852.
- Вук 1818 – В. Стефановић: *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима*, Беч.
- Вукићевић – М. С. Вукићевић: *Прилози грузанском речнику*, Ниш 2008.
- Вучковић 2013 – М. Вучковић: *Контиинуантне прасловенских основа *gъb-, *gub-, *gub- у српском језику*, Докторска дисертација (рукопис), Београд.
- Гаговић – С. Гаговић: Из лексике Пиве (село Безује), СДЗБ 51, 2004, 1–312.
- ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, Мінск 1982–.
- Грінченко – Б. Грінченко: *Словарь української мови I–IV*, Київ 1907–1909.

- Грковић – Ј. Грковић: Прилог познавању дијалекатске лексике Шумадије (из лексике Чумића), ППЈ 18, 1982, 125–153.
- Далмација – С. Далмација: *Речник Пошкочарја*, Бања Лука 2004.
- Даль – В. Даль: *Толковый словарь живого великорусского языка I–IV*, Moskva 1981⁸.
- Даничић – Ђ. Даничић: *Рјечник из књижевних старина српских I–III*, Београд 1975. (фототипија издања из 1863–1864)
- Динић – Ј. Динић: *Тимочки дијалекатски речник*, Београд 2008.
- Ђокић – Т. Ђокић: *Вито њеро жерово (народне умотворине села Скорице)*, Ражањ 2005.
- Ђоковић – Љ. Ђоковић: *Рјечник Никшићког краја*, Подгорица 2010.
- Ђукановић – П. Ђукановић: *Говор Драгачева*, СДЗБ 41, 1995, 1–240.
- Ђуркин – В. Ђуркин: *Лексика куће и покућства у говору Угљевика и Забрђа*, Српски језик 10/1–2, Београд 2005, 533–554.
- Елезовић I – Г. Елезовић: *Речник косовско-метохиског дијалекта I*, СДЗБ 4, 1932.
- Елезовић – Г. Елезовић: *Речник косовско-метохиског дијалекта II*, СДЗБ 6, 1935.
- ЕРСЈ – *Етимолошки речник српског језика*, Београд 2003–.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, Москва 1974–.
- ЭСУМ – *Этимологичний словник української мови*, Київ 1982–.
- Желеховский – С. Желеховский: *Малоруско-німецкий словарь I*, Львів 1886.
- Живковић – Н. Живковић: *Речник њиројског говора*, Пирот 1987.
- Жугић – Р. Жугић: *Речник говора јабланичког краја*, СДЗБ 52, 2005.

ЗБМСФЛ – *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику (Зборник за филологију и лингвистику до 1983.)* 1957–.

Златановић – М. Златановић: *Речник говора јужне Србије*, Врање 1998.

Златановић I – М. Златановић: *Речник говора југа Србије*, Врање 2011.

Златковић – Д. Златковић: *Пословице и поређења у пиротском говору*, СДЗб 34, 1988, 341–683.

Златковић II – Д. Златковић: *Фразеологија страха и наде у пиротском говору*, СДЗб 35, 1989, 175–457.

Златковић III – Д. Златковић: *Фразеологија омаловажавања у пиротском говору*, СДЗб 36, 1990, 423–740.

Златковић IV – Д. Златковић: *Гладно грне. Анегдојска и друга казивања из џиројског краја*, Пирот 2003.

Златковић V – Д. Златковић: *Дума*, Пирот 2004².

Јашовић – Г. Јашовић: *Пастирска терминологија Пећког Подгора*, Исток – Зубин Поток – Приштина 1997.

Јовановић Б. – Б. Јовановић: *Пироцко џување и џређење*, Пирот 2001.

Јовановић В. – В. Јовановић: *Речник села Каменице код Ниша*, СДЗб 51, 2004, 313–688.

Јовановић В. I – В. Јовановић: *Додатак Речнику села Каменице код Ниша*, СДЗб, 54, 2007, 403–520.

Јовановић Ј. – Ј. В. Јовановић: *О лесковачком говору (Поводом Речника лесковачког говора Бране Митровића)*, ЛЗб 28, 1988, 185–244.

- Јовичић – М. Јовичић: *Крајишки ријечник, особенице уначке (уз сѝогодишњицу ѝрајања имена Дрвара)*, Београд 2003.
- Јоцић – Д. Јоцић: *Сѝочарска лексика села Лозана, Сврљиг* 2005.
- Клајн 2002 – И. Клајн: *Творба речи у савременом срѝском језику 1. Слагање и ѝрефиксација*. Београд.
- Клајн 2003 – И. Клајн: *Творба речи у савременом срѝском језику 2. Суфиксација и конверзија*, Београд.
- Кожељац – Љ. Р. Кожељац: *Речник ѝтимочког говора*, Неготин 2014.
- Којић – Ј. Којић: *Географска терминологија Бањана*, ППЈ 37, 2006.
- Копривица – Ј. К. Копривица: *Речник говора Бањана, Грахова и Оѝуѝних Рудина*, Подгорица 2006.
- Лазић – А. Лазић: *Јела и ѝића у Мачви*, Шабац 2000.
- Лазић I – А. Лазић: *Грађа за речник говора Мачве*, Шабац 2008.
- Лома 2000 – А. Лома: *Перинтеграција об- > б- као етимолошки проблем*, *Јужнословенски филолог* 56/1–2, Београд, 601–623.
- Манић – Д. Манић Форски: *Лужнички речник*, Бабушница 1997.
- Марић – Б. Марић: *Из лексике Ченеја (румунски Банат)*, ППЈ 33, 2002, 258–326.
- Марковић I: М. Марковић: *Речник народног говора у Црној Реци*, СДЗБ 32, 1986, 245–500.
- Марковић II: М. Марковић: *Речник народног говора у Црној Реци*, Књига II, СДЗБ 39, 1993, 149–398.
- Марковић J. – J. Марковић: *Јужноморавска ѝоврѝарска лексика*, Ниш 1997.

- Миловановић – Е. Миловановић: Прилог познавању лексике Златибора, ППЈ 19, 1983, 15–70.
- Милошевић-Петровић – Ј. Милошевић-Петровић: *Рајтарска и њовртарска лексика села Дебелице*, Ниш 2009.
- Митровић – Б. Митровић: *Речник лесковачког говора*, Лесковац 1984.
- Мургоски – З. Мургоски: *Речник на македонскиот јазик*, Скопје 2005.
- Николић 2000 – М. Николић: *Обрајни речник српскога језика*, Београд.
- Остојић – Б. Остојић: Из језерско-шаранске лексике, Српски језиј 9/1–2, Београд 2004, 77–85.
- Панајотовић – Т. Г. Панајотовић: *Адети. Живој и обичаји сџановнишијва њиројског краја*, Пирот 1986.
- Пејчић-Митић – М. Пејчић-Митић: *Мејеоролошка лексика у говору Сврљига*, Културна историја Сврљига, Свеска 5, Сврљиг 2007.
- Петровић 2012 – С. Петровић: *Турцизми у српском њризренском говору*, Београд.
- Петровић/Ћелић/Капустина – Д. Петровић, И. Ћелић, Ј. Капустина: Речник Куча, СДЗБ 60, 1–461.
- ПЕРСЈ – *Приручни ејимолошки речниг српског језика*. (рукопис)
- Пешикан – М. Пешикан: *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори*, СДЗБ 15, 1965.
- Поповић/Петровић – М. Поповић, Д. Петровић: О говору Спича. Грађа, СДЗБ 56, 1–275.

- Пешут – П. С. Пешут: Особена лексика у црногорским анегдотама, *Расковник* 42, Београд 1984, 54–76.
- ППЈ – *Прилози проучавању језика*, Нови Сад 1965–.
- Пятаева 1997 – Н. В. Пятаева: Опыт динамического описания синонимичных этимологических гнезд **et-* и **ber-* 'брать, взять' в истории русского языка, *Этимология* 1994–1996.
- Радић – П. Радић: *Койаонички говор. Етнографски и културолошки преглед*, Београд 2010.
- Радић I – П. Радић: Цртице о говору села Мрче у куршумлијском крају, СДЗб 36, 1990, 1–74.
- Ракић – С. Ракић-Милојковић: Пастирска терминологија Кривовирског Тимока, СДЗб 39, 1993, 1–148.
- Ралев 1977 – Л. Ралев: Говорът на село Войнягово, Карловско, *Българска диалектология* 8, София.
- Растрогуев – П. А. Растрогуев: Словарь народных говоров Западной Брянщины, Минск 1973.
- РБЕ – *Речник на българския език*, София 1977–.
- РБС – *Русско-белорусский словарь* 1–3, Минск 2002⁸.
- Реметић 1981: С. Реметић: О незамењеном јату и икавизмима у говорима северозападне Србије, СДЗб 27, 7–105.
- Реметић – С. Реметић: *Из лексике источnobосанских Ера* (збирка речи у рукопису).

- Реметић I – С. Реметић: *Збирка речи из Шумадије* (збирка речи у рукопису).
- РМЈ – *Речник на македонској јазик со српскохрватски толкувања*, Скопје 1986.
- РМС – *Речник српскохрватскога књижевног језика* 1–6, Нови Сад / Загреб 1967–1969, Нови Сад 1971–1976.
- РСА – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд 1959–.
- РСГВ – *Речник српских говора Војводине* 1–10, Нови Сад 2000–2010.
- РСЈОС – *Речник славеносрпског језика. Огледна свеска*, Нови Сад 2017.
- Садник 1971 – Л. Садник: К проблеме етимологическо-грамматических везај,
Этимология 1968, Москва.
- СДЗБ – *Српски дијалектолошки зборник*, Београд 1905–.
- Симоновић – Б. Симоновић: Прилози за речник врањског говора, ВГл 31–32,
1998–1999, 211–237.
- СПКЈ – *Савремена проучавања језика и књижевности*, Крагујевац.
- СРНГ – *Словарь русских народных говоров*, Москва – Санкт-Петербург
(Ленинград) 1965–.
- СРЯ XI–XVII вв. – *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, Москва 1975–.
- ССРЛЯ – *Словарь современного русского литературного языка* 1–17, Москва –
Ленинград 1950–1965.
- ССМ – *Словник староукраїнської мови XIV–XV стт.* 1–2, Київ 1977–1978.
- ССЯ – *Словарь старославянского языка* I–IV, Санкт-Петербург 2006. (репринт
издање)
- Станић – М. Станић: *Ускочки речник* 1–2, Београд 1990–1991.

- Станојевић – М. Станојевић: Прилози речнику тимочког говора, СДЗб 3, 1927, 177–194.
- Стевановић – М. Стевановић: *Савремени српскохрватски језик* II, 1986⁴.
- Степановић 2014 – Ж. Степановић: Глаголи од основа **bъr-* (**ber-*) и **bir-* у српским и словеначким дијалектима, СПЈК V/1.
- Степановић 2015а – Ж. Степановић: Поствербали с основом *(-)бор-* од континуаната псл. глагола **bъrati* у српском језику, СПЈК VI/1.
- Степановић 2015б: Основе **bъr-*, **ber-*, **bir-* и **bor-* у стандардном српском и словеначком језику, *3rd Conference for Young Slavists in Budapest*, (ed.) Urkom A., Budapest 2014 [2015].
- СТИЈОВИЋ – Р. СТИЈОВИЋ: Из лексике Васојевића, СДЗб 36, 1990, 121–380.
- СТИЈОВИЋ I – Р. СТИЈОВИЋ: Говор горњих Васојевића, СДЗб 54, 2007, 1–323.
- СТОЈАНОВИЋ – Р. СТОЈАНОВИЋ: *Црноћравски речник*, СДЗб 57, 2010.
- СУБОТИЋ – Ј. СУБОТИЋ: Називи за стоку, опрему и сточарске производе у говору Кривошија, ППЈ 8, 1972, 145–160.
- СУМ – *Словник української мови* 1–11, Київ 1970–1980.
- СУМ – *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.*, Львів 1994–.
- ТЕШИЋ – М. ТЕШИЋ: Говор Љештанског, СДЗб 22, 1977, 159–328.
- ТОМИЋ I – Говор Свиничана, СДЗб 30, 1984, 7–265.
- ТОМИЋ II – Речник радимског говора, СДЗб 35, 1989, 3–174.
- ТРМЈ – *Толковен речник на македонскиот јазик* I–VI, Скопје, 2003–2014.
- ТСБМ – *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы* 1–5, Мінск 1977–1984.

- Ћирић – Љ. Ћирић: *Говор Лужнице*, СДЗБ 29, 1983, 7–190.
- Ћупићи – Д. Ћупић, Ж. Ћупић: *Речник говора Загарача*, СДЗБ 44, 1997.
- УРС – *Українсько-російський словник* 1–6, Київ 1953–1963.
- Цветановић – В. Цветановић: *Речник зайлањског говора*, Гаџин Хан 2013.
- Цвијетић – Р. Цвијетић: *Речник ужичког говора*, Ужице – Београд 2014.
- Чемериќић – Д. Чемериќић: *Збирка речи из Призрена*. (рукопис; дигитализован на www.prepis.org.)
- Черниш 2003 – Т. О. Черниш: *Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні*: Київ.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, Москва 1974–.
- ***
- Bajzek Lukač – М. Bajzek Lukač: *Slovar Gornjega Senika, A–L*, Maribor 2009.
- Boryś 1975 – W. Boryś: *Prefiksacja imienna w językach słowiańskich*, Wrocław etc.
- Capidan – Th. Capidan: *Meglenoromâni. III. Dicționar meglenoromân*, București 1936.
- Chinese – S. Chinese: *Rošajanskë – laškë bysidnjäk = Repertorio lessicale italiano – resiano*, Rezija 2003.
- ČDL – М. Hraste, Р. Šimunović, R. Olesch: *Čakavisch–deutsches Lexikon I*, Köln, Wien 1979.
- Del Medico – D. Del Medico: *Naše besiede, Vokabolareh po našin – italiano, Vocabolario italiono – po našin*, Comune di Lusevera = Bardo 2006.
- Doroszewski – W. Doroszewski: *Słownik języka polskiego I–XI*, Warszawa 1958–1969.
- ESJS – *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, Praha 1989–.

- ESSJ – *Etymologický slovník slovanských jazyků, Slova gramatická a zájmena I–II*, Praha 1973–1980.
- Gebauer – J. Gebauer: *Slovník staročeský I–II*, Praha 1970. (репринт)
- Hadžić – I. Hadžić: *Rožajski rječnik. Građa za diferencijalni rječnik narodnog govora rožajskog kraja*, Rožaje 2003.
- Houtzagers – H. P. Houtzagers: *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Amsterdam 1985.
- Jungmann – J. Jungmann: *Slovník česko–německý I–V*, Praha 1835–1839.
- KKN – J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki: *Słownik języka polskiego I–VIII*, Warszawa 1952–1953².
- Koletnik – M. Koletnik: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*, Bielsko-Biała 2008.
- KSSJ – *Krátky slovník slovenského jazyka*, Bratislava 2003⁴.
- LIV – H. Rix: *Lexikon der Indogermanischen Verben*, Wiesbaden 2001².
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas I–XX*, Vilnius, 1968–2002².
- LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca* (www.tezaurs.lv/llvv)
- Malbaša – Z. Malbaša: *Iz leksike sela Donjih Ramića kod Ključa u Bosanskoj Krajini*, ППЈ 12, 1976, 95–117.
- Malnar – S. Malnar: *Rječnik govora čabarskog kraja*, Čabar 2008.
- Maretić 1892 – T. Maretić: *Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku*, Rad JAZU, Zagreb, 68–98.
- Mayer 1956: A. Mayer: *Das lateinische Imperfekt*, *Glotta* 35, 1956 114–133.
- MS – *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*, edidit Fr. Miklosich, 1964 (Unveränderter Abdruck).
- Muka – E. Muka: *Slovník dolnosěrbskeje řečy a jeje narěcow*, I–III, Prag 1921–1928.

- Mukič – F. Mukič: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*, Szombathely 2005.
- NIL – D. Wodtke, B. Irslinger, C. Schneider, *Nomina im Indogermanischen Lexikon*, Heidelberg 2008.
- Peić/Bačlija – M. Peić, G. Bačlija: *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad – Subotica 1990.
- Pleteršnik – M. Pleteršnik: *Slovensko–nemški slovar I–II*, Ljubljana 1894–1895.
- PSJČ – *Průruční slovník jazyka českého*, I–VI, Praha 1947–1960.
- Rajh – B. Rajh: *Gúcati po antùjoško, Gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora*, Maribor 2010.
- Razpet – M. Razpet: *Kako se reče po cerkljansko*, Cerklje – Ljubljana 2006.
- RHKKJ – *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, Zagreb 1984–.
- RJA – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, Zagreb 1880–1976.
- Schmitt 1967 – R. Schmitt: *Dichtung und Dichtungsprache in indogermanischer Zeit*, Wiesbaden.
- Schuster-Ševc – H. Schuster-Ševc: *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache I–IV*, Bautzen 1978–189.
- SEJDP – T. Lehr-Splawiński, K. Polański: *Słownik etymologiczny języka Drzewian połabskich 1–6*, Wrocław etc. 1962–1994.
- Sekereš – S. Sekereš: *Govor Slavonske Podravine*, ЗМФ 18/1, Нови Сад 1975 185–221.
- Sekulić – A. Sekulić – *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb 2005.
- SGP – J. Karłowicz: *Słownik gwar polskich I–VI*, Kraków 1900–1911.
- SJP – *Słownik języka polskiego I–III*, Warszawa 1978–1981.
- Skok – P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1971–1974.
- Smoczyński – W. Smoczyński: *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno 2007.

- SNČJ – *Slovník nářečí českého jazyka* [online], Brno 2016. [<http://sncj.ujc.cas.cz>]
- Snoj – M. Snoj: *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana 2016³.
- SP – *Słownik prasłowiański*, Wrocław etc. 1974–.
- SP XVI w – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, Wrocław etc. 1966–.
- SSJ – *Slovník slovenskeho jazyka*, I–VI, Bratislava 1959–1968.
- SSJČ – *Slovník spisovného jazyka českého*, I–VIII, Praha 1989².
- SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, I–IV, Ljubljana 1970–1991.
- SSN – *Slovník slovenských nářečí*, Bratislava 1994–.
- SSSJ – *Slovník súčasného slovenského jazyka*, Bratislava 2006–.
- Šivic-Dular 1999 – A. Šivic-Dular: *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jezikah*, Ljubljana.
- Škaljić 1979⁴ – A. Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo.
- Špehonja – N. Specogna: *Vocabolario italiano – nediško*, S.I. 2012.
- Stieber 1989 – Z. Stieber: *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*, Warszawa.
- TSVK – *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten*, Wien 1982–.
- Vaillant – A. Vaillant: *Grammaire comparée des langues slaves* I–IV, Lyon – Paris 1950–1974.
- Weiss – P. Weiss: *Slovar govorov Zadrečke doline med Gornjim gradom in Nazarjami*, Ljubljana 1998.

***

- Δούγα-Παπαδοπούλου, Τζιτζιλής 2006: Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου – Χρήστος Τζιτζιλής, *Το γλωσσικό ιδίωμα της ορεινής Πιερίας: Λεξιλόγιο - Παραγωγικό*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 2006.
- Έξαρχος Γ. 1986: Γιώργος Έξαρχος, *Βλάχοι: Μνημεία ζωής και λόγου ενός πολιτισμού που χάνεται*. Αθήνα: Επικαιρότητα.

Νικολαΐδης 1909: Κωνσταντίνος Νικολαΐδης, *Ετυμολογικόν Λεξικόν της
κουτσοβλάχικης γλώσσης*. Εν Αθήναις: Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, 1909.

Скраћенице

Језици и дијалекти

ар.	арапски	мегленорум.	мегленорумунски
арум.	арумунски	нем.	немачки
блр.	белоруски	нперс.	новоперсијски
бсл.	балтословенски	пие.	праиндоевропски
буг.	бугарски	пољ.	пољски
вед.	ведски	псл.	прасловенски
глубж.	горњолужички	рус.	руски
гот.	готски	слсрп.	славеносрпски
гр.	грчки	слн.	словеначки
длубж.	доњолужички	слч.	словачки
јерм.	јерменски	срп.	српски
кајк.	кајкавски	ставест.	староавестијски
лат.	латински	стинд.	староиндијски
лет.	летонски	стир.	староирски
лит.	литавски	стсл.	старословенски
мак.	македонски	струс.	староруски
мађ.	мађарски	стерп.	старосрпски

стукр.	староукрајински	фриг.	фригијски
с.-х.	српско-хрватски	цсл.	црквенословенски
тох.	тохарски	чак.	чакавски
тур.	турски	чеш.	чешки
укр.	украјински		

Географске скраћенице

БиХ	Босна и Херцеговина	Слав.	Славонија
Војв.	Војводина	Херц.	Херцеговина
Далм.	Далмација	Хрв.	Хрватска
Дубр.	Дубровник	ЦГ	Црна Гора
ист.-бос.	источно-босански		

Граматицке скраћенице

глагог. им. глаголка именица

*

асс.	accentus, акценат	augm.	augmentativum,
adj.	adjectivum, придев		аугментатив
adv.	adverbium, прилог		

coll.	collectivum, збирна именица	inf.	infinitivus, инфинитив
dem.	deminutivum, деминутив	iter.	iterativus, итератив
f.	femininum, женски род	m.	masculinum, мушки род
hyp.	hypocoristicum, хипокористик	n.	neutrum, средњи род
impers.	impersonalis, безличан	pej.	pejorativus, пејоратив
impf.	imperfectivum, несвршени вид	perf.	perfectum, перфекат
indecl.	indeclinabilis, непроменљив	pf.	perfectivum, свршени вид
		pl.	pluralis, множина
		sg.	singularis, једнина

Остале скраћенице

анат.	анатомски	експр.	експресиван
бот.	ботанички	заст.	застарео
вој.	војни	зоол.	зоолошки
геол.	геолошки	и сл.	и слично
деч.	дечији	индив.	индивидуалан
дијал.	дијалекатски	ирон.	ироничан

истор.	историјски	НПосл	народна пословица
итд.	и тако даље	НПр	народна приповетка
ји.	југоисточни	нпр.	на пример
јуж.	јужни	песн.	песнички
књиж.	књижевни	покр.	покрајински
ЛИ	лично име	разг.	разговорни
мед.	медицински	риб.	рибарство
нап.	напомена	сев.	северни
нераспр.	нераспрострањен	спорт.	спортски
НЗаг	народна загонетка	фиг.	фигуративан
НП	народна песма	шаљ.	шаљив

*

ibid.	ibidem, на истом месту	l.c.	loco citato, на
id.	idem, исти (аутор), исто (дело, значење)		наведеном месту
		s.v.	sub voce, под одредницом
		s. acc.	sine accentu, без акцента

Прилог – Уазбучен списак континуаната етимолошког гнезда **berǫ*, **bьrati* у српском језику

	берачки
безборан	берба
безбрачан	бербански
безбрач(и)је	бербаш
безбрачно	бербити
безбрачност	берејећи
бералиште	берен
берало	береник
бераљка	береница
берање	берење
берат	бериво
берач	беривни
берача	беридба
берачев	беријоц
берачина	берилажа
берачица	берилац
берачка	берило

берилѝа	бираница
Берислав	бирано
Берислава	бираност
берка	биранчевина
бернути	бирање
беротина	бирати (се)
биљобер	бирач
биљобера	бирачење
биљобере	бирачити
биљоберка	бирачица
биљоберница	бирачки
биљоберски	бираштво
биљоберство	небирач
биљоберче	бирија
бир	бириште
бирак	бирка
бирајка	биркана
биралиште	биркање
бирало	биркати
биран	биркачење
биранац	биркачити
бираник	бирколити

биркољење	борица
бирне	борка
бирник	борлија
бирница	боровит
бировина	брак
бировник	браковати
бирукање	браколом
бирукати	браколоман
бируцкање	браколомац
бируцкати	браколомка
бирчевина	браколомник
бирчити	браколомница
благобер	браколомно
бор	браколомство
бора	браконарушителъ
боравац	бракоразвод
борак	бракоразводни
боран	бракоразводник
боранац	бракорушителъ
бораст	бракосочетан
борати	бракосочетаније
борити (се)	бралац

бралица	бређост
бран	бређство
браница	брезоберина
брање	бреме
брањевина	бреман
брат	бремен
братва	бременар
брати	бременарина
брач	бременат
брачина	бременик
брачити се	бременит
брачица	бременица
брачник	бременитост
брачница	бременоносац
брачно	бременоноша
брачност	бременост
бређ	бременоша
бређав	бременце
бређавост	бременцад
бређање	бременчић
бређати	бременција
бређина	бремењак

бремењача	вѣшљобер
бремењаш	винобер
бремење	винобера
бремењчић	винобере
брешак	виноберје
брешце	вишобер
бречић	гроздобер
бречак	гројзибер
бречиште	гројзиберски
бречуљак	гројзобер
бречат	гројзоберска
брече	добераоница
бречић	доберује
бреч	добирање
брзоберина	добирати (се)
бухобер	добрати (се)
ванбрачан	дрвоберина
ванбрачно	забере-убере
ванбрачност	забир
вашкоберник	забира
вѣшкобер	забиран
вѣшкоберник	забирање

забор	збирник
забрати	збирница
зазбере	збирно
зазбира (се)	збиротина
заборим	збирудија
занезборити	збирутак
заобрати	збирчица
зберит	збирција
збир	збирштина
збиралиште	збирштити
збиран	збор
збирање	зборак
збирати (се)	зборан
збирач	збораност
збирачица	зборанција
збирачка	зборар
збирачки	зборарити
збириште	зборарица
збирка	зборарни
збирљив	зборарски
збирљивост	збораруша
збирни	зборати (се)

зборач	збориште
зборачки	зборка
зборација	зборкати
збораш	зборлија
зборашити	зборљив
зборбера	зборљивка
зборберуша	зборљивко
зборејећи	зборљивост
зборење	зборно
зборикало	зборник
зборикати	зборница
зборилиште	зборнички
зборило	зборњак
зборина	зборњача
зборионица	зборов
зборисати	зборовање
зборист(а)	зборовати
збористица	зборовођа
збористкиња	зборовски
зборит	зборски
зборити	зборција
зборишни	збран

збрати (се)	избир
збређ	избирак
збређати	избиралац
збређети	избиралачки
злобер	избирало
злоберица	избираност
изабир	избирање
изабирање	избирати
изабирати	избирач
изабирач	избирача
изабран	избирачица
изабраније	избирачки
изабраник	избиркати
изабраница	избириџати
изабраност	избиркати
изабрање	избирколити
изабрати	избирљив
[изьбрати]	избирљивац
избер	избирљивица
изберив	избирљивост
изберивост	избирни
изберат	избирнути

избирњача	избраност
избиротина	избрање
избирција	избрати
избирцика	изнабере
избирциче	изоберем
избирштина	испосабере
избор	јајчобера
изборан	класобер
изборати (се)	класоберка
изборит	клетвобер
изборка	крушкобер
изборник	листобер
изборница	листоберит
изборнички	љепозборит
изборништво	медобрање
изборно	наберат
изборност	наберотина
изборњача	набир
избран	набирак
избраник	набиран
избраница	набирање
избранички	набирати (се)

набирач	наборичаст
набирача	наборница
набиркати (се)	наборњак
набирицати	наборски
набиркати	наборуша
набирачити	наборушин
набиркачити	набран
набирколити	набранице
набиротина	набрано
набор	набраност
наборак	набрање
наборан	набрати
набораност	набређати (се)
набораст	надбере
наборати (се)	надбир
наборен	надбира
наборина	назбере
наборит	назбира
наборити се	назбиран
наборитост	назборити се
наборић	напабирчити
наборице	насабирам

насъбере	неразберљив
насъбирам	неразбиран
неберен	неразбирање
небиран	неразборан
небираност	неразборац
небран	неразборит
небрачни	неразборито
незбор	неразборитост
незбран	неразборљк
небреме	неразборљив
неизберив	неразборник
неизберивост	неразборно
неизбирљив	неразбран
незбирљивост	несабран
неодберен	несабраност
неодберотина	несъбран
неодбиротина	обербити
неодбран	оберен
неразабран	обир
неразабранко	обира
неразъбрън	обирак
неразберив	обирано

обирање	одабирајла
обирати	одабирање
обирач	одабирати (се)
обирачица	одабран
обирина	одабранац
обирити	одабраник
обирште	одабраница
обиротак	одабраност
обиротина	одабранство
обирчина	одабранчад
обра	одабранче
обран	одабрање
обрано	одабрати (се)
обрања	[одьбирати]
обрање	[одьбрати]
обрати	одбир
обређати (се)	одбирак
обређити	одбиран
обременити	одбирање
одабер	одбирати (се)
одаберина	одбирач
одабир	одбирачица

одбирачки	озборивати
одбирни	озборити
одбор	ороберац
одборац	ороберка
одбораш	пабер
одборкиња	паберџ
одборни	паберковање
одборник	паберковати
одборниковати	пабира
одборница	пабирак
одборнички	пабирка
одборништво	пабиркати
одборњача	пабиркиње
одборов	пабирковање
одборовати	пабирковати
одборски	пабирчар
одборство	пабирчење
одборција	пабирчитити
одбран	поберџ
одбранство	поберија
одбрати (се)	побир
озборавати	побирак

побиран	подбрати (се)
побирање	позбере
побирати (се)	позбира
побирач	позбиран
побирачица	позборити
побиротина	посберем
побирка	поизабрати
побиркати	поизбирати
побирколити	поизбиркати
побран	[поизбирколити]
побраница	поизбор
побрати (се)	поизбрати
подабирак	понабирати (се)
подабирач	понабиркати (се)
подабрати	понабрати
подбир	поназбере
подбиравати	пообере
подбирак	поодабирати
подбирање	поодабрати
подбирати	попобрати
подбирач	[попребиркати]
подбирчина	поразабрати (се)

посабере	пребор
посабира	преборак
поубере	преборанац
пребаранац	преборачки
пребер	преборка
преберан	преборни
пребир	преборски
пребира	преборчица
пребираљка	пребран
пребиранац	пребранац
пребирање	пребраница
пребирати	пребрати
пребирач	презбира
пребирачина	презборити
пребирачица	пресабере
пребиривање	пресабира
пребирка	пресабирање
пребиркати	пресабирује
пребирколити	прибирање
пребирљив	прибирати (се)
пребировање	прибор
пребироват	приборка

прибран	пробирка
прибранац	пробиркати
прибраница	пробирколити
прибрано	пробирљив
прибраност	пробирљиво
прибрање	пробировање
прибрати (се)	пробироват
присабрат се	пробирција
проберац	пробирцика
проберен	пробран
пробир	пробрано
пробирак	пробрати (се)
пробирање	прозборити
пробирати	прозборујем
пробирач	разабир
пробирачев	разабيران
пробирачица	разабирање
пробирачка	разабират (се)
пробирачки	разабيران
пробиреват	разабирање
пробиривати	разабирати (се)
пробирија	разабиривање

разбиривати (се)	разбрачи
разабран	разбрачуе
разабрано	саберат
разабраност	саберен
разабрање	сабир
разабрати (се)	сабирак
разъбрън	сабиралиште
[разъбрати]	сабирање
разбор	сабирати (се)
разбора	сабирач
разборан	сабирача
разборац	сабирачица
разборит	сабирни
разборито	сабирник
разборитост	сабирница
разборник	сабиротина
разборно	сабирујем
разборност	сабирутък
разборство	сабирција
разбрак	сабирцика
разбран	сабирштина
разбрати (се)	сабор

саборана	сабраница
сабораш	сабрано
саборење	сабраност
саборисање	сабрање
саборисати	сабрат
саборит	сабрати (се)
саборити	събирање
сабориште	събира (се)
саборни	събор
саборник	съборњак
саборница	събориште
саборнички	събран
саборно	[събрати]
саборњак	собирање
саборовати	собирати
саборски	собиротина
саборција	собор
саборци(ј)сћи	собориште
саборцика	соборни
сабран	соборник
сабранац	соборњак
сабранија	соборује

соборување	убирач
сборција	убирљив
сборцијски	убирљивост
сборцика	убор
сборцисује	уборак
сборциче	уборати
сбраница	убраља
сбраније	убран
сбрашица	убраница
[собрати]	убрати
сучкобер	узабрати
сучкоберач	узбер
сучкоберачица	узбирати
сучкоберка	узборовати
Травобер	узбрати
травоберац	
травоберка	
трешњобер	
уберено	
убир	
убирање	
убирати (се)	

Биографија аутора

Жељко Степановић, истраживач сарадник Института за српски језик, рођен је 17. децембра 1985. године у Београду. Завршио је Филолошки факултет Универзитета у Београду (Група за пољски језик и књижевност) 2008. године. Уписао је докторске студије на истом факултету (Смер – Наука о језику) 2009. године.

Од 2011. године ради у Институту за српски језик САНУ у оквиру пројекта „Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика”. Учествовао је у међународном српско-словеначком билатералном пројекту „Дијалекатска лексика српског и словеначког језика – компаративни аспект” / „Narečna leksika srpskega in slovenskega jezika – komparativni aspekt” (2012–2103). Члан је COST Action IS1305 WG2 од 2015. године.

До сада има пет објављених научних радова и учествовао је на шест научних скупова у земљи и иностранству. Бави се етимологијом, словенском филологијом, ономастиком и електронском лексикографијом.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Жељко Д. Степановић
број уписа 08033Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

ЕТИМОЛОШКО ГНЕЗДО ПРАСЛОВЕНСКОГ ГЛАГОЛА
*VERQ, *VBRATI У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 31. 3. 2017.

Жељко Степановић

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора Жељко Д. Степановић
Број уписа 08033Д
Студијски програм НАУКА О ЈЕЗИКУ
Наслов рада ЕТИМОЛОШКО ГНЕЗДО ПРАСЛОВЕНСКОГ ГЛАГОЛА *ВЕРЯ *ВЪРАТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
Ментор ПРОФ. ДР БАЊА СТАНИШИЋ

Потписани Жељко Д. Степановић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 31.5.2017.

Жељко Степановић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

ЕТИМОЛОШКО СЛЕДСТВО ПРАСЛОВЕНСКОГ ГЛАГОЛА
*VERO, *VBRATI У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 31.3.2017.

